

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÜSTÜN
YETENEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN
ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ PROGRAM ÖNERİSİ**

**HÜSEYİN ATEŞ
177A5033**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ŞAHİN ORUÇ**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÜSTÜN
YETENEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN
ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ PROGRAM ÖNERİSİ**

**HÜSEYİN ATEŞ
177A5033
ORCID NO: 0000-0003-4819-1507**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ŞAHİN ORUÇ**

**İSTANBUL
2020**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÜSTÜN
YETENEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN
ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ PROGRAM ÖNERİSİ

HÜSEYİN ATEŞ
177A5033

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 21.07.2020
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Şahin ORUÇ	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Halil TOKCAN	
	: Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman İLHAN	

İSTANBUL
TEMMUZ 2020

ÖZ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ PROGRAM ÖNERİSİ

Hüseyin Ateş
TEZMMUZ, 2020

Akranlarına göre üst düzey potansiyel gösteren üstün yetenekli öğrenciler farklılaştırılmış öğretim programına ihtiyaç duymaktadırlar. Üstün yeteneklilerin yetenek alanı, zekâ potansiyeli, ilgi ve gelişim durumlarının tespit edilmesi ve uygulanacak eğitim programının farklılaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu açıdan araştırmanın amacını üstün yeteneklilerin karakteristik özelliklerine akademik, bilişsel, duyuşsal beklentilerine uygun Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğretim programının farklılaştırılması oluşturmaktadır. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretim programı bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemiyle farklılaştırılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analiz edilmesi sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin genel karakteristik özelliklerine göre programın tüm sınıf düzeyi ve her öğrenme alanı için ayrı ayrı farklılaştırma stratejisi belirlenmiştir. Belirlenen farklılaştırma stratejisi, düşünme, araştırma ve yaratıcılık becerileriyle birlikte, duyuşsal alan ve değer hedeflerinden oluşmaktadır. Farklılaştırma stratejileri temelinde bilişsel alan, duyuşsal alan değer ve beceri hedefleri belirlenmiştir. Ayrıca farklılaştırılan programda yer alan öğrenme alanlarının içeriği bütünleştirilmiş müfredat modeline diğer ortaokul derslerinin öğrenme alanı ve üniteleriyle ilişkilendirilmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin genel potansiyel yetenekleri ve karakteristik özellikleri gözetilerek öğrenme alanları için oluşturulan farklılaştırma stratejisi temelinde kazanımlar farklılaştırılmıştır. Programda yer alan mevcut kazanımlar korunarak zenginleştirme ve daraltma uygulamaları yapılmıştır. Toplamda 68 kazanımın farklılaştırıldığı programda öğrencilerin yaratıcılık, inovasyon, araştırma becerileri, düşünme becerileri ve milli unsurlara ve toplumsal değerlere karşı duyarlılık kazanımı ön planda tutulmuştur.

Alan yazında üstün yeteneklilere Sosyal Bilgiler öğretimine ilişkin yapılmış farklılaştırma çalışmalarına ihtiyaç duyulmasına karşın, bu konuda yeterince çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu açıdan bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan Sosyal Bilgiler öğretim programının üstün yetenekli öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretiminde özgün ve çerçeve bir model olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenek, Sosyal Bilgiler eğitimi, program farklılaştırma, bütünleştirilmiş eğitim programı.

ABSTRACT

AN ENRICHED PROGRAM PROPOSAL IN TEACHING SOCIAL STUDIES FOR GIFTED CHILDREN

**Hüseyin Ateş
JULY, 2020**

Gifted students who show high potential according to their peers need a differentiated curriculum. It is thought that the talent field, intelligence potential, interest and development status of gifted children should be determined and the training program to be implemented should be differentiated. In this respect, differentiation of social studies 4, 5, 6 and 7th grade curriculum in accordance with the characteristic features, academic, cognitive and affective expectations of gifted students constitutes the purpose of the research. In the research, social studies curriculum was differentiated by integrated curriculum differentiation method. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the data collection process of the research. In the process of analyzing the data, content analysis method was used. In the study, according to the general characteristics of gifted students, differentiation strategy of the program for individually all grade levels and each learning area was determined. The determined differentiation strategy consists of the affective domain and value objectives, along with thinking, research and creativity skills. In the basis of differentiation strategies value and skill goals of cognitive domain, affective domain were determined. In addition, the content of the learning areas in the differentiated program is associated with the integrated curriculum model and the learning areas and units of other secondary school lessons. The gains were differentiated by considering general potential talents and characteristic features of the gifted students on the basis of differentiation strategy created for learning areas. Enrichment and restriction practices were carried out while preserving available gains existing in the program. In the program which 68 achievements are differentiated, students' creativity, innovation, research skills, thinking skills and sensitivity to national factors and social values are prioritized.

Although there is a need for differentiation studies on social studies teaching to gifted students in the literature, it is seen that sufficient studies have not been done on this subject. In this respect, it is thought that the social studies curriculum, which is differentiated according to the integrated curriculum model, will be an original and framework model in teaching social studies to gifted students.

Keywords: Giftedness, social studies education, program differentiation, integrated education.

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimim süresince ve araştırma sürecimin tamamında önerileri ve fikirleri ile danışmanlığımı üstlenen, engin bilgisi, örnek bilim insanlığı ve saygıdeğer kişiliği ile çalışmalarımda büyük emeği olan kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Şahin ORUÇ' a teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Eğitimim süresince ve çalışmalarımda sistemli çalışma şekli, sabırlı duruşu ve pozitif enerji veren güler yüzü ile tez sürecimde ve hayatımın tüm alanlarında desteğini hissettiğim Dr. Öğretim Üyesi Genç Osman İLHAN' a teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Lisans eğitimim süresince desteklerini esirgemeyen, beni akademik çalışmalara teşvik eden akademik donanımı, pozitif duruşu ve güler yüzlü kişiliği ile tüm öğrencilerine örnek olan Prof. Dr. Halil TOKCAN' a sevgi ve saygılarımı sunarım.

Değerli bölüm hocalarıma ve kıymetli okul arkadaşlarıma, çalıştığım Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundaki mesai arkadaşlarıma destekleri ve verdikleri motivasyon için teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme ve rahmetli dedem Hasan ATEŞ ve rahmetli babaannem Nazlı ATEŞ' e büyük bir özlem ve onur ile sunarım.

Temmuz, 2020

Hüseyin Ateş

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xvii
1. GİRİŞ	18
1.1. Problem Durumu.....	19
1.1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	19
1.2. Araştırmanın Amacı	19
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	21
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	21
1.5. Araştırmanın Önemi.....	21
1.6. Tanımlar	22
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	25
2.1. Zekâ.....	25
2.2. Zekâ Kuramları	27
2.2.1. Başarılı Zekâ Kuramı	27
2.2.2. Spearman Çift Faktör Kuramı	29
2.2.3. Thorndike Çoklu Faktörler Kuramı	29
2.2.4. Thurstone Grup Faktörleri Kuramı	31
2.2.5. Sternberg Üçlü Sacayağı Kuramı.....	32
2.2.6. Guilford Zekâ Yapısı Kuramı	33
2.2.7. Tannebaum Denizyıldızı Kuramı.....	35
2.3. Çoklu Zekâ Kuramı.....	36
2.3.1. Sözel-Dilsel Zekâ	40
2.3.2. Mantıksal-Matematiksel Zekâ.....	42
2.3.3. Görsel-Uzamsal Zekâ.....	43
2.3.4. Müziksel-Ritmik Zekâ	45
2.3.5. Bedensel-Kinestetik Zekâ	47

2.3.6. Sosyal Zekâ	48
2.3.7. İçsel-Öze Dönük Zekâ.....	49
2.3.8. Doğacı Zekâ	50
2.3.9. Varoluşçu Zekâ	51
2.4. Zekâ Alanları Nasıl Belirlenir?	52
2.5. Zekâ Profilleri	56
2.6. Zekâ Alanlarının Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	57
2.7. Zekâ Alanlarının Etkileşimi	58
2.8. Eğitimde Çoklu Zekâ Kullanımı	59
2.9. Yetenek	61
2.10. Üstün Yeteneklilik	61
2.10.1. Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri	63
2.11. Ülkemizde Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi için Yapılan Uygulamalar	64
2.11.1. Enderun Mektebi.....	65
2.11.2. Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu	65
2.11.3. Ankara Fen Lisesi	66
2.11.4. Özel Sınıf ve Türdeş Kümeler Denemesi.....	66
2.11.5. Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL)	66
2.11.6. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TUBİTAK).....	67
2.11.7. Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri.....	67
2.11.8. Fen Liseleri.....	67
2.11.9. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)	68
2.11.10. Üniversiteler Bünyesinde Yürütülen Çalışmalar	68
2.11.11. Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Uygulanan Kanun ve Yönetmelikler	69
2.11.12. Üstün Zekâlılık.....	69
2.12. Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri	70
2.13. Üstün Zekâlı Çocukların Tespiti	72
2.14. Üstün Zekâlı Çocukların Gereksinimleri	75
2.15. Üstün Zekâlı Çocukların Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler .	76
2.16. Üstün Zekâlı Çocukların Eğitimi	76
2.17. Üstün Zekâlı Çocuklara Yönelik Kullanılan Eğitim Stratejileri.....	77
2.17.1. Hızlandırma.....	77
2.17.2. Gruplama.....	78
2.17.3. Zenginleştirme.....	79

2.18. Üstün Zekâlı Çocuklara Yönelik Eğitim Uygulamaları.....	80
2.19. Üstün Zekâlılara Yönelik Uygulanan Müfredat Modellerinde Bulunması Gerekenler	84
2.20. Üstün Zekâlılara Uygulanan Müfredat Modelleri.....	85
2.20.1. Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modeli.....	85
2.20.2. Maker Matrix Modeli.....	88
2.20.3. Maker Modeli.....	89
2.20.4. Renzulli Okul Çapında Üçlü Zenginleştirme Modeli (SEM)	90
2.20.5. Williams Müfredat Farklılaştırma Modeli	91
2.20.6. Kaplan Model.....	96
2.20.7. Sternberg'in 3 Bileşenli Modeli	97
2.20.8. Üstün Yetenekliler Eğitim Programı (ÜYEP) Modeli	97
2.20.9. Yaratıcı Öğrenme Modeli	98
2.20.10. Bireysel Yetenekleri Fark Ettirici Program.....	98
2.20.11. Özerk Öğrenme Modeli.....	98
3. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	99
3.1. Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitim ile İlgili Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri	99
3.2. Dünyada ve Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitimi ile İlgili Çalışmalar .	103
4. ÜSTÜN YETENEKLİLİK VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	107
4.1. Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Modeller	109
4.1.1. Taba Modeli	110
4.1.2. Maker Modeli.....	110
4.1.3. Paralel Müfredat Modeli	111
4.1.4. Hamburger Modeli	112
4.1.5. Dagwood Modeli.....	112
4.1.6. Müfredat Hızlandırma Modeli	112
4.2. Üstün Yeteneklilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Yöntemler.....	113
4.2.1. Anlatım Yöntemi.....	113
4.2.2. Soru-Cevap Yöntemi.....	114
4.2.3. Tartışma Yöntemi.....	114
4.2.4. Grupla Çalışma Yöntemi	114
4.2.5. Gezi-Gözlem Yöntemi	115
4.2.6. Problem Çözme Yöntemi.....	115
4.2.7. Münazara Yöntemi.....	115

4.2.8. Proje Tabanlı Öğretim.....	115
4.2.9. Proje Destekli Öğretim.....	117
4.3. Yaratıcılık ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi.....	118
4.4. Üstün Yeteneklilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Teknikler	120
4.4.1. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği.....	120
4.4.2. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği.....	121
4.4.3. Gözlem Tekniği.....	121
4.4.4. İstasyon Tekniği	122
4.4.5. Oyunlaştırma (Dramatizasyon) Tekniği.....	122
4.4.6. Beyin Fırtınası Tekniği	122
4.5. Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ürün Geliştirme	123
5. YÖNTEM.....	125
5.1. Araştırmanın Modeli	125
5.2. Verilerin Toplanması	131
5.3. Verilerin Analizi.....	133
6. BULGULAR.....	135
6.1. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programı.....	136
6.2. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı	158
6.3. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programı.....	182
6.4. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programı.....	204
7. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	226
KAYNAKÇA	246
ÖZ GEÇMİŞ.....	269

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Guilford Zekâ Yapısı Kuramı Zekâ İşlemi Bileşenleri.....	34
Tablo 2: Guilford Zekâ Yapısı Kuramı Zekâ Ürünü Bileşenleri	35
Tablo 3: Sözel Dilsel Zekâ Alanı Kapasiteleri.....	41
Tablo 4: Mantıksal – Matematiksel Zekâ Alanı Kapasiteleri	43
Tablo 5: Görsel – Uzamsal Zekâ Alanı Kapasiteleri.....	44
Tablo 6: Müziksel- Ritmik Zekâ Alanı Kapasiteleri.....	46
Tablo 7: Bedensel – Kinestetik Zekâ Alanı Kapasitesi.....	48
Tablo 8: Pardue Üç- Aşamalı Zenginleştirme Modeli	86
Tablo 9: Pardue 3-Aşamalı Zenginleştirme Modelinin 1. ve 2. Basamak Bilişsel Hedefleri.....	86
Tablo 10: Pardue 3-Aşamalı Zenginleştirme Modelinin 3. Basamak Bilişsel Hedefleri.....	87
Tablo 11: Maker Modeli İçerik Değişkenleri.....	89
Tablo 12: Maker Modeli Süreç Değişkenleri.....	90
Tablo 13: Maker Modeli Ürün Değişkenleri.....	90
Tablo 14: Bilişsel Zekâ Faktörleri ve Göstergeleri	94
Tablo 15: Duyuşsal Yaradılış Faktörleri ve Göstergeleri	94
Tablo 16: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersinin 4. Sınıf Birey ve Tolum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	136
Tablo 17: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	137
Tablo 18: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	139

Tablo 19: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	140
Tablo 20: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	143
Tablo 21: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	144
Tablo 22: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	146
Tablo 23: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	147
Tablo 24: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	149
Tablo 25: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	150
Tablo 26: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	152
Tablo 27: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	153
Tablo 28: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersinin 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	155
Tablo 29: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	156
Tablo 30: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi.....	158
Tablo 31: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	159

Tablo 32: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	161
Tablo 33: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	162
Tablo 34: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	165
Tablo 35: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	166
Tablo 36: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	169
Tablo 37: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	170
Tablo 38: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	172
Tablo 39: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	173
Tablo 40: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	176
Tablo 41: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	177
Tablo 42: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	179
Tablo 43: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	180
Tablo 44: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	182

Tablo 45: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	183
Tablo 46: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	185
Tablo 47: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	186
Tablo 48: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	188
Tablo 49: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	189
Tablo 50: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	191
Tablo 51: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	192
Tablo 52: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	194
Tablo 53: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	195
Tablo 54: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	197
Tablo 55: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	198
Tablo 56: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	201
Tablo 57: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	202

Tablo 58: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi.....	204
Tablo 59: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	205
Tablo 60: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	207
Tablo 61: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	208
Tablo 62: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	210
Tablo 63: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	211
Tablo 64: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	213
Tablo 65: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	214
Tablo 66: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	217
Tablo 67: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	218
Tablo 68: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi	220
Tablo 69: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	221
Tablo 70: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi.....	223

Tablo 71: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu	224
Tablo 72: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri	236
Tablo 73: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri	238
Tablo 74: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri	240
Tablo 75: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri	242

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BİLSEM	: Bilim ve Sanat Merkezi
IQ	: Intelligence Quotient (Zekâ Katsayısı)
LGS	: Liseye Geçiş Sınavı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEGEP	: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi
NCSS Konseyi)	: National Council for the Social Studies (Ulusal Sosyal Araştırmalar
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
TEV	: Türk Eğitim Vakfı
TEVİTÖL	: İnanç Türkeş Özel Lisesi
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNICEF	: United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
USOE	: Amerikan Eğitim Ofisi
WWW	: World Wide Web (Dünya çapında Ağ)
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Sosyal Bilgiler dersi; bünyesinde barındırdığı sosyal bilimlerle, vatandaşlık aktarımıyla ve yansıtıcı düşünme yaklaşımıyla bireyi toplumsal hayata hazırlama konusunda temel eğitim içerisinde vazgeçilmezler arasındadır. Sosyal Bilgiler; bireylerin toplumda haklarını ve sorumluluklarını bilmesi, toplumsal ve evrensel sorunlara duyarlı olması, toplumda gerçekleşen kültürel ve ekonomik faaliyetlere etkin bir biçimde katılması açısından gerekli bilgi, beceri, kazanım ve değerleri barındıran bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi, bireyi günlük yaşama hazırlayan sosyal bilimlere disiplinler arası yaklaşımla yaklaşır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin modern yaklaşımlarının öğrencilere bilgiyi ezberletmek yerine öğrendikleri bilgiyi anlamlandırma, işlevsel hâle getirme ve üretmeyi öne çıkaran bir model öne sürdüğü görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretim programının yapısı incelendiğinde inovatif düşünme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, çıkarımda bulunma, araştırma ve girişimcilik gibi birçok beceri bu programda yer almaktadır. Bununla birlikte bağımsızlık, duyarlılık, sorumluluk, aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık, adalet gibi birçok değeri bünyesinde barındırmasından dolayı Sosyal Bilgiler eğitiminde değerler eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi programının hedef, amaç kazanım, değer ve becerilerinin üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel gelişim durumlarını yansıtması açısından farklılaştırmaya uygun bir program olduğu düşünülmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özellikleri ve eğitimsel ihtiyaçları analiz edildiğinde bunların, Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda araştırmacılar tarafından üstün yetenekli öğrencilere Sosyal Bilgiler eğitimi konusunda birçok farklı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada da üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özellikleri baz alınarak Sosyal Bilgiler dersi programının bütünleştirici eğitim modeline göre farklılaştırılması amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel verilerin analiz edilmesiyle

farklılaştırma uygulamasının gerçekleştirilmesi ve araştırmanın sonucuna varılması beklenmektedir.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmanın problem durumunu “Üstün yetenekli çocukların özelliklerine göre Sosyal Bilgiler programı nasıl tasarlanabilir?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

1.1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “Üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirici müfredat modeline göre Sosyal Bilgiler öğretim programı nasıl farklılaştırılır?” şeklinde belirlenmiştir.

Bu problem kapsamında Sosyal Bilgiler öğretim programı bütünleştirici müfredat modeli çerçevesinde temel strateji, multidisipliner ilişkilendirme, bilişsel hedef, duyuşsal hedef, beceri, değer ve kazanımlar farklılaştırılarak üstün yetenekli çocuklara farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler programı önerisi hazırlanmıştır.

1.1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

1. “Üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirilmiş müfredat modeline göre 4. sınıf Sosyal Bilgiler programı nasıl farklılaştırılır?”
2. “Üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirilmiş müfredat modeline göre 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı nasıl farklılaştırılır?”
3. “Üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirilmiş müfredat modeline göre 6. Sınıf Sosyal Bilgiler programı nasıl farklılaştırılır?”
4. “Üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirilmiş müfredat modeline göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler programı nasıl farklılaştırılır?”

1.2. Araştırmanın Amacı

Üstün yetenek gösteren öğrencilere karakteristik özelliklerine uygun eğitim uygulanmadığında bu öğrencilerin, sahip oldukları potansiyel yeteneklerini tam anlamıyla açığa çıkaramadıkları bilinmektedir (Van Tassel-Baska, 2003). Üstün yeteneklilerin doğru eğitim almaları dünyadaki birçok ülkede önemli olduğu gibi Türkiye’de de önem kazanmıştır. Atalay (2014), Korkut (2017), Kanlı (2008), Özyaprak (2012), İşkeller (2008), Sayı (2013), Dreszen (2009) yapmış oldukları

bütünleştirici model müfredat farklılaştırma çalışmalarında üstün yetenekli öğrencilerin akademik başarı, tutum ve motivasyon düzeylerinin arttığı sonuçlarına ulaşılmışlardır. Bu doğrultuda araştırmada üstün yeteneklilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda Sosyal Bilgiler öğretim programının bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı, üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel gelişim durumları ve özelliklerine göre Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının bütünleştirici müfredat modeli temele alınarak farklılaştırılmasıdır. Farklılaştırılan programda farklılaştırma stratejisi çerçevesinde amaçlara uygun öğretim önerilmektedir.

Bu doğrultuda araştırmada;

- Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıf öğretim programının öğrenme alanları, belirlenen farklılaştırma stratejisi temelinde disiplinler arası ilişkilendirmeyle bilişsel hedef, duyuşsal hedef, beceri ve değer hedeflerini belirtmek, kazanımları Bloom'un güncellenmiş bilişsel süreç becerileri kapsamında sınıflandırarak zenginleştirmek,
- Sosyal Bilgiler dersi 5. sınıf öğretim programının öğrenme alanları, belirlenen farklılaştırma stratejisi temelinde disiplinler arası ilişkilendirme, bilişsel hedef, duyuşsal hedef, beceri ve değer hedeflerini belirtmek, kazanımları Bloom'un güncellenmiş bilişsel süreç becerileri kapsamında sınıflandırarak zenginleştirmek,
- Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programının öğrenme alanları, belirlenen farklılaştırma stratejisi temelinde disiplinlerarası ilişkilendirme, bilişsel hedef, duyuşsal hedef, beceri ve değer hedeflerini belirtmek, kazanımları Bloom'un güncellenmiş bilişsel süreç becerileri kapsamında sınıflandırarak zenginleştirmek,
- Sosyal Bilgiler dersi 7. sınıf öğretim programının öğrenme alanları, belirlenen farklılaştırma stratejisi temelinde disiplinlerarası ilişkilendirme, bilişsel hedef, duyuşsal hedef, beceri ve değer hedeflerini belirtmek, kazanımları Bloom'un güncellenmiş bilişsel süreç becerileri kapsamında sınıflandırarak zenginleştirmek ve bu bağlamda üstün yetenekli öğrencilere bütünleştirici program modeline göre farklılaştırılmış bir program sunmak araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılan bu çalışmada verilerin analizinde içerik analizi metodu kullanılmıştır. Araştırma Sosyal Bilgiler öğretimi programı, program farklılaştırma modelleri, üstün yetenekliler için geliştirilen yöntem ve teknikler, farklılaştırma uygulamaları, düşünme becerileri, evrensel değerler ve bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma modeliyle sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmanın modeli baz alındığında veri toplama araçlarının çalışma için yeterli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada veri toplama ve verilerin analizi aşamalarında etik ilkelere uygun hareket edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın; üstün yeteneklilerin eğitimi, üstün yeteneklilere Sosyal Bilgiler öğretimi, program farklılaştırma, düşünme becerileri ve yaratıcılık alanlarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel yetenekleri, gelişim durumları ve özellikleri göz önünde bulundurularak Sosyal Bilgiler öğretim programı farklılaştırılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında öğrenme alanlarının disiplinler arası ilişkilendirme yöntemiyle geniş bir alana hitap etmesi sağlanmıştır. Birçok sosyal bilimi disiplinler arası modelde ilişkilendiren Sosyal Bilgiler dersi gerek üstün yetenekli öğrencilerin ilgisini çekmesi açısından, gerek karmaşık problem durumlarına yer vermesi açısından üstün yeteneklilerin ilgi duyduğu dersler arasında yer almaktadır. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi programının farklılaştırılması önem arz etmektedir (Delisle, 1991, 176). Sosyal Bilgiler öğretiminin üstün yetenekli öğrenciler için yeteneklerini geliştirici farklılaştırma uygulamalarına tabi tutulması önem taşımaktadır.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programı kavramsal ve beceri temelli farklılaştırma stratejileri temelinde odak noktaları oluşturularak farklılaştırılmıştır. Programda kullanılması önerilen yöntem ve teknikler öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeleri kapsamında önerilmektedir. Sosyal Bilgiler programının bünyesinde bulunan düşünme becerileri de üstün yeteneklilerin

potansiyel durumlarını geliştirici yöndedir (Demirkaya, 2008). Sak'a (2012, 210) göre üstün yetenekliler için geliştirilen öğretim programlarında düşünme becerilerinin programa entegre olabilmesi için kavramsal odak noktalarının bulunması gerekmektedir. Oluşturulan kavramsal odak noktası hem alan bilgisi hem de ileri seviye bir düşünce yapısı sağlamaktadır.

Bütünleştirici eğitim programı modeli temele alınarak farklılaştırılan ders programları üstün yeteneklilerin eğitimi için yapılan birçok çalışmada sınanmıştır. Ancak bütünleştirici program modeli doğrudan uygulanan bir eğitim programı olmamakla birlikte, mevcut programı farklılaştırma temelinde ele alan bir çerçeve modeldir (Sak, 2012, 212). Multidisipliner çalışmalarda birden fazla disiplinin içeriksel anlamda kavramsal odak noktasını paylaşma durumu söz konusudur. İçeriği odak noktasına alan disiplinler arası çalışmalar derinlemesine inceleme, yüksek anlama yetisi ve çoklu perspektif anlayışı gerektirmektedir. Bu açıdan disiplinler arası çalışmalar tek disiplinli çalışmalara göre farklılık göstermektedir. Odak noktasına alınan içerik, çoklu disiplinler tarafından organize hâlde işlenmektedir. Bu anlamda amaca odaklanan Sosyal Bilgiler eğitimi açısından anlamlı öğrenme faaliyeti gerçekleşecektir (Maker, Schiever, 2005). Sosyal disiplinlerin büyük bölümünde verilen kavram, terminoloji ve çıkarımlar öğrencilerin yeni bilgi ediniminde zihinsel şema oluşturmalarına fırsat tanımaktadır. Öğrencilerin bilgiyi anlamlandırma, kavramsallaştırma ve olgusal bakış açısı geliştirmelerine zihinlerinde kurdukları odak şemaları temel oluşturmaktadır (VanTassel-Baska, 2003).

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programının, üstün yeteneklilerin eğitim sürecinde, program farklılaştırma çalışmalarında alana katkı sağlayacağı ayrıca yapılan çalışmanın üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri çerçevesinde program farklılaştırma sürecine değerlendirme fırsatı sunacağı ve alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Bireylerin istendik yönde zihinsel ve ahlaki boyutta gelişimini hedefleyen, istendik biçimde davranış kazandırılmasını sağlayan, geleceğe yönelik bilgi kazanımını amaç edinen, bireyin kendi içsel süreçleriyle gelişmesine olanak tanıyan bir süreçtir (Oruç, 2006, 83).

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevreleriyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.” (MEB, 2005, 5).

Öğrenme Alanı: İçerisinde barındırdığı bilgi, beceri, kazanım ve değerlerin bütüncül ilişkisel anlamda değerlendirildiği, öğrenmelerin organizasyonu üzerine şekillenen disiplinler arası bir yapıdır (MEB, 2018, 11).

Zekâ: Zekâ bireyin problem çözerken, sorunlara çözüm geliştirirken ve çevreye uyum sağlarken yetenek ve becerilerini kullanabilme potansiyelidir (Gürün, 1991: 128).

Zekâ Testleri: Bireysel anlamda zihinsel becerilerin ölçülmesi ve ölçülen zihinsel becerilerin diğer insanlarla karşılaştırılabilmesi amacıyla geliştirilen ölçümler zekâ testleri olarak adlandırılmaktadır (Naglieri, 2001).

Üstün Zekâ / Üstün Yetenek: Bir veya birden çok zekâ alanında akranlarına göre üst düzey potansiyel, yetenek gösteren ve diğer zekâ alanlarında da ortalama düzeyde yetenek gösteren bireylerdir (Ataman, 2018). Üst düzey bilişsel yeteneklerin ve yoğun zihinsel süreçlerin normal düzeyden farklı, içsel kazanım ve farkındalık sürecini geliştirme adına bireyin alışılmışın dışında farklı boyutlarda eş zamanlı gerçekleşmeyen gelişimidir (Silverman, 1993, 3).

Farklılaştırma: Üstün yetenekli bireylerin gelişim durumları ve özelliklerine uygun bir eğitim ortamı oluşturmak adına ders programlarında öğrencilerin ilgi, amaç, zekâ potansiyeli, hazırbulunuşluluk seviyelerine göre programda yer alan ürün, süreç içerik ve ortamın öğrenci ihtiyaçları çerçevesinde uyarlanması sürecini kapsamaktadır (Tomlinson, 2007).

Yaratıcı Düşünme: Problem durumlarına, sorunlara, güçlüklerle, uyumsuzluklara ve eksik yapılanmalara duyarlı olma sürecinin tamamını kapsamaktadır. Yetersiz sonuçlara çözüm üretme, güç durumları belirleme, tahminler ileri sürme, varsayımlar geliştirme, geliştirilen varsayımları test etme, yeniden test etme etme ve sonuçları ileri sürme sürecini kapsamaktadır (Torrance, 1974).

Özel Eğitim: Farklı nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylere özel eğitime ihtiyaç duyan birey adı verilmektedir. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilen eğitim programları, özel olarak yetiştirilmiş personel ve uygun ortamlarda devam eden eğitim özel eğitim olarak adlandırılmaktadır (Ataman, 2003).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zekâ

Zekâ kavramının ne ifade ettiği ve tanımlamasının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin birçok araştırmacı geçmişten günümüze değin çalışmalar yürütmüştür. Bazı araştırmacılar zekâ kavramının insanın performanslarından ve zihinsel işlevlerinden ölçülebileceğini ileri sürmüşler, IQ (Intelligence Quotient) testleri hazırlayarak zekâ katsayısı, zekâ seviyesi ve zekâ düzeyinin ölçülebileceğini belirtmişlerdir. Diğerleri ise zekâ kavramını bireyin “öğrenme gücü” olarak ifade etmişlerdir (Saban, 2005). Oruç (2019, 137) zekâ kavramını kalıtsal yetenekler ve sonradan edinilen deneyim ve tecrübelerin bileşeni olarak tanımlamıştır.

Zihni oluşturan bölümlerin uyum içerisinde çalışması şeklinde ifade edilen zekâ kavramını Piaget algılama, uslama, anımsama gibi süreçlerin gelişimi ve etkinlik kazanması olarak tanımlanmıştır (Piaget, 1952). Alfred Binet’e göre zekâ belirli bir amaca yönelmek, erişebilmek için direnç sağlayabilmek, uyumsama ve kişinin kendini düzenleyebilmesi eğitimidir (Binet, Simon, 1961). Wechsler (1958) ise zekânın yalnızca bir kavram olduğunu ve kişinin amaçlarını gerçekleştirebilmek için mantığını kullanarak çevreyle giriştiği mücadele ve çabalarının tümünü yansıtan çok boyutlu bir yetenek olduğunu belirtmiştir (Akt. Dağlıoğlu, 1995, 3).

Üstün yetenek kavramının bilimsel anlamda ifade edilmeye ve araştırılmaya başlandığı 19. yüzyıldan itibaren araştırmaların temel kavramını zekâ testleri ve bu sebeple zekâ kavramı oluşturmaktadır. Zekâ kavramı ilk olarak Eski Yunan’da önem kazanırken önemini günümüze kadar koruduğu görülmektedir (Stenberg, 2005). Zekâ kavramına ilişkin ilk ifadeler Galton tarafından dile getirilmiştir. Galton (1892), insan zekâsını basite indirgeyerek psikomotor, bilişsel ve algısal süreç durumlarından oluştuğunu dile getirmiştir. İlerleyen süreçte Binet zekâ kavramının tanımının ve ölçülme durumunun galtonun tanımında olduğu kadar basite indirgenemeyeceğini savunmuştur.

Gardner (1993), zekâ kavramını bireyin kendi kültüründe veya yabancı kültürde değer bulan bir ürün geliştirme kapasitesi ve çözülmesi gereken problemlere ilişkin çözüm keşfetme yeteneği olarak tanımlamıştır (Özgüven, 2011). Yapılan birçok çalışma zekâ kavramının karmaşık ve girişken bir yapıda olduğunu göstermektedir. Zekâ kavramının tanımlanması çalışmalarıyla birlikte zekânın ölçülmesi boyutu da önem kazanmış ve bu süreçte birçok zekâ testi geliştirilmiştir. Zekâ testlerinin tarihsel serüveni incelendiğinde bunların ortaya çıkışının Platon’a kadar dayandığı görülmektedir. Nitekim Platon’un *Devlet* adlı eserinde eğitimin sanatçılara, devleti yönetecek devlet adamlarına ve devleti savunacak savaşçılara verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Galton zekâyı çevresel faktörlerin mi yoksa kalıtsal faktörlerin mi belirlediğini ilk olarak *Hereditary Genius* adlı eserinde kaleme almıştır. Bununla birlikte Galton zekânın kalıtsal boyutunu inceleyerek bireylerin bazı yeteneklerinin, duygusal hassasiyet durumlarının ölçümler sonucunda belirlenebileceğine vurgu yapmıştır (Galton, 1892).

Galton *Inquiries Into Human Faculty and Its Development* adlı eserinde ise bireylerin yetenek sınıflandırma durumlarının nasıl yapılması gerektiği ve bu yeteneklerin hangi ölçme araçlarıyla belirlenmesi gerektiğine değinmiştir (Galton, 2004). Genel anlamda zekâ testleri konusunda yapılan bu girişimler zekâ testlerinin öncüsü olarak kabul edilmektedir.

Alfred Binet yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ilk zekâ testini geliştirmeyi başarmıştır. Binet zihinsel anlamda yeterli olmayan öğrencilerin tespit edilmesi ve tespit edilen öğrencilere özel eğitim verilmesi amaçlarıyla çeşitli teknikler geliştirme konusunda çalışmalar yapmıştır (Staum, 2011). Binet, öğrencilerin kronolojik yaş ve zekâ yaşlarını hesaplama teknikleri geliştirerek modern zekâ testlerinin geliştirilmesi hususunda ilk kıvılcımı başlatmıştır. Bu süreçle birlikte Lewis Terman, Amerika Birleşik Devletleri’nde bu testi geliştirerek “stanford Binet testi” olarak anılmaya başlanmıştır. Bu süreçle birlikte birçok farklı test geliştirilmiştir.

Gardner, çalışmalarının ışığında açıklamış olduğu yedi farklı zekâ alanına ilerleyen süreçte sekizinci zekâ alanını da eklemiştir. Zekâ alanlarından dilsel ve mantıksal (matematiksel) zekâyı eğitim kurumlarında önemsenenler olarak tanımlarken uzamsal, psikomotor (bütünsel), müziksel zekâ alanlarını ise sanat camiasında önemsenenler olarak, kişiler arası ve kişiler üstü zekâyı da kişisel zekâ alanları olarak tanımlamıştır. Gardner ahlaki, varoluşsal ve ruhsal zekâ alanlarını da

değerlendirdikten sonra geliştirdiği çoklu zekâ kuramında sadece doğal zekânın zekâ olarak değerlendirilebileceği kanaatine varmıştır (Gardner, 1993, 52). Gardner kuramsallaştırdığı çoklu zekâ anlayışıyla geleneksel zekâ tanımlarının gerçeği yansıtmadığını belirtmiştir. Bu açıdan zekâ kavramının tanımının zamanla değişebileceği, çağın getirdiği şartların sonuçlarına göre değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalar dikkate alındığında zekâ kavramını yakınsak boyutta tanımlamanın tehlikeli ve tartışmalı sonuçlar doğuracağı açığa çıkmaktadır. Zekâ kavramının doğası, çok boyutluluğu ve kapsamı itibarıyla alanda çalışan bazı bilim insanları bu kavramı tanımlamanın çok güç olduğuna hatta zekânın tanımlanamayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Zekânın bireyin çok yönlü kapasitesini kullanım boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca zekânın, bireyin doğuştan getirdiği kalıtsal işlevler kadar çevresi ve bağlı bulunduğu kültüre dokunuşlarıyla da şekillendiği ifade edilebilir.

2.2. Zekâ Kuramları

2.2.1. Başarılı Zekâ Kuramı

Zekâ tanımlarını ifade anlamında kullanılan becerilerin içeriğine bakıldığında bunların çoğunlukla akademik becerilerin ifade edildiği görülmektedir. Literatürdeki geleneksel zekâ tanımlarına bakıldığında zekâ kavramına, çevreye uyum sağlama süreci olarak bakıldığı görülmektedir. Sternberg zekâ kavramını farklı açılardan değerlendirerek okul ortamındaki öğrencilerin müfredat temelinde zekâlarını kullanmada başarısız olsalar dahi günlük yaşamda zekâlarını kullanmada başarı gösterebileceklerini belirtmiştir. Bu sebeple Sternberg bireylerin zekâ düzeyleri test edilirken sosyal ve çevresel faktörlerin de önemli olduğunu ifade ederek bu görüşünü desteklemek amacıyla Kenya’da zekâ testi sonucu düşük IQ düzeyinde olan çocukların bölgede bulunan bitki örtüsü ışığında doğal ilaç kullanımında elde ettikleri başarıları belirlemeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Sternberg’in yaptığı çalışmalar incelendiğinde sosyal ve çevresel faktörlerin zekâ üzerinde etkin olduğu ve zekânın yalnızca akademik ve somut başarılarla ölçülmemesi gerektiği belirtilmiştir. Sternberg zekâ bileşenlerini bilgi edinme bileşenleri, meta bileşenler ve uygulama bileşenleri olmak üzere üçe ayırmıştır. Bileşenler soyut yapıda bulunan benzer problem durumları ile karşılaştıklarında analitik becerileri açığa vurur.

Yaratıcı becerileri yansıtan yetenekler zekâ bileşenlerinin türleri veya problem durumları oluşturulduğunda hatırlanır. Uygulama boyutundaki yetenekler ise çevre faktörünün seçimi, çevrenin şekillendirilmesi ve uyum sağlama bileşenlerinin uygulanmasıyla hafızaya getirilir (Sternberg, 2002, 266).

Başarılı zekâ kuramı genel itibarıyla bireyin çevresel faktörleri değerlendirerek amaçlarına doğrudan ulaşma yeteneklerini kapsamaktadır. Bu açıdan başarılı zekâ kuramı hayatta başarıya ulaşma yeteneği olarak da tanımlanabilmektedir. Başarılı zekâ adaptasyon sağlama, şekillendirme kazanımı ve çevresel faktörlere uyum olarak değerlendirilmektedir. İlk kez yeni bir ortama katılma durumunda, bulunulan ortamın şartlarını iyileştirme hususunda ve başka bir çevrenin başarısını artırma konusunda başarılı zekâ kuramı bileşenleri devreye girmektedir. Bu yönüyle başarılı zekâ kuramı öğrenme-öğretme sürecinde uygulanan klişe yöntemleri gözden geçirme imkânı oluşturmaktadır (Sternberg, Grigorenko, 2007). Başarılı zekâ kuramı yetenekler takımı, sosyokültürel şartlar, güçlü yönleri inşa etmek, zayıf yönleri geliştirmek ve çevreye uyum olmak üzere beş ögeden oluşmaktadır.

Yetenekler Takımı: Yetenekler kişinin hayat serüveninde başarıyı yakalamasının ilk ögesidir. Ancak başarının tanımı kişisel olup kişiden kişiye değişmektedir.

Sosyokültürel Şartlar: Sosyokültürel şartlar durumunda ise başarı faktörü sosyokültürel çevrelerde anlam kazanır. Aynı türde olan başarı faktörü farklı çevrelerde aynı anlam ifade etmeyebilir. Örnek verecek olursak sınıfta uygulanan öğretim yöntemi tüm öğrenciler için aynı başarıyı sağlamaz.

Güçlü Yönleri İnşa Etme: Kuramın bir diğer ögesi olan güçlü yönleri inşa etme aşaması, bireyin güçlü yönlerini tam anlamıyla tanınması ve bunları en iyi düzeye ulaştırma aşamasıdır. Başarılı zekâ kuramında bireyler iyi yönlerini bilirler ve bu yönlerini en iyi şekilde geliştirirler.

Zayıf Yönleri Geliştirmek: Başarılı zekâ kuramında bireyler zayıf yönlerini tanıyarak zayıf yönleriyle nasıl başa çıkacağını bilir, bu yönlerini geliştirerek düzeltirler. Kurama göre bireyin hayatındaki başarı durumları zayıf yönlerinden tamamen bağımsız değildir.

Çevreye Uyum: Kuramın çevreye uyum aşamasında bireylerden çevreye uygun düşünme ve davranış geliştirme süreci beklenmektedir. Örneğin bireyler, vatandaşları oldukları devletin hukuk kurallarına uymak zorundalardır. Devletin, bu kurallara uyulmadığı durumlarda müeyyide uygulama yetkisi bulunmaktadır. Kuramın bu aşamasında bireyin çevreye uyum sağlamasının yanında çevreyi şekillendirme ve çevre seçimi durumları da beklenmektedir.

2.2.2. Spearman Çift Faktör Kuramı

Charles Spearman'ın ileri sürdüğü çift faktör kuramına göre zekâ yapısında oluşan tüm eylemlerin zihinsel enerji faktörüyle oluştuğu görülmektedir. Spearman'a göre bir alanda başarı gösteren birey diğer alanlarda da başarı gösterecektir. Spearman, ilk çalışmalarını 1904 yılında yapmıştır. Spearman bu çalışmalarda genel zekâ kavramını genel yetenek olarak adlandırmıştır. Spearman yaptığı çalışmaların ışığında faktör analizi tekniğini bulmuş ve zekâ faktörlerini ortaya atarak geliştirmiştir. Spearman insan zekâsının biyolojik yapıdan etkilendiğini düşünerek zekâ testlerinin hemen hemen aynı şeyi ölçtüğünü belirtmiştir. 1927 yılında yapmış olduğu çalışmalarla test kombinasyonlarının sonucunda her zaman pozitif ilişki bulunduğunu belirterek çoğunluğunun aynı durumu ölçtüğünü söylemiştir. Spearman bu durumun raporunu çıkararak buna “g” (genel faktör) adı vermiştir (Aydın, 1999).

Kurama göre uygulanan farklı testlerdeki değişen korelasyonların nedeni, testlerdeki katsayı farklarıdır. Spearman'a göre bireyler birbirlerinden “g” faktörü bağlamında farklılaşmaktadır. Bireylerin zekâsını ölçmek “g” faktörünü ölçmek anlamına gelmektedir. Bu açıdan “g” faktörü zekâ anlamına gelmektedir (Erginsoy, 2002). Bazı bilim adamları zekânın tek bir faktörle bulunamayacağını belirterek bu kuramı eleştirmişlerdir. Eleştiriler ışığında Thorndike antitez geliştirerek çoklu faktörler kuramını ileri sürmüştür.

2.2.3. Thorndike Çoklu Faktörler Kuramı

Eğitim psikolojisinin modern anlamda kurulması ve geliştirilmesine büyük katkılar sağlayan Edward Thorndike, yaptığı çalışmalarla zekâ kavramının tanımlanması, tanınması, ölçülmesi ve boyutlarıyla gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. İngiliz Psikolog Spearman'ın yaptığı çalışmaları ABD'de değerlendiren Thorndike, öğretmen ve öğrencilerin ayırma gücü açısından zekâ değerlendirmelerinin anlaşıldığı gibi yüksek farklar içermediğini görmüş ve

araştırmaları sonucunda elde ettiği bulgularını makaleyle yayımlamıştır. İlerleyen süreçteki çalışmalarında ise Spearman'ın bulmuş olduğu g faktörünü eleştirerek reddetmiştir (Toker, Kuzgun, Cebe, Ukunkaya, 1968). Thorndike zekânın tek bir faktörle ifade edilemeyeceğini, özellikle zihinsel problem durumlarının çözüm sürecinde birden fazla faktörün rol alabileceğini belirtmiştir. Thorndike zekânın üçe ayrıldığını söylemiştir (Cansever, 1982; Goleman, 2005).

2.2.3.1. Soyut ve Sözlü Zekâ

Soyut zekâ gerçekte varlık göstermeyen ve var olanlar arasındaki ilişkiler sonucunda zihnin genelleylebilme ve soyutlama işlevleriyle elde ettiği verileri kullanma gücüdür. Bu sebeple soyut zekâ, sembollerini kullanma gücü olarak ifade edilmektedir. Örneğin matematiksel kuram ve kurallar somut anlamda yoktur. Bu kavram ve kuralları uygulamak ve kullanmak soyut zekâ ürünüdür.

2.2.3.2. Pratik (Mekanik) Zekâ

Araç gereç geliştirme ve uygulama aşamasında pratik zekâ devreye girmektedir. Bireyin ocukluk döneminde gelişim gösteren pratik zekâ yapboz, 3D tasarım gibi uygulamaların olduğu durumlarda yoğun olarak kullanılır. Bu zekâ türünün teknik işlerle uğraşan mühendislerde, teknikerlerde ve teknisyenlerde bulunması beklenmektedir.

2.2.3.3. Toplumsal (Sosyal) Zekâ

Bu model zekâyı bilişsel anlamın dışında tutan ilk modeldir. Bu modelle birlikte IQ kavramının tek başına bir bileşen olduğu ifade edilmiştir. İnsan ilişkileri kurma ve yönetebilme becerisi konusunda sosyal zekâ kendini göstermektedir.

Zekâ kavramı üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde duygusal zekâ alanı için tekdüze bir form oluşturan bilimsel çalışmalar, psikoloji bilimindeki gelişmelerle değişiklik göstermiştir. Psikoloji bilimi duyguların düşünceleri, düşüncelerin de zekâ bileşenlerini değiştirdiğini ortaya koymuştur. Alana yön veren Sternberg ve Thondike sosyal zekâ modelinin hayatın pratik akışında en önemli zekâ modellerinden biri olduğunu ortaya koymuşlardır (Goleman, 2005).

2.2.4. Thurstone Grup Faktörleri Kuramı

Louis Leon Thurstone, Spearman'ın genel zekâ üzerinde duran kuramını reddederek zekânın belirli alanlarda öncül yeteneklere bölünebileceğini savunmuştur. Bu yetenekleri ortaya koymak için birçok teste faktör analizi yöntemi uygulamıştır. Bu yöntemle sözel ve sayısal zekâ türleri gruplandırılarak her iki grupta ayrı maddeler oluşturulmuştur (Atkinson, Hilgard, 1995). Thurstone, korelasyonlarını bulduğu tüm testlere faktör analizi uyguladıktan sonra temel faktörler kümesi oluşturmuştur. Bulunan faktörleri en etkin biçimde yansıtan maddeleri, yeni testler oluşturmak amacıyla tekrar kullanmıştır. Ortaya çıkan testler başka bir denek grubunda kullanılarak, test sonuçları karşılaştırıp analiz edilmiştir. Bu süreci tekrar tekrar uygulayan Thurstone, zekâ testlerinin ortaya koyduğu birincil yetenekleri yedi faktör bağlamında değerlendirmiştir (Atkinson, Hilgard, 1995).

Bireylerin zihinsel farklılıklarının yedi temel faktörden kaynaklandığını belirten Thurstone, zekâ kavramının değerlendirilmesi amacıyla grup faktörleri kuramını geliştirmiştir. Thurstone'un grup faktörleri kuramındaki temel faktörler sözel yetenek, sayısal yetenek, muhakeme yeteneği, mekân ilişkileri, bellek faktörü, mekanik beceri olmak üzere toplamda altı adettir (Eripek, 2005).

Sözel Yetenek: Sözcükleri anlama ve tanıma sürecinde kullanılan yetenek türüdür.

Sayısal Yetenek: Matematiksel işlemlerin en kısa sürede ve doğru yapılabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir.

Muhakeme Yeteneği: Bir durumun sonuçlarını kestirebilme, tamamlanması gereken sayısal ve sözel içerikli testlerdeki çözümü keşfetme veya seri olarak ilerleyen bir problem dizisindeki temel kuralı bulma süreci olarak ifade edilmektedir.

Mekân İlişkileri: Bir cismin uzamsal anlamda görünmeyen boyutlarını, yönlerini ve uzaydaki yansımalarını tasarlayabilme, canlandırma yapabilme ve göz önüne getirebilme gibi uzamsal-görsel boyutlar mekân ilişkileri yeteneği kapsamında değerlendirilmektedir.

Bellek Faktörü: Anlam ifade etmeyen sözel ifadeleri, sayısal formül ve dizileri, sıralı şekilsel ifadeleri ve materyalleri tüm boyutlarıyla hafızada tutabilme yeteneğidir.

Mekanik Beceri: Bireylerin pratik anlamda kullandıkları ve geliştirdikleri tüm el becerileri mekanik beceriler kapsamında değerlendirilmektedir.

Thurstone açıkladığı altı temel faktör ile zekâ kavramına farklı açılardan bakarak her boyutun bir zihinsel yeteneği temsil ettiğini belirtmiştir. Bu zihinsel yetenekleri birbirinden bağımsız bir piramide benzetmiştir.

2.2.5. Sternberg Üçlü Sacayağı Kuramı

Zekâ ile ilgili çalışmalar yapan ve bu çalışmaların sonuçları ışığında kuramlar öne süren Robert J. Sternberg, kuram bazlı olması sebebiyle spesifik boyutları olan ölçüm araçlarıyla ölçümü yapılan zihinsel yetenek durumlarının, zekâ kavramını ifade etme boyutunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir (Sternberg, 2003). Sternberg bu tür çalışmaların, zekânın yalnızca bir yönünü ifade edebileceğini, bu yönün ise yalnızca okul başarısı ve okuma başarısı olarak görüleceğini belirtmiştir. Tüm bu durumların yansımaları değerlendiren Sternberg insan zekâsının birbirleriyle ilişki içinde bulunan üç temel faktörle açıklanabileceğini ileri sürmüştür.

Bu açıdan Sternberg'in geliştirmiş olduğu "üçlü sac ayağı kuramı"nın, yansıttığı özellikleriyle bileşenler yaklaşımını hatırlattığı görülmektedir. Thurstone, Thurndike ve Spearman gibi isimlerin de katkılar sunduğu faktöriyel yaklaşımının yorumlanması ve tamamlanması boyutunda bileşenler yaklaşımı önemli bir konuma sahiptir. Bileşenler yaklaşımı temel anlamda test puanlarının sonuçları çerçevesinde korelasyonlar arası tanımlı faktörleri ortaya çıkaran bileşen durumlarını anlamlandırmaya ve çözümleme boyutu kazandırmaya çalışmaktadır. Sternberg zekâ testlerinde kullanılan belirli bir işi seçerek, seçtiği işi bir dizi deneyde kullanarak belirli sonuçlar elde eder. Bu sonuçlar Sternberg'in bu iş için söz konusu olan bileşenleri çıkarması açısından büyük önem taşır. Sternberg, performans sürecindeki farklılıkları ise her bireyde bileşenlerin farklı düzeye işlediğini ifade ederek açıklamıştır (Ramazan, 1997).

Robert Sternberg üçlü sacayağı kuramının bileşenlerini üç başlık altında sınıflandırmıştır:

2.2.5.1. Analitik Zekâ

Öğrenme, öğretme etkinlikleri sürecinde karşılaştırma ve analiz becerilerini kapsamaktadır. WISC-III, Stanford-Binet gibi standardize edilmiş zekâ testleriyle

analitik zekâ yeteneklerini ölçmek mümkündür. Bu testlerle yapılan ölçme sonuçlarının sağlıklı sonuçlar verebilmesi için eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin benimsenmesi ve uygulanması gerektiği düşünülmektedir (Stenberg ve Clinkenbeard, 1995).

2.2.5.2. Yaratıcı Zekâ

Yeni ve alışılmadık durumlar için bilgi, beceri ve deneyimler yoluyla baş edebilme becerilerini içerir. Yaratıcılık, sezgi, içgörü, keşif süreçleri yaratıcı zekâ boyutlarını kapsamaktadır. Yaratıcı zekâ sürecinde tek bir doğru cevap yoktur, yaratıcı zekânın değerlendirme boyutunda birden fazla cevap ve sürdürülebilir açık uçlu cevap bulunabilmektedir (Sternberg, Lubart, 1999).

2.2.5.3. Pratik Zekâ

Pratik zekâ bireyin düşüncelerini, fikirlerini uygulamaya dönüştürme süreçlerinin bütünüdür (Eripek, 2005). Bireyin sahip olduğu yetenekleri somutlaştırma uygulamasıdır. Pratik zekâsını kullanan bireyler, sahip oldukları yeteneklerinin farkında olan ve bu yeteneklerini doğru zamanda ve doğru mekânda kullananlardır. Alanda çalışma yapan araştırmacıların ve eğitimcilerin hedefi, bireylerin var olan beceri ve potansiyellerini geliştirmek, bu becerilerin en etkin biçimde kullanılmasını sağlamaktır.

2.2.6. Guilford Zekâ Yapısı Kuramı

Zekâ yapısı üzerine çalışmalar yapan Guilford, zekâ üzerinde faktör analizi tekniği uygulamış ve zekâ üzerinde 120 faktör tanımlamıştır. Geliştirdiği zekâ yapısı modelinde içerik, işlem ve ürün olmak üzere sıralı sistemler bütünü oluşturmuştur. Bu sıralı sistemler bütünü birbirleriyle bağlantılı çalışmaktadır. Bu açıdan içerik elde etmeden işlem yapmak, işlem yapmadan ürüne ulaşmanın mümkünatı yoktur (Sternberg, Clinkenbeard, 1995).

Zekâ içeriği semantik içerik, figürel içerik, davranışsal içerik ve sembolik içerik olmak üzere dört kategoride değerlendirilir. Semantik içerik; düşünceleri, fikirleri, sözel anlamları ve kelime sembollerini ifade eder. Sembolik içerik; rakam, harf, gelenek gibi bir kavramı ifade eden sembollerden oluşur. Davranışsal içerik bireylerin beden dili tarafından yansıtılan jest, mimik ve fiziksel hareket

boyutlarından oluşur. Figürel içerik ise duyular yoluyla algılanan renk, ses, doku, yer gibi görsel ve işitsel boyutları olan örüntüleri içerir.

Zekâ yapısı kuramının temel işlevlerinden zekâ işlemi deneyim ve maksatlı yaşantılar ışığında bilme, yaratıcılık ve değerlendirme boyutundan oluşur. Zekâ işlemi işleyiş bağlamında on bir kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler tablo 2.1’de verilmiştir.

Tablo 1: Guilford Zekâ Yapısı Kuramı Zekâ İşlemi Bileşenleri

Zekâ İşlemi	Hafıza	Bireyin doğrudan bir uyarıcıya maruz kalmasının ardından idrak edilen bilginin, bilgi kümelerinin beyinde depolanması sürecinin tamamını kapsamaktadır.
	Biliş	Sözcük ve kelimelerin anlamını bilmeyi kapsamaktadır.
	İraksak Düşünme	Bilinen sonuçlardan bilinmeyene, çok yönlü bakış açısı kazanma, daha önce bilinmeyen bir çözüme ulaşma anlamı taşımaktadır.
	Yakınsak Düşünme	Problem çözümü, değerlendirme, sonuç çıkarma gibi boyutlara bilinen, doğruluğu daha önceden kanıtlanmış yollarla ulaşma süreçlerini kapsamaktadır.
	Değerlendirme	Bir problemde çözüm yöntemlerinin, çözüm sonuçlarının doğruluğu, avantajları ve dezavantajlarıyla değerlendirildiği boyuttur.

Tablo 1’de zekâ bileşenlerinin hafıza, biliş, ıraksak düşünme, yakınsak düşünme ve değerlendirme aşamaları açıklanmıştır.

Tablo 2: Guilford Zekâ Yapısı Kuramı Zekâ Ürünü Bileşenleri

Zekâ Ürünü	Birim	Herhangi bir nesne gibi özgün bir yapıda olan objelerdir.
	Sınıf	Birbirine benzer özellikleri olan kavramların aynı kategoride gruplandırılması işlemidir.
	İlişki	İki kavram arasındaki sistemli bağlantıdır.
	Sistem	Birbirleriyle ilişkili durumda olan üç veya daha fazla kavramın bütünlük içerisinde olan düzenidir. Kavramların herhangi birinde meydana gelen problem tüm sistemi etkilemektedir.
	Dönüştürme	Bir nesnenin görsel olarak algılanması, yanlış yazılmış bir kavramın düzeltilmesi gibi bilgi kümesindeki bir dizi değişiklik süreçlerinin toplamıdır.
	Sonuç Çıkarma	Verilen bir bilgiden sonra gelecek bilgiyi çıkarsama ve sonuca ulaşma, gelecek veya yaşanabilecek durumlar hakkında çıkarımda bulunma durumlarını kapsamaktadır.

Tablo 2’de zekâ ürünü bileşenlerinin birim, sınıf, ilişki, sistem, dönüştürme ve sonuç çıkarma aşamaları açıklanmıştır. Ürünlerin sınıflandırılması, birbirine benzer olan kavramların ilişkisi, bir bilginin görsel anlamda algılanması, yanlış kavramın düzeltilmesi ve verilen bilgiden sonra bilgiyi çıkarsama ve sonuca ulaşma yaşanabilecek durumlar hakkında çıkarımda bulunma süreçlerini kapsamaktadır.

2.2.7. Tannebaum Denizyıldızı Kuramı

Denizyıldızı kuramı, seksenli yılların hemen başında Abraham Tannebaum tarafından ileri sürülmüştür. Geliştirilen bu model üstün zekâ kavramının

anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla denizyıldızına benzetilmiştir. Beş ucu bulunan denizyıldızı her ucunda üstün zekâ kuramını açıklayan maddeler barındırmaktadır. Bu maddeler özel yetenek, genek yetenek, şans faktörü, çevre ve diğer koşullar olarak adlandırılmıştır (Tannebaum, 2003).

Tannebaum 5 maddeyi şu şekilde ifade etmiştir (Lowe, 2002):

Genel Yetenek: Başarının farklı çeşitlerinin zekâ testleriyle ölçülebilen yönü, genel yetenek kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir.

Özel Yetenek: Bireyin erken çocukluk döneminden itibaren tespit edilen, belirli bir alanda gösterdiği, ileri ve üstün düzeydeki performanslarının tamamıdır.

Şans Faktörü: Kontrol altında tutulamayan ve öngörülemeyen süreçleri kapsamaktadır. Doğru zaman ve mekânda istenilen bireylerle karşılaşma durumları, eğitim sürecinde ideal bir öğretmenle karşılaşma durumu, bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun okul türüne devam etmesi şans faktörü kapsamı içerisinde değerlendirilebilir.

Çevre Faktörü: Birincil çevre bireyin ailesini, okulunu ve arkadaş topluluğunu içine alırken ikincil çevre coğrafi, ekonomik, siyasi, iklimsel, toplumsal vb. makro ölçekteki sistemleri içine almaktadır. Bazı araştırmacılar yaşanan çevrenin bireyin zekâ yapısı ve durumunu şekillendirdiğini çalışmaların da dile getirmişlerdir.

Diğer Faktörler: Bireyin ruh sağlığı, özgüveni, motivasyonu, bulunduğu göreve bağlılığı ve sorumluluk bilinci diğer faktörler bağlamında değerlendirilmektedir.

2.3. Çoklu Zekâ Kuramı

Çok boyutlu bir kavram olan zekâ kavramını eğitimciler “öğrenme yeteneği”, psikologlar “muhakeme yeteneği”, mühendisler “bilgiyi işleme yeteneği”, biyologlar “çevreye uyma yeteneği” olarak tanımlamaktadır (Özgüven, 1998).

İbni Sina ise zekâ kavramını öğrenme bağlamından ayrı tutarak dış çevreden gelen uyarıcılarla ortaya çıkan öğrenme yeteneği olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamanın modern psikolojinin tanımına da uygun olduğu görülmektedir (Selçuk, Kayılı, Okut, 2003). Zekâ kavramına genel bir tanım oluşturmak için 1999 yılında

yapılan “Zekâ Konusundaki Ortak Bilimsel Sonuçlar” isimli bildiride zekâ “akıl yürütme, kavramlar arası mantıklı düşünme, program oluşturma, problem çözme, karmaşık düşünce ve fikirlerden çıkarım yapma, soyut ifadeleri kavrama, hızlı ve deneyimleri öğrenme süreçlerine dönüştürme yeteneklerinin tamamı olarak ifade edilmiştir (Selçuk ve diğ., 2003).

Geleneksel zekâ tanımlamasını reddeden; Thurstone, Thorndike, Guilford gibi çoklu zekâ anlayışını destekleyen bir diğer çağdaş araştırmacı Howard Gardner’dır. Gardner; zekâ testlerinde tek bir standart puan yerine bireyin zekâlarının ayrı ayrı ölçülmesi gerektiğini, böylelikle bireyin potansiyel yeteneklerinin daha gerçekçi bir tablosunun ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bu yönüyle Gardner geleneksel çoklu zekâ kuramcılarından ayrılmaktadır. Ona göre zekâ, evreni harekete geçiren bir başyapıttır (Gardner, 2004).

Gardner; zekânın bir faktörden oluşmadığını birden fazla zekâ alanı olduğunu, her bireyin zekâ alanlarının yetiştirme ve öğrenme ortamlarına göre farklılık göstereceğini dile getirmiştir. Gardner her bir zekâ alanının objektif şekilde ölçülebileceğini savunmuştur. Çoklu zekâ kuramının alana katkıları ışığında zekâ kavramına ilişkin yeni tanımlama çalışmaları başlatılmıştır. Kurama göre zekâ, sürekli değişen ve yenilenen dünyada değişim süreçlerine uyum sağlamak amacıyla insanların yetenekleri ve becerileri kapsamında zekâ alanlarındaki değişimlerdir (Gardner, 1991).

Gardner bireyde var olan herhangi bir potansiyel niteliğin zekâ olarak kabul edilmesi için temel dört özelliği taşıması gerektiğini belirtmiştir. Bu özellikler problem çözme süreci, potansiyelin mal veya hizmet geliştirebilmesi, potansiyelin evrensel veya ait olduğu kültürde değer ifade etmesi, potansiyelin sistemli sembollere sahip olması şeklinde açıklanmaktadır (Gardner, 1993). Çoklu zekâ kuramı zekâ alanlarının potansiyellerinin kalıtsal boyutla oluştuğu konusunda tarafsız bir tutum sergiler, bununla birlikte kalıtsal ve çevresel faktörlerin önemi üzerinde durur.

Çoklu zekâ kuramına göre insan beyni modüler bir sistemde işlevini sürdürmektedir. Kuramda insan beyninin sayısal, görsel, dilsel, mimiksel ve diğer sembol modülleriyle ayrı ve sistemli olarak çalıştığı belirtilmektedir. Kuramla

birlikte yapılan çalışmalar beyinde bulunan zekâ alanlarının her birinin farklı işlev süreçlerine hizmet ettiğini göstermektedir.

Gardner araştırmalar sonucunda öğrenme faaliyetlerinde işlevsel olan birden fazla zekâ bölümünün bulunduğunu, bireylerin zekâ bölümlerinin potansiyel durumlarının farklılaştığını, öğrenme faaliyetlerinde bireylerin farklılıklarına uygun teknikler kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre geleneksel yöntemde eğitim kurumları genel itibarıyla matematiksel, mantıksal ve dilsel zekâ anlayışıyla çalışmaktadır. Bu açıdan Gardner geleneksel yöntemi reddederek öğrenenlerin tekdüze eğitim programı ve aynı tekniklerle öğrenme mecburiyetinin olmadığını belirtmiştir (Gardner, 1999).

Böylece çoklu zekâ kuramında temel amaç, her öğrencinin baskın olduğu farklı zekâ alanlarını tespit etmek ve bu öğrencilere farklı teknikler geliştirerek her öğrencinin başarıya ulaşmasını sağlamaktır (Kagan, Kagan, 1998).

Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde öğrenme faaliyetlerinin hücreler arasında gerçekleşen sinaptik değişim durumlarının bir yansıması olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda farklı alanlarda gerçekleşen öğrenme ürünlerinin beynin farklı bölümlerinde gerçekleştiği düşünülmektedir. Bu tür biyolojik etkenlerin yanında kültür kavramı da zekâ gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Kültürler arasında değer verilen zekâ türleri değişmektedir.

Kültür topluluklarında değer verilen zekâ türleri diğer zekâ alanlarına göre daha fazla gelişmektedir. Bunun nedeni, değer verilen ve kabul edilen davranışların motivasyonu artırmakla birlikte bireylerde itici bir güç unsuru oluşturması ve bireyin bu davranışı geliştirmeye ve zenginleştirmeye çalışmasıdır (Brualdi, 1994, Aktaran: Bümen, 2001).

Çevresel faktörlerin zekâ alanlarının geliştirilmesi konusunda avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bunlar kaynaklara erişim, demografik ve sosyolojik faktörler, ailesel faktörler, coğrafi faktörler, tarihî ve kültürel faktörlerdir. (Armstrong, 1994). Çoklu zekâ kuramı her insanın zekâsının birbirinden farklı olduğunu ve toplamda sekiz zekâ alanının var olduğunu belirtmektedir. Kurama göre zekâ alanları birbirleriyle ilişki hâlinde karmaşık düzende çalışmaktadır. Gardner üstün yetenekliler ve zihinsel engelli bireylerde zekâ alanlarının bağımsız çalışabileceğini ifade etmiştir.

Öğrencinin zekâ alanlarının istenilen düzeyde gelişimini sağlamak için öğrencinin çevresel etkenlerinin bu farklı zekâ alanlarını kullanabilmesine fırsat tanıyacak şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen, öğrenci-çevre arasında anlamlı ilişkiler kurulmalıdır.

Gardner (1999), çoklu zekâ kuramının sınıf ortamında yanlış kullanılabileceğini belirtmiş ve öngörülebilir yanlış uygulamaları maddeler hâlinde sıralamıştır:

- Kavram ve konuların öğretimi için, bütün zekâları kullanma
- Zekâ alanında yapılmış yalnızca bir araştırmanın sonuçlarını kullanma
- Zekâ alanlarından yalnızca biriyle ilişkili olan bir materyalin fonda kullanımı
- Zekâ alanlarının yanlış telaffuzundan kaynaklanan bellek araçları tanımlaması
- Kültürlerde değer verilen özelliklerle zekâ alanlarının birleştirilmesi
- Zekâ alanlarını test etmeden ve içeriği sürece dâhil etmeden doğrudan değerlendirme

Shirley'e göre çoklu zekâ kuramının yararları şunlardır:

- Her öğrenciye kendi yetenek ve potansiyelini tanıma ve pekiştirme fırsatı yakalar.
- Öğrenciler az gelişmiş yeteneklerini tanıyarak bu yeteneklerini geliştirme şansı elde eder.
- Sınıf ortamında uygulanabilir etkinliklerle öğrencilerin sıkılma durumlarını en aza indirir.
- Öğrenciler için öğrenme sürecinde var olabilecekleri aktif öğrenme yaşantıları sunar.
- Öğrencilere öğrenme bilinci kazandırarak onların sorumluluk almalarını sağlar.
- Öğrenme sürecini yöneten ve rehberlik eden öğretmenlerin üzerinde baskı azalır.

(Aktaran: Yekrek, 2006).

Gardner tanımladığı sözel-dilsel zekâ, görsel-uzamsal zekâ, matematiksel-mantıksal zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, kişiye dönük-işsel zekâ, kişiler arası-sosyal zekâ, müziksel-ritmik zekâ ve doğa zekâsı dışında farklı zekâ alanlarının da olabileceğini belirtmiştir.

2.3.1. Sözel-Dilsel Zekâ

Sözel zekâ bireyin bildiği dilin gramerini, kelimelerini, vurgu ve tonlamasını doğru ve etkin kullanabilme potansiyelidir (Saban, 2005,7). Belenca'ya göre dilsel zekâ potansiyeli gelişmiş bir birey dil tekniklerini iyi kullanarak kendini en iyi biçimde ifade edebilir. Gardner dilsel zekânın, bireyin kültür kazanımı ve toplumsallaşma sürecinin temeli olduğunu belirtmiştir (Campbell, Dickinson, 2004).

Günlük hayatın vazgeçilmezlerinden olan konuşma dili sembolleri anlamlandırmayı sağlamış ve soyut anlamda sembollerin var olmadığı durumlarda da onlar hakkında konuşabilme durumlarına imkân sağlamıştır. Okuma süreçleri, bireyi farklı dünyalara taşıyarak hayal güçleri ve yaşantıları ışığında soyut kazanımlar sağlar. Yazma ise bireylerin birbirleriyle farklı ortam ve zamanlarda hiç karşı karşıya gelmeden iletişim kurmalarını sağlar. Bireyin kelime bilgisi arttıkça birey kelimelerle düşünebilmeyi, plan yapmayı, problem çözmeyi öğrenir. Edebî ürünler, konuşma, dinleme, yazma formları sözel-dilsel zekâ alanında yer almaktadır (Lazear, 2000).

Gardner (1999), sözel-dilsel zekâsı gelişmiş bireylerin öngörülebilir davranışlarını şekilde özetlemiştir:

- Hikâyeler kurgular, hikâyeler anlatır, düşündürücü espriler yapar.
- Hafızası kuvvetlidir. Anlatılanı kolayca hafızasına aktarabilir.
- Kelime ve kavramlara ilişkin oyunlarda iyidir.
- Düzenli ve istikrarlı kitap okur ve yazar.
- Kelime haznesi geniştir.
- Sözel iletişim kanalı kuvvetlidir.

Gardner sözel-dilsel zekâ alanının ses bilgisi, anlam bilgisi, söz dizimi ve pragmatik olmak üzere dört ana elemanı olduğunu belirtmiştir. Ses bilgisi kelimelerin ses olaylarını bilme, söz dizimi dilin özellikleri ve gramer kurallarını bilme, anlam bilgisi kelimelerin anlamlarını bilme ve iletişimde etkin kullanabilme,

pragmatik dilin uygulama boyutunda kullanma amacına ulaşabilme, ikna edebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilmektedir.

Sözel-dilsel zekâda kapasite çeşitleri altı boyutta ifade edilmiştir. Dili kullanabilme, çözümleyici sorular ifade edebilme yeteneği, beynin bilgiyi işleme kapasitesi, topluluk önünde konuşabilme potansiyeli, dinleyicilere etkili anlatım ve mizah kapasitesi, bilgiyi alma, içselleştirme ve metindeki anlamı kavrama ve metnin düzeninde yer değişikliği yapabilme kapasitesidir (Gardner, 1999).

Tablo 3: Sözel Dilsel Zekâ Alanı Kapasiteleri

	Kapasite Çeşitleri	Kapasite içeriği
Sözel-dilsel zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler	Metalinguistik analiz	Dili bilimsel araştırma sürecinde kullanabilme yeteneği, çözümleyici sorular ile problemi ifade edebilme yeteneğidir.
	Hatırlama ve geri getirme	Beynin bilgiyi işleme sürecinde kısa süreli ve uzun süreli bellekte bilgileri tutma gücüdür.
	Yazılı ve sözlü etkili hitabet	Topluluk önünde etkili ve ikna edici konuşma yapabilme yeteneğidir.
	Mizaha dayalı anlatım	Dinleyicilere eğlenceli anlatım yapabilme, kelimelerle mizah oluşturabilme yeteneğidir.
	Açıklama, öğretme, öğrenme	Bilgiyi alma, içselleştirme ve aktarabilme kapasitesidir.
	Kelimelerin anlamını ve düzeni kavrama	Metindeki kelimelerin anlamını kavrama ve metnin düzeninde yer değişikliği yapabilme yeteneğidir.

Tablo 3'te metalinguistik analiz, hatırlama ve geri getirme, yazılı ve sözlü hitabet, mizaha dayalı anlatım, açıklama, öğrenme ve öğretme, kelimelerin anlamını ve düzeni kavrama kapasite çeşitleri açıklanmıştır. Dili bilimsel araştırma sürecinde kullanabilme, bilgiyi işleme süreci, topluluk önünde ikna edici ve etkili konuşma, eğlenceli anlatım üslubu oluşturma, bilgiyi alma ve içselleştirme ve metindeki kelimelerin anlamını kavrama kapasite içerikleri açıklanmıştır.

Sözel-dilsel zekâ; dilin kurallarına, gramerine, kelime dizgisine, vurgu yapısına ve kavramların anlam yapısına göre yetkinlikle kullanılması durumudur. Sözel-dilsel zekâ ikna etme kabiliyeti, bilgi sunabilme kabiliyeti, iş akışı oluşturabilme kabiliyeti, dilin özelliklerine hâkim olma kabiliyeti gibi dilin tüm işlevlerini içermektedir. Sözel dilsel zekâ alanı gelişmiş bireyler işiterek, konuşarak, iletişime geçerek en iyi öğrenme yaşantısını sağlarlar (Saban, 2005).

2.3.2. Mantıksal-Matematiksel Zekâ

Aristo'dan günümüze kadar geçen süreçte Batı medeniyetinin geliştirmeye en çok önem verdiği zekâ alanıdır. Mantıksal-matematiksel zekâ; sayıları ve sayı sistemlerini etkin ve yerinde kullanma, sebep-sonuç ilişkileri çerçevesinde mantık yürütme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Saban, 2005).

Bu zekâ alanı problem çözme süreci, matematiksel hesap yapma, tündengelim ve tümevarım boyutuyla akıl yürütebilme, sayısal muhakeme yeteneği, analiz ve benzerlik ilişkilerini anlama ve ölçme becerilerini içerir (Campbell, 1994).

Mantıksal-matematiksel zekâ alanında zihinsel işlemler, mantık oyunları, neden-sonuç ilişkisi kurma, mantıksal işlem, sistemsel çalışma prensipleri ve üst düzey düşünme becerileri kullanımı sıklıkla gerçekleştirilmektedir.

Mantıksal-matematiksel zekâ türü sayısal terimler ve mantık alanlarıyla ilgilidir. Ancak mantık alanı genellikle ihmal edilmektedir (Lazear, 2000). Gardner (1999), matematiksel-mantıksal zekâ alanlarının ipuçlarını şöyle sıralamaktadır:

- Sistemlerin çalışma prensiplerini sorgular.
- Zihinsel hesaplama işlemlerini kolaylıkla yapabilir.
- Matematiksel işlem ve etkinlikleri severek yapar.
- Mantık oyunlarını, zekâ oyunlarını, yapbozları, strateji oyunlarını sever.
- Üst düzey düşünme becerilerini sıklıkla kullanır.

Bu zekânın kapasite boyutları altı alanda ifade edilmiştir (Lazear, 2000).

Matematiksel-mantıksal zekâ alanına sahip olan insanlar sebep-sonuç ilişkisi kurmaya, mantık kuralları oluşturmaya, varsayımlar kurmaya, akış çizelgesi ve bunlara ilişkin soyut işlemler düzeni tasarlamaya duyarlıdırlar (Saban, 2005).

Tablo 4: Mantıksal-Matematiksel Zekâ Alanı Kapasiteleri

	Kapasite Çeşitleri	Kapasite içeriği
Matematiksel-mantıksal zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler	Soyut yapı kavramlarını tanıma	Çevredeki tekrar eden soyut olayları ayırt edebilme gücü olarak ifade edilir.
	Bilimsel yöntem basamaklarını kullanma	Günlük yaşamda karşılaşılan problem durumlarını bilimsel yöntem basamaklarına uygun çözebilme kabiliyeti vardır. Bu süreçte problemi hissetme, tanılama, veri toplama, analiz etme, uygulama ve değerlendirme basamakları vardır.
	Bağlantı ve ilişkileri ayırt edebilme kapasitesi	Sınıflandırma, sıralama, bütündeki önemli parçaları ayırt edebilme gücüdür.
	Tümdengelim yöntemiyle akıl yürütme	Bütünden parçaya doğru ilerleyebilme gücüdür.
	Tümevarım yöntemiyle akıl yürütme	Parçadan bütüne doğru ilerleyebilme gücüdür.
	Karmaşık sistemli hesaplamalar yapma	Sayı ilişkilerindeki kavramları öğrenebilme ve günlük yaşamda kullanabilme kapasitesidir.

Tablo 4'te mantıksal zekâ alanı kapasiteleri 6 boyutta açıklanmıştır. Zekâ alanı kapasiteleri, bilimsel araştırma aşamaları çerçevesinde ifade edilmiştir.

2.3.3. Görsel-Uzamsal Zekâ

Resimleri ve görselleri zihinde canlandırarak bu cisimleri 3 boyutlu hayal edebilme ve düşünme yeteneğidir. Uzamsal düşünebilme, mental boyutları kavrama, aktif hayal gücü kullanabilmeyi sağlar. Aynı zamanda ayrıntıya dikkat edebilme gücüyle doğrudan ilgilidir (Demirel, Başbay, Erdem, 2006).

Görsel-uzamsal zekâ boyutu bir insanın rehber, avcı, mimar, ressam ve dekoratör gibi görsel ve uzamsal zekâyı doğru algılayabilme ve uygulayabilme kapasitesidir (Saban, 2005).

Tablo 5: Görsel-Uzamsal Zekâ Alanı Kapasiteleri

Görsel-uzamsal zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler	Kapasite Çeşitleri	Kapasite içeriği
	Aktif imgelem/hayal gücü	Bireylerin hayalperestlik seviyelerini yansıtır.
	Farklı açılardan objeler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri tanıma	Nesneler arasındaki farklılık ve benzerlik durumlarını sınıflandırma becerilerini kapsamaktadır.
	İmaj boyutlarıyla zihinsel süreç manevraları yapma	Karmaşık anlamlar içeren resim ve görsellerdeki ayrıntıları ve mesajları seçme gücüdür.
	Nesnelerin uzay görüntüleri arasındaki ilişkisel süreçleri tanıyabilme kapasitesi	Satrançta hamleleri tahmin edebilme, sezgisel düşünebilme, doğru tahminler yürütebilme gücüdür.
	Hayal gücü	Bireyin zihinde canlandığı aktif hayal gücü boyutunu ifade etmektedir.
	Zihinde canlandırma	Yaşanmış ya da yaşanması muhtemel herhangi bir olayın zihinde resmedilme gücüdür.
	Uzayda yön/yol bulma	Bireyin haritalama kapasitesi ve yön bulma gücünü ifade eder.

Tablo 5 farklı imgelem, hayal gücü, objeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları tanıma, imaj boyutlarıyla zihinsel süreç manevraları yapma, nesneler arasındaki ilişkisel süreçleri tanıma, hayal gücü, zihinde canlandırma ve uzayda yön bulma kapasitelerini kapsamaktadır.

Bu zekâ alanı duyuşsal motor algılama kapasitesinin gelişimiyle doğru orantılı gelişmektedir. Gözün çevreyi anlamlandırma bağlamında şekil, dokunuş, biçim ve derinliği algılaması ve boyut ilişkilerini ayırıştırma kazanımı elde etmesiyle zekâ alanı kapasitesini artırmaktadır.

Zekâ alanı gelişirken bireyin el-göz koordinasyonu, ince motor becerileri, algıladığı renk ve şekilleri yeniden boyutlandırması söz konusudur (Belanca, 1998).

Bu yönüyle görsel-uzamsal zekâ alanı beynin ilk ifade gücüdür. Gardner (1999), görsel-uzamsal zekâ alanının özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Zihinsel imajın net olduğunu belirtir.
- Hologram, 3D çizelge, harita ve şemaları rahatlıkla kullanabilir.
- Yaşıtlarına nazaran hayal dünyası gelişmiştir.
- Sanatsal etkinliklerde yer almaktan zevk alır.
- Yapboz ve labirent oyunlarını sever ve çözüm yolunu bulur.
- Okuma kitapları yerine çizgi roman tarzı görsel kitapları seçer.
- Görsel-uzamsal hafızası kuvvetlidir.

Nesnelerin tüm boyutlarını doğru algılayabilmek, herhangi bir nesneyi uzaysal perspektifte algılayabilmek ve tasarlayabilmek, algılanan görsel şemaları zihinde üç boyutlu tasarlayabilmek görsel uzamsal zekâ alanının üç temel elemanını oluşturmaktadır (Gardner, 1983).

Bu zekâ alanı gelişmiş bireyler lokasyon, mekân, biçim, şekil ve grafikler arası durum ve olaylara karşı hassasiyet gösterirler. Bu açıdan görsel uzamsal zekâsı güçlü olan kişiler yaşantılarını, durumları, kavramları görselleştirerek en etkin öğrenme sürecini gerçekleştirirler (Saban, 2005).

2.3.4. Müziksel-Ritmik Zekâ

Gardner (1993), bu zekâ alanının diğer zekâ alanlarından bağımsız çalıştığını ifade etmiştir. Müziksel-ritmik zekâ bireyin; müziğin ritmini, ahengini, tonunu, bestesini ayırt edebilme kapasitesi olarak ifade edilmiştir. Bu sebeple müziksel-ritmik zekâ alanı bireyin müziksel düşünebilme gücünü, olayların oluş düzenini, biçimini kapsamaktadır. Müzikal zekâ alanı gelişmiş bireylerin meslek gruplarından besteci, müzisyen, sanatçı vb. meslekleri tercih etme oranları fazladır.

Müzikal zekâ alanı fikirlerin, düşüncelerin ve hislerin ifade edilmesinde müziksel formların, sembollerin kullanılması durumlarının tamamını kapsamaktadır. Müziksel ve ritmik zekâ günlük hayattaki seslerin duyulma, anlama ve içselleştirme potansiyeli dışında, dikkat toplama becerilerini de kapsamaktadır.

Müziksel ritmik zekâ alanının özündeki kapasiteyi oluşturan kavramlar Tablo 6’da belirtilmiştir (Kula, 2005).

Tablo 6: Müziksel-Ritmik Zekâ Alanı Kapasiteleri

	Kapasite Çeşitleri	Kapasite içeriği
Müziksel-ritmik zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler	Müziksel ifadeleri kapsayan şablonlar oluşturma	Kasıtlı veya gelişigüzel müzik formları oluşturma becerisidir. Tanıtım müzikleri, açılış müzikleri, savaş müzikleri vb. bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.
	Ritimleri ve tonları farklı işlevleri açısından çok yönlü değerlendirebilme	Bu kapasite alanında ses, ton ve ritim birer iletişim aracı olarak kullanılabilir. Bireyin özellikle topluluk önünde gerçekleştirdiği heyecan verici, sıkıntılı, korku içeren konuşmaları bu kapsam içerisinde yer almaktadır.
	Ses ve tonlamaya karşı aşırı hassasiyet	Günlük yaşantımızda uyarıcı niteliğinde bulunan seslerin duyulma ve öğrenilme boyutunu kapsamaktadır. Duyma mesafesinde yürüyen bir kişiyi yürüme seslerinden tanıma, rüzgârın geleceğini hava olaylarındaki ses değişiminden anlama bu alan içerisinde değerlendirilmektedir.
	Nesnelerin uzay görüntüleri arasındaki ilişkisel süreçleri tanıyabilme kapasitesi	Satrançta hamleleri tahmin edebilme, sezgisel düşünebilme, doğru tahminler yürütebilme gücüdür.
	Melodi, ses ve ritim ahengine kapılma	Bu yetenek alanı başkası tarafından yapılan ritimsel beste, ses, müzik vb. durumların taklidi sürecini kapsamaktadır.

Bireyin melodiler aracılığıyla ritim yapması, kendini kendi dışındaki nesnelerle (müzik aletleri) ifade edebilmesi, müzik araçlarıyla (melodiler, besteler ve seslerle) öğrenebilmesi bu zekâ alanının temel kazanımlarından biridir (Kula, 2005).

Konuşan bir bireyin ses tonundan ve kelimeleri vurgulamasından anlam çıkarma, psikolojik durumu hakkında çıkarımda bulunma, herhangi bir cihazın çıkardığı sesteki arızası hakkında tahminde bulunma bu zekâ alanının görünmeyen işlevleri olarak değerlendirilebilir (Bümen, 2005).

Ders çalışırken müzik ritmi yakalama, müzik dinleme, dinlediği şarkıların melodilerini unutmama, herhangi bir şarkı işittiğinde ona eşlik etme, güzel şarkı söyleyebilme, çevresindeki sesleri ayırt edebilme, iş yaparken farkında olmadan müziksel ritim tutabilme, müziğe ilgi duyma müzikal zekâ alanı gelişmiş bireylerin gelişmiş bazı özelliklerindendir (Saban, 2005).

Selçuk ve diğerlerine (2005) göre bireylerin aldığı müzik eğitimi genel akademik başarı durumunu doğrudan etkilemektedir. Müzik eğitimi programında yer alan dinleme becerileri eğitimi; dikkat toplama ve diğer derslere odaklanma konusunda yardımcı, destekleyici bir alan oluşturmaktadır. Diğer yönden öğrencilerin yaşadığı hiperaktivite problemine müziğin doğrudan etki ettiği bilinmektedir.

2.3.5. Bedensel-Kinestetik Zekâ

Bu zekâ alanı bedenin farklı biçim ve boyutlarda herhangi bir amaca ulaşmak için kullanılması durumlarını kapsamaktadır (Gardner, 2004). Bedenin tamamını veya bir bölümünü kullanarak amaca ulaşma, hüner sergileme kapasitesi olarak tanımlanabilmektedir (Gardner, 2006). Dickinson'a (1996) göre vücudun koordinasyonu, pratiği, dans figürlerini yapabilme, dizi hâlinde fiziksel etkinlikler yapabilme bu beceri kapsamındadır (Aktaran: Saban, 2005).

Anlamlı ve yaratıcı düşünmeyi destekleyen ifadeler, (drama, beden dili vb.) karmaşık ve sitemli bedensel figürler, amaca uygun hazırlanmış fiziksel ve görsel şovlar, bir durum ve kavramı açıklamak için kullanılan beden dili ve görsel vücut sembolleri, herhangi bir düşünce, fikir ve olay örgüsünden çıkış noktası alınan drama gibi bedensel şovlar kinestetik beceriler kapsamında değerlendirilmektedir (Lazear, 1994).

Sportif faaliyetlerde başarı sergileyenler, eğitimde yaparak yaşayarak öğrenme metodunu tercih edenler, el becerilerini kullanarak bütünden parçaya gitme veya parçadan bütüne gitme metodolojisini tercih edenler, bedensel ifadelerle taklit yapabilenler, devinimsel öğrenme tekniklerini kullanmayı sevenler, nesnelerin yüzeylerine dokunmayı sevenler, kendini ifade ederken bedenini kullanmayı tercih edenler, bedensel beceri isteyen uygulamalarda başarılı sonuçlar alan bireylerin bedensel-kinestetik zekâ alanları güçlüdür (Saban, 2005).

Bu beceri beden dilinin kullanılması, dokunma, dans vb. kinestetik ifadeler yöntemiyle geliştirilebilmektedir. Bedensel-kinestetik zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler tablo 7’de verilmiştir (Kula, 2005).

Tablo 7: Bedensel-Kinestetik Zekâ Alanı Kapasitesi

	Kapasite Çeşitleri	Kapasite içeriği
Bedensel-kinestetik zekâ alanının özünü oluşturan kapasiteler	Vücudu kontrol edebilme, aynı anda birkaç fiziksel hareketi yapabilme	Bireyin profesyonellik gerektiren fiziksel hareketleri yapabilmesi, vücudunu etkin kullanabilmesi becerisidir.
	Bedenin tamamını etkin ve iyi kullanabilme becerisi	Bireyin bedeninin tüm boyutlarını etkin kullanabilmesi, bedensel figürlerin farkında olması ve yönetebilmesi becerisidir.
	Zihin ve beden arasında bağ kurma becerisi	Bedende oluşan tepkilerin zihinde uyarıcı etki yaratması veya tam tersi gerçekleşen durumdur.
	Pandomim yeteneklerinin farkında olma becerisi	Pandomim genel anlamda rol oynama ve drama etkinliklerinden oluşmaktadır. Bu etkinliklerde kullanılan kinestetik beceriler bu kapsam içerisinde değerlendirilebilmektedir.
	Planlanmış vücut hareketlerinin plana uygun sistemli yerine getirilebilmesi ve kontrol becerisi	Örneğin sirk alanındaki bedensel gösteri, dans türüne göre planlanmış bedensel ifadeler, buz pateni esnasındaki bedensel figürler bu alan içerisinde yer almaktadır.

2.3.6. Sosyal Zekâ

Bireyin niyeti motivasyonu ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin etkililiği süreçlerinin tamamını kapsamaktadır. Öğretmenler, din görevlileri, lider ruhlu insanlar, aktörler vb. kişiler sosyal zekâ alanını yaşantılarıyla geliştirirler (Gardner, 1999). Bu zekâ alanı sözel veya bedensel dille iletişim kurma, ruhsal durumlar ve hisleri analiz etme süreçlerini içermektedir. Sosyal zekâ alanı gelişmiş bireyler duygulara, davranışlara ve insanların mizaçlarına uygun davranış geliştirme konusunda uzmandır (Hoover, Taylor, 1998; Stanford, 2003; Moran ve diğ, 2006).

Kişiler arası sözlü veya beden dili ile iletişim kurma, bireylerin tutumlarını, bakış açılarını, değerlerini, inançlarını anlayabilme, bireylerin ruhsal görüntülerini okuyabilme, iletişim anında bireye odaklanabilme, grup içerisinde biz duygusunun hâkim olduğu iş birliği anlayışı oluşturma, bireyin karşısındaki kişiye odaklanabilmesi sosyal zekâ alanının kapasitesini oluşturan alanlardır (Lazear, 1994; Kula, 2005).

Grup içerisinde fikir birliği oluşturma, uyuşmazlığı çözme becerisi, bakış açılarına saygı duyma, motivasyonu sağlama, kültürel ve sosyal değerlere saygı duyma, akademik süreçlerde grup çalışması, grubun tüm üyelerinin aktif rol aldığı bir proje oluşturma vb. faaliyetler sosyal zekâ tabanlı etkinliklere örnek verilebilir (Lazear, 1994). Sosyal zekâ alanı gelişmiş olan bireyler; arkadaşlarıyla hızlı bir sürede sosyalleşir, ait olduğu grupta doğal bir lider rolü üstlenir, problemi bulunan grup üyelerinin problemlerini çözmek için azami gayret gösterir, farklı sosyal çevrelere kısa bir zamanda uyum sağlar, grupça yapılan etkinlikleri tercih eder, yakın arkadaşlarıyla sık sık iletişim kurarlar; empati kurma konusunda üst düzey yeteneğe sahiplerdir, çevresindeki bireyler onun grubuna katılma konusunda isteklilerdir, çevresindekileri önemseyerek onlara samimi davranışlar sergilerler, öğretme öğrenme konusunda iş birlikçi yaklaşımı benimserler (Saban, 2005).

2.3.7. İçsel-Öze Dönük Zekâ

Bireyin öz biliş kapasitesini ifade eden zekâ alanıdır. Bu zekâ alanında birey kendini anladığı oranda öz düzenlemesi gelişir. Birey; kapasitesini, isteklerini, güçlü ve zayıf yönlerini düzenleyerek yaşamını, çalışma stilini içsel durumunun göstergeleri neticesinde düzenler (Gardner, 1999). Bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını değerlendirerek bunlar arasında ayırım yapma ve kendi güçlü ve zayıf yönlerini bilme kabiliyeti durumlarını içermektedir (Hoover, Taylor, 1998). Bireyin kendi duygularını, inançlarını, tutumlarını, hislerini kontrol edebilmesi, değerlerinin, hislerinin farkında olması, düşünme gerektiren herhangi bir konuda üst düzey düşünme süreçlerinin farkında olması içsel zekânın boyutlarındandır.

Lazear (1994), içsel zekâ alanına ilişkin kapasiteleri şöyle ifade etmiştir: üst düzey düşünme becerilerini kullanma ve çıkarımda bulunma, bireyin kendini tanıyıp değerlendirmesi sonucunda kendini gerçekleştirme, değişik duygular ve bireysel

tepki süreçlerinin farkında olma, detayları kaçırmama dikkati toplama, biliş dışı konulara yatkınlık.

Kula (2005), içsel öze dönük zekâ alanında bireylerin duygu ve düşünceleri üzerinde yoğunlaşarak, ruhsal gerçeklerinin farkında olmaları sonucunda benliğini geliştirerek, düşünmeyi öğrenerek bireysel etkinlikler sonucunda öğrenme yolu kazanacaklarını ifade etmiştir. Saban'a (2005) göre içsel zekâ alanı güçlü olan bireylerin özellikleri şunlardır:

- İçe dönük saygısı yüksektir.
- Verilen görevlerin ve işlerin farkındalığını kazanmıştır, bireysel ilerlemeyi tercih eder.
- Öz güveni, yaşlarına göre daha yüksektir.
- Hayattaki başarı durumlarından ve başarısızlıklarından ders çıkarır.
- Duygularını, tutumlarını, düşüncelerini, hislerini açık bir biçimde dile getirir.
- Hayattaki amacının ne olduğuna ilişkin iyi bir anlayış geliştirir.
- İlgi duyduğu ve hakkında çalışmalar yaptığı en az bir ilgi alanı vardır.
- Yalnız çalıştığı alanlarda daha başarılıdır.
- Zayıf ve güçlü yanlarının farkındadır.
- Bağımsızlığına önem verir.

İçsel zekâ alanı bireyin motivasyon, hedef belirleme, bağımsız çalışma, doğru seçimler yapabilme, duygusal anlamda güçlü olma, olaylar karşısında sağlıklı karar verme tepkilerini etkilemektedir (Selçuk ve diğ., 2005).

2.3.8. Doğacı Zekâ

Bireyin doğal yaşamda bitki çeşitleri, hayvan çeşitleri, bulut çeşitleri, kaya çeşitleri gibi ayrımları yapabilme kapasitelerini içerir (Gardner, 2006). Bu zekâ alanı gelişmiş bireyler, hayvanlar ve doğal olaylarla ilgili olan konularda belgeseller, destanlar, hikâyeler, gösteriler vb. etkinliklerle eğlenebilirler. Astronomi, biyoloji, zooloji, meteoroloji, botanik ve paleotoloji gibi alanlara ilgilidirler. Bu zekâ alanıyla birlikte bireyin çevresindeki doğa olaylarını hissetme gücü yüksektir. Yaşanan değişimler az dahi olsa birey yüksek hissetme gücüyle çevredeki farklılıklar ve değişimlerin farkındadır. Doğacı zekâ alanı gelişmiş bireyler nesneleri kolaylıkla sınıflandırabilir. Fosiller, kayalar, taşlar, bitkiler ve benzeri durumlar hakkında doğa

gezileri yapmak ve onlar hakkında güncel yayınları takip etme konusunda isteklidirler (Wilson, 1998). Lazear yaptığı çalışmalar neticesinde doğacı zekâ alanına ilişkin potansiyelleri şöyle ifade etmiştir (Kula, 2005):

- Doğadaki bitki ve hayvanları tanıma ve bu konuda çalışmalar yapma,
- Doğa ile bütünleşme ve barışık olma,
- Doğanın birey üzerindeki etkilerine karşı farkındalık kazanma ve duyarlı olma,
- Canlıların tepkisel dilinden anlamlar çıkarma,
- Doğal bitki örtüsü konusunda bilgi sahibi olma ve tahribatı engelleme konusunda çalışmalar yapma.

Kula (2005), yapmış olduğu çalışmalarla bireyin doğada gözlemler yaparak ve her canlının doğada bulunan doğal zincirin bir halkası olduğunun farkına varmasıyla bu zekâ alanı için öğrenme yolu kazanabileceğini ifade etmiştir. Doğacı zekâ alanı güçlü olan bireylerin özellikleri şöyle sıralanabilmektedir (Saban, 2005):

- Tarihsel müzelere, doğaya ve hayvanat bahçelerine olan gezi ve gözlemleri sever.
- Çevre farkındalığı ve duyarlılığı gelişmiştir.
- İklim olayları ve mevsimler konusunda araştırma yapar.
- Bitki yetiştirme ve toprak konusuna ilgilidir.
- Canlıları ve doğayı içeren konularda başarılıdır.
- Doğa projelerine katılmaya ilgilidir.
- Hayvan beslemeyi sever ve hemen her fırsatta hayvan hakları konusunda düşüncelerini dile getirir.

Bireyin var olduğu doğadan uzaklaştıkça kendisine ve kâinattaki düzene yabancılaştığı düşünülmektedir. Bireyin özüne dönme noktasıyla doğaya dönme arzusunun çoğu zaman paralel ilerlemektedir (Selçuk ve diğ., 2005).

2.3.9. Varoluşçu Zekâ

Bireyin kendi varlığını ve çevresindekilerin varlığını sorgulama ve anlamlandırma arayışında bulunan zekâ alanıdır. Bu zekâ alanı “Nerden geldik?”, “Ne için var olduk?”, “Biz ne olacağız?”, “Varlıklar niçin ölür?” gibi soruları düşünmeyi ve anlamlandırma kapasitesinin tamamını içermektedir. Dünyada

filozoflar başta olmak üzere din adamları, yetişkinler, çocuklar kısacası tüm bireyler bu gibi soruların cevaplarını bulmak için arayış içerisindeyler, bu konudaki bilgi ve birikimlerini yükseltmek için çalışmaktadırlar (Gardner, 2006).

Bu zekâ alanı gelişmiş bireyler felsefe vb. alanları tercih etme eğilimindedirler. Olgu ve kavramsal soruları duygusal bilgi boyutunun ötesinde düşünürler (Moran, 2010). Gardner bireyde bulunan varoluşçu zekâ boyutundaki yeteneğin sonsuzluk, ölüm, yaşam, var olmak gibi sorulara verdiği cevaplarla kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Soren Kierkegaard, Dalai Lama vb. düşünürler bu zekâ alanı gelişmiş bireylere en iyi örneklerdendir. (Akamca, 2003). Gardner (2006), yaptığı çalışmalarda zekâ alanlarının başta psikolojik kriter ve esaslar olmak üzere biyolojik kriterlere de uygun olması gerektiğini, varoluşçu zekâ alanının nörolojik ve beyin tabanlı kanıtlanabilir sonuçlar taşımadığı gerekçesiyle bu zekâ alanına tereddütle yaklaştığını belirtmiştir.

2.4. Zekâ Alanları Nasıl Belirlenir?

Çoklu zekâ kuramının problem çözme sürecinin sonunda ortaya konulan çıktıların hangi zekâ alanının veya alanlarının ortak ürünü olduğunu ifade eden bir model olduğu söylenebilir (Saban, 2005). Armstrong, çoklu zekâ kuramı için öğrencilerin zekâ profillerinin farkında olunmasının büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. Öğrenme profillerinin deneyimlerden, kültürden ve çevresel etkenlerden etkilendiğini belirtmiştir (Shore, 2004). Gardner zekâ alanlarının belirlenmesi konusunda sekiz kriter olduğunu söylemiştir (Akamca, 2003):

Beyin Hasarıyla Birlikte Oluşan Potansiyel İzolasyon: Yapılan araştırmalar sağlıklı işleyen bir beyne sahip bireyin hastalık veya kaza geçirmesi sonucunda beyin bir bölümünün hasar görmesi ile belirli yeteneklerinin yok olup diğerlerinin işlevlerinin yerine getirdiği görülmüştür. Örneğin beyin bölgesinin Broca kısmından hasar alan bir bireyin, sözel dilsel zekâ alanına ilişkin yeteneklerini kaybederken diğer zekâ alanlarının işlevselliğini koruduğu görülmüştür. Ayrıca Tokcan (2007, 235) öğretmenlerin ders etkinliklerini planlarken bütünsel beyin fonksiyonlarının tamamına yönelik kullanımına yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Evrimsel Tarih ve Evrimsel Akla Yatkınlık: Gardner zekâ alanlarının tamamının insanoğlunun var oluşundan günümüze değer ve önem sırasının

değiştiğini farklı zaman ve mekânlarda farklı zekâ alanlarına daha çok önem verildiğini ifade etmiştir. Örneğin mağara figürlerinde görsel zekâyâ ait bulguları görürken arkeolojik çalışmalarla çıkarılan müzik aletlerinden müziksel ritmik zekâ alanına ilişkin örnekleri göstermektedir. Bununla birlikte tarihsel süreçteki toplumsal değişimler zekâ alanlarının dönemsel anlamda önem boyutunu değiştirmektedir. Örneğin tarım toplumu döneminde bireyler bedensel-kinestetik zekâyâ daha çok önem verirken Sanayi toplumu döneminde insanlar mantıksal-matematiksel zekâ alanına daha çok önem vermişlerdir.

Dâhiler ve Üstün Yetenekliler, İdiotlar Gibi İstisna Kişilerin Varlığı:

Bireylerde zekâ alanlarına ilişkin becerilerin boyutları farklılık göstermektedir. Bazı bireylerde belirli bir zekâ alanına ilişkin beceriler en üst düzeyde bulunurken diğer zekâ alanlarına ilişkin beceriler düşük seviyelerde bulunabilmektedir. Bu durumda birey en üst seviyede bulunan özellikleriyle alt seviyelerdeki özelliklerinin gelişimini desteklemelidir.

Tanımlanabilir Çekirdek İşlemler Seti (Belirli Bir Bilgi Türüyle Uğraşan İşlemler ya da Mekanizmalar): Bu durum müziksel zekâ alanında ritme ve tonlamaya karşı duyarlılık, ritmi taklit etme, bedensel-kinestetik zekâ alanında yapılan figürleri taklit etme vb. işlevleri kapsamaktadır. Örneğin bilgisayar programlarının hazırlık içeriğinde bulunan algoritmalar gibi tüm zekâ alanlarının bu şekilde işlemler dizisi bulunmaktadır.

Diğerlerinden Farklı Gelişimsel Bir Tarih: Her zekâ alanının kendi gelişimsel serüveni vardır. Bireyin sahip olduğu becerilerle birlikte bireyin çocukluk döneminde başlayan etkinlikler yaşamı boyunca en üst seviyeye doğru gelişmekte ya da yaşlandıkça azalma eğilimi göstermektedir. Örneğin müziksel-ritmik zekânın ilerleyen yaşlara kadar güçlü devam ettiği görülürken mantıksal-matematiksel zekânın ilerleyen yaşlara kadar güçlü devam etmediği görülmektedir. Diğer zekâ alanları için de farklı zaman dilimleri vardır. Bu açıdan zekâ alanlarını anlayabilmek için farklı gelişim haritalarının kullanılması gerekmektedir.

Deneyssel ve Psikolojik Görevlerden Destek: Bireyler için geliştirilen zekâ testleri zekâ alanlarının ölçümü konusunda alt testler içermektedir. Örneğin Weschler zekâ ölçeği, zekâ alanlarının ölçümü konusunda alt testlerden meydana gelmektedir.

Psikometrik Bulgulardan Destek: Farklı zekâ alanlarında yapılan psikolojik çalışmalar, her bir zekâ alanının birbirinden farklı çalıştığını göstermektedir. Örneğin sözel-dilsel zekâ alanı gelişmiş bir birey çok iyi bir okuma yeteneğine sahipken bu birey okuduklarını matematiksel-mantıksal zekâyâ aktarma konusunda zorluk çekebilmektedir. Dikkat, hafıza ve algılama konusunda yapılan bilişsel çalışmalar bireylerin farklı yeteneklere sahip olduğunu göstermektedir. Bazı bireyler kelimeleri hatırlama konusunda çok iyi iken müzikal sesleri çok iyi algılayamayabilmektedirler.

Sembol Sistemlerinden Elde Edilen Duyarlılık: Gardner, insanoğlunu diğer canlılardan farklı tutan en önemli ayrım noktasının sembol kullanımı olduğunu, açıkladığı tüm zekâ alanlarının da kendine özgü sembollerinin var olduğunu belirtmiştir. Bu semboller örneğin sözel zekâda iletişim dili sembolleri, mantıksal zekâda programlama dili sembolleri, bedensel zekâda fiziksel semboller olarak ifade edilebilir. Çoklu zekâ modeli eğitimde bireyin özelliklerinde gelişim ve değişiklik oluşturulması konusunda işlevsel bir yapıdadır. Bu süreçte yapılan değişiklikler bireyin zekâ boyutlarıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü insan zekâsı çok boyutlu bir yapıdadır (Kaptan, 1999).

Çoklu zekâ kuramının zekâ alanları kimi zaman yetenek olarak da ifade edilebilmektedir. Gardner bu konuda yetenek kavramının bazı durumlar için yetersiz kalabileceğini belirtmiştir. Bu konuda bireyin sahip olduğu zekâ alanlarının boyutunu gösteren bir taslak ortaya koymak kolay bir iş değildir. Test ve ölçeklerin tek başına bireyin sahip olduğu zekâ alanları kapasitesinin içeriğini doğru anlamada ortaya koyduğu düşünülmemektedir. Bireylerdeki zekâ alanlarının kapasitelerini belirleyebilmek için bireyin çocukluğundan itibaren bilinçli bir şekilde gözlenmesi gerekmektedir (Burma, 2003). Çoklu zekâ kuramı, zekânın tamamen sayısal değerlerle ifade edilebileceği görüşünü reddetmekte, bu açıdan zekâ alanlarının belirlenmesinde ve ölçülmesinde test dışı tekniklerden de yararlanılması gerektiğini belirtmektedir. Test dışı tekniklerin yaygın olarak kullanılanları şunlardır:

Anekdot Kaydı: Herhangi bir bireyin belirli bir mekânda öznel davranışının ayrıntılarıyla birlikte betimlenmesi sürecidir. Anekdotların doğal koşullarla ortaya çıkan gerçek davranışları doğrudan yansıttığı görülmektedir.

Gözlem: Özellikle gözlem konusunda deneyimli olan yetişkinler için son derece kullanışlı bir teknik olduğu söylenebilir. Bireyin olumlu veya olumsuz davranışlarının analizi konusunda hemen her yerde kullanıma uygundur. Örneğin anlatılanları resmederek defterine aktaran bir öğrencinin görsel-uzamsal zekâ potansiyeli son derece yüksektir.

Kimdir Bu Tekniği: Örneğin sınıfta bir sosyal sorumluluk projesi düzenlenir. Bu projenin çok boyutlu etkinliklerden oluştuğu sınıf içerisinde paylaşılır. Mühendis, araştırmacı, koordinatör, yönetici vb. alanlar verilerek kimdir bu formu oluşturulur. Bununla birlikte öğrencilere hangi alanlara kimlerin yakın olduğu sorulur. Uygulama sonucunda ise hangi alanlarda daha başarılı olduğu anlaşılabilmektedir.

Görüşme: Veliler, öğretmenler ve eğitim araştırmacıları bu tekniğe uygun veri toplayarak öğrencilerin sahip olduğu potansiyel zekâ alanlarının belirlenmesi konusunda bilgi edinebilirler.

Derecelendirme Ölçeği ve İşaretleme Formu: Bu tür ölçekler, öğrenciler hakkında gözlem esasına göre doldurulabilirken öğrencilerin kendisi tarafından da doldurulabilmektedir. Bu tür ölçeklerle öğrencilerin hangi alanlara daha ilgili olduğu gözlenebilmektedir.

Gardner zekâ alanlarının toplamda üç ana grupta toplandığını belirtmiştir. Bu gruplar (Gardner, 2004; Barrington, 2004):

Kişisel Zekâlar: Bireylerin yaşantıları sonucunda ortaya çıkan zekâ grubudur. Birey yaşantılarıyla gerek kendisiyle gerekse sosyal çevresiyle sürekli bir ilişki hâlinindedir. Bunun sonucunda bireyin kişisel zekâ alanı oluşmaktadır.

Nesne Bağımsız Zekâlar: Hayalî veya gerçek olmayan alandır. Varlığı bireyin dış dünyasındaki objelerden ve imgelerden bağımsızdır. Bir ressamın kompozisyon gücü, bir şairin kelime hazinesi, bir müzisyenin beste ilhamı bu zekâ grubunun temelini oluşturmaktadır. Müzikal-ritmik zekâ ve sözel-dilsel zekâ bu grup içerisinde değerlendirilebilmektedir.

Nesne Bağımlı Zekâlar: Bireyin dış dünyasında var olan renk, doku, şekil, imaj, desen ve objelerle oluşmaya başlamaktadır. Bunlar sadece somut objeleri değil, zihinde canlanan soyut objeleride kapsamaktadır. Doğacı zekâ, görsel-uzamsal zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, mantıksal-matematiksel zekâ bu gruba örnek verilebilir.

Çoklu zekâ kuramı bireylerdeki baskın olan zekâ alanlarının tespit edilmesiyle birlikte her birey için baskın öğrenme yolu klavuzunun çıkarılabileceğini, böylece bireylerin öğrenmekte zorlandığı pek çok şeyi öğrenebileceklerini savunmaktadır (Burma, 2003).

Gardner zekâ alanlarını açıklarken bireylerde gözlemlenen her yeteneğin zekâ olamayacağını belirtmiştir. Bir yeteneğin veya özelliğin zekâ olarak tanımlanabilmesi için birtakım kriterlere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar (Akamca, 2003):

- Kültürel anlamda değer ifade etmesi
- Sembollerle ifade edilebilmesi
- Problem çözülebilmesi
- Aracılığıyla mal veya hizmet üretilebilmesi

2.5. Zekâ Profilleri

Gardner, geliştirdiği çoklu zekâ kuramında insanların zihinsel işlevlerinin nasıl çalıştığını araştırarak, zekâlar arası etkileşimin önemine vurgu yapıp belirli bir amaç doğrultusunda zekâ alanlarının gruplandırılabilmesine değinmiştir. Böylece bireylerin zekâ profillerinin birbirleriyle ilgili olan zekâ alanlarının kapasitesini açıklayacağını belirtmiştir (Gardner, Moran, 2006).

Her bireyin zekâ profili farklı zekâ alanları arasındaki güçlü veya zayıf ilişki durumlarından meydana gelmektedir. Bireyde bulunan dilsel, matematiksel, uzamsal, doğacı, bedensel, müziksel, sosyal ve içsel zekâ alanlarının ilişki durumları zekâ profili meydana getirmektedir. Her bireyin, zekâ alanı kapasiteleri farklıdır. Bu farklılık neticesinde birey, zekâ alanına uygun bilgi dizilerini daha etkin işlemekten geçirebilmektedir. Bu tür bireyler sivri uçlu zekâ profili örneği gösterirler. Genel anlamda zekâ alanları arasında geniş çeşitlilik bulunan bireylerin bir ya da iki zekâsı güçlü, diğerleri zayıf durumda ise bu bireylerin zekâ profiline ise lazer profil denilmektedir. Bu tür bireyler ilgi alanlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Zekâlarını geliştirme hususunda başarı yolunu emin adımla aşmaktadırlar. Örneğin Einstein'ın zekâ profili sivri uç barındıran lazer profilindedir. Mozart'ın ise müziksel zekâ yönü baskın lazer profilini yansıtmaktadır. Lazer profilinde olan bireyler ilgi alanlarında uzun yıllar boyunca çalışmalar yaparak alana büyük katkılar sunmaktadırlar. Diğer

bireyler ise projektör profili çerçevesinde değerlendirilmektedir. Projektör profiline sahip bireylerin zekâ alanları arasında çok az bir fark bulunmaktadır. Projektör zekâ profili üç ya da daha fazla zekâ alanında eşit kapasitelere sahip bireyleri yansıtmaktadır. Lazer profili bilim adamları, sanatçılar, bilginler ve icat yapan bireylerde bulunurken projektör profili politikacı ve tüccarlarda yaygın olarak görülmektedir. Zekâ profilleri bireylerin kariyer planında rehber niteliği taşır (Gardner, 2006). Bireylerin sahip olduğu karakter ve kişilik özelliklerinin farklılaştığı gibi hissetme, anlama, problem çözme özellikleride birbirlerinden farklılık göstermektedir (Kılıç, 2002).

Gardner bireylerin birbirlerinden farklı bağımsız bilişsel yetenekler barındırdığını ve bu yeteneklerin farklı zekâ alanlarında yer aldığını belirtmiştir. Bireyler arasında bulunan bu farklı zekâ profilleri her bireyin okul ve iş hayatını doğrudan etkilediği düşünülmektedir.

2.6. Zekâ Alanlarının Gelişimini Etkileyen Faktörler

Gardner çalışmalarında çoklu zekâ kuramının biyolojik ve kültürel boyutlarla şekillendiğini ifade etmiştir. Zekânın gelişimi konusunda avantaj ve dezavantajlar oluşturan çeşitli çevresel etkenler bulunmaktadır. Zeka alanının gelişimini etkileyen beş faktör bulunmaktadır (Kaptan, 1999):

Kaynaklara Ulaşım İmkânı: Maddi anlamda zorluklar çeken bir ailede yetişen bir çocuğun pahalı müzikal aletlere ulaşımı güç olduğundan müzikal zekâ alanının güçlenmesi zorlaşabilmektedir.

Coğrafik Faktörler: Kırsal bölgede yetişen bir bireyin bedensel zekâsını geliştirmesi daha kolayken apartman dairesinde yetişen bir bireyin bu imkânı daha zordur.

Ailesel Faktörler: Müzisyen olarak sanatsal anlamda kendini ifade etmek isteyen bir öğrencinin ailesi mühendis olmasını istiyorsa öğrencinin ailesi tarafından mantıksal-matematiksel zekâsı desteklenecektir.

Durumsal Faktörler: Geniş ailede büyümüş bir bireyler, sosyal zekâlarını geliştirme konusunda daha şanslı olabilmektedirler.

Tarihsel Kültürel Faktörler: Öğrencinin bağlı bulunduğu kültürde veya yakın çevresinde fen ilimleri değer görüyorsa öğrencinin mantıksal-matematiksel zekâsı daha kolay gelişebilir.

Gardner, zekâ alanlarının gelişimini açıklarken zekâ kavramının kültürden ve coğrafyadan büyük oranda etkileneceğini belirtmiştir. Çalışmalar kültürler arasında zekâ alanlarına verilen değer farklılaştığını göstermektedir. Örneğin zekâ oyunlarının bilinmediği ve uygulanmadığı bir kültürde yetişen çocuğun muhtemelen satrancın ne olduğu konusunda hiçbir fikri yoktur. Ancak zekâ oyunlarının değer gördüğü, oynandığı, etkinliklerin düzenlendiği bir kültürde yetişen birey çok rahat potansiyelini ortaya koyabilir.

2.7. Zekâ Alanlarının Etkileşimi

Her birey zekâ alanlarının hepsinde belirli bir ölçüde potansiyele sahiptir. Bu zekâ alanlarının çoğunluğu bazı bireylerde yüksek düzeyde işlerliğe sahipken bazı bireylerde düşük düzeyde işlerlik kazanmaktadır (Stanford, 2003). Bireylerin diğer zekâ alanlarına göre daha baskın düzeyde bulunan zekâ alanı karışımları bulunmaktadır. Bu tür zekâ alanları zaman içinde değişebilmektedir (Barrington, 2004).

Kaynakların ihtiyaçları karşılayamaması ve zaman kavramının yetersizliği genel itibarıyla bütün zekâ alanlarının gelişmesini imkânsız boyutlara taşımaktadır. Bu açıdan zekâ alanları ortak sonuçlarda birbirleriyle etkileşim kurmaktadır. Örneğin bir mimar mantıksal-matematiksel zekâ alanıyla ve görsel-uzamsal zekâ alanlarını birleştirmelidir. Bir yazar sözel-dilsel zekâ ve varoluşçu zekâyı kullanmalıdır. Bir dansçı bedensel-kinestetik zekâ alanıyla müziksel zekâ alanını iyi düzeyde kullanmalıdır. Bir antropoloğun sosyal zekâ alanıyla iyi düzeyde sözel-dilsel zekâ alanını kullanması gerekmektedir.

Zekâ alanlarının etkileşimden farklı sonuçların çıkabileceği görülmektedir. Bunlar:

Değerini Artırma: Bireyde bulunan kapasitesi yüksek bir uzamsal zekâ, matematiksel kavramı çözümlemek için öğrencinin potansiyelini geliştirebilmektedir. Güçlü bir sözel zekâ, bireyin sosyal yönünü geliştirebilir ve teşvik edebilir.

Çatışma: Zekâlar her zaman uyum içerisinde çalışmamaktadır. Bazen uyumsuzluk durumları görülebilmektedir. Örneğin sözel zekâsı gelişmiş bir birey

matematik dersinde sürekli kitap okuyorsa bireyin sözel dilsel zekâsındaki gelişim matematiksel mantıksal zekâsına ket vurabilir. İyi bir sosyal zekâyâ sahip birey, arkadaşlarıyla çok fazla vakit geçirdiği için bu, diğer zekâ alanlarının gelişimini engelleyebilir. Sosyal zekâsı zayıf durumda olan bir birey, arkadaşlarıyla sürekli sosyal problemler yaşıyorsa bu durum diğer zekâ alanlarının gelişimini de doğrudan etkileyecektir.

Telafi Etme: Bazen belirli bir zekâ alanı diğer zekâ alanını telafi edebilmektedir. Örneğin sözel zekâ alanı yetersiz olan bir birey, bedensel zekâ potansiyeli neticesinde beden dilinin verdiği rahatlıkla jest ve mimiklerini iyi kullanarak etkili bir sunum gerçekleştirebilmektedir. Bu açıdan bireyin bedensel zekâsının, dilsel zekâsını telafi ettiği söylenebilir.

Çoklu zekâ kuramını eğitimde uygulayan öğretmenler çocukların tek bir zekâ profiline sahip olmadığının farkına varmışlardır. Eğitim kurumunun, bireylerin farklılıklarını gözeterek bütün bireylerin eğitim imkânlarından en etkili düzeyde faydalanmasını sağlaması gerekmektedir. Bireyin zekâ profili göstergeleri değerlendirilip bu sonuçlar çerçevesinde eğitim programı tasarlandığında bireyin problem çözme konusunda daha başarılı olacağı düşünülmektedir (Erdem ve Demirel 2005).

2.8. Eğitimde Çoklu Zekâ Kullanımı

Literatürde birçok tanımı karşılayan eğitim kavramı genel itibarıyla bireyde istendik yönde davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Birey doğduğundan itibaren kültürel ve toplumsal çevresiyle etkileşim içinde bulunarak yeni davranış kazanımları elde etmektedir (Demirel ve diğ., 2003). Bu açıdan eğitimin, bireyin içinde bulunduğu topluma yapıcı yönde katkıda bulunabilmesi konusuna rehberlik edecek bir araç olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple eğitim kurumundan, bireyde var olan potansiyelin en üst düzeyde geliştirmesi ve olumlu yönde davranış kazandırması beklenmektedir (Yılmaz, Sünbül 2003).

Gardner yapmış olduğu çalışmalarda öğrenci merkezli eğitimi tercih ettiğini, öğrencilerin bireysel farklılıklarını gözeterek eğitim sistemini desteklediğini belirtmiştir. Ona göre bilimsel gelişmelere uyum sağlayan, öğrencilerin gelişimsel beklentilerini karşılayan bir eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Eğitimin temel

taşlarından olan öğretmenlerin, ders içi etkinlikleri oluştururken öğrencilerin ilgilerini, yeteneklerini, yaşlarını, ihtiyaçlarını ve hazırbulunuşluluk düzeylerini göz önünde bulundurması beklenmektedir. Bu kriterlere uygun olmayan etkinlikler öğrencilerde isteksizlik, sıkılma ve önemsememe durumu oluşturacaktır (Temur, 2004). Çoklu zekâ kuramında öğretim uygulamaları, içsel örüntü olan öğrenme kavramına dışsal destek ve planlama süreçlerini kapsamaktadır (Senemoğlu, 2005). Bireydeki öğrenme süreci hayat boyu sürmektedir. Bu açıdan öğrenme daha fazla keşfetmek değil, eski ve yeni bilgileri şema ve diyagramlarla ilişkilendirmektir (Köroğlu, Yeşildere, 2004).

Öğretmenler eğitimde çoklu zekâ kuramını kullanarak öğrenme süreçlerini çeşitlendirmektedirler. Gardner çoklu zekâ kuramının etkili öğrenme sürecine önemli katkılar sunabileceğini belirtmiştir. Ona göre “çoklu zekâ bakışı” öğrenmeyi üç şekilde artırabilir (Gardner, 2004,199):

Güçlü Giriş Noktaları: Konu anlatımının başlangıç safhasını oluşturan giriş bölümü çok önemlidir. Öğrencilerde anlatılan konuya karşı ilgi uyandırılabilir veya onları konudan uzaklaştırılabilir. Ayrıca psikoloji literatüründe yer alan öncelik etkisinin savına göre öğrenciler, dikkatlerini çeken ilk noktayı daha kolay hafızaya alırlar.

Uygun Benzerlikler Kurarak: Yabancı konular genellikle daha iyi bilinen konulara bağdaştırılarak kavrama süreci gerçekleştirilir. Bilindik bir modelden alınan örnekler, öğrencilerin henüz yabancı oldukları konuları anlamalarını kolaylaştırır. İlişki ve benzerlik durumlarının güçlü tarafları olduğu gibi zayıf yönleri de bulunmaktadır. İlişki kurulmak istenen iki kavram arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da olması mıhtemeldir. Bu konuda öğretmenler ilişkili olan kavramları anlatırken kavramlar arasındaki farklılıkların da sınırını çizmelidir.

Konuya Ait Temel Fikirlerin Çoklu Tasvirlerini Çizerek: Eğitimde her konu ve kavram önemli veya temel fikir taşımaktadır. Bu temel fikirlerin öğrenilmesi ve yeni durumlarda kullanılmasıyla birlikte öğretim sürecinin başarılı olduğu ifade edilebilir.

Gardner çoklu zekâ uygulamaları konusunda öğretmenlerin ihtiyaç duyacağı beş maddeyi şöyle ifade etmiştir (Liess, Ritchie 1995):

- Çok boyutlu ölçme ve değerlendirme araçlarını sürece dâhil etme

- Uygulama süresince öğrencilerin zekâ kapasitelerinin gelişim sürecine rehberlik etme
- Öğrencilere zayıf yönlerini geliştirmeleri konusunda yardımcı olma
- Öğrenciyi çoklu zekâ alanlarının tamamıyla gözlemlemeyi öğrenme
- Eğitimsel beklentiler ışığında, süreçteki değerlendirmelerde sık sık planlar hazırlama

Çoklu zekâ kuramının pek çok eğitimci tarafından benimsenmesinin iki temel faktörü vardır. Çoklu zekâ kuramıyla birlikte öğretmenlerin kullandıkları farklı yöntemler sınıf içi başarıyı artırır. Çoklu zekâ kuramı, geleneksel eğitim yaklaşımında var olan ezber tabanlı doğrudan öğretim modelini reddeder. Çoklu zekâ kuramı öğretmenin rehber olduğu, öğrenci merkezli eğitim anlayışı temelinde oluşturulmuştur. Öğretmenler çoklu zekâ kuramıyla çocuğun nasıl öğrendiği boyutunu daha fazla önemserler. Bu açıdan çoklu zekâ kuramı, öğretmenlerin, daha fazla çocuğun eğitimsel beklentilerini karşılamasını amaçlamıştır. Çoklu zekâ kuramında geleneksel öğretmen rolleri kısıtlanmıştır (Balım, Erdem 2006).

2.9. Yetenek

Türkçede “yetenek” geniş bir anlam ifade etmekle beraber “herhangi bir durumu öğrenmek, bir işi yapmak, tamamlamak ya da başarıya ulaşmak konusunda organizmada var olan ve doğuştan gelen güç” anlamı taşımaktadır (TDK, 2014). İngiliz eğitim literatüründe ise yetenek kavramı için “gifted” ve “talented” olmak üzere iki farklı terim kullanıldığı görülmektedir. Gifted kavramı doğuştan gelen üstün yetenek için kullanılırken “talented” genel yetenek veya zihinsel güce sahip olan anlamı taşımaktadır. Gagne (2003, 60) üstün yeteneklilik (giftedness) kavramını doğuştan gelen eğitimle kazanılamayan özellik, yeteneklilik kavramını ise eğitimle kazanılabilen bir özellik olarak ifade etmiştir.

2.10. Üstün Yeteneklilik

Geçmişten günümüze değin özel yetenekliler için birçok farklı kavram kullanılmıştır. Özel yetenekliler için kullanılan üstün zekâlı ve üstün yetenekli kavramları aynı olarak algılanmakta ve birbirlerinin yerine kullanılabilir. Oysa üstün yeteneklilik, üstün zekâyı da içine alan kapsamlı bir kavramdır.

Ülkemizde ve yurt dışında üstün yetenekliler için farklı tanımlar geliştirilmiştir. Üstün yetenekliliğin bilimsel bir literatür kazandığı 19. yüzyıldan bu yana üstün yeteneklilerin tespitinde kullanılan zekâ testleri üstün yetenekliliğin en güçlü göstergesi durumundadır. Zekâ testleri vasıtasıyla tanımlama yapılan ve süreç sonunda 130 ve üzeri puan alan bireyler üstün yetenekli olarak tanılanmaktadır (Ersoy, Avcı, 2001, 196). Dünya Sağlık Örgütü zekâ puanlarına göre üstün yetenekliliği şöyle sınıflandırmıştır (Aktaran; Dağlıoğlu, 2002, 4):

- 20 derin zekâ geriliği
- 21-35 ağır zekâ geriliği
- 36-49 orta derecede zekâ geriliği
- 50-69 hafif derecede zekâ geriliği
- 70-79 sınırdaki zekâ
- 80-89 donuk zekâ
- 90-109 normal zekâ
- 110-119 parlak zekâ
- 120-129 üstün zekâ
- 130- ∞ çok üstün zekâ

Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde üstün yetenekli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre gelişim dönemlerini daha hızlı tamamladıkları görülmektedir. Ancak süreç incelendiğinde üstün yeteneklilik tiplerine göre bu hızlı ilerleme fonksiyonu değişiklik gösterebilmektedir. Fakat üstün yetenekli bireyin bütün alanlarda hızlı gelişim göstermesi beklenmemelidir. Örneğin mantıksal zekâ alanında özel yetenekli olan birey sadece bu alanda yaşlılarından üstün olma özelliği göstermekle beraber diğer gelişim alanlarında standart gelişim düzeyinde olabilmektedir. Marland raporu incelendiğinde üstün yeteneklilik kavramı genel zihinsel yetenek, yaratıcı ve üretici düşünce yeteneği, özel akademik yetenek, liderlik yeteneği, görsel ve gösteri sanatlarında yetenek ve psikomotor yetenek alanlarının birinde veya birkaçında yüksek başarı gösterme durumu olarak ifade edilmiştir (Ersoy, Avcı, 2001, 129).

Amerikan Eğitim Ofisinde (USOE) yer alan verilere göre 1978 yılında, sanat alanında üstün yetenekli çocuklardan akademik alanda üstün yetenekli çocuklara hatta liderlik potansiyeline sahip çocuklara kadar geniş bir üstün yeteneklilik tanımı

yapılmıştır. Bu tanım çerçevesinde üstün yeteneklilik okul öncesi, ilköğretim, lise seviyelerinde sahip oldukları yetenekleri ispatlanmış çocukları ve gençleri kapsamaktadır (Aktaran: Bildiren, 2011).

Kirk ve Gallagher (1989), üstün yetenekliliği liderlik, üretkenlik, sanatsal ve entelektüel alanlarda yüksek performans gösteren ve bu performanslarını en üst kapasite düzeyine çıkarmak için okulunda ve akademik alanında elde edemeyeceği etkinliklere ihtiyaç duyan çocuk olarak tanımlamıştır.

Günümüzde Renzulli'nin yapmış olduğu üstün yeteneklilik tanımı genel anlamda kabul görmektedir. Renzulli geliştirmiş olduğu “üç halka” teorisini (Three Ring) üstün yetenekliliği açıklarken kullanmaktadır. Renzulli'nin (1986, 55) tanımına göre üstün yeteneklilik insan yapısındaki üç temel ögenin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır. Bunlar ortalamanın üzerinde bir kabiliyet, göreve adanmışlık ve yaratıcılıktır. Renzulli'nin modeline göre bu üç halkayı barındıran bireyler üstün yetenekli olarak kabul edilmekte ve bunların özel eğitime tabi olmaları öngörülmektedir.

Özel Eğitim Konseyi Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu'nda üstün yeteneklilik kavramı tanımlanmıştır. Bu raporda üstün zekâ ve özel yetenek kavramı üstün yetenek kavramı altında değerlendirilmiştir. Komisyon raporuna göre üstün yeteneklilik özel ve genel yetenekleri değerlendirildiğinde yaşlılarına göre üst düzey performans ve kapasite gösteren, bu durumları alan uzmanları tarafından belirlenmiş bireylerdir. Üstün yetenekliler bu yeteneklerini geliştirme konusunda normal eğitim programlarının yetersiz kaldığı, ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını geliştirme konusunda farklılaştırılmış müfredat programlarına gereksinim duyan gruptur (Birinci Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu, 1991). Üstün yetenekli bireylerin okul dışı zamanlarda öğrenim faaliyetlerini sürdürdüğü Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi'ne göre üstün yeteneklilik zekâ, yaratıcılık, sanatsal ve özel akademik alanlarda yaşlılarına göre yüksek oranda performans gösteren ve bu alanlarda özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerdir (Bilsem Yönergesi, 2007).

2.10.1. Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Üstün yetenekli çocukları inceleme konusunda Lewis Terman öncü kabul edilmektedir. İlk araştırmalarına 1921 yılında başlayan Terman 32 yıl boyunca araştırmalarına devam etmiş ve 1500'ün üzerinde üstün yetenekli bireyin üzerinde

çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarını dört cilt hâlinde yayımlamıştır (Davis, Rimm, 2004). Üstün yetenekliler zihinsel, fiziksel, sosyal ve kişiliksel özellikleri açısından normal bireylerden farklılık gösteren bireylerdir. Üstün yetenek kavramı yalnızca bazı kişilerin bazı özellikler açısından değerlendirildiği bir özellik değil, yetenek alanı ve düzeyi ne olursa olsun tüm bireylerde gözlenen özelliklerin görülme derecesi ve sıklığının oranıdır (Akarsu, 2004).

Üstün yetenekli bireyler özellikleri açısından ülkemizde ve yurt dışında yapılan birçok çalışmada değerlendirilmiştir. Üstün yeteneklilerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Kısa sürede öğrenirler.
- Bilgi ve becerilerini pratiğe dökerler.
- Kelime hazineleri geniştir.
- Çoğu alanda bilgi birikimleri geniştir.
- Çözülmesi zor ve uzun zaman alan problemleri zihinden çözebilirler.
- Karmaşık ve sınıf seviyelerinden üst düzeyde bulunan kitap ve romanları okurlar.
- Akademik öğrenme boyutunda akranlarından 2-4 yıl süreyle ileridedirler.
- Çalışma prensipleriyle birlikte görüş, fikir ve yorumları orijinallik taşır.
- Cevaplandırma sürecinde zaman kaybetmeden hareket ederler.
- Karşılıklı güven duygusu ilkelerine sahiptirler.
- Çevresindekilerin problemlerine duyarlıdırlar.
- Yaptıkları proje, ödev ve işlerde kararlılık duygusuna göre hareket ederek azimli davranışlar sergilerler.
- Karşılaştıkları engellere çözüm odaklı yaklaşırlar.
- Sorumluluk almaktan kaçınmazlar.
- Evrensel ahlak ilkelerine ve toplumsal değerlere karşı saygılıdırlar.
- Toplumun gelişimde etkin rol oynayan profesyonel mesleklere yönelirler.

2.11. Ülkemizde Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi için Yapılan Uygulamalar

Geçmişten günümüze kadar özel yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

2.11.1. Enderun Mektebi

Türk eğitim tarihi incelendiğinde Enderun Mektebi üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda en etkin hizmet veren kurumlardan biridir. Osmanlı Devleti'nde yönetici, sanatçı, asker yetiştirme görevini üstlenen Enderun Mektebi hakkında geçmişten günümüze kadar birçok çalışma yaptırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Enderun müessesesine uygun, saray içinde çeşitli kademelerde eğitim alan üstün yetenekli öğrenciler, yeteneklerine göre devlete hizmet etmekteydiler. Miller (1941) yapmış olduğu bir çalışmada Enderun Mektebinin dışa kapalı olduğuna, diğer ülkelerin bu konuda bilgi sahibi olamadıklarına vurgu yapmıştır. Birçok araştırmacı tarafından toplumda tespiti yapılabilen ilk üstün yetenekli olarak adlandırılan Fatih Sultan Mehmet, Enderun Mektebinin kurucusudur. II. Mahmut Dönemi'ne kadar faaliyetlerini sürdüren Enderun Mektebinde eğitim süresi 12-14 yıl sürmekteydi ve öğrenciler temel İslam ilimlerinin yanında el becerileri, beden eğitimi, mantık, muhakeme, yönetim becerileri ve savaş bilimleri konusunda almaktaydılar. Osmanlı Devleti'nin güçlü bir devlet olarak yapılanmasındaki süreç incelendiğinde devşirme sisteminin iyi çalıştığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde büyük başarılarla imza atan sadrazam, vezir, şeyhülislam, kaptanıderya vb. devlet adamları Enderun Mektebinde yetiştirilmiştir.

2.11.2. Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu

İstanbul Üniversitesi Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen “üstün yeteneklilerin eğitimi projesi” Ford-Otosan Vakfından aldığı mali destekle Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu adında Beyazıt'ta kurulmuştur. Proje yürütme kurulu; üstün yetenekli öğrencilerin bilişsel, akademik ve duyuşsal anlamlarda ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına farklılaştırılmış program uygulamıştır. Bu projenin emsal projelerden farkı, üstün yetenekli öğrencileri normal zekâ gelişimi gösteren öğrencilerden ayırmamasıdır. Bu açıdan projenin vizyonu; üstün yetenekli öğrencileri normal zekâ gelişimi gösteren akranlarından soyutlamadan onların akademik, bilişsel, duyuşsal ilgi, istek ve ihtiyaçlarını karşılamaktır. RAM merkezleri ve proje kurulu tarafından belirlenen kriterlere göre seçilen üstün yetenekli öğrencilere ve normal zekâ gelişimi gösteren öğrencilere farklılaştırılmış eğitim modeline göre eğitim verilmiştir. Projede üstün yetenekli öğrencilerin yetenek alanlarına göre derinlemesine bilgi, beceri

kazanmalarını sağlamak amacıyla derslerine ilaveten yetenek bazlı ek dersler konulmuştur. Bu açıdan program üstün yetenekli öğrenciler ve normal zekâ gelişimi gösteren öğrenciler için temelde aynı olmakla birlikte üstün yeteneklilerin zekâ alanlarına göre gerektiğinde esnetilebilmektedir.

2.11.3. Ankara Fen Lisesi

Fen bilimleri ve matematik alanlarında üstün yetenekleri bulunan öğrencileri yetiştirmek amacıyla kurulan Ankara Fen Lisesi sayısal alanlarda üstün yetenek sergileyen öğrencilerin yetiştirilmesi konusunda büyük önem taşımaktadır. Üstün yeteneklilere farklılaştırılmış eğitim programı uygulayan Ankara Fen Lisesi, Ford Vakfının desteğini çekmesi sonucunda projeyi sonlandırmıştır. Üstün yetenekli öğrencilere farklılaştırılmış program uygulayan Ankara Fen Lisesinin görevini ülkedeki tüm ortaöğretim kurumları üstlenmiştir. Yetmişli yılların sonlarına gelindiğinde fen liselerinin giriş sınavına başvuru şartları güncellenmiştir. Bu şartlar; 15 yaşından büyük olmamak, ortaokulun son sınıfında öğrenci olmak, ortaokul ikinci kademesindeki Türkçe, matematik ve fen bilgisi geçme notlarının 5'ten aşağı olmaması gerekmektedir (Ataman, 1976, 26).

Günümüzde merkezî öğrenci seçme sistemine göre öğrenci yerleştirilen fen liseleri ders başarıları kriterlerine uygun tasarlanan Liseye Giriş Sınavı'nın (LGS) başarı sıralaması sistemine göre öğrenci almaktadır.

2.11.4. Özel Sınıf ve Türdeş Kümeler Denemesi

1960 yılında üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi amacıyla özel sınıf ve türdeş yetenek sınıfları adında bir program oluşturulmuştur. Ankara'da bir ilkokulda öğrencilere zekâ testi uygulanarak 125 ve üzeri zekâ puanı gösterenler ilgili yetenek alanlarına göre "A, B, C" şeklinde bölümlendirilmiş, sınıflar özdeş yetenekler kümesi olarak ayrılmıştır. Özdeş yetenek alanları olarak ayrılan sınıflar yetenek alanlarına göre farklılaştırılmış eğitim programına göre eğitim almışlardır. İlerleyen dönemde Talim ve Terbiye Kurulu aldığı bir kararla türdeş yetenek tabanlı okul uygulamasına son vermiştir.

2.11.5. Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL)

Üstün yeteneklilerin eğitimi amacıyla kurulan İnanç Türkeş Özel Lisesi karma ve yatılı eğitim hizmeti veren tek ortaöğretim kurumudur. 2001 yılından sonra

eğitim faaliyetlerini Türk Eğitim Vakfı desteğiyle devam ettirmektedir. Talim ve Terbiye Kurulu onayı bulunmayan lise yabancı dille eğitim yapan Anadolu lisesi müfredatını kullanmanın yanında programı desteklemek adına Uluslararası Bakalorya programından da faydalanmaktadır. İnanç Türkeş Özel Lisesi kuruluş amaçları gereğince öğrencilerinin büyük bir kısmına burslu ve yatılı eğitim fırsatı tanımaktadır.

2.11.6. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

Türkiye’de planlı ekonomiye geçiş sürecinin bir sonucu olan TÜBİTAK resmî anlamda 1963 yılında kurulmuştur. Temel kuruluş politikası bilimsel temelde araştırma ağı kurmak ve geliştirmek olmuştur. Temel, uygulamalı bilimler ve doğa bilimlerini desteklemek adına çeşitli projeler geliştirmiştir.

Üstün yetenekli bireylerin yetenek alanlarından en üst düzeyde yararlanmak, bu bireyleri araştırma yapmaya teşvik etmek, ülkenin nitelikli yetişmiş insan gücü ihtiyacını karşılamak adına ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında araştırma projesi düzenlenerek TÜBİTAK tarafından dereceye girenlere teşvik ve ödüller verilmektedir.

2.11.7. Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri

Anadolu güzel sanatlar ve spor liseleri ortaokul kademesinden sonra yatılı, gündüzlü ve karma eğitim veren Anadolu lisesi statüsünde ortaöğretim kurumlarıdır. Anadolu güzel sanatlar lisesi, güzel sanatlar ve spor alanında yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla 2004 yılı itibarıyla eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır.

2.11.8. Fen Liseleri

1962 yılında toplanmış 7. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan kararlardan biri de fen eğitiminde üstün yetenekli olan öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla fen lisesinin açılmasını sağlamak olmuştur. Bu doğrultuda yaklaşık bir yıl sonra 1963 yılında Ankara Fen Lisesi eğitim öğretim faaliyetine başlamıştır. Fen lisesi ilk öğrencilerini özel sınavla ortaokul kademesinden mezun öğrenciler arasından seçmiştir. Fen lisesinin müfredat ve program desteğini Amerika’dan Bronx Fen Lisesi sağlamıştır. Ankara Fen Lisesi, Ford Vakfından aldığı mali destekle öğretmen kadrosunu Orta Doğu Teknik Üniversitesinden mezun öğretmenlerden oluşturmuştur. Öğrencilere sunulan program ve özel eğitim Ford Vakfının, Fen Lisesinden maddi desteğini

çekmesi sonucu son bulmuştur. Günümüzde fen liseleri liseye geçiş sınavıyla öğrenci kabul etmektedir. Öğrencilerin yetenek alanları ilgi, ihtiyaç ve isteklerinden ziyade standart müfredata ek birkaç matematik ve fen dersi okutulmaktadır (Akarsu, 2004, 151).

2.11.9. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)

Bilim ve sanat merkezleri ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde eğitimlerine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin okul dışı vakitlerinde ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda eğitim almalarını sağlamak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Bilim ve sanat merkezleri öğrenci seçme sürecinde gözlem formatındaki usul ve esaslara göre aday gösterilen öğrenciler grup değerlendirme sürecine alınırlar. Değerlendirme sürecinden sonra üstün yetenekli olduğu tespit edilen öğrenciler bilim ve sanat merkezlerinde uzman öğretmenler tarafından proje tabanlı eğitim görmeye hak kazanırlar. Bununla birlikte öğrenciler planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde aktif rol alırlar. Öğrenim sürecinin tamamında aktif olan öğrencilerden bilimsel araştırma yapması, düşünme becerilerini geliştirmesi ve alternatif problem çözme yaklaşımları geliştirmeleri beklenmektedir (MEB, 2019).

İşleyiş mekanizması Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kontrol edilen bilim ve sanat merkezlerinin, üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda etkin sorumluluk üstlendiği söylenebilir.

2.11.10. Üniversiteler Bünyesinde Yürütülen Çalışmalar

Dünyada ve ülkemizde pek çok üniversitede yürütülen çocuk üniversitesi projeleri üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda büyük önem taşımaktadır. Genel itibarıyla çocuk üniversitelerinin programlarını yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, sorgulama gibi temel düşünme becerileriyle birlikte uygulamalı ve eğlendirici öğrenme örüntüleri oluşturmaktadır. Bu yapılanmayla birlikte üniversitede görev yapan öğretim üyeleri, deneyimlerini bilim ve sanatın eğlendirici unsurlarıyla öğrenciyle buluşturmaktadır.

Türkiye’de İstanbul, Ankara, Trakya, İstanbul Aydın, Ege, İnönü, Sinop, Mersin, Harran, Kemerburgaz, Samsun On Dokuz Mayıs ve Kemerburgaz üniversitelerinde çocuk üniversitesi projeleri yürütülmektedir. Çocuk üniversitesi

projesiyle öğrencilere astronomi, felsefe, mantık, nükleer fizik, nano teknoloji, uzay, genetik, kriptoloji ve benzeri alanlarda teorik ve uygulamalı eğitimler verilmektedir. Çocuk üniversitelerinde temel amaç, çocukları bilimin eğlenceli dünyasıyla tanıştırmak ve farkındalık oluşturmaktır.

2.11.11. Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Uygulanan Kanun ve Yönetmelikler

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte özel yeteneklilerin eğitimi konusunda birçok çalışma ve uygulama yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanını izleyen ilk yıllarda 1416 sayılı “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebeler Hakkında Kanun” çıkarılarak 1929 yılında uygulamaya konmuştur (Levent, 2011).

Üstün yetenekli öğrencilerin yurt dışında eğitim görmelerini düzenleyen yönetmelik ve kanunlar 1416 sayılı, 5245 sayılı ve 6660 sayılı kanunlarla güvence altına alınmıştır. Ülkenin tüm kurum ve kuruluşlarının yetişmiş insan gücünden en üst düzeyde istifade etmesi adına üstün yeteneklilerin eğitimi Anayasa’da, Millî Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, İlköğretimde Yöneltilme Yönergesi, 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi’nde güvence altına alınmıştır.

Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatının yıllık programları, hükûmet programları ve millî eğitim şûralarında üstün yeteneklilerin eğitim meselesine doğrudan veya dolaylı olarak atıfta bulunulmuştur.

2.11.12. Üstün Zekâlılık

Zekâ ölçümü konusunda ideal bir yaklaşımdan söz edilmesi mümkün değildir. Bu açıdan IQ testlerinin sonuçlarının tam anlamıyla gerçeği yansıtmadığı söylenebilir. Zekânın tanımlanma ve ölçülmesindeki zorluk durumu üstün zekalı kavramının tanımlanmasındaki güçlüğü bir yansımasıdır (Renzulli, Reis, 2008). Yaşça ileri dönemde olan öğrencilerin tanınması ve program geliştirilmesi oldukça zordur. Üstün yetenekli öğrenciler ilgi, yetenek ve gelişim alanlarına uygun eğitilmek istense de öğrencilerin yeteneklerini ölçmek karmaşık bir süreçtir (Olszewski-Kubilius, Kulieke, 2008).

Üstün zekâlı öğrencilerin ihtiyaçlarını ve yetenek alanlarını tam anlamıyla tespit etmek güç bir durumdur. Bu açıdan üstün yeteneklilerin yetenek alanlarının

ipuçları dâhilinde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Karasu, 2010). Genel tanımlar incelendiğinde üstün yetenekli birey sivri zekâ, sezgisel düşünme, yaratıcılık gibi özel yetenekleri bulunan birey olarak ifade edilmektedir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre üstün zekâlı birey “Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir (MEB, 2006).”

2.12. Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri

Üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri düşünüldüğünde bu konuda farklı görüşlerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bazı görüşler üstün yeteneklilerin şanslı bireyler olduğunu, eğitim hayatlarının normal gelişim seyri gösteren öğrencilere göre daha kolay olduğunu savunmaktadır. Bazı görüşler ise yüksek potansiyele sahip üstün yetenekli öğrencilerin normal gelişim seyri gösteren öğrencilerle birlikte eğitim alması, potansiyellerinin fark edilememesiyle birlikte gelişimlerini destekleyecek eğitim alamamaları ve bunun sonucunda potansiyellerini yeterince geliştiremediklerini ileri sürmektedir (Karasu, 2010). Üstün yetenekli bireyler, öğrenme kabiliyetleri ve düşünme becerileri düşünüldüğünde karmaşık yapıdaki problemleri çözme konusunda uzman olduğu düşünülen bireylerdir. Yaşıtlarından 2-3 kademe üst seviyelerde bulunan üstün yetenekliler orijinal yapıda çözümü için üzerinde düşünülmesi gereken problem durumlarına ilgi duymaktadırlar (Hersberger, Wheatley, 1980).

Üstün zekâlı olduğu düşünülen bireyler sahip olduğu alışkanlıklar, tutumlar ve eğilimler çerçevesinde kendilerini belli ederler. Üst düzey problem durumlarına ilişkin geleceğe dair sezgisel algoritmalar oluştururlar. Problem durumlarını çözerken çıkarımda bulunma, yaratıcılık, sezgisel düşünme, eleştirel muhakeme gibi üst düzey düşünme becerilerinden istifade ederler (Kelemen, 2010). Bu bireylerin bilişsel anlamda farkındalık düzeyleri normal gelişim seyri gösteren yaşıtlarına göre daha yüksektir (Narimani, Mousazadeh, 2010). Yetenek, beceri, potansiyel durumlarının tamamı düşünüldüğünde üstün zekâlılık etiketinin üstün zekâlı bireyleri, normal gelişim gösteren öğrencilerden ayırt etmeye hizmet ettiği söylenebilir.

Üstün yetenekli öğrenciler, eğitim ve öğretim ihtiyaçları açısından değerlendirildiğinde öğrenme hızları, düşünme süreci ve bilgi işlem boyutundaki

karmaşık ilişkiler, anlama kabiliyeti ve yeterlilik gösterme düzeyinde derinlik, kendini ifade etmede öznellik, öğrenme becerilerindeki yüksek potansiyel, erken yaşta başlayan idealizm derinliği boyutlarında normal gelişim gösteren akranlarından farklılaşmaktadır (Davaslıgil, Zeana, 2004). Üstün yeteneklilerin göstermiş olduğu yetenek ve kabiliyetler bilişsel gelişimin yanında duyuşsal ve psikomotor gelişim durumlarını da etkilemektedir (Ataman, 1998). Üstün yetenekli öğrencilerin, yüksek potansiyelleri ve gelişim alanları düşünöldüğünde bilişsel anlamda farkındalık düzeyleri akranlarına göre daha yüksektir. Zihinsel süreçler ve fiziksel aktiviteler açısından etkin olan üstün yetenekliler, enerjilerinin ve zamanlarının büyük bölümünü bir amacı gerçekleştirmek adına kullanırlar (MEGEP, 2007). Üstün zekâlı öğrenciler okuma ve yazmayı akranlarına göre erken yaşlarda öğrenmektedirler. Yeni şeyler öğrenmeye azimli ve meraklıdırlar (Karakurt, 2009).

Louis M. Terman'ın bilimsel testlerine göre üstün yetenekli birey okul derslerinde başarılıdır. Matematikte, dil biliminde, edebiyatta, fen bilimlerinde ve sanatta iyidir. Fakat tarih biliminde, telaffuzda ve sosyal ilişkilerde çizgisel ayrımlara sahiptir. Geniş, karmaşık ve açık sistem usulünde bilgi ağıları vardır. Dürüst, naif, sadık ve güvenilir bir kişiliğe sahiptirler (Taller, 2004).

Üstün zekâlı çocuklarda benlik kavramı yaşıtlarına göre olumlu anlamda farklılık göstermektedir. Bu çocuklar, yaşıtlarından büyük çocuklarla iletişim kurar ve oyun oynarlar, daha disiplinlidirler ve sorumluluk sahibidirler. Yetişkinlik yılları baz alındığında bilişsel ve sosyal ilişkiler açısından doyum yaşarlar (Aktepe, Aktepe, 2009).

Üst düzey düşünme potansiyeline sahip olan üstün yetenekliler; farklı düşünme sistemleri, olaylar, durumlar ve bilgiler arasında sıra dışı bağlantılar kurabildikleri, disiplinler arası çok boyutlu karar alabildikleri ve bu süreçleri yaşarken disiplinlere özgü bilimsel karmaşıklara karşı ilgili ve meraklıdırlar. Bu tür bireylerin büyük bir bölümü yetenekli olduğu alanlara katkıda bulunma isteğı ve hevesi içerisinde. Problem çözme etkinlikleri ve yeni bilgiyi öğrenme anlamında zamanı daha verimli kullanırlar. Bağımsız davranış geliştirmeyi, karar alma süreçlerine dâhil olmayı ve kendi çizgileri doğrultusunda hareket etmeyi tercih ederler (Sak, 2009).

2.13. Üstün Zekâlı Çocukların Tespiti

Üstün yetenekli öğrencilerin yetişmiş insan gücü anlamında yeteneklerine uygun mesleklere yönelmelerini sağlamak ve önemli sorumluluklar ve roller üstlenen yetişkinler hâline gelmeleri için erken dönemde tanılama boyutu, eğitim sürecinin en önemli aşamalarındandır. Üstün yeteneklilerin bir kısmı yetenekleri ve kabiliyetleri açısından kendilerini belli ederken bazılarının yetenekleri gizli kalabilmektedir. Bütün toplumlarda üst düzey potansiyel taşıyan üstün yetenekli birey bulunmaktadır. Sosyoekonomik anlamda zorluklar yaşayan ve kültürel anlamda eğitim kavramının önemini kavrayamayan ailelerde okula başlayamamış veya okuldan erken ayrılmak durumunda kalmış üstün yetenekli öğrencilerin fark edilmesi zorlaşmaktadır. Hatta okul süreci devam edenlerin arasında dahi farkına varılmadan tersine durumlarla yorumlanmış, yetenekleri sonradan fark edilmiş öğrenciler bulunmaktadır (MEGEP, 2007). Edison, Galton ve Churchill bu grup içerisinde değerlendirilebilecek en önemli yeteneklerdir. Bu süreçlerin tamamı düşünüldüğünde üstün yeteneklilerin tanınması, sınıflandırılması ve yetenek alanlarının tespiti büyük önem taşımaktadır.

Bireyin yaşıtlarına göre sergilediği üst düzey akademik başarı, yaratıcılık ve zekâ potansiyeli üstün yeteneklilik kanısı oluşma sürecinde ilk gözlemsel tanılamalardır. Üstün yetenekli bireylerin tanılama sürecinde zekâ kavramı belirleyicidir. Çocuk okula başlamadan küçük yaşlarda okumaya, yazmaya ve aritmetik işlemlere başladıysa tespit ve tanılama sürecine gerek duyulmamaktadır. Ancak potansiyeli akranlarından belirgin olmayan düzeyde farklılık gösteren üstün yetenekli bireyler için çeşitli test, tanılama ölçümlerin yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Ataman, 1998).

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların tespitinin çeşitli aşamalar ve süreçler içermektedir (MEGEP, 2007);

1. Okul başarısı ve öğretmenin tespiti ve aday göstermesi
2. Yetenek testleri, yaratıcılık testleri, bireysel zekâ testleri, başarı testleri ve yardımcı testler
3. Zekâ profili ve okul başarısının analizi
4. Dalgalanan başarı
5. Belge (portfolyo) analizi
6. Okul dışındaki başarılar

7. Bilişsel olmayan kişilik özellikleri ve sosyal çevre

Terman yapmış olduğu bir çalışmada üstün yeteneklilerin tespit ve tanılanma sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin yararlı ve fayda sağlamayan yanları ile üstün yeteneklilerin tespitindeki isabet durumlarını şöyle ifade etmiştir (Ataman, 1998):

- **Aday Gösterme:** Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara gönderilen formda okul yöneticilerinden, rehber öğretmenlerden, sınıf öğretmenlerinden, ya da öğrenci ailelerinden üstün zekâlılık özellikleri taşıyan öğrencileri aday göstermeleri istenmektedir. Aday gösterme sürecinde ailelerin gözlemsel tespitlerinin isabet düzeyinin %40 olduğu görülmektedir. Bu açıdan ailelerden alınacak verilerin mutlaka zekâ testleriyle desteklenmesi gerekmektedir.
- **Öğretmen Gözlem ve Kanaati:** Öğretmenlerin aday gösterme sürecindeki isabet yüzdesi %60 dolaylarındadır. Öğrenci seçme usulüne göre öğrenci alan okullarda görev yapan öğretmenler üstün yeteneklileri belirleme konusunda başarı gösterememektedirler. Bu süreçte öğretmenlerden sınıfın yaşça en küçük ve en az ortalama düzeyinde başarı gösteren çocuklarla, gözlem durumlarıyla kaniya vardıkları en yetenekli öğrencileri belirlemeleri beklenebilir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde sınıfın yaşça en küçük, ortalama düzeyde başarı gösteren çocukların genellikle üstün yetenekli olduğunu göstermektedir. Öğretmen gözlemi ve kanaati üstün yeteneklilerin tespitinde ve tanılama sürecinde tek başına yeterli olmamaktadır.
- **Arkadaş Gözlem ve Kanaati:** Güvenirlik açısından yeterli olduğu düşünülmesine de öğrencilerin akranlarını daha iyi tanıdıklarından hareketle, dikkatlice düzenlenen sorgulama ve tanılama teknikleri psikomotor ve liderlik alanlarında yetenekli olan çocukları belirlemek adına bu yöntemin kullanılabileceği düşünülmektedir.
- **Aile Geçmişi:** Öğrencilerin sosyal ve ekonomik açılardan eşit imkânlarla sahip olduğu düşünülse dahi uygun koşulların ve eğitim imkânlarının sağlanması açısından üst düzey sosyoekonomik düzeye sahip olan ailelerin daha şanslı olduğu görülmektedir. Bu hususta önemli olan, anne babanın

eğitim durumunun yükseköğrenim olma durumudur. Bunun nedeni, çevresel faktörleri ve kalıtımın, bireyin yeteneklerini doğrudan etkilemesidir.

- **Çocuğun Gelişim Profilleri:** Üstün yetenekli öğrencilerin tespit süreçlerinin netlik kazanması için tüm sosyoekonomik boyuttaki bilişsel, devinimsel ve duyuşsal düzeylerinin performans düzeylerinin profilinin oluşturulması gerekmektedir. Bu açıdan standardize edilmiş ölçüt bağımlı testlerin kullanılması önem taşımaktadır. Türkiye’de standardize edilmiş testler bireyselleştirilmiş eğitim programı tasarlamayı bilen öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezleri tarafından uygulanabilmektedir.
- **Grup Zekâ Testleri:** Grup testleri ilgili alan uzmanlarının gözlemleriyle birlikte düşünüldüğünde tarama amacıyla kullanılabilmektedir. Çeşitli düzeylerde öğrenme yetersizliği bulunan üstün zekâlı çocuklarla öğrencilerin yaratıcılık düzeylerinin belirlenmesi sürecinde kullanılmaktadır.
- **Başarı Testleri:** Grup testlerinin sınırlılık ilkelerini taşımakla beraber bireyin farklı akademik alanlardaki becerilerini belirleme sürecine önemli katkılar sunmaktadır. Çeşitli düzeylerde öğrenme yetersizliği taşıyan üstün yetenekli öğrencilerle yaratıcılık düzeyi belirgin düzeyde olan öğrencilerin tespitinde kullanılmaktadır.
- **Bireysel Zekâ Testleri:** Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek alanlarını belirleme konusunda keskin tespitler yapmayı sağlamaktadır. Fakat sınıf ortamında gösterilen başarı durumlarının tespitinde fayda sağlamaz. Bireysel zekâ testlerinin uygulanma aşaması ciddi zaman almakla birlikte bu süreçte uzman kadronun bulunması gerekmektedir. Bu açıdan bu tür testler ciddi maliyet planlaması gerektirir. Testler aynı zamanda zekâ alanları için sınırlılıklar taşımaktadır. Bireysel zekâ testlerinde muhakeme yeteneği önemli rol üstlenmektedir.

Üstün yetenekli öğrenciler okul öncesi dönem veya okul döneminde fark edilebilmektedirler. Üstün yetenekli olduğu fark edilen öğrencilerin yönlendirilmesi öğretmenleri tarafından yapılmaktadır. Yönlendirme sürecinin ardından öğrenciler birtakım testlere tabi tutularak detaylı bir değerlendirme süreci başlamaktadır (Karasu, 2010). Aday gösterilen öğrenciler rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından bireysel incelemeye tabi tutulurlar. Rehberlik ve araştırma merkezleri özel yetenek açısından uygun gördükleri öğrencileri, Bilim ve sanat merkezi bünyesinde

bulunan uzmanlara yönlendirirler. Bilim ve sanat merkezleri, testleri sonucunda özel yetenekli olduğu tespit edilen öğrenciler zekâ ve yetenek alanlarına uygun BİLSEM programlarına dâhil edilirler.

2.14. Üstün Zekâlı Çocukların Gereksinimleri

Üstün yetenekli öğrenciler yeteneklerini kullanabilecekleri ve geliştirebilecekleri bir eğitim modeline, en azından birincil çevresi tarafından tanınmaya ve anlaşılma, bilgiye erişim konusunda sınırlılıkların ortadan kalkmasına, kişisel gelişimleri konusunda rehberlik edecek uzmanlara, yeteneklerine uygun fiziksel ortam ve imkânlarla, yeteneklerini kullanabilecekleri bir meslek planı yapılmasına ihtiyaç duyarlar.

Öğretim programlarının düzenleme sürecinde ortalama düzeyindeki öğrenciler baz alınmaktadır. Akranlarına göre bilgiyi alma, kavrama, uygulama, analiz ve değerlendirme sürecinde olumlu düzeyde fark yaratan öğrenciler genellikle ihmal edilmektedir. Eğitim programlarının yalnızca orta seviyedeki öğrencilerin düzeyine göre hazırlanması alt düzeyde ve üst düzeyde başarı-performans gösteren öğrencilerin ihmal edilmesine neden olmaktadır. Sahip oldukları potansiyele uygun eğitim programından yararlanamayan öğrenciler, bu süreçte program ve eğitim sürecinden sıkılabilmektedirler. Bu öğrencilerinde sahip oldukları potansiyeli geliştirmelerine fırsat veren programa ihtiyaç duydukları bilinmelidir (Kök, 2012). Üstün yetenekli öğrencilerin öncelikle yaratıcılık, soyut düşünme, problem çözme vb. becerilere ihtiyaç duydukları belirlenmekle birlikte sahip oldukları potansiyellerini geliştirebilecekleri farklılaştırılmış programa ihtiyaç duydukları unutulmamalıdır (Aygün, 2010).

Öğrencilerin bireysel farklılıkları gözetiilmeden yapılan farklılaştırmalar konunun anlaşılmadan atlanmasına sebep olabilmekte ve bu süreçte öğrenci dersten uzaklaşabilmektedir. Farklı yetenek ve zekâ alanlarına sahip olan öğrencilere özelliklerine uygun bir program sunulması, konuları somutlaşacak düzeyde öğrencilerin proje hazırlamasına ve düşüncelerini ifade etmesine imkân tanınması gerekmektedir (Koç, 2008).

2.15. Üstün Zekâlı Çocukların Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki en önemli sorumluluk öğretmenlerindir. Üstün zekâlılar için geliştirilen programların uygulayıcısı konumunda olan öğretmenlerin, program ve üstün yetenekli öğrenciler hakkında farkındalık kazanması gerekmektedir. Üstün zekâlı öğrencilerin öğretmenlerinin sınıftaki tutumu, sınıf yönetimindeki performansı üstün yeteneklilerin kendilerini ifade etmelerini, sınıf içi performanslarını doğrudan etkilemektedir (Hunt, Seney, 2009). Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde görev alacak öğretmenlerin yüksek irade sahibi, deneyimli, başkalarının ve kendisinin benlik algılarına değer veren, sorumluluk taşıyan, yenilikçi, süreç odaklı, rehber olma kabiliyeti yüksek ve saygılı olmaları gerekmektedir (Karakurt, 2009).

Öğretmenlerin sınıftaki öncelikli rolü, üstün yeteneklilerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak farklılaştırma uygulamaktır. Üstün zekâlıların öğretmenlerinden sınıfın psikososyal ortamını öğrenmeyi kolaylaştıran, iş birlikçi ve iletişimi ön planda tutan bir yapıya kavuşturması beklenmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim süreçlerinde görev alacak öğretmenlerin adil davranması ve tarafsız olması, espritüel davranması, ödül ve takdir bilinci geliştirmesi ve insanların sorunlarıyla içtenlikle ilgilenmesi beklenmektedir (MEGEP, 2007). Üstün yeteneklilerin öğretmenlerinden beklenen davranış ve özellikler düşünüldüğünde ortalama düzeyde zekâ gelişimine sahip öğretmenlerin üstün yeteneklilerin öğretmeni olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca üstün yetenekli öğrencilere sağlıklı ve güvenli bir ortam oluşturabilmek için öğretmenlerin, meslektaşlarıyla, idarecilerle, yöneticilerle, danışmanlarla ve ailelerle iş birliği içerisinde olması gerekmektedir.

2.16. Üstün Zekâlı Çocukların Eğitimi

Yetenekler başarıyı tetikleyen diğer unsurlarla birleşim gösterdiklerinde istenen hedefler karşılanabilmektedir. Yüksek potansiyele sahip bireyler, yeteneklerine uygun eğitim alır ve kendilerini geliştirirlerse topluma büyük katkılar sunabilmektedirler. Bu açıdan günümüzde üstün yeteneklilerin eğitimi için farklılaştırılmış program hazırlanması, ek eğitim fırsatlarının sunulması büyük önem taşımaktadır (Tüzünak, 2002). Üstün yeteneklilerin eğitimi için farklılaştırılmış programda, alanında uzman eğitim kadrosu ve ek mali tedbirlere ihtiyaç

duyulmaktadır (Kelemen, 2010). Eğitim kurumlarının, öğrencinin var olan bilgiyi tekrar etmelerinden daha çok, var olan bilgilerin belirli analiz süreçlerinden sonra yeni bilginin üretildiği bir sistemde yapılandırılması gerekmektedir. Bu açıdan öğrencilerin mevcut bilgiyi yeni bilgiye ulaşma konusunda bir basamak olarak görmeleri gerekmektedir. Üstün zekâlı veya normal zekâ gelişimine sahip bireyler için bu durumun benzer olduğu düşünülmektedir. Okulda kullanılan programların normal zekâ gelişimi gösteren bireylere uygun hazırlanması, bu programların üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olmaktadır (Özekin, 2006). Üstün yetenekli olduğu düşünülen öğrencilerin topluma tam anlamıyla uyum sağlayamamaları sebebiyle normalin dışında olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Üstün yeteneklilerin doğru tespitler yapıldıktan sonra literatüre uygun eğitilmeleri, psikolojik anlamda topluma uyum sağlamalarına destek olmaktadır. Bu nedenle üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim programlarıyla eğitilmeleri, toplum ve üstün yetenekli birey için faydalı olacağı düşünülmektedir (Gökdere, Çepni, 2003).

Toplumların büyük bir bölümünün üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri söz konusu olduğunda iki temel amaç doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir. Bunlar ulusal hedefler doğrultusunda hazırlanan eğitim programı ve bireysel gelişim süreci konusunda hazırlanan eğitim programıdır (Mattsson, Bengmark, 2011; alıntı, Ziegel, 2009). Üstün yeteneklilerin eğitim süreci planlanırken programların toplumların kültürel özelliklerine göre şekillendiği görülmektedir. Ancak program hazırlanırken bireylerin potansiyellerini geliştirecek uygulamalara ağırlık verilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

2.17. Üstün Zekâlı Çocuklara Yönelik Kullanılan Eğitim Stratejileri

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde kullanılacak programlarda hızlandırma, gruplama ve zenginleştirme uygulamaları yapılmaktadır.

2.17.1. Hızlandırma

Programda yapılan çeşitli işlem ve uyarlamalarla programın bitmesi gereken süreden daha kısa sürede tamamlanmasıdır. Bununla birlikte öğrenci yürürlükte olan müfredatı daha kısa sürede işlemektedir (Karasu, 2010). Hızlandırma süreci okula erken yaşta başlatma, sınıf birleştirme, sınıf atlatma, programı hızlandırma, programa kurs ve seminer takviyesi gibi farklı boyutlarla uygulanabilmektedir (MEGEP,

2007). Öğretmenler, yöneticiler ve ebeveynler üstün yetenekli öğrencilerin fiziksel, psikomotor, duygusal ve sosyal gelişim açısından yeterli olgunluğa erişemedikleri sebebiyle hızlandırma programına uygun olmadıklarını düşünmektedirler. Üstün yetenekli öğrencilerin akranlarıyla iletişim kuramaması ve öğrencilerin duygusal yetersizliği hızlandırma uygulamasının dezavantajlarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte hızlandırmanın en avantajlı yönü, üstün yetenekli öğrencilerin sıkılmasına fırsat tanımasıdır. Bu açıdan üstün yetenekli öğrenciler hızlandırılmış programdaki eğitim etkinliklerine istekli katılmaktadırlar. Hızlandırmanın, avantaj ve dezavantajları birlikte düşünüldüğünde üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılar nitelikte düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir (MEGEP, 2007).

2.17.2. Gruplama

Gruplamanın özel sınıfta gruplama, küme gruplandırması, özel okulda gruplama, kaynak odada gruplama, kaynak merkezlerinde gruplama, seminerler, yaz kursları ve çalışma merkezleri gibi farklı uygulamaları bulunmaktadır (MEGEP, 2007). Bu tip uygulamalar üstün yetenekli çocukların ihtiyaçları çerçevesinde oluşturulduğunda çocukların yeteneklerini geliştirme konusunda önemli katkılar sağlar ayrıca çocukların bu uygulamalarla benlik kavramlarını geliştirmeleri gruplama uygulamasının avantajlarından biridir (Karakurt, 2009). Akademik değerlendirme süreçleri söz konusu olduğunda ailelerin gruplama konusuna olumsuz yaklaştığı görülmektedir. Yetenek tabanlı yapılan özel gruplamalar üstün zekâlı öğrencilerin ihtiyaçlarını büyük oranda karşılamakla birlikte program zenginleştirme ve hızlandırma boyutlarının da uygulanmasının üstün zekâlı öğrenciler için avantaj yaratacağı düşünülmektedir (MEGEP, 2007).

Yetenek tabanlı oluşturulan homojen gruplandırmaların üstün zekâlı öğrenciler üzerinde olumlu sosyal ve akademik etkiler oluşturacağı öngörülmektedir. Nitekim Rogers, Span (1993) yapmış oldukları çalışmalarda zenginleştirmeye birlikte yapılan yetenek gruplandırması işleminin üstün yetenekli öğrencilere başarı, eleştirel düşünme ve yaratıcılık konusunda gerekli akademik sonuçları sağladığı sonuçlarına ulaşmışlardır (Dunbar Phillips, 2001). Kulik, Kulik (1982) homojen olarak gruplanmış çocukların heterojen olarak gruplanmış çocuklara göre başarı ve konuya yönelik tutumlarında olumlu düzeyde artış olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Bu araştırmalardan hareketle yetenek gruplandırmasında homojen gruplandırmanın önemli olduğu dűřünülmektedir.

2.17.3. Zenginleştirme

Normal sınıf programında eđitimlerine devam eden űstűn yetenekli űđrencilerin gereksinimlerine ve yetenek alanlarına iliřkin uygulamalar geliřtirilmesi gerekmektedir. Bu ačıdan normal sınıf iēerisinde farklılařtırılmıř űđrenme sűreēlerinin planlanması elzemdir (Ersoy, Avcı, 2001). Zenginleřtirilmiř programın iēeriđinde akranlarla birlikte merak, ilgi ve yeteneklerine cevap verecek řekilde planlanmıř keřfetmeye dâhil aktiviteler, grupla eđitim alıřtırmaları, gerēek yařamdan alınmıř bireysel ve grupēa yapılacak arařtırmalara konu olacak problemlere yer verilmektedir (MEGEP, 2007). Zenginleřtirme uygulamaları temel dűzeyde műfredata eklenmesi uygun olan konuların eklenmesiyle oluřturulmaktadır. Zenginleřtirme uygulamalarında műfredatta yer alan konunun ayrıntılarına kadar derinleřtirme sađlanmaktadır. Konular genel anlamda dűřűnűlerek űđrencilerin ilgi ve ihtiyaēları neticesinde műfredata destekleyici ve zenginleřtirici kazanımlar eklenmektedir (Karasu, 2010). Zenginleřtirme uygulamaları yatay zenginleřtirme ve dikey zenginleřtirme olmak űzere iki řekilde yapılabilir. Programda yapılan yatay zenginleřtirmede konunun disiplin ve etkinlik anlamında ēeřitlendirildiđi gűrűlűrken dikey zenginleřtirmede ise konu ile ilgili derinlemesine analiz ēalıřmaları sűz konusudur (Ersoy, Avcı, 2001). Gűnűműz dűnya űlkelerinin űstűn yetenekli űđrencilerin eđitiminde kullandıkları programlar incelendiđinde bunlarda genellikle zenginleřtirme modelinin uygulandıđı gűrűlmektedir.

Sınıf dűzeyinde uygulanan programlara normal řartlarda bulunması zor, farklı konu ve materyaller eklenmekle birlikte monoton ev űdevlerinden arındırılmıř bireysel űđrenme gereksinimlerine gűre yapılandırılmıř ēalıřmalar da dâhil edilmektedir. Zenginleřtirme uygulamalarının diđer uygulamalardan farkı, zekâ gelişim dűzeyleri ve yetenek alanları ne olursa olsun tűm űđrencileri kapsamaktadır (MEGEP, 2007). űstűn yetenekliler iēin oluřturulmuř eđitim programında zenginleřtirme uygulamalarının belirli bir genel amaē ēerēevesinde oluřturulması gerekmektedir (Davis, Rimm, Siegle, 2011). Zenginleřtirme uygulamasının genel hedefi, űđrenme ihtiyacı olanların deneyim ve potansiyelini artırmaktır (Renzulli,

Reis, 2008). Bu doğrultuda öğrenciler için bağımsız ve verimli öğrenme ortamları oluşturma konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

Hızlandırma ileri düzeyde yetenek sergileyen öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda geçici bir çözümdür. (Kulik, Kulik, 1992). Üstün yetenekli öğrencilerin yüksek potansiyellerinin getirdiği ihtiyaçlar düşünüldüğünde farklılaştırılmış eğitim programı olmaksızın hızlandırma uygulamasının tek başına yeterli olmayacağı düşünülmektedir (Van Tassel-Baska, Brown, 2007).

Zenginleştirme uygulamaları üstün yetenekli öğrencilerin akranlarıyla birlikte eğitim almalarına fırsat tanıdığı için üstün yeteneklilerin toplumla iç içe olmalarını sağlar. Üstün yetenekliler zenginleştirme uygulamalarında yüksek potansiyel sergiledikleri alanlarda ekstra etkinlikler yürütebilirken diğer alanlarda ise akranlarıyla birlikte ortak proje etkinliklerinde yer almaktadırlar (Ataman, 1998).

2.18. Üstün Zekâlı Çocuklara Yönelik Eğitim Uygulamaları

Gruplama: Gruplama yönteminde genel olarak öğrencilerin potansiyellerine göre gruplanması söz konusudur. Gruplama yöntemi ders gruplama, sınıf yetenek gruplama ve sınıf seviye gruplama şeklinde olabilmektedir. Sınıf gruplama yöntemi kısmi zamanlı yapılırken, sınıf yetenek ve sınıf seviye gruplama yöntemi kısmi veya tam zamanlı olarak yapılabilir. Yapılan araştırmalar tam zamanlı uygulanan yetenek gruplama yönteminin, öğrencilerin akademik başarılarına olumlu düzeyde etkilerinin olduğunu göstermektedir (Preckel, Brüll, 2010).

Ayrı Eğitim: Üstün yetenekli öğrencilerin, kendileri gibi yüksek potansiyelli öğrencilerle birlikte eğitim aldığı bir uygulamadır. Bu uygulamayla birlikte üstün yetenekli öğrenciler, yetenek düzeylerine göre gruplandırılmakta ve grup merkezli özel eğitim programları oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu programlar eğitsel düzenleme yöntemleriyle uygulamaya dâhil edilmektedir.

Birlikte Eğitim: Hızlandırma ve zenginleştirme uygulamalarıyla üstün yetenekli öğrencilerin akranlarıyla birlikte eğitim almalarına fırsat tanınmaktadır (Ataman, 1998). Ülkemizde genel itibarıyla okulda zenginleştirme, sınıfta zenginleştirme ve ders dışı zenginleştirme uygulamaları yapılmaktadır (Yıldız, 2010).

Özel Sınıflar: Benzer yetenek alanları, özel eğitim programları ve özel yetiştirilen öğretmenlerle oluşturulan özel sınıflar, özel yetenekli öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeyde kullanmaları konusunda önemli katkılar sunmaktadır. Fakat özel sınıflar uygulamasının sunduğu katkılar dışında üstün yetenekli öğrencileri akranlarından soyutlamak, olumsuz düzeyde üstün benlik duygusu ve kibir geliştirme, üstün yetenekli öğrencilerden tüm alanlarda üstün yetenek bekleme, üstün yetenekli öğrencileri akranlarıyla sosyalleşmesinden yoksun bırakma ve maddi açıdan finanse edilmesi güç bir sistem olması sebepleriyle özel sınıflar uygulamasının sakıncaları olduğu söylenebilir (Eripek, 2007).

Üstün yetenekli öğrencileri yalnızca üstün yeteneklilerden oluşan bir sınıfa yerleştirme uygulaması öğrencilerin, akademik başarılarını olumlu etkilerken sınıf dışı sosyal davranışlarına ve ego duygularına önemli zararlar verebilmektedir (Zeidner, Schleyer, 1999).

Yarı Zamanlı Özel Sınıf: Üstün yetenekli öğrenciler haftanın belirli günleri özel eğitim öğretmenleri tarafından destek eğitim almaktadırlar. Oluşturulan bu yarı zamanlı özel sınıflarda üst düzey düşünme aktiviteleri, yaratıcılık ve zenginleştirilmiş uygulamalara yer verilmektedir. Bu tür uygulamalar üstün yetenekli öğrencilerin sosyal anlamda güvenli etkileşimini temin ettiği için faydalıdır (MEGEP, 2007).

Tam Zamanlı Özel Sınıf: Nüfus anlamında belirli bir yoğunluğa ulaşmış yerleşim birimlerinde üstün yeteneklilerin eğitimi amacıyla oluşturulan tam zamanlı özel sınıflar, üstün yetenekli öğrencilerin farklılaştırılmış, zenginleştirilmiş ve hızlandırılmış bir programda eğitim görmelerini amaçlamaktadır. Bu uygulamada üstün yetenekli öğrencilerin akranlarıyla birlikte sosyalleşme imkânı hiç yok denecek kadar azdır (MEGEP, 2007).

Bağımsız Çalışma: Bağımsız çalışma uygulamasında üstün yetenekli öğrenci, öğretmen rehberliğinde kendi seçtiği bir proje üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Seçilen projeler evrensel veya sınıf içi küçük projeler de olabilmektedir (MEGEP, 2007). Bağımsız çalışma uygulamaları öğrencilerin öz düzenleme, etkili zaman kullanımı becerisi ve kubaşık çalışma becerilerini geliştirmektedir. Bağımsız çalışma uygulaması yapılanması yönünden ikiye ayrılmaktadır. Alt seviyede yapılmış çalışma uygulamasında öğrenci çalışma

esnasında yardım alabilirken, üst seviyede yapılanmış çalışma uygulamasında öğrenci çalışma yürütürken tamamen bağımsız hareket etmektedir (Renzuli, Reis, 2008).

Gezici Öğretmen: Üstün zekâlı öğrencilere uygun eğitim hizmetlerini ulaştırabilmek adına birçok okulda sorumluluğu bulunan öğretmendir. Bu hizmet, maddi olanakların yetersiz olduğu durumlarda küçük yerleşim birimlerinde kullanılır (MEGEP, 2007).

Rehber Kişi: Üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla alanında yetkin bir yetişkinin rehberlik hizmeti sağlanır. Bu uygulamayla üstün yetenekli öğrenci, rehber edindiği yetişkini model almaktadır (MEGEP, 2007).

Kaynak Oda: Kaynak odada üstün yetenekli öğrenciler için bağımsız çalışabilecekleri materyaller yer almaktadır. Öğretmenler burada üstün yeteneklilere bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulamaktadır.

Özel Okullar: Üstün yetenekli öğrencilerin belirli bir amaç doğrultusunda toplanıp eğitim sürecine alındığı okullardır. Özel okul uygulamasında üstün yetenekli öğrenciler yetenek alanlarına göre gruplandırılarak iş birlikli eğitim sağlanır. Bu okullarda üstün yetenekli öğrencilerin eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik program kullanılırken çeşitli alanlarda okul, özel donanımlarla desteklenmektedir. Bu kurumlarda görev yapan öğretmenler özel olarak seçilmektedir. Diğer bir açıdan üstün yeteneklilerin akranlarıyla tam sosyalleşememesi, topluma katılamaması ve erken yaşta uzmanlık alanlarına yönelim durumunun getirdiği toplumsal sorunlara uzak kalma eğilimi özel okullar uygulamasının sakıncalı yönlerini oluşturmaktadır (Eripek, 2007).

Okula Erken Başlama: Hızlandırma uygulaması çeşitlerinden olan okula erken başlama, üstün yetenekli olduğu tespit edilen öğrencilerin bir ya da iki yıl okula erken başlatılmasını ifade etmektedir. Okula erken başlama uygulamasını geliştirenler üstün yeteneklilerin okula erken başlatılmamasının eğitimlerine engel teşkil ettiğini savunmaktadır. Bedensel, duyuşal ve sosyal gelişimleri göz önünde bulundurulmadan yapılan okula erken başlama uygulaması bu öğrencilerin iletişim, bedensel uyum ve psikomotor kontrol becerilerinde problem oluşturabileceğini göstermektedir (Ataman, 1998). Ancak üstün zekâlı olduğu tespit edilmiş

öğrencilerin fiziksel ve ruhsal gelişim durumlarının da elverişli olduğu durumda okula erken başlama uygulaması büyük önem taşımaktadır (Kanlı, 2011).

Sınıf Atlama: Üstün yetenekli öğrencinin okula başladıktan sonra zekâ testi sonuçları, okul başarısı ve uzman görüşü alınarak bir ya da iki sınıf atlatılması uygulamasıdır. Bu uygulamada üstün yetenekli öğrencinin öğrenme hızı dikkate alınarak akademik anlamdaki gelişimi desteklenir (MEGEP, 2007).

Sınıf atlama uygulamasının en sakıncalı durumu; üstün yetenekli öğrencinin yalnızca zihinsel ve akademik gelişim düzeyinin dikkate alınması, duysal ve bedensel gelişiminin göz ardı edilmesidir (Eripek, 2007). Ülkemizde ilköğretim ve ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde düzenlenen sınıf atlama uygulaması ek maliyet ve mekân gerektirmediği için ekonomik bir eğitim tedbidir (Ataman, 1998).

Programı Süresinden Daha Kısa Sürede Tamamlama: Hızlı öğrenme yeteneği bulunan üstün yetenekli öğrencilerin derslerinde düzenlemeler yapılarak programın normal süresinden daha kısa sürede bitirilmesine fırsat tanıyan bir uygulamadır. Böylelikle üstün yetenekli öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine fırsat tanınmaktadır (MEGEP, 2007).

Müfredat Farklılaştırma: Farklılaştırma uygulaması hedef kitle, hedef kitlenin ilgi ve yetenek durumları, öğretilcek dersin konusu ve kazanımları, öğretimde pedagojinin nasıl kullanılacağı ile etkili öğretimin nerede uygulanacağı şeklinde tanımlanabilmektedir (Kaplan, 2009). Farklılaştırma bireysel ihtiyaçları karşılayabilme doğrultusunda öğretmenin girişimlerini içerirken aynı zamanda eğitimi bu sürece uygun hâle getirmektir. Öğretmen içerik, süreç, ürün ve öğrenme çevresini farklılaştırırken süreçte devam eden değerlendirme boyutuyla esnek yapıda bulunan grupta yöntemi başarılı bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Tomlinson, 2000).

Sınıf bağlamında düşünüldüğünde bir öğretmenin müfredatı içerik, değerlendirme ve pedagoji açısından öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları çerçevesinde düzenleme ve çeşitlendirme imkânı bulunmaktadır (Marsh, 2009). Müfredat farklılaştırma uygulamalarında yaratıcılık, eleştirel düşünme, liderlik, sorumluluk, sosyal uyum ve zihinsel girişimde bulunma uygulamalarının ön plana çıkarılması önem arz etmektedir. Araştırmacıların bir kısmı farklılaştırma uygulamalarında öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları temelinde konunun derinlemesine analiz edildiği, keşif algısı yaratan, karmaşık programların düzenlenmesi gerekliliğini ifade etmekte,

sınıfta oluşan tecrübelerin uygulanmasının önemine vurgu yapmaktadırlar (Karasu, 2010). Üstün zekâlıların eğitimi konusunda çalışmalar yürüten araştırmacılar genellikle yalnızca üstün zekâlıların farklılaştırılmış müfredata ihtiyaç duyduğunu düşünürler. Nitekim Avrupa’da yapılan çalışmalar incelendiğinde üstün yetenekli öğrencilere uygulanan zenginleştirme ve farklılaştırma uygulamalarının tüm öğrenciler için uygun olması gerektiği yönünde sonuçların olduğu görülmektedir. Renzulli, Reis (1985) karar verme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi becerilerin tüm öğrencilere öğretilmesi gereken temel beceriler olduğunu ifade etmektedirler (Schack, 2011).

Farklılaştırma uygulamaları ürün, içerik, süreç, sınıf yönetimi, öğretmenin kendini bir öğrencinin yerine koyma sorumluluğu olmak üzere beş kategoride toplanmaktadır. İçerik farklılaştırması; temel bilgi ifadelerini, temel usulleri, kavramlara ve belirli disiplinlerdeki araştırma olgularına odaklanma yöntemiyle müfredata daha fazla derinlik katılması sürecini ifade etmektedir. Süreç farklılaştırma uygulamaları, öğrencilerin öğrenme stillerini motive etmek ve geliştirmek amacıyla eğitimsel stratejilerin ve ders araç gereçlerinin kullanılmasını; ürün farklılaştırması öğrencilerin kendilerini çeşitli açılardan ifade etmelerini sağlamak amacıyla geliştirilen uygulamaları; sınıf yönetiminde farklılaştırma uygulamaları fiziksel çevreyi, sınıfta kullanılan gruplama modelindeki değişiklikleri ve bireyler için zaman ve kaynak kullanımı uygulamalarını kapsamaktadır. Sınıf farklılaştırma stratejileri öğretmenin konuya göre drama koçu, spor müdürü, üretim şefi, sahne sanatçısı, akademik danışman, reklam geliştiricisi rollerine bürünmesiyle modelleme yoluyla farklılaştırma uygulamasını oluşturmaktadır. Bu rol modellerle öğretmen sanatsal anlamda kullanacağı materyallerle bütünleşmektedir. Bu süreçte öğretmenin deneyimleri, anıları, ilgileri ve yetenek alanları rehberlik etmektedir (Renzulli, Reis, 2008).

2.19. Üstün Zekâlılara Yönelik Uygulanan Müfredat Modellerinde Bulunması Gerekenler

Üstün yetenekli öğrencilere uygulanacak müfredat modelinin öncelikle sistemli bir yapıda olması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca müfredat üstün yeteneklilere uygulanacak eğitim programı için bir çatı görevi görmektedir. Müfredatı oluşturan tüm içerik alanlarının birbirleri içerisinde transfer edilebilir ve

uygulanabilir olması gerekmektedir. Modelin uygulanabilirliğini sağlamak için ana bileşenlerin tüm yaş grupları için işlevsel nitelikte olması sağlanmalıdır. Bileşenler, bireysel öğrenme durumlarında uygulanabilir olduğu kadar grupla öğrenmeye ve sınıf ortamında kullanıma da uygun olmalıdır. Üstün zekâlı öğrenciler için farklılaştırılmış özellikleri içermelidir. Diğer açıdan günümüz okulları, eğitim sistemi, sınıf mevcudiyeti ve öğrenci profilleri düşünüldüğünde kapsayıcı ve bireysel yeteneklere hitap eden çok boyutlu programlara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir (Oruç, Ateş, Çağır, 2019, 255). Müfredat modellerinin oluşturulması ve kullanılması sürecinde yapılandırmacı yaklaşımında gereği olan materyal geliştirme ve kullanılmasına ağırlık verilmelidir (İlhan, 2016).

2.20. Üstün Zekâlılara Uygulanan Müfredat Modelleri

2.20.1. Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modeli

Feldhusen, Linden ve Ames tarafından 1973 yılında önerilen 3 aşamalı zenginleştirme modeli üniversite öğrencilerinin kurs literatüründe ders almaları için sunulmuştur. Feldhusen ve Kolloff ilköğretim seviyesinde bulunup üstün yetenek gösteren zeki gençler üzerinde modelin ilk denemelerini gerçekleştirmişlerdir. Denemeler sonucunda modelin üstün yetenek gösteren öğrenciler üzerinde yararlı sonuçlar gösterdiği görülmüştür. İlerleyen dönemde, 1979 yılına gelindiğinde modelin basit bir yapıdan daha karmaşık bir yapıya dönüşümü sağlanmıştır (Feldhusen, Kolloff, 1986).

Model, üstün yetenek gösteren öğrencilerin sürecin ilk aşamasında takdir edilmesi gerektiğini ve yetenek alanlarının tespitiyle birlikte öğrencilerin tanılama sürecinin tamamlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu süreçte öğrencinin yetenekli olup olmadığı aranmaz. Önemli olan, öğrencinin özel eğitim almasını gerektiren üst düzey zekâ alanlarına sahip olma durumudur (Feldhusen, Kolloff, 1986).

Pardue 3 aşamalı eğitim modelinin ilk aşamasında soru sorma, hayal gücünü kullanma, orijinallik, olgunlaşma süreci, esneklik ve akıcılık gibi basit düşünme becerilerini öğretme sürecinde temel oluşturur. Sürecin ikinci aşamasında eleştirel düşünme, mantıksal sonuca varma, yaratıcı problem çözme gibi üst düzey karmaşık yapıları düşünme stratejileri eğitim sürecinde kullanılmaktadır. Sürecin 3. aşamasında yetişkinlik çağında yaratıcı üretimi desteklemek adına çocukların erken yaşlarda

bağımsız düşünme, öz düzenleme ve proje geliştirme etkinlikleri vardır (Feldhusen, Kolloff, 1986). Tablo 8’de üç aşamalı zenginleştirme modelinin aşamaları açıklanmıştır.

Tablo 8: Pardue Üç Aşamalı Zenginleştirme Modeli

Modelin Aşamaları	Uygulama Konusu	İçerik
1. Düşünme Becerileri	Bütüncül bilimsel beceriler Temel bilimsel beceriler	Öğretmen kısa sürede tamamlanan etkinliklere imkân tanır. Konu kapsamında becerileri destekleyecek uygulamalara yer verilir.
2. Yaratıcı Problem Çözme Teknikleri	Seçilen problem durumları üzerine grup çalışması etkinlikleri yapılır	Etkinlikler öğretmen kontrolünde yürütülür. Bireysel veya küçük gruplar dâhilinde konular seçilerek öğretmen rehberliğinde süreç ilerler.
3. Bağımsız Proje Çalışmaları	Derinlemesine İnceleme ve araştırma	Araştırma terminolojisinin basamakları uygulanır. Proje sonunda ortaya çıkan ürün sunum yapılmak üzere hazırlanır.

Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modelinin Bilişsel Hedefleri

Pardue üç aşamalı zenginleştirme modelinin 1, 2 ve 3. basamak becerileri tablo 9 ve tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 9: Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modelinin 1 ve 2. Basamak Bilişsel Hedefleri

Modelin Bilişsel Basamakları	Modelin Temel Becerileri	Modelin Bilişsel İçeriği
1. Basamak	Akılcılık	Üstün yetenekli öğrenciler bilişsel görev doğrultusunda akılcı fikirler öne sürer.

	Esneklik	Üstün yetenekli öğrenciler verilen görevleri esnetilmiş bir yapıda inceler ve karar verir.
	Orjinallik	Üstün yetenekli öğrenciler orijinal ve benzersiz fikirler üretmek süreci destekler.
	Kapsamlı Düşünme	Üstün yetenekli öğrenciler geliştirdikleri orijinal fikirleri derinlemesine analiz ederler.
	Aydınlanma	Üstün yetenekli öğrenciler belirsizlikleri gidermek adına sorular sorarlar.
2. Basamak	Problem Analizleri	Üstün yetenekli öğrenciler problemlerin çözümü için etkili tekniklerin kullanımına başvururlar.
	Değerlendirme	Üstün yetenekli öğrenciler problem durumları için oluşturdukları alternatif çözümleri değerlendirirler.
	Çeşitlilik	Üstün yetenekli öğrenciler çeşitlilik gösteren problem durumlarının çözümünü açıklarlar.

Pardue 3 aşamalı eğitim modeli üst seviyedeki düşünme becerilerinin öğretimi için uygulanabilir bireyselleştirilmiş eğitim programı sunan ve tamamlayıcı etkinlikler oluşturan kapsamlı bir program olduğu düşünülmektedir (Feldhusen, Kolloff, 1986).

Tablo 10: Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modelinin 3. Basamak Bilişsel Hedefleri

Modelin Bilişsel Basamakları	Modelin Temel Becerileri	Modelin Bilişsel İçeriği
------------------------------	--------------------------	--------------------------

3. Basamak	Bağımsızlık	Üstün yetenekli öğrenciler öğrenme süreçlerinde ve proje etkinliklerinde bağımsız bir yol izlerler.
	Sentez	Üstün yetenekli öğrenciler proje etkinliklerinde yaratıcı çözümlerini sentezleyerek süreci tamamlarlar.

Pardue 3 Aşamalı Zenginleştirme Modelinin Amaçları

- Üstün yetenekli öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmesini sağlamak
- Üstün yetenekli öğrencilerin küçük gruplar hâlinde proje yürütmesine imkân tanıyarak, etkileşim içinde çalışmalarına fırsat tanımak
- Üstün yetenekli öğrencilerin uygun ve doğru eğitim etkinlikleriyle potansiyellerinin ve düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmak
- Üstün yetenekli öğrencilerin bağımsız hareket edebilmelerine yardımcı olmak

Üstün yetenekli öğrencinin en önemli gereksinimi yetenek alanlarına göre düzenlenmiş ve gerekli koşulları sağlayan bir eğitim programıdır. Bireysel eğitim programlarının müfredat kapsamında uygulanan programlarda kullanılması ve rehber olma niteliği taşıması gerekmektedir. Model, üstün yetenekli öğrencilerin takdir edilmesi ve özel yetenek alanlarının seviye durumlarının tespit edilerek bu öğrencilerin tanımlanmasının sağlanması gerektiğini öne sürmektedir. Bu süreçte önemli olan, üstün yetenekli öğrencilerin yetenek alanları baz alınarak özel koşullara göre dizayn edilmiş özel eğitim programına ihtiyaç duyma düzeyleridir (Feldhusen, Kolloff, 1986).

2.20.2. Maker Matrix Modeli

Maker matrix modeli üstün yetenekli öğrenciler için geliştirilmiş eğitim programlarının süreç, çevre ve ürün anlamında sınıflandırılması boyutlarını kapsamaktadır. Her bir zekâ alanı için kullanılması açısından beş tip problem durumunu içermektedir.

- Tip 1 ve Tip 2, problemi yakınsak düşünme sürecini kapsar.

- Tip 3 problem durumları, çözüm konusunda yöntem uygulama safhasını kapsar.
- Tip 4 problem durumlarında değerlendirme safhasında gerçekleştirilecek çözüm için yöntem seçimi yapılır.
- Tip 5'te problemlerin kapsamlı şekilde yapılandırılarak öğrencinin problemi doğru algılaması, problemin çözümü için yöntem bulması ve çözümü için sınırlılıklar oluşturmaları istenir.

2.20.3. Maker Modeli

1982 yılında oluşturulan Maker modeli, uygulanabilirliği açısından pratik bir farklılaştırma uygulamasıdır. Maker modeli tek başına uygulanabilen bir eğitim programı düzenlemez. Yalnızca yürürlükteki programa üstün yetenekli öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun farklılaştırma sürecinin stratejilerini içeren destekleyici bir uygulamadır (Sak, 2009). Bu açıdan maker modeli mevcut program üzerinde üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özelliklerine göre farklılaştırma uygulamalarını kapsamaktadır.

Maker modelinin kapsamı düşünüldüğünde programa uygulanacak farklılaştırma stratejileri şöyledir. Soyutlama, karmaşıklık, çeşitlilik, düzenleme, insanların incelenmesi ve araştırma yöntemlerinden oluşan Maker modeli; içerik değişkenleri derinlemesine analiz, içerik oluşturma, atıf yapma ve özel problem alanları için kullanma stratejilerinden oluşmaktadır. Maker modeli süreç değişkenleri açık uçlu işlem, keşif, akıl yürütme ve ispat, bağımsız karar alma, grup etkileşim boyutuna fırsat tanıma değişkenlerinden oluşmaktadır. (New South Wales Department of Education and Training, 2004). Tablo 11'de maker modelinin içerik değişkenleri, tablo 12'de maker modeli süreç değişkenleri, tablo 13'te ürün değişkenleri verilmiştir.

Tablo 11: Maker Modeli İçerik Değişkenleri

Değişkenler	İçerik
Soyutlama	Gerçek üstü düşünme
Karmaşıklık	Konuyu derinlemesine analiz etme
Çeşitlilik	Yeni fikirler üreterek içerik oluşturma
Düzenleme	İçerik düzenleme uygulamalarına yer

İnsanların İncelenmesi	verme İçeriğin insanlarla olan ilişkisine atıf yapma
Araştırma Yöntemleri	Oluşturulan içeriği özel problem alanları için kullanma

Tablo 12: Maker Modeli Süreç Değişkenleri

Değişkenler	İçerik
Açık uçlu işlem	İraksak düşünmeye teşvik etme
Keşif	Sonuçları irdellemek için araştırma yaklaşımı geliştirme
Akıl yürütme ve ispat	Nedenler doğrultusunda sonuçlara ulaşma
Bağımsız karar alma	Bireysel öğrenme fırsatı yakalama
Grup etkileşim boyutuna fırsat tanıma	Grubun sistemli çalışarak problem çözmesini sağlama

Tablo 13: Maker Modeli Ürün Değişkenleri

Değişkenler	İçerik
Dinleyici kitlesi	Sürecin eğitim uzmanları, öğretmenler, akranlar, okuyucular tarafından takibi
Sonuç çıkarma ve değerlendirme	Önceden sürece dâhil olan öğretmen ve öğrencilerin değerlendirmelerini dikkate alma
Dönüşüm ve süreklilik	Öğrenmelere dair pratik kullanımlar

2.20.4. Renzulli Okul Çapında Üçlü Zenginleştirme Modeli (SEM)

SEM modeli eğitimciler ve araştırmacılar tarafından 15 yıl süren bir araştırmanın sonunda geliştirilmiştir. Okul çapında üçlü zenginleştirme modeli ile döner kapı tanımlama modelinin birleştirilmesiyle birlikte oluşturulmuştur (Renzulli, 1988). SEM modeli 3 aşamadan ibarettir. Sürecin ilk aşamasında yetenek havuzu oluşturularak öğrencilerin ilgi ve öğrenme stilleri belirlenir. Sürecin 2. aşamasında müfredat sıkıştırma işlemi gerçekleştirilir. Böylece uygulanan müfredattaki içeriğin bir bölümü değiştirilerek alternatif programa geçilir. Sürecin son olan 3. aşamasında ise modelin 3 tip olan zenginleştirme boyutuna başvurulur. Bu zenginleştirme 1, 2 ve

3. tip olmak üzere 3 tipten oluşmaktadır. 3. tip zenginleştirme uygulamaları ilgi, yetenek ve sorumluluk anlamında üst düzey performans gösteren öğrenciler için uygulanmaktadır (VanTassel-Baska, Brown, 2009).

Tip 1'i ifade eden zenginleştirme uygulamaları geziler, gösteriler, alan uzmanlarından oluşan konuşmacılar, literatürde yer almayan güncel konular, fikirler ve bilgi alanları için düzenlenmiş görsel ve işitsel algılara hitap eden yaşantılardan oluşmaktadır. Tip 2'yi ifade eden zenginleştirme uygulamalarında eğitim uygulamaları, araştırma boyutları, düşünme süreçleri, iletişim ve yöntem kavramlarının düzenlendiği materyalleri içermektedir. Tip 3 zenginleştirme uygulamalarında öğrencilerin doğrudan kaynak durumundaki rolü benimsedikleri; hissetme, düşünme ve araştırma rolünü profesyonel anlamda uyguladıkları, öğrencilerin gelişim durumlarının verdiği imkânlardan maksimum düzeyde yararlandığı sanatsal faaliyetler ve araştırmacı etkinlikler olarak ifade edilmektedir (VanTassel-Baska, Brown, 2009).

2.20.5. Williams Müfredat Farklılaştırma Modeli

Bu model, yaratıcı işlem çalışmalarını kapsayan 3 aşamalı süreçler bütününden oluşmaktadır. Model, dersi yürüten öğretmenler tarafından eğitim ortamlarında bilişsel ve duyuşsal potansiyel alanların bütüncül kullanımı konusunda teşvik süreçlerini kapsamaktadır (New South Wales Department of Education and Training, 2006).

Farklılaştırma sürecinin ilk boyutu okul müfredatını oluşturan konulardan meydana gelmektedir. Sürecin ikinci boyutunda ise eğitim ortamını yöneten öğretmenlerin, öğrencilerin becerilerini ve yeteneklerini geliştirmek için kullanacakları 18 farklı stratejiden oluşmaktadır. Oluşturulan bu stratejiler farklılaştırılmış görevler bağlamında öneriler içermektedir. Sürecin üçüncü boyutu üst düzey düşünme becerileri içinde yer alan yaratıcı düşünme becerisi kapsamında bilişsel ve duyuşsal işlemlerde farklılığı kapsayan öneriler bütününden ibarettir. Boyutların tamamının öğretim stratejileriyle birlikte kullanımında öğrencilerde yaratıcı düşünme becerisinin bileşenlerinden hayal gücü, derinleştirme, çıkarımda bulunma, sentez vb. potansiyel durumlarını geliştireceği düşünülmektedir.

Geliştirilen bu model, düşünme boyutunu farklı açılardan değerlendirerek sorular ve aktiviteler geliştirme konusunda önemli bir merkezî rol üstlenir. Williams

modelinin boyutları yapılan tüm aktivitelerde birbirleriyle ilişkiler içinde sistemli olarak çalışmaktadır. Modelin ikinci boyutunu oluşturan stratejik kavramlar şunlardır (New South Wales Department Of Education And Training, 2006a):

Çelişki

Çelişki durumları öğrencileri çıkarımda bulunma, ispat süreçlerinde merak duygusunu üst düzeyde tutmak için kullanılabilmektedir. Böylece yetenekli öğrencilerin geliştirdiği fikirler, değerlendirme kapsamına dâhil edilebilmektedir.

Benzetme

Bu stratejide yetenekli öğrencilerden benzerlikleri bulmaları ve herhangi bir kavramı diğeriyle karşılaştırmaları beklenmektedir. Bu konuda benzerlikleri tespit etmenin dile ve literatüre önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir. Böylece benzetme stratejisinin üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerini geliştirme konusunda önemli fırsatlar sunduğu düşünülmektedir.

Uyandırıcı Soru

Uyandırıcı sorular özenle seçimi yapılmış, dikkat toplayan sorulardır. Taksonomi kullanılarak üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirmek amacıyla dikkat toplayıcı soruların sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Bloom taksonomisinin analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına gelen sorular öğrencilere yöneltilerek bu sorular üzerinde sistemli ve sonuç odaklı düşünceleri istenir.

Özellik Listeleme

Öğrencilerden durum analizi çalışmaları yapmaları istenmektedir. Öğrenciler özellik listeleme stratejisiyle mevcut durumları işlevlerine, özelliklerine göre sistemli listelerler.

Ayrılık

Ayrılık stratejisiyle birlikte öğrencilerden tam anlaşılmayan ve her zaman akılda soru işareti uyandıran durumları düşünceleri ve tartışmaları beklenmektedir. Williams bu stratejiyle karmaşık durumların algılanma sürecindeki zorlukları ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Böylece öğrenciler, karmaşık durumlardaki boşlukları giderecek ve gerçek ve algısal durumlar arasındaki farklılıkları ayırt edebileceklerdir.

Değişim Örnekleri

Değişim örnekleri stratejisi nesnelerin farklılık gösteren doğasını incelemeyi amaçlamaktadır.

Belirsizliğe Dayanma

Öz düzenleme becerisiyle bireysel öğrenme durumları oluşturabilmek için geliştirilmiş bir stratejidir. Yönlendirilmiş öğrenme durumları sağlama adına iyi bir teknik olduğu düşünülmektedir.

Davranış Örnekleri

Bu teknikte sabit, sürekli ve değişmeyen davranış örnekleri irdelenir.

Gelişime Uyuma

Yapılan her hata, yanlış ve başarısızlık durumlarının gelişim konusunda önemli bir deneyim ve yaşantı ürünleri sunduğu belirtilmektedir. Bu durumların değerli olana ulaşma konusunda yönlendirici bir etki yarattığı düşünülmektedir.

Örgütlenmiş Tesadüfi Araştırma

Herhangi bir durum veya problem dizileri öğrencilere verilerek çözüm konusunda düşünme, araştırma ve inceleme yapmaları beklenmektedir.

Yaratıcı İşlem Çalışması

Yaratıcı düşünme anlamında üst düzey potansiyel sergileyen öğrencilerin özelliklerini analiz etmek amacıyla biyografilerini inceleme durumlarını kapsayan tekniktir.

Araştırma Becerileri

Bu teknikte araştırmaya konu olmuş herhangi bir durumun analizini yapma ve neden sonuç ilişkisi kurma söz konusudur.

Sezgisel İfade

Sezgisel ifade, dürtü durumları ve içsel önseziye karşı duyarlılık olarak değerlendirilmektedir.

Gözünde Canlandırma

Gözünde canlandırma, öğrencilerin benlik algılarını geliştirme konusunda fırsat tanıma etkinlikleri olarak değerlendirilmektedir.

Yaratıcı Dinleme Becerileri

Bu teknikte öğrencilerden dinleme yoluyla fikir üretmesi beklenmektedir. Dinleme becerisi ile üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Durumları Değerlendirme

Durumları değerlendirme tekniğinde öğrenciler literatürde yer alan cevapları kendi buldukları cevaplarla karşılaştırarak değerlendirme etkinlikleri yaparlar.

Yaratıcı Okuma Becerileri

Bu teknik, öğrencilerin yeni fikirler geliştirmesini teşvik etmek amacıyla okuma etkinlikleri düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Yaratıcı Yazma Becerileri

Bu teknik, fikir üretmenin ve iletişim kurmanın yaratıcı yazma yoluyla geliştirilebileceğini savunmaktadır.

Tablo 14’te üstün yetenekli öğrencilerin bilişsel zekâ faktörleri ve göstergeleri, tablo 15’te duyuşsal yaradılış faktörleri ve göstergeleri verilmiştir.

Tablo 14: Bilişsel Zekâ Faktörleri ve Göstergeleri

Bilişsel Zekâ Faktörleri	Göstergeler
Orijinal Düşünme	Sorulara orijinal ve sıra dışı cevaplar üretme
Akıcı Düşünme	Konulara pratik ve akılcı cevaplar üretme
Kapsamlı Düşünme	Üretilen fikirlerde ve sonuçlarda derinlemesine analiz yapma
Esnek Düşünme	Üretilen fikirlerin ve cevapların tamamını değerlendirme

Tablo 15: Duyuşsal Yaradılış Faktörleri ve Göstergeleri

Duyuşsal Yaradılış Faktörleri	Göstergeler
Merak	Problemleri sonuca ulaştırma konusunda merak

	uyandırma
Hayal Kurma	Bilinmeyen durumları zihinde görselleştirme, görsel algoritmalar kurma
Risk Alma	Başarısızlık ihtimali çok yüksek olan araştırmalarda sonuç çıkarma konusunda yoğun isteklilik durumu
Karmaşıklık	Araştırma sürecinde tüm ayrıntıları masaya yatırma, derinlemesine analiz yapma

Üstün yetenekli bireyler, akranlarına göre risk almaya isteklidirler. Bu durumun üstün yeteneklilerin meraklı olmalarından ve karmaşık durumları analiz etme konusunda potansiyellerini kullanma isteklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Hunt, Seney, 2009). Üstün yetenekli öğrencilerin risk alma potansiyellerini geliştirmek onların fikirlerini savunmaları ve eleştiriye açık olmalarını sağlama konusunda büyük önem taşımaktadır. Üstün yetenekli çocuklarda bir işi planlama, öğrenme, iş birliği içinde çalışma ve başarıma duygusu derse yönelik ilgiyi artırma hususunda önemli bir paya sahiptir (Senemoğlu, 2005). Bununla birlikte üstün yetenekli öğrencilerin öz düzenleme becerilerine ve benlik algılarına karşı olumlu bir yaklaşım benimseyeceği düşünülmektedir. Üstün yeteneklilerin benlik algılarına karşı geliştirdikleri olumlu yaklaşım, özgüven duygularını ve risk alma davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Korkmaz, Kaptan, 2002).

Üstün yetenekli öğrencilerin merak algılarındaki potansiyel durum, öğrenme isteklerini doğrudan etkilemektedir. Üstün yetenekli öğrencilere sunulan kademeli problemler ve her problemin yeni sonuçlar doğurması, üstün yeteneklilerin keşif algıları düşünüldüğünde motivasyonlarını anlamlı düzeyde artırmaktadır. Böylece merak duygusu keşif duygusunun ön koşulu olmakla birlikte motivasyon duygusunun da önemli itici güçlerinden olur. Günümüz eğitim sisteminde yaratıcılıkla birlikte merak duygusunu geliştirmek eğitimciler açısından karşılaşılan ciddi sorunlardandır (Arnone, 2003). Çocukların hayal güçleri, yaratıcılığı destekleme konusunda büyük önem taşımaktadır. Hayal gücü unsuru mevcut durumun ötesinde deneyim faktörlerinin yeniden yapılandırılması için ihtiyaç unsurudur.

2.20.6. Kaplan Model

İçerik, süreç, ürün ve öğrenme çevresi bağlamında müfredat farklılaştırmayı temel alan kaplan model Maker modeliyle benzer özellikler taşımaktadır. Kaplan model müfredat farklılaştırma ve planlama evresinde örnek bir düşünme aracı olarak çalışmaktadır. Müfredat farklılaştırma ilkelerine rehberlik hizmeti veren model kuralları şöyle sıralanmıştır (Kaplan, 2005):

- Temel konulara odaklanma
- Konulara disiplinler arası yaklaşım
- Araştırma becerilerine hâkim olma ve vurgulama
- Öğrencinin öz düzenlemesi ve öz yönlendirmesine odaklanma
- Düşünme becerilerinin öğretimi
- Üst düzey düşünme
- Karmaşıklık, zorluğu artırma

Kaplan modelde içeriğin disiplinler arası yapıda, tüm öğrencileri kapsayacak şekilde ve bir zaman programında verilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin eğitim sürecinde temel becerileri kazandıktan sonra araştırma ve üretici düşünme becerilerini kazanması beklenmektedir. Üstün yeteneklilerin geliştirdikleri projelerin sonunda oluşan ürünlerin sözel, yazılı ve sanatsal boyutları taşıyan disiplinler arası yapıda olması beklenmektedir.

Kaplan Model Bilgi Beceri Süreci

Tanımlama: Öğrencilerin öğrenme boyutlarıyla ve amaçlarıyla görevlerini ilişkilendirmeleri beklenmektedir.

Tespit: Öğrencinin ihtiyaç duyduğu kaynakları ön bilgileri bağlamında değerlendirmesi gerekmektedir.

Seçim: Öğrenci bu aşamada tarama yaptığı kaynaklardaki ihtiyaç duyduğu bilgileri araştırmasına dâhil etmektedir.

Düzenleme: Öğrenci, kaynaklardan seçmiş olduğu bilgileri en etkin biçimde kullanmak için araştırma sürecinde bilgileri kaynak göstererek düzenleme yapmaktadır.

Sunma: Bu aşamada öğrenci araştırma sonunda elde ettiği bilgileri kimlerle paylaşacağını, hangi çalışmalara kaynak teşkil edeceğini, kimler tarafından kullanılması gerektiğine karar vermektedir.

Değerlendirme: Bu aşamada öğrenci amaçlarını gerçekleştirmek için yaptığı çalışmanın sürecini ve sonuçlarını değerlendirmektedir.

2.20.7. Sternberg'in 3 Bileşenli Modeli

Sternberg'in üç bileşenli modeli düşünme sürecinde kullanılan zihin işlemlerini göstermektedir. Süreci yöneten kişi plan, program, süreç performansı izleme ve karar vermede yönetici işlem bileşenini kullanmaktadır. Yönetici, problem çözme stratejilerinin yürütülmesinde performans bileşenini kullanmaktadır. Bilişsel gelişimin boyutlarından olan bilgi edinme, bilgi akışı, geri bilgi akışı, bilgi transferi ve bilgiyi hafızaya alma süreçlerinde bilgi edinim bileşeni kullanılmaktadır. Sternberg'in 3 eğitim programı kılavuzu olmaktan daha çok bir zekâ teorisi işlevi görmektedir (VanTassel-Baska, Brown, 2009).

2.20.8. Üstün Yetenekliler Eğitim Programı (ÜYEP) Modeli

Üstün yetenekliler eğitim programı, üstün zekâlı öğrencilerin bireysel özellikleri ve yetenek alanlarına uygun eğitim fırsatı sunmak amacıyla geliştirilmiş bir eğitim programıdır. Üstün zekâlı öğrenciler için geliştirilmiş üstün yetenekliler eğitim programı farklılaştırma yaklaşımlarından zenginleştirme ve hızlandırma uygulamaları ile oluşturulmuştur. ÜYEP programı mevcut eğitimde kullanılan müfredatı paralel olarak sunulmuştur. ÜYEP modeli Purcell, Tomlinson, Renzulli, Kaplan, Lapien ve Burns'ün (2002) geliştirmiş oldukları paralel müfredat modeliyle Maker'ın (1982) müfredat farklılaştırma ilkeleri ve Renzulli'nin (1992) müfredat daraltma modelinden oluşmaktadır. Özgün kazanım ve beceri gelişimleri sunan ÜYEP modeli başarılı zekâ kuramının alt becerilerinden büyük ölçüde yararlanmıştır (Sak, 2009).

ÜYEP öğrenme kazanımları literatürdeki modellerle şekillenerek eğitim sürecinde kullanılan etkinliklerle birlikte üstün yetenekli öğrencilere sunulmaktadır. Maker modeli kazanımların etkinliklerle yeniden yapılandırılmasından, müfredat daraltma modeli ile müfredatın daraltılmasına ve daraltma uygulaması yapılan bölümlere ÜYEP modelinin uygulanmasından oluşmaktadır (Sak, 2009).

2.20.9. Yaratıcı Öğrenme Modeli

Yaratıcı öğrenme modelinde süreç sıralı üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar temel düşünme tekniklerini öğrenme, problem çözme tekniklerini öğrenme ve uygulama, gerçek problemler ve sorunları değerlendirme süreçleridir. Sürecin ilk aşamasında yaratıcı düşünme araçları ve ıraksak düşünme stratejisiyle fikir geliştirme ve analiz yeteneği gibi önemli araçları öğrencilere kazandırma amaçlanmaktadır. Sürecin ikinci aşamasında öğrenciler düşünme becerilerini karmaşık yapılarda kullanmayı öğrenirler ve öğrencilerden bu becerilerini sistemli olarak uygulamaları istenir. Sürecin son aşamasına gelindiğinde ise öğrencilerin öğrenmiş oldukları problem çözme yöntemlerini ve temel araçları kullanmaları gerekmektedir (Treffinger, 2011).

2.20.10. Bireysel Yetenekleri Fark Ettirici Program

Bilim ve sanat merkezlerinde uygulanan bireysel yetenekleri fark ettirici program, öğrencilerin kapasiteleri ve gözlemler sonucu oluşan izlenimlerle bireysel yetenek alanlarına göre gruplandırılmaktadır. Programda öğrencilerin yeteneklerini fark etmeleri adına bireysel yetenekleri esas alan öğrenme ortamları ve yaratıcılığı destekleyici programlar oluşturulmaktadır. Bu açıdan program öğrenciyi merkeze alan disiplinler arası bir çerçevede çağdaş eğitim modelleriyle donatılmaktadır.

2.20.11. Özerk Öğrenme Modeli

Üstün yetenekli öğrenciler, ihtiyaçlarının karşılandığı ölçüde kendi öğrenmelerinden, algılarından ve gelişimlerinden sorumlu özerk öğrenci olmaktadır. Özerk öğrenme modelinde öğrencilerden yaratıcı bir kişinin tüm yönleriyle araştırılması istenir. Böylece öğrencilerin, yaratıcılık kavramını ve yaratıcı bireylerin özelliklerini daha iyi kavramaları sağlanmaktadır. Özerk öğrenme modeli bireysel gelişim, uyum, zenginleştirme aktiviteleri, seminerler ve etraflı çalışmalar olmak üzere beş temel boyutta incelenmektedir (Davis, 2011).

3. ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

3.1. Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitim ile İlgili Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Türkiye Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi tez arama modülünde üstün yeteneklilik, üstün zekâlılık, özel yeteneklilik kavramlarıyla tarama yapıldığında toplamda 382 adet teze rastlanmıştır. Alanda ilk tezin 1990 yılında, en güncel tezin ise 2019 yılında yapıldığı görülmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitiminde program farklılaştırma ve zenginleştirme uygulamalarına ilişkin yapılan tezlere genel olarak bakıldığında şu bulgulara rastlanmıştır:

Atalay (2014), farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler öğretiminin, üstün zekâlı öğrencilerin akademik başarı, eleştirel düşünme, tutum ve yaratıcılıklarına olan etkisini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde eğitimine devam eden 21 üstün yetenekli öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler programı uygulanan üstün yetenekli öğrencilerin akademik başarı, eleştirel düşünme, yaratıcılık ve tutumlarında anlamlı düzeyde artış gözlemlenmiştir.

Atik (2007), ilköğretimdeki üstün yetenekli öğrencilere uygulanan matematik öğretim yöntemlerini değerlendirmiş ve 50 BİLSEM öğrencisine farklılaştırılmış yöntem ve teknikle matematik eğitimi uygulamıştır. Araştırma sonucunda önceden aldıkları matematik eğitiminin etkililiği ve eğitimde uygulana yöntem ve tekniklerin anlamlı ölçüde etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Tekbaş (2004), kaynaştırma ortamında bulunan üstün zekâlı öğrencilere uygulanan zenginleştirme programının örnek olay incelemesini ve etkililiğini incelemiştir. Araştırma sonucunda üstün yeteneklilerin kaynaştırma ortamında eğitimine devam etmelerinin sosyal uyum becerilerine anlamlı düzeyde olumlu etkiler sunduğu ve zenginleştirme uygulamalarının sınıfta uygulanan eğitimin niteliğini artırdığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Ürek (2017), farklılaştırılmış kimyasal değişim temalı etkinliklerin 7. sınıf özel yetenekli öğrencilerin farkındalıklarına ve kimyasal anlamalarına olan etkisini incelemiştir. BİLSEM'e devam eden 13 üstün yetenekliyle yürütülen durum çalışması sonucunda uygulanan etkinliklerin öğrencilerin farkındalıklarına ve kimyasal anlamalarına olumlu düzeyde etkilerinin olduğunu görmüştür.

Özdemir (2017), üstün yetenekli öğrencilere yönelik zenginleştirilmiş süreç becerilerine ve başarıya katkısına ilişkin eylem araştırması yapmıştır. Söz konusu araştırmada Ankara'daki BİLSEM'de öğrenimine devam eden 32 üstün yetenekli öğrenci, çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin görüşleri zenginleştirilmiş programın ilgi çekici olduğu, kalıcı öğrenmelerine katkı sağladığı yönündedir. Araştırma sonucunda, zenginleştirilen programın, öğrencilerin bilimsel süreç becerilerine ve başarı durumlarına olumlu katkılar sunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özsoy (2015) özel yetenekli ortaokul öğrencilerinde yazma kaygısı seviyelerini incelemiştir. Araştırmaya konu olan 316 BİLSEM öğrencisine yazma kaygısı ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda üstün yetenekli öğrencilerin yazma kaygıları düşük seviyede çıkmıştır.

Mertol (2014), Türkiye'de ve ABD'de üstün zekâlı öğrencilere Sosyal Bilgiler dersi veren öğretmenlerin görüş ve uygulamalarını incelemiştir. Araştırma sonucunda Türkiye'de ve ABD'de görev yapan öğretmenler, üstün yetenekli öğrencilere farklılaştırılmış program uygulandığını belirtmekle birlikte kendilerini bu konuda tam anlamıyla yetkin görmediklerini ifade etmişlerdir. ABD'de görev yapan öğretmenler en önemli problemin sınıf mevcudunun yüksek olmasından kaynaklandığını belirtmekte ve söz konusu öğrencilere uygulanacak program için eyaletin resmî internet adresinde doküman ve materyallere ulaşabileceklerini belirtmişlerdir. Mertol, Türkiye'de farklılaştırma etkinlikleri için öğretmenlerin örnek alacağı resmî bir paylaşımın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Türkiye'de disiplinler arası iş birliğine dayalı yeni modeller oluşturulabileceğini belirtirken ABD'de uygulanan Renzulli'nin paralel müfredat modelinin örnek olarak uygulanabileceği önerisinde bulunmuştur.

Karabulut (2010), Türkiye'de üstün yeteneklilere yönelik uygulamalara, kanunlara, eğitim kurumlarının amaçlarına, yasal süreçlere, ekonomik yardımları

incelemiştir. Türkiye’de 1960-2009 yılları arasındaki üstün yetenekliler için yapılan uygulamalar araştırmanın temel konusu ve araştırmanın bulgularını yansıtmıştır.

Uzun (2006), üstün yetenekli öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada öğrencilerin tutumlarının yaş, sınıf düzeyi, not ve BİLSEM’e kabul olma arasında anlamlı farklılaşma olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Ateş (2014), üstün yetenekli öğrencilerin akranlarına göre belirlenmiş millî ve manevi değerlerin ediniminde farklılığı araştırmıştır. Araştırma sonucunda üstün yetenekli öğrencilerin durumunun anlamlı düzeyde farklılaştığı ve karakter ediniminde başarı düzeylerinin yüksek olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Mercek (2017), üstün yetenekli 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etki eden faktörleri incelemiştir. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına etki eden değişkenler şu şekilde belirtilmiştir: cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveyn durumu, IQ durumu, kültürel aktivitelerde aktif rol alma durumu, yarışmalara katılım, oyun oynama, okunan kitap sayısı, internette araştırma için geçirilen süre, not ortalaması, BİLSEM’e devam süresi, BİLSEM’de uygulanan program ve BİLSEM’de alınan dersler.

Bagav (2015), üstün yetenekli öğrencilerin öğrenme stillerini araştırmıştır. Üstün yetenekli öğrencilerin yaş, sınıf, ebeveynlerin eğitim düzeyi, sosyal ve işitsel ders çalışma saati, ders çalışma farklarına göre farklılıkları anlamlı düzeyde değişirken aile içi nüfus, çalışma zamanı değişkenlerindeki farkı Bagav, anlamlı düzeyde farklı bulamamıştır.

Özçelik (2017), üstün yetenekli öğrencilere yönelik geliştirilen farklılaştırılmış matematik dersi öğretim programının etkililiğini araştırmış ve üstün yeteneklilere özgün matematik programı tasarısı oluşturmuştur. Geliştirilen farklılaştırılmış matematik dersi programının üstün yeteneklilerin yaratıcılıklarına, matematik başarısına ve sosyal becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca araştırmacı, araştırmanın sonuçları bağlamında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yapılabilecek uygulamalar için MEB ve üniversitelere önerilerde bulunmuştur.

Korkut (2017), üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler öğretiminin öz düzenleme

becerilerine, akademik başarılarına ve problem çözme becerilerine olan etkisini incelemiştir. Araştırmada farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler ünitelerini deney ve kontrol grupları oluşturarak deney grubuna uygulamıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun öz düzenleme ve problem çözme becerilerinin anlamlı düzeye olumlu farklılık oluştuğu, akademik başarılarında anlamlı bir farklılık oluşmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Çakır (2015), üstün yeteneklilerin eğitiminde mentorluk modellerini incelemiş ve Türkiye şartlarında uygulanabilir bir mentorluk modeli oluşturmak amacıyla bilimsel bir tez çalışması yürütmüştür. Araştırmada bir devlet ve özel eğitim kurumu seçilerek öğrenci, öğretmen, idarecilerden oluşan 43 kişi ile odak grup görüşmesi gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarını üstün yetenekli öğrencilerin sorunları, çözüm önerileri, mentorluğun içeriği, avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte uygulanabilir mentorluk başlıkları altında düzenlemiştir.

Çal (2018), “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Yeri ve Önemi” adlı çalışmasında BİLSEM’de görev yapan farklı branşlardaki 19 öğretmene yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulamıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların, Sosyal Bilgilerin üstün yeteneklilerde toplumsal sorun ve problemlere bakış açısı geliştirme, olaylara yaklaşım tarzı ve bakış açısı geliştirme, evrensel bağlantılar kurma, toplumsal olaylara duyarlılığı ön plana çıkarma, problem çözme becerilerini geliştirme, farklı bakış açıları kazandırma ve tarih-kültür bilinci oluşturma açısından etkili olduğu değerlendirmelerinde bulunmuşlardır. Ayrıca üstün yeteneklilerin eğitiminde sosyal bilgi ve beceri kazandırmanın öğretmenin yetkinliğine bağlı olduğu sonuçları çıkmıştır.

Bütün (2017), “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yaratıcılığını Geliştirmeye Yönelik Programın Etkililiği” adlı çalışmasında psikoeğitim ve eğitici oyun programı geliştirmiş ve programın, öğrencilerin yaratıcılık becerilerine olan etkisini araştırmıştır. Psikoeğitim ve eğitici oyun etkinlikleri uygulanan deney grubunun yaratıcı düşünme son test puanı kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde olumlu arttığını gözlemlemiştir.

Şenol (2011), üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemiştir. Araştırmada öğretmenlerin kişisel bilgilerini, üstün yetenekliler eğitim programlarında uygulanan yöntem ve teknikleri, üstün

yetenekliler eğitim programına ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlarından oluşan anket uygulamıştır. Anket BİLSEM’de görev yapan 337 öğretmene uygulanmıştır. Araştırma sonucunda BİLSEM kurumlarında uygulanan eğitim programlarına öğretmenler olumlu değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ayrıca katılımcıların gözlem tekniğini en fazla, yapılandırılmış grid tekniğini ise en az sıklıkla kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Altıntaş (2014), “Üstün Zekâlı Öğrenciler İçin Yeni Bir Farklılaştırma Yaklaşımının Geliştirilmesi ve Matematik Öğretiminde Uygulanması” adlı çalışmada geliştirilen farklılaştırma yaklaşımına dayalı tasarlanan dersleri çalışma grubuna uygulamıştır. Uygulanan farklılaştırma programıyla çalışma grubunun başarıları ve yaratıcı düşünme becerileri puanlarında anlamlı bir farklılık izlemiştir. Öğretmenler uygulanan projenin başarılı, faydalı, düzeye uygun, yaratıcı ve birden fazla zekâ alanına dönük olduğu görüşlerini bildirmişlerdir. Öğrencilerin ise projenin eğlendirici, öğretici, kişiye kendi öğrenme sorumluluğunu almasını sağlayan bir yapıda olduğu kanaatinde olduklarına ulaşılmıştır.

Özyaprak (2012), üstün yetenekli öğrencilere yönelik farklılaştırılmış matematik öğretiminin eriş, tutum ve yaratıcılığa etkisini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 24 üstün zekâlı öğrenciye farklılaştırılmış denklemler ve çizgi grafikleri üniteleri uygulanırken kontrol grubundaki öğrencilere normal müfredat uygulanmıştır. Araştırmacı, çalışmanın sonunda deney grubunun matematiğe karşı tutumları, başarıları ve yaratıcı düşünme düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığını gözlemlemiştir.

3.2. Dünyada ve Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitimi ile İlgili Çalışmalar

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda gün geçtikçe ülkemizde ve dünyada farkındalık düzeyi artmakta ve alanda yapılan çalışmalar hız kazanmaktadır.

Atalay (2014), “Üstün Zekâlı ve Yetenekli Bireyler İçin Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanabilecek Öğretim Stratejileri” adlı çalışmada üstün yeteneklilere farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler öğretimi konusunda alan yazından örneklerle ve uygulamalara yer vermiştir.

Jacobs (1991) ve Fogarty (1991, 2002) yayımladıkları çalışmalarla bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemini inceleyerek, öğretim programının nasıl farklılaştırılıp geliştirileceğine dair örnekler hazırlamışlardır.

Kaya (2013), “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi ve BİLSEM’ler” adlı çalışmada Türkiye’de uygulanan program ve modelleri inceleyerek BİLSEM kurumlarında uygulanan programı ve eğitim sistemini değerlendirmiştir.

Lewin (1995), Sosyal Bilgiler temelinde bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılmış programı uygulayarak öğretmen görüşlerine başvurmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin bütünleştirici müfredat modeline göre oluşturduğu programın öğrencilerin gerçek hayat problemlerine karşı duyarlılık kazandığı ve akademik başarılarının arttığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Bedur ve diğ., (2015); “Özel Yetenekli Öğrencilere Sunulacak Destek Eğitim Hizmetlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada özel yeteneklilerin eğitiminde görev alan 251 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veri toplamışlardır. Araştırmanın sonucunda üstün yeteneklilere uygulanacak destek eğitim hizmetlerinde birtakım eksiklikler saptamışlardır. Araştırmacılar araştırmanın üstün yeteneklilerin eğitiminde sunulacak destek eğitim hizmetleri program geliştirme ve etkinlik tasarımı sürecine katkı sağlayacağını düşünmektedirler.

Kieffer (1996), bütünleştirilmiş öğretim programı temelinde iş birlikli yöntemle etkinlikler geliştirmiştir. Öğrencilerin bu yöntemle yeni bakış açısı kazandığı sonuçlarına ulaşmıştır. Tican (1996) hava kirliliği ünitesini bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemine göre farklılaştırarak uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevreye karşı duyarlılığının olumlu düzeyde arttığını belirtmiştir. Akins, Akerson (2002) ortaokul düzeyindeki dersleri bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma modeline göre farklılaştırarak deney grubuna bütünleştirilmiş müfredat modeli, kontrol grubuna geleneksel yöntem uygulamıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun başarı puanlarının kontrol grubuna göre arttığını gözlemlemiştir. Ayrıca Cockrum (2004), Ford (2000), McCullar (1998), Dreeszen (2009) ve Breiter (1991) yapmış oldukları çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Aslan, Doğan (2016), “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Devam Ettikleri Okulları ile Bilim ve Sanat Merkezine İlişkin Metaforik Algıları” adlı karşılaştırmalı

durum çalışmasında üstün yetenekli öğrencilerin, okulu rekabet, yarış, korkutucu ve gelişmemişlik kavramlarıyla algılamak, BİLSEM kurumlarını ise heyecan verici, rahatlatıcı ve gelişmişlik kavramlarıyla algılayarak metaforlar ürettikleri sonuçlarına ulaşmışlardır.

Batdal, Karaduman (2010), üstün yetenekli öğrenciler için uygulanan farklılaştırılmış matematik eğitim programlarını gözden geçirerek değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Karabey, Yürümezoğlu (2015), “Yaratıcılık ve Üstün Yetenekliliğin Zekâ Kuramları Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında yaratıcılık ve üstün yeteneklilik kuramlarını farklı açılardan karşılaştırmışlardır.

İdin, Kayhan (2016), Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de İlköğretim Döneminde Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrenciler İçin Özel Eğitim Uygulamaları” adlı çalışmalarında Avrupa birliği ve ülkemizdeki üstün yetenekliler için yapılan uygulamaları karşılaştırmışlardır.

Kazu, Şenol (2012), üstün Yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşlerini aldıkları çalışmalarında BİLSEM kurumlarında uygulanan eğitim programları için öğretmen görüşlerinin genel olarak olumlu yönde olduğu, öğretmenlerin BİLSEM kurumlarının fiziksel imkânlarından ve öğrencilerin devam durumundan yakındıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Akbaş, Tortop (2015), “Üstün Yetenekliler Eğitiminde Farklılaştırma: Temel Kavramlar, Modellerin Karşılaştırılması ve Öneriler” adlı çalışmalarında farklılaştırma modellerini incelemişler ve farklılaştırmada yaşanan sorunlarla birlikte bu sorunlara ilişkin öneriler sunmuşlardır.

Kurtdaş (2012), “Üstün Yetenekliler ve Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Bilim ve Sanat Merkezleri” adlı çalışmasında üstün yeteneklilerin özelliklerini tanıtmış, üstün yetenekliler eğitimine dikkat çekmiş ve BİLSEM kurumlarının eksikliklerini Malatya BİLSEM örneğiyle irdelemiştir.

Özyaprak (2016), üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler için matematik müfredatının farklılaştırılması çalışmasıyla üstün zekâlıların matematik alanında potansiyellerini geliştirmek adına farklılaştırılmış matematik öğretiminin önemini tartışarak alan yazından bu konuda faydalı olabilecek uygulamaları

örneklendirmiştir. Hangi bileşenlerin en iyi uygulamaları meydana getirdiğini aktarmıştır.

4. ÜSTÜN YETENEKLİLİK VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Dünya devletlerinde farklı tanımlarla ifade edilebilen Sosyal Bilgiler dersi, bünyesinde birden fazla alan barındırmaktadır. Farklı sosyal alanları disiplinler arası model kapsamında değerlendiren Sosyal Bilgiler dersine alanda çalışan uzmanlar tarafından tanım geliştirme çalışmaları yapılmıştır. Bilinen, kabul görmüş en kapsamlı tanım Amerikan Sosyal Bilgiler ulusal konseyi tarafından yapılmıştır. Tanıma göre “*Sosyal Bilgiler insan ve toplum bilimlerini vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla bütünleştirmektedir. Sosyal Bilgiler; öğretim programı kapsamında tarih, arkeoloji, din, antropoloji, sosyoloji, hukuk, psikoloji ve doğa bilimlerinin sistematik biçimde incelenmesi ve düzenlenmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersinin amacı, gençlerin küreselleşen dünyada demokratik toplumun bir ferdi bilincinde hareket ederek, kamu yararı için bilinçli karar verme becerileri geliştirmelerine imkân tanımaktır.*” (NCSS, 1994, 3) Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığının yaptığı tanıma göre “*Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.*” (MEB, 2005, 51)

Sosyal Bilgiler dersi toplumsal yaşama uyum sağlama ve etkili vatandaşlık bilinci kazanma konularında davranış, beceri ve değer kazanımı ilkelerinden oluşan bir ortaokul dersidir. Sosyal Bilgiler ders programı genel anlamda öğrenciyi hayata hazırlama amacı taşımaktadır. Bu kapsamda öğrencinin okulu toplum, okulun her bir ferdi ise toplumun bir parçası olan yurttaş olarak görmesi amaçlanmaktadır. Sosyal Bilgiler, içeriği incelendiğinde öğrenciler için toplumların kültürel yaşantılarını

öğrenmeleri ve bu konuda bilgi ve deneyim sahibi olmaları açısından en uygun ortaokul dersidir.

Sosyal Bilgiler programında kazandırılacak beceriler, normal zekâ gelişimi gösteren öğrenciler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ancak üstün yetenekli öğrencilerin akranlarına göre zekâ gelişimleri farklılık gösterebilmektedir. Bu durumun 140 ve üzerinde IQ gelişimi gösteren öğrencilerde daha belirgin olduğu bilinmektedir. Üstün zekâlılığın kapsamına bakıldığında kavrama, algıların aktarımı, duyarlılık ve farkındalık durumlarında üstün bir yeteneğin var olduğu bilinmektedir (Atalay, 2014, 55).

Steward Sosyal Bilgiler eğitiminin hedefleriyle üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarının örtüştüğünü belirterek bu duruma üst düzey düşünme becerilerinden eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, yaratıcılık ve sorgulama becerilerinin Sosyal Bilgiler programının hedeflerinde ve üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçları içerisinde yer aldığını vurgulamaktadır. Sosyal Bilgiler eğitiminde yer alan tarih, coğrafya, hukuk, felsefe, ekonomi, antropoloji, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinler üstün yetenekli öğrencilerin ilgi alanları içerisinde yer almaktadır. Üstün yetenekli öğrencilerin, bilginin disiplinler arası ilişkisel yapılarını kavrayabilmeleri ve bilgiye bütüncül bakış açısıyla yaklaşmaları açısından multidisipliner yapıli dersler önem kazanmaktadır. Sosyal Bilgiler, multidisipliner yapısıyla günlük yaşam becerileriyle bağlantı kurmaya uygun bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin sorgulama becerilerini geliştirebilecekleri, tartışma becerilerini ortaya koyabilecekleri, eleştirel, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilecekleri bir derstir (Atalay, 2014).

Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersi programının üstün yetenekli öğrencilerin ilgisini çekebilecek, onların ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olması için düzenlemelerin yapılabileceği düşünülmektedir. Üstün yetenekli olarak gösterilen öğrenciler dünyanın kaderini değiştirebilecek ve insanlığa önemli katkılar sunabileceği düşünülen bireylerdir. Bu açıdan üstün yeteneklilerin eğitiminin, toplumun geleceğine yapılan bir yatırım olacağı ifade edilebilir. Sosyal Bilgiler öğretim programının, üstün yeteneklilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesine, evrensel ve toplumsal değerleri taşıyan etkili vatandaşlar olarak yetiştirilmelerine katkı sağlayabilmesi için programın düzenlenmesi gerektiği

düşünülmektedir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler programının gerekli farklılaştırma düzenlemelerinin gerçekleştirilmesinin ardından üstün yeteneklilerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği görülmektedir.

4.1. Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Modeller

Öğretmenler, öğrenme ortamlarının etkililiğini daha verimli kılmak adına birtakım düzenlemelere başvurabilmektelerdir. Bu düzenlemeler strateji, yöntem ve teknik olarak ifade edilmektedir (Tokcan, Demirkaya, 2012).

Öğrenme öğretme yaklaşımlarında tek bir yöntem yoktur. Bu süreçte kullanılan birçok model ve yöntem vardır. Farklı model, strateji, yöntem ve teknik uygulanmasında öğretmen faktörü, öğrenen faktörü, dersin hedefleri, dersin içeriği gibi birçok faktör bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde farklı modellerden, yöntem ve tekniklerden faydalanılmaktadır. İyi veya kötü olarak nitelendirilen yöntem veya teknik yoktur. Öğretim sürecinde önemli olan; içeriği en iyi aktaracak, uygulanabilirliği mümkün öğretim yöntem ve tekniklerinin seçilip öğretici tarafından uygulanmasıdır. Üstün yetenekli öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretiminde model seçerken program içeriğinin, öğretim sürecinin ve ürün değerlendirme aşamalarının farklılaştırılmasına ve etkinlik planlamalarına önem gösterilmesi gerekmektedir (Mertol, 2014). Sosyal Bilgiler öğretimi için üstün yeteneklilerde taba modeli, maker modeli ve paralel müfredat modeli sıklıkla kullanılmaktadır.

Eğitim programlarında uygulanan süreç tabanlı zenginleştirme uygulamaları, öğrencilerin edindiği üst düzey düşünme becerileri farklı ortam ve disiplinlere transfer edebilmelerini güçleştirmektedir. Ürüne dayalı zenginleştirme modelinde ise öğrenme çıktıları ağırlık kazanmaktadır. Bu ürünler ders ortamında aktarılabilen düşünsel ifadeler olabileceği gibi portfolyo, günlük, makale, kompozisyon da olabilmektedir. İçerik tabanlı zenginleştirme uygulamalarında ise içerik derinleştirilerek içeriğin kapsamı genişletilmektedir. İçerik tabanlı zenginleştirme yaklaşımının, akademik ağırlığı yüksek düzeyde bulunan Sosyal Bilgiler, fen bilgisi ve dil bilgisi gibi derslerin programında uygulanması hedeflenmektedir. Tek başına içerik zenginleştirme yaklaşımının verimli olmayacağı düşünülmekte ve bu üç yaklaşımın entegre kullanılması gerekmektedir (Sak, 2011).

Akademik ağırlığı yüksek olan Sosyal Bilgiler dersi için üstün yeteneklilere farklılaştırılmış program tasarlanırken içerik, süreç ve ürün boyutlarının zenginleştirilmesine ve bu doğrultuda etkinliklerin düzenlenmesine önem verilmesi gerekmektedir.

4.1.1. Taba Modeli

Hilda Taba'nın çalışmaları sonucu geliştirilen taba modeli, tümdengelim ve tümevarım boyutlarından oluşan akıl yürütme süreçlerini kapsamaktadır. Üstün yeteneklilerin eğitimi için geliştirilen taba modeli belirli aşamalardan oluşmaktadır. İlk aşamada öğrencilere üç aşamalı kavram geliştirme yöntemi uygulanarak bilişsel süreçlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sürecin ilk aşamasında kavramlar ve konsept ile ilgili örnekler listelenir, bir sonraki aşamada benzer işlevlere sahip veya aynı özellikleri taşıyan örnekler belirlenir, sonraki aşamada ise aynı özelliklere sahip olanları öğrencilerin gruplandırması istenir. Sürecin son aşamasında öğrencilerden yaptıkları gruplandırmalara isim vermeleri beklenir.

Üstün yeteneklilerin eğitiminde kullanılan taba modelinde genel itibarıyla veri yorumlama yöntemi kullanılmaktadır. Bu teknikle birlikte öğrencilerden verileri yorumlaması, genellemeler ve sınıflamalar oluşturması beklenmektedir. Öğrenciler bu teknikle konu ile ilgili verileri listelendirir, bu verilerden hareketle olayların, sonuçların ve durumların nedenlerini mantıksal kanıtlarla tartışır.

Taba bu öğretim modeliyle öğrencilere mevcut verilerden genellemeler çıkaracak strateji geliştirme imkânları önermiştir. Sürecin tartışma aşamasında öğretmenlerden öğrencilere açık uçlu nesnel sorular sorması beklenmektedir. Böylece öğrenciler, nesnel sonuçlar çıkarmaya ve evrensel genellemelerde bulunmaya yöneleceklerdir (Özcan, Mertol, 2015).

4.1.2. Maker Modeli

Üstün yetenekli öğrencilerin özel ihtiyaçlarına yönelik geliştirilen Maker modeli June Maker tarafından geliştirilmiştir. Nitelik anlamında farklı öğrenme süreçleri sunan Maker modeli öğrenme mekânlarında içerik, süreç ve ürün bileşenleri açısından farklılaştırma fırsatı sunmaktadır. Bu modelde ön planda yer alan problem çözme tekniği, Sosyal Bilgiler dersinin de önemli kazanımları arasında yer almaktadır. Maker üstün yetenekli öğrencilerin karmaşık ve çözülmesi güç

problemleri kısa zamanda çözebildiklerini gözlemleyerek, üstün yeteneklilerin problem çözme becerilerinin geliştirilmesi konusuna ağırlık vermiştir. Maker (1982) karmaşık problemlerin üstün yetenekliler için birer zevk unsuru olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalar disiplinler arası yapıda bulunan Sosyal Bilgiler dersinde problem çözme becerisinin, öğrenci başarısı anlamında etkililiğini ortaya koymaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin uygulanabilir ünitelerinde kullanılan problem çözme tekniğinin öğrencilerde ilgi uyandırdığını ve öğrencilerin bu teknikle öğrenime devam etmek istediklerini gösteren çalışmalar mevcuttur (Özcan, Mertol, 2015).

4.1.3. Paralel Müfredat Modeli

Renzulli, Tomlinson, Burns, Purcell, Kaplan ve Leppien tarafından geliştirilen paralel müfredat modeli üstün yeteneklilerin eğitiminde sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir. Paralel müfredat modeli öğrencilerin zekâ alanı, yetenek ve ilgileri kapsamında zorlayıcı bir eğitim programı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu model paralel yapıda bulunan dört farklı boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar temel öğretim programı, bağlantılar öğretim programı, uygulamalar öğretim programı ve farkındalık öğretim programıdır. Boyutlar öğretim programında yer alan hedeflerle kesişen kazanımları içermektedir (Sak, 2010).

Paralel müfredat modelinde öğrencilerin araştırma yapma ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek öğrencilerin yetenek ve ilgi alanlarına hitap edecek öğrenme etkinliklerinin kullanılması önem taşımaktadır.

Çekirdek müfredat modeli; temel ilke, kavram ve becerilerden oluşan bir müfredat düzenleme modelidir. Paralel müfredat modeli ise diğer alanlarla disiplinler arası yöntemle çalışan müfredat düzenleme modelidir. Bağlantı müfredat modeli disiplinlerin ortak konularının bir arada işlenmesini öngören bir modeldir. Temel öğretim programı ise her bir disiplinin asıl önemli konularının tespiti ve öğrenciye verilmesi gereken programa dâhil edilmesi süreçlerini kapsamaktadır (Tomlinson ve diğ., 2009).

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda müfredat çalışmalarına ağırlık veren İsrail’de üstün yeteneklilere uygulanan müfredatın içeriğinin geniş tutulduğu ve konuların derinlemesine işlendiği görülmektedir. Eğitim sürecinde görev alan branş öğretmenleri iş birliği içerisinde eğitim programını yürütmektedirler. Ülkede eğitim

programları tasarlanırken üstün yetenekli öğrencilerin yetenek alanları, ilgileri, ihtiyaçları ön planda tutulmaktadır. Öğretmenlerin planladıkları etkinlikler müfredatla bağlantılı olsa da kimi zaman bağımsız etkinlikler de planlanabilmektedir (Peyser, 2005).

4.1.4. Hamburger Modeli

Üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerini geliştirmek amacıyla kompozisyon yazma etkinlikleri düzenleyen hamburger modeli, Sosyal Bilgiler dersinde sıklıkla başvurulmuş bir modeldir. İsmi hamburgerden alan modelin aşamaları hamburgere benzetilmektedir. Öğrenciler kendilerine verilen problem durumunu kendi yaklaşımlarıyla ifade ederler, (üst ekmek) kendi yaklaşımlarıyla problemi tanımlayan öğrenciler tanımlama sürecinde kullandıkları ifadeleri kanıtlamak için destekleyici nedenleri en az üç atıfta (köfte) bulunarak belirtirler. Öğrenciler nedenlerin derinleştirilmesi sürecinde ayrıntılara (garnitür) yer vermektelerdir. Öğrenciler, bulguları ve sonuç ifadeleriyle (alt ekmek) çalışmayı tamamlarlar (The College of Willam and Mary, 2003).

4.1.5. Dagwood Modeli

Dagwood modeli, öğrencilerin karşıt görüşlerini desteklemek için ikna edici bir dille makale ve kompozisyon çalışmalarını kapsamaktadır. Bu açıdan model sandviç benzetilmektedir. Modele göre sandviç köftesi karşıt durumlardan oluşmuştur. Model bu karşıt durumların karşılaştırılmasını gerektirmektedir (The College of Willam and Mary, 2003).

4.1.6. Müfredat Hızlandırma Modeli

Müfredat hızlandırma modeli, üstün yetenekli öğrencilerin hızlı zekâ gelişimleri dikkate alınarak akranlarından önce eğitim süreçlerine dâhil olmasını ve sınıflarını daha erken sürede tamamlamalarını içeren uygulamadır. Müfredat hızlandırma modelinde ailenin rızası ve çocuğun duyuşsal ve bilişsel gelişiminin bu duruma uygun olması gerekmektedir. Bu uygulamanın en sakıncalı yönü, çocuğun yeterli olgunluğa ulaşmaması durumunda yaşayacağı uyum problemidir. Ancak müfredat hızlandırma modelinin bireyin akranlarından en az iki yaş ve üzerinde olduğu durumlarda uygulanması önerilmektedir. Aksi durumda uygulamadan sonra birey başarısızlık yaşayabilmektedir (Ataman, 1998, 203).

Modelin olumlu yanı, öğrenciye üst düzey performans gösterdiği alanları geliştirme olanağı sağlaması ve öğrencinin, sınıf düzeyinde olduğu zekâ alanlarında akranlarıyla birlikte ilerlemesidir.

Hızlandırma uygulamalarında ABD farklı uygulamalar geliştirmiştir. Dersin yalnızca sınavına girerek muaf tutulmak, ortaöğretime devam ederken yükseköğretimden ders almak, yükseköğrenime başlamadan önceki derslerden muaf olmak, ilköğretimin ilk yıllarını kısa sürede tamamlamak şeklinde örnekler ABD’de mevcuttur.

4.2. Üstün Yeteneklilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

Üstün zekâlı öğrencilerin eğitiminde görev alan öğretmenlerin sahip oldukları niteliklerinin yanında üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerini bilmeleri ve üstün yeteneklilerin eğitiminde kullanılan model, strateji, yöntem ve tekniklerin farkında olmaları gerekmektedir (Sak, 2011).

4.2.1. Anlatım Yöntemi

Eğitim sisteminde sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri de anlatım yöntemidir. Bu, sosyal bilimlerde öğretmenlerin sıklıkla tercih ettiği bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntemin öğretim sürecinde öğretmen konuyu anlatan tarafında yer alırken öğrenci dinleyici tarafında yer almaktadır. En eski öğretim yöntemlerinden olan anlatım yöntemi tam anlamıyla kavranamamasından dolayı en etkisiz öğretim yöntemi olarak da adlandırılmaktadır (Küçükahmet, 2001).

Anlatım yöntemi, öğretmenin önceden hazırlık yaparak sınıfta uyguladığı bir yöntemdir. Ancak öğretmen bazı durumlarda sınıfta, plan dışı durumlarda öğrencilere bilgi aktarabilmektedir. Sınıf içerisindeki öğrenci sorularından veya oluşabilecek tartışma ortamlarından informal anlatım ortamı da oluşabilmektedir. İnfomal anlatım, formal anlatıma göre kısa sürelidir ve kendiliğinden oluşmaktadır (Erden, 1996).

Öğretmenler anlatım yöntemini sıklıkla kullansa dahi modern öğretim yaklaşımlarında yeteri kadar yer almamaktadır. Önemli olan; anlatım yönteminin dikkat ve ilgi çekici olmasının sağlanması ve yerinin iyi seçilmesidir. Sosyal Bilgiler öğretiminde de anlatım yöntemi sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yöntemi etkili kılmak

öğretmenin sorumluluğundadır. Anlatım yönteminin iyi kullanıldığında etkili bir yöntem olduğu unutulmamalıdır (Uysal, 2006).

4.2.2. Soru-Cevap Yöntemi

Anlatım yönteminin, öğretim ortamının sıkıcılığını artırması sonucunda oluşan bu sıkıcı ortamı ortadan kaldırmak için soru-cevap yöntemi geliştirilmiştir. Modern eğitim yaklaşımlarında pek tercih edilmese de soru-cevap yöntemi, anlatım yönteminden sonra en çok tercih edilen yöntemlerden biridir. Soru cevap yöntemi öğretmenin öğrencilere bir dizi sorular iletmesi ve bu sorulara verilen cevapları eleştirerek değerlendirmesi sonucunda oluşan öğretim etkinliğinden oluşmaktadır (Büyükkaragöz, 1997).

Soru-cevap yöntemi Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılırken sorulan soruların Bloom taksonomisinde yer alan bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme düzeylerine uygun sorular olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Soru-cevap yönteminde öğretmenlerin hangi soruyu ne zaman soracağını iyi bilmesi gerekmektedir ve öğretmenlerin, öğrencileri cevap konusunda kapsam içinde tutmaya çalışmalıdır. Öğretmenlerin bu yöntemde öğrencilerden hazır cevaplar beklemek yerine onları düşündürmeye, yorumlamaya, araştırmaya teşvik etmesi beklenmektedir (Uysal, 2006).

4.2.3. Tartışma Yöntemi

Herhangi bir konu üzerinde öğrencileri yorumlamaya, düşündürmeye yönlendirmek amacıyla tercih edilen bir yöntemdir. Tartışma yöntemi konunun kavranması sürecinde görüşler ortaya koyarken, bir probleminin çözüm yollarını ararken ve değerlendirme çalışmalarını yaparken kullanılmaktadır. Öğrencilerin bilgiye ulaşmasını düzenleyen buluş yoluyla öğretim stratejisinde sıklıkla kullanılmakta ve Bloom taksonomisinin kavrama düzeyinde yer alan konuların öğretiminde tercih edilmektedir (Demirel, 2007).

4.2.4. Grupla Çalışma Yöntemi

En az iki öğrenciden oluşan grupla çalışma yöntemi sekiz öğrenciye kadar çalışma yaptırılabilir. Genellikle ilköğretimde küme çalışmalarıyla uygulanan grupla çalışma yöntemi herhangi bir konuda araştırma yapılması ve rapor oluşturulması istendiğinde kullanılmaktadır. Öğrencilere iş birlikli çalışma ortamı

sunan bu yöntem, aynı zamanda sosyal becerilerin kazandırılmasında da etkili bir yöntemdir (İşman, Eskicumalı, 2001).

4.2.5. Gezi-Gözlem Yöntemi

Belirli durum veya olayların gerçek yaşamda incelenebilmesi amacıyla önceden oluşturulmuş program kapsamında öğretim etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için yapılan faaliyetler bütünüdür. Sosyal Bilgiler dersinin öğrencileri gerçek yaşamla buluşturmayı amaçlayan hedefleri kapsamında müzelere, öğren yerlerine ve tarihsel iz bulunduran mekânlara gezi faaliyetlerini kapsamaktadır (Şaban, 2000).

4.2.6. Problem Çözme Yöntemi

Problem çözme yöntemi öğrenciye problem çözme basamaklarıyla bilgiyi ürün oluşturma bağlamında sunan bir yaklaşım sunmaktadır. Öğrenciler bu yöntemle birlikte becerilerini geliştirerek öğrenme sürecine dâhil olurlar. Öğitmenler ve öğrenciler bilgiyi doğrudan aktarmak yerine problem (sorun) çözme yöntemini kullanmaları onların gelişimleri ve bireysel öğrenme kazanımlarını edinmeleri açısından önem taşımaktadır. Problem çözme yöntemi etkili vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler derslerinde aktif olarak kullanılan yöntemlerdendir (Kalaycı, 2001).

4.2.7. Münazara Yöntemi

Münazara yöntemi, önceden belirlenmiş bir konu ya da problemin tezi ve antitezinin savunulmasını içeren yöntemdir. Münazara yönteminde, aralarında bir başkan bulunan iki grup bulunmaktadır. İki grup kendilerine tanınan sürenin dışına çıkmadan kendi tezlerini karşılıklı olarak savunmaktadır. Sosyal Bilgiler eğitiminde de rahatlıkla kullanılabilecek münazara yöntemi herhangi bir düşüncüyü savunma, herhangi bir görüşü çürütme, dili, jest ve mimikleri etkin kullanarak jüriyi etkileme ve hızlı, etkin yanıt verme yeteneklerinin gelişimini destekler (Acun, 2006).

4.2.8. Proje Tabanlı Öğretim

Sürekli değişen ve gelişen dinamik yapıları Türk eğitim sisteminde öğretim uygulamalarının en etkin faktörü olan öğretmenlerin, öğrencilerin hazırbulunuşluğunu kontrol etme, öğrencilerde keşif duygusunu uyandırma,

öğrencilere temel becerileri ışığında uygulama fırsatı verme görevleri bazı durumlarda göz ardı edilebilmektedir.

Ülkelerin kalkınmışlık seviyelerinin istenen seviyeye ulaşması doğrultusunda nitelikli insan gücünün oluşturacağı toplumsal gelişime ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu ihtiyacı karşılayacak en önemli faktör nitelikli ve çağın şartlarını taşıyan eğitim sistemidir. Günümüz bilgi toplumlarının temel ihtiyacı hayat boyu öğrenme kabiliyeti taşıyan bireylerdir. Bu ihtiyacın bireye öğretimde sorumluluk alma, öz düzenleme becerisi ve öğrenmeyi öğrenme becerisi kazandırmakla giderilebileceği düşünülmektedir (Ceran, Önder, 2012).

Eğitim sistemi öğrencinin aktif olduğu, derslere konu olan problem durumlarının günlük hayattan alındığı, problemlerin çözümünde beceri tabanlı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı, problem çözme sürecinde öğretmenin rehber olduğu ve bu süreçte öğrencinin düşünme, araştırma ve karar verme becerilerini aktif olarak kullandığı bir yapıda olması beklenmektedir (Aladağ, 2008).

Son yıllarda öğrenme süreçlerinin kalıcılığını sağlamak adına çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda tüm öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı proje tabanlı yaklaşım büyük ilgi görmektedir (Korkmaz, Kaptan, 2002).

Proje tabanlı öğretim, küçük öğrenci gruplarının birlikte çalışmasına imkân tanımaktadır. Öğrenciler bu yöntemi sürecin sonunda bir ürün çıkarabilmek için kullanmaktadırlar. Bu yöntemde öğretmen rehber konumdayken tüm sorumluluğu öğrenci taşımaktadır.

Birçok yaklaşımı bünyesinde taşıyan proje tabanlı öğrenme modeli öğrenci tabanlı, bilgiye doğrudan erişim konusunda tüm sorumluluğun öğrencide olduğu doğrudan yaşantılarla öğrenme fırsatı sunmaktadır. Bu model öğrencilerin iş birlikli ve disiplinler arası çalışmasında sağladığı için öğrencilerin sosyal gelişimine önemli katkılar sunmaktadır (Atıcı, Polat, 2010).

Öğrencilerin sürecin sonunda ürün oluşturmasını amaçlayan proje tabanlı öğrenme modeli süreçte öğrencilerin kavramları ve konu içeriklerini öğrenmelerini amaçlamaktadır (Türkmen, 2009).

Düşünme, canlandırma, hayal kurma anlamları taşıyan proje, bu anlamlar çerçevesinde kendi öğrenmesini oluşturan bireyler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu açıdan proje tabanlı öğretimde yaratıcı bireyler yetiştirmek amacıyla üründen daha

çok süreç biçimlendirmesi önem taşımaktadır (Erdem, 2002). Öğrenme süreci doğrudan maksatlı yaşantıları kapsadığı için öğrenme yaşantıları ve ürün öznel ve öğrenen açısından değerlidir (Erdem, Akkoyunlu, 2002).

Yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme, sezgisel düşünme gibi üst düzey becerilerin gelişimine destek sağlayan proje yöntemi günümüz eğitim sisteminde büyük önem görmekte ve uygulanmaktadır.

Proje tabanlı öğretimde öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak gruplandırması ve öğrencileri bir iş planı çerçevesinde araştırma yapmaya teşvik etmesi gerekmektedir. Proje tabanlı öğretim sürecinin nasıl işlemesi gerektiğini Rosenfeld, Yehuda (2001) şöyle ifade etmişlerdir: İlk olarak sorular ve problemler çerçevesinde ihtiyaç duyulan materyalleri temin etmek, araştırma sorusunu sorduktan sonra uygun araştırma desenini ortaya koymak, bununla birlikte proje verilerini analize tabi tutup sonuçlar çıkarmaktır.

Proje yöntemiyle öğrenme sürecinin aşamaları şunlardır (Moursund, 1999):

1. Proje hedef ve amaçlarının belirlenmesi
2. Yapılacak iş ya da araştırmanın konu ve kapsamının değerlendirilmesi
3. İş gerçekleştirilecek takımların düzenlenmesi
4. Sonuç raporlarının işlevselliği ve sunuş değerlendirilmesine tabi tutulması
5. Sürecin takviminin düzenlenmesi ve iş raporuna işlenmesi
6. Kontrol mekanizmalarının ve kontrol noktalarının sürece dâhil edilmesi
7. Değerlendirme ölçütleriyle birlikte yeterlilik kavramının belirlenmesi
8. Bilgilerin toplanması ve düzenlenmesi
9. Düzenlenen bilgilerin raporlaştırılması
10. Proje sunumunun gerçekleştirilmesi

4.2.9. Proje Destekli Öğretim

Öğrenci merkezli destekleyici uygulama sunan proje destekli öğretim yönteminde sonuç odaklı öğrenme ürünü oluşturmak amaçlanmaktadır. Ürün

oluşturma süreci, öğrencilerin kendine olan güvenini artırma ve gerçek yaşam problemlerine uygun bireysel çalışma imkânları sunmaktadır (Fried-Booth, 2002). Proje destekli öğretimi öğrencilerin bağımsız olarak grup ve bireysel çalışma süreçlerini ifade etmektedir. Bu anlamda öğrenciler proje destekli öğretim yöntemiyle kazandıkları becerileri günlük yaşama aktarabilmektelerdir. Planlama, uygulama ve sonuç aşamalarından oluşan proje destekli öğretimin ilk aşaması olan planlama aşamasında projenin kapsamı belirlenerek içerik oluşturulur. Projenin uygulama aşamasında amaç, önem ve problem durumlarının belirlenmesi ve amaçlara ulaşmak için çeşitli görevler gerçekleştirilmektedir. Süreci takip eden öğretmenler denetleme ve düzenlemeler yapabilmektelerdir. Sürecin sonunda oluşan ürün farklı formlarda olabilmektedir.

4.3. Yaratıcılık ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi

Eğitim ve psikoloji alanında çalışmalar yürüten bilim insanlarının yakından ilgilendiği yaratıcılık kavramı, zihinsel işlemler sürecinin en etkin süreçlerindendir (Khatena, 2011). Üstün yeteneklilerin performansında önemli bir yer edinen yaratıcılık aynı zamanda bir üstün zekâlılık biçimidir (Hunsaker, Callahan, 2011). Yaratıcılık süreci yeni olan, fayda sağlayan ve değer taşıyan fikir ve ürün geliştirme sürecini kapsamaktadır (Sak, 2009).

Yaratıcılık bilişsel ve duyuşsal süreçlerinin etkileşim sürecinde köprü rolü üstlenmektedir. Yaratıcı düşünme sürecinde var olan fikirleri yeniden tanımlama, biçimlendirme ve geliştirme süreci hâkimdir. Araştırmacıların bir kısmı yaratıcılığı hayatta kalma ve doğaya uyum sağlama becerisi olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan yaratıcılık yeni ve orijinal çalışma üretebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Yuan, Sriraman, 2011). Bir başka grup ise yaratıcılığın, beynin sağ yarım küresinden veya her iki yarım kürenin etkileşiminden oluştuğunu dile getirmektedir. Yaratıcılık zihinsel işlemlerin yanı sıra bedensel hareketlere de yansımaktadır. Yaratıcı düşünme süreci zihinsel, duyuşsal ve bedensel süreçlerde kendini göstermektedir (Orhon, 2011).

Üstün yetenekli yaratıcı bireyler kendi eğitimini planlayan, kendini geliştiren, kendine güvenen, bağımsız çalışma süreçlerine hâkim, kendini yetiştiren, öz düzenleme, algılama özelliğine sahiplerdir (Taylor, Sacks, 2011).

Üstün yeteneklilerin eğitimiyle birlikte bilgi toplumunun gereksinimlerini karşılamak için üstün yeteneklilerin yaratıcılığını geliştirme hususunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin bağımsız bilgi edindikleri, yaratıcılıklarını destekledikleri çevre faktörü de önemli ihtiyaçlar arasındadır (Cho, Song, Lee, 2011).

Eğitim sisteminde hazırlanan müfredat programlarının, etkinliklerin yaratıcı düşünme süreçlerine göre düzenlenmesi gerekmektedir. Eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrencilere düşüncelerini ve çalışmalarını özgürce gerçekleştirebilecek bir ortam oluşturmaları gerekmektedir. Yaratıcılığın geliştirilmesi için teorik bilginin uygulamaya dönüştürülmesi, öğrencilerin yaratıcılığın pratiğe dönüştürülmesi açısından önem taşımaktadır. Yaratıcı eğitim programım şu amaçlarla yapılandırılması gerekmektedir (Davis, 2011):

- Yaratıcı öğrenme sürecinde öğrencilerin aktif vazife alması
- Öğrencilerin yaratıcılık bilincini geliştirme ve yaratıcı tutum öğretim
- Yaratıcı yetenekleri pratiğe dökerek geliştirme
- Üst bilişsel yaratıcılık algıları geliştirme

Yapılan araştırmalar yaratıcılığın özel olarak tasarlanmış öğretim programlarıyla geliştirilebileceğini göstermektedir. Düşünme becerileri etkinlikleriyle birlikte yapılan araştırma, okuma, tartışma, pratiğe dökme uygulamaları öğrenme sürecinde öğrenciyi en fazla aktif eden yollardandır. Bu süreçte öğrenciler de yaratıcılık, bağımsızlık, üretkenlik konusunda güven kazanmaktadırlar (Delcourt, 2011). Araştırmacıların bir kısmı gerçek hayattan alınmış problem durumlarına karşın geliştirilen yaratıcı çözüm aktivitelerinin yaratıcılığın ve başarı duygusunun en iyi göstergelerinden olduğunu belirtmektedirler (Runco, 2011). Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin onları yaratıcı birey, düşünür ve üretici olarak görmesi gerekmektedir. Üstün yetenekli bireylerin potansiyel durumlarının tam anlamıyla geliştirilebilmesi için bireylerin iç dinamiklerine ve çevresel bileşenlere büyük önem verilmektedir (Taylor, Sacks, 2011).

4.4. Üstün Yeteneklilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Teknikler

Eğitim sürecinin etkililiğini artırmak için öğretmen tarafından sürece en uygun strateji, yöntem ve tekniğin belirlenmesi gerekmektedir. Üstün yeteneklilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitim sürecinde görev alan öğretmenlerin de üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek teknikleri bilmesi ve kullanması gerekmektedir (Sisk, 1987). Üstün yetenekli öğrencilerin zamanlarının büyük bölümünü okullarında geçirmeleriyle birlikte, okulda eğlenceli eğitim ortamı oluşturulması ihtiyacı oluşmuştur (Oruç, 2006, 56-62).

Üstün yeteneklilerin eğitiminde kullanılan bireyselleştirilmiş eğitim planının temel ilkeleri, yaklaşımları ve öğretilecek alanın özel alan yeterliliklerine uygun olarak öğrencilerin düşünme becerilerini süreçte aktif şekilde kullanabilecekleri strateji, yöntem ve tekniklerin seçimi ve uygulanması öğretmenlerin sorumluluğundadır (Clark, 2008).

4.4.1. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği

Edward de Bono tarafından 1985 yılında geliştirilen altı şapkalı düşünme tekniği bireylerin herhangi bir durum veya olaya birkaç farklı açıdan yaklaşma ve düşünme eyleminden oluşmaktadır. De Bono bireylere farklı yaklaşımların öğretilmesiyle birlikte bu yaklaşımların bireylerde düşünme zenginliği oluşturacağını ve çalışmalarda kullanılabileceğini belirtmektedir. Tekniğin, düşünme faaliyetlerini geliştirmesi sebebiyle üstün yeteneklilerde kullanılması uygundur.

Olaylara farklı açılardan bakış açısı kazandırmayı hedefleyen altı şapkalı düşünme tekniği, düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından üstün yeteneklilere Sosyal Bilgiler eğitiminde kullanılabilecek tekniklerdendir.

Farklı düşüncelerin sembolü olan şapkaların her biri olay veya duruma farklı açılardan bakmaktadır. De Bono (1997) şapkaları renklerine göre şu şekilde ifade etmektedir:

Beyaz Şapka: Derste işlenen konularla ilgili net bilgi ve raporları ortaya koyar. Beyaz şapka, olayları tarafsız bir gözle değerlendirir.

Siyah Şapka: Konuya eleştirel bir gözle bakan siyah şapka konunun problem arz eden durumlarını ve risklerini ortaya koymaktadır. Siyah şapka, olayları kötümser bir gözle değerlendirir.

Sarı Şapka: Konuya iyimser gözle yaklaşan sarı şapka konuya karşı olumlu görüşlerini ortaya koyarak avantajlarını dile getirmektedir.

Kırmızı Şapka: Duygusal yönü baskın şapkadır. Durum ve olaylara karşı fikir, sezgi ve duygularını dayanak göstermeden ifade eder.

Yeşil Mavi: Konuyla ilgili yeni verileri ve yaklaşımları dile getiren yeşil şapka, olayları yenilikçi gözle değerlendirir.

Mavi Şapka (Meta Şapka): Genel olarak düşünmenin düşünülmesi şeklinde anlam kazanmaktadır. Düşünce sistemli olarak ele alınır. İdareci yönü ağır basmaktadır ve serinkanlıdır.

4.4.2. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği

Herhangi bir konunun, öğrencilerin gözleri önünde öğretmenlerin birtakım materyal kullanarak anlatılması sürecinin tamamıdır. Öğretmen herhangi bir konuyu sınıfta işlerken, teknik bir problemi açıklarken ve deney esnasında konuyu uygulayabileceği veya aktarabileceği materyalleri kullanmasıyla gösteri tekniğini uygulayabilir. Bu teknikte, aktif rolde olan öğretmendir. Gösteri tekniğinde aktif olan, deney yapan ve ders araçlarını uygulayan öğretmendir. Öğrencilere uygulama ve etkinlik esnasında görev vermenin, öğrencilere tekniğin önemli kazanımlarını kazandıracağı düşünülmektedir. Duyu ve görmeye aynı anda hitap ettiği için gösterinin sözel tekniklerden daha etkili olduğu söylenebilir (Sözer, Can, Yaşar, 1998).

4.4.3. Gözlem Tekniği

Gözlem tekniği olay, durum ve nesnelerin algılanma sürecini kapsamaktadır. Bu algılama süreci, bilimsel yöntemler kullanılarak planlı şekilde yapılmaktadır. Gözlem tekniği zaman alıcı ve maddi yükü fazla olsa da bilgiye erişim konusunda doğrudan gözlem imkânı sunduğu için bilginin kalıcılığını artırmaktadır.

Gözlem tekniği önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Gözlem planında gözlem katılımcıları, gözlem süresi, gözlemin lokasyonu ve ulaşım

güzergâhı, gözlenmesi planlanan nesneler, gözlemin amacı ve süresi, gözlem tekniği araç gereçleri yer almaktadır. Gözlemin bitmesiyle birlikte sürecin değerlendirilmesi gerekmektedir. Değerlendirme çeşitli formatlarda yapılabilir. (Sözer, Can, Yaşar, 1998).

4.4.4. İstasyon Tekniği

Sınıf içinde veya sınıf dışında oluşturulabilecek istasyon tekniği öğretmen veya öğrenci-öğretmen iş birliğiyle oluşturulmuş yönergelerin bireysel veya grupta uygulanma biçimini yansıtmaktadır (Benek, Kocakaya, 2012). Sınıfta oluşturulmuş üç istasyondan oluşan teknikte, genel anlamda slogan, afiş ve öykü istasyonları bulunmaktadır. Gruplara bölünen sınıfta her istasyona 10-15 dakika süre ayrılabilir. Bu teknikte, sosyal becerilerini geliştirme fırsatı yakalayan öğrenciler birlikte çalışma ve birbirlerini tanıma imkânı bulabilmektedirler. Öğretim sürecine aktif olarak katılan öğrenciler, iletişim ve normları uygulama becerilerini geliştirmenin yanında üreticiliklerini ve yaratıcılıklarını da geliştirmektedirler (Gözütok, 2007).

4.4.5. Oyunlaştırma (Dramatizasyon) Tekniği

Oyunlaştırma tekniği belirli bir konunun öğretimi amacıyla öğrencilerin bağımsız bir ortamda deneyimleri, düşünceleri ve yaratıcılıkları çerçevesinde oluşturdukları dramatizasyon kurgusudur. Oyunlaştırma tekniği gerçek yaşamdan alınan durumların kurguya yansıtılması sürecini kapsamaktadır. Eğitsel amaçlarla oluşturulan oyunlar oluşturulan konunun kazanımlarını içermektedir (Acun, 2006).

4.4.6. Beyin Fırtınası Tekniği

Bir konuya dair fikir geliştirmek, çözüm üretmek ve ona konuyla ilgili karar vermek amacıyla geliştirilen tekniktir. Bir durum, olay veya konu hakkında öğrencilerden düşünceleri, yorum yapmaları ve çıkarımda bulunmaları ve eleştiri endişesine kapılmadan olabildiğince çok sayıda fikir üretmeleri beklenmektedir. Bu teknik, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini ve üretkenliklerini uygulamaya aktarmalarına imkân yaratmaktadır (Şaban, 2000).

4.5. Üstün Yetenekli Öğrencilere Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ürün Geliştirme

Zekânın tek bir açıdan açıklanamayacağını savunan Gardner zekânın farklı alanları olduğunu ve bu alanların farklı tekniklerle değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre zekâ, bireyin birden fazla coğrafya ve kültürde değer bulan ürün geliştirme becerisidir (Saban, 2005). Renzulli üstün yetenekliliği herhangi bir iş veya sorumlulukta ortaya konulan ürünlerin yenilik ve farklılık içerebilme kapasitesidir (Freeman, 1985). Bu tanıma göre üstün yeteneklilik bireyin üstün yetenek gösterdiği alanda mevcudun üzerinde ve gizil durumda olan yetenek ve becerilerini uygulayabilme potansiyelidir. Yaratıcılık kavramına farklı açılardan bakan bilim insanları, insanlığın ortak değer verdiği “yeni fikirler ve ürünler geliştirme potansiyeli” kavramında buluşmaktadır.

Üstün yetenekli öğrenciler için geliştirilebilecek Sosyal Bilgiler eğitimi uygulamalarında bilgi düzeyindeki etkinliklerden daha çok kavram geliştirme ve genelleme etkinlikleri ve uygulamalarına ağırlık verilmelidir. Üstün yetenekli öğrenciler, gerçekleri anlamlı bağıntılara dönüştürerek oluşturdukları bu bağıntılardan genellemeler çıkarabilirler. Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan ülkeler coğrafyasında üstün yeteneklilerden kentler ve bölgelerin isimlerini ezberlemeleri beklenmemelidir. Farklı coğrafyalarda varlık gösteren kültürlerin gelişim süreçlerine, yaşamış oldukları bölgelerin karakterinin etkilerine cevap bulmaları onlardan istenebilir (Sisk, 1987).

Üstün yetenek, üstün zekâ, üstün potansiyel, üstün kabiliyet gibi kavramlar bireyde var olan düşünme becerilerinin motivasyonun ve yeteneğin, sürecin sonunda ürüne dönüştürülmesi boyutunu kapsamaktadır. Bireyde var olan üstün potansiyelin ortaya çıkarılmasında aile ve çevre faktörleri büyük önem taşımaktadır. Üstün yetenekli bireylerde bulunan üstün potansiyel durumlarının özellikleri incelenirken bireyin yaşadığı çevrenin ve kültürünün etkilerinin göz önünde bulundurulması gerekir.

Bireylerin yaşadığı coğrafya ve kültürü birlikte ele alan Sosyal Bilgiler dersinde güneş sistemi maketi, kültürel drama etkinlikleri, coğrafi bölge maketleri, dilsiz haritalar, kilden tabletler, zekâ oyunları, sözlü tarih şeridi modülü ve haritaların, üstün yeteneklilerin eğitiminde dersi somutlaştırmak ve öğretimi etkili kılmak adına kullanılabileceği düşünülmektedir. Üstün yeteneklilerin eğitimini farklı

açılardan ele alan dünya devletleri öğrencilerin yaratıcılık çerçevesinde çalışmalar geliştirmelerini desteklemektedir. ABD’de üstün yetenekli öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretiminde görev alan öğretmenler kompozisyon, slogan, afiş, yaratıcı yazın ve makale etkinlikleri yaptırdıklarını belirtmektedir (Mertol, 2014, 9).

5. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, araştırmanın yöntemi ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel araştırma modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Çalışmada 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının farklılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada üstün yeteneklilerin eğitimi için Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf programları bütünleştirici eğitim programı modeline göre, programın her öğrenme alanı için farklılaştırma stratejisi belirlenmiş olup model oluşturulan stratejiler temelinde geliştirilmiştir. Programın öğrenme alanları diğer derslerle ilişkilendirilmiş olup farklılaştırma stratejisi temele alınarak bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer tabanlı ilişkilendirmeler her sınıfın her öğrenme alanı için ayrı ayrı belirlenmiştir.

Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri dikkate alınarak hazırlanan eğitim programları incelenmiştir. Farklılaştırma modelleri ve uygulama örnekleri incelenerek “bütünleştirici eğitim programı modeli” (Integrated Curriculum Model) temele alınarak Sosyal Bilgiler programı geliştirilmiştir. Bloom’un güncellenen eğitim hedefleri (Anderson, Krathwohl, 2001) göz önünde bulundurularak farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında akademik başarı, üst düzey düşünme becerileri, derse yönelik tutum ve üretkenliği artırmak hedeflenmektedir.

Farklılaştırılmış programının hazırlık safhasında program geliştirme ilkeleri ve üstün yetenekli bireylere yönelik farklılaştırma ilkeleri benimsenmiştir. Farklılaştırılmış program geliştirilirken yayımlanmış ders kitapları, BİLSEM uygulamaları, uluslararası ve ulusal çalışmalar ve uzman görüşleri incelenmiştir. Sosyal Bilgiler programının öğrenme alanları mevcut kazanımlar korunarak zenginleştirme uygulamasıyla farklılaştırılmıştır. Farklılaştırma uygulamasında

programa eklenmesi düşünölen özellikler ile çerçeve oluşturulmuştur. Oluşturulan çerçevede üstün yeteneklilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap veren hedef, beceri, değeri ve kazanımların yer almasına özen gösterilmiştir.

İncelemeler sonucunda VanTassel-Baska tarafından geliştirilen bütünleştirici eğitim programı modeli (integrated curriculum model) kapsamında farklılaştırma yapılması düşünülmüştür. Bütünleştirici eğitim modeli disiplinler arası eğitim sistemi oluşturan bir modeldir.

Sosyal Bilgiler programını üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerine uygun farklılaştırabilmek için inovatif düşünme, problem çözüme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerin, farklılaştırma stratejisini oluşturması gerekmektedir. Literatür incelendiğinde programın geneline yönelik disiplinler arası üst düzey düşünme becerilerinin gelişimini hedefleyen ve zenginleştirme uygulamalarına yer veren bir çalışma olmadığı için araştırmacı bütünleştirici eğitim modelini temele alarak farklılaştırılmış bir program sentezi oluşturmuştur.

Eğitim literatüründe farklılaştırma öğretmenin, öğrencinin ihtiyaç ve gereksinimlerine cevap vermesi olarak tanımlanmıştır. Öğretmenin farklılaştırma uygulaması yaptığı sınıfta, standart bir öğretim programı uygulamak yerine küçük grup veya bireysel gereksinimleri gözeterek program uygulaması düşünülmektedir. Farklılaştırma uygulamalarının, değerlendirme sürecinde öğrencilerin programa başlangıç düzeyi göz önünde bulundurularak bu süreçten itibaren gelişimleri değerlendirilir.

Farklılaştırılmış program çerçevesinde yapılan öğretim uygulamalarının amacı, öğrencinin gelişimini en üst düzeye çıkarmaktır. Bu anlamda hedefe ulaşabilme adına gerçekçi bir yol izlenecektir (Tomlinson, 2005).

Yaşıtlarına göre üst düzey gelişim gösteren üstün yetenekli öğrencilerin en çok görölen ortak özellikleri öğrenme hızı, bireysel ifade, biricik olma ve yenilik, anlama düzeyi, derinlik ve yeterli olma, bilgi işlem yeteneği ve düşünme sürecidir. Geliştirilen farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler öğretimi programında eğitim hedeflerinin karşılanabilmesi için üstün yeteneklilerin sıklıkla görölen ortak özelliklerine ve öğrenme ihtiyaçlarına yer vermeye özen gösterilmiştir. Üstün yeteneklilerin eğitimi için bilişsel ve duyuşsal eğitim hedeflerinin sınıflandırılması; kazanımları

sınıflandırmak, eğitimin hedeflenen çıktılarını sınıflandırmak ve üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır (Maker, Shiver, 2005).

Eğitim hedeflerinin sınıflandırılması, öğrencilere düşünme süreçlerini bilişsel ve duyuşsal anlamlarda sınıflandırma fırsatı sunmaktadır. Üstün yetenekli öğrenciler için programın farklılaştırılmasında sınıflandırma uygulamasının yapılması, içeriği karmaşıklık ve soyutluğa göre değerlendirme ve ürünlerin yeterliliğini belirleme amaçları söz konusudur (Maker, Shiever, 2005).

Hedef farklılaştırma sürecinde stratejiler, Sosyal Bilgiler öğretimi programı kazanımlarının zenginleştirilmesi ve derinleştirilmesi düşünülerek belirlenmiştir. Kazanımlar belirlenirken Sosyal Bilgiler öğretimi kazanımları ile farklılaştırılmış kazanımlar Bloom'un güncellenmiş bilişsel gelişim tablosuna uygun olarak bütünlleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler programında birey ve toplum öğrenme alanı için 10 kazanım, kültür ve miras öğrenme alanı için 8 kazanım, insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı için 13 kazanım, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı için 9 kazanım, küresel bağlantılar öğrenme alanı için 8 kazanım zenginleştirme ve daraltma uygulamalarıyla farklılaştırılmıştır. Programda farklılaştırılan kazanımlarla düşünme becerilerinin geliştirilmesi, derinleştirme, farkındalık kazanma ve üretkenliğin artırılması amaçlanmıştır.

Üstün yetenekli öğrencilerin; gelişim düzeyleri açısından akranlarına göre üst düzey performans göstermesi, potansiyel yetenek kapasitelerini tam anlamıyla kullanabilecekleri anlamı taşımamaktadır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerine programsal ve süreçsel müdahalelerde (zenginleştirme, hızlandırma, daraltma) bulunmak gerekmektedir. Böylece normalin üstünde potansiyel barındıran öğrencilerin yoğunlaştırılmış program ile yoğunlaştırılmış bir program sistemi oluşturulmaktadır.

Zenginleştirme uygulamaları, içerik ve sürece ilişkin amaçları gerçekleştirme yöntemidir. Sürece ilişkin hedefler; yaratıcı düşünme, inovatif düşünme, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme gibi üst düzey düşünme becerilerini kazandırılmasını kapsamaktadır. Öğrenciler, kendilerine bilgi yükü ağırlıklı eğitim verildiğinde öğrendikleri bilgilerin büyük bölümünü kısa zaman içerisinde unutmaktadır. Bilgi yükü ağırlıklı eğitim yerine kilit kavramlar ve farkındalık prensipleri üzerinde durarak öğretim faaliyeti gerçekleştirmek öğrencinin verilen

bilgiyi anlamlandırmasını sağlayarak öğrenmeyi en üst düzeye çıkarmaktadır. Bu açıdan farklılaştırma hedefleri kapsamında konuların ve öğrenme alanlarının disiplinler arası boyutta çeşitli özellikleri açısından ilişkilendirmeler ile anlamlı öğrenmeler hedeflenmiştir.

Öğrenmeyi derinleştirmek ve kapsamlı hâle getirmek amacıyla programın içeriğinde de zenginleştirmeler yapılmıştır. İçerik zenginleştirme uygulamalarında üstün yetenekli öğrencilerin gelişimlerine uygun konular genişletilmiştir. Programda işlenen konuların gerçek hayat karşılaşılan problem durumlarına karşı çözüm önerileri aranmıştır.

Zenginleştirme uygulamalarında gerçek yaşam problemlerinin çözümü için disiplinler arası ilişkilendirmeler kurulmuş ve probleme dayalı öğrenme yaklaşımıyla alternatif çözümler geliştirilmesi hedeflenmiştir. Uygulamalar öğrencilerin motivasyonuna olumlu düzeyde etki edebilmesine yönelik tasarlanmıştır.

Farklılaştırma çalışmaları yatay ve dikey doğrultularda yapılmıştır. Yatay farklılaştırmada Bloom'un güncelleştirilmiş eğitim hedefleri dikkate alınarak, kazanımlar zenginleştirilip derinleştirilmiştir. Dikey farklılaştırmada ise üstün yetenekli öğrencilerin gelişim alanlarına hitap eden üst düzey becerilerin kullanılacağı kazanımlar, öğrenme alanlarına dâhil edilmiştir. Bu bağlamda farklılaştırılan Sosyal Bilgiler dersi programında bilgi ve kavrama düzeyi zenginleştirme uygulamasından çok, üstün yetenekli öğrencilere hitap eden analiz değerlendirme ve sentez düzeyi zenginleştirme uygulamalarına yer verilmiştir.

Süreç farklılaştırma uygulamalarında bütüleştirici eğitim modelinin ikinci boyut hedeflerinden bağımsız araştırma becerileri ve düşünme becerilerinin gelişimi önemsenmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin bağımsız araştırma eğilimlerine işlevsellik kazandırması açısından bağımsız araştırma becerilerinin gelişimi önem taşımaktadır. Öğrencinin süreçte aktif olabileceği bir etkinlik öğrencinin temel düşünceyi anlamlandırmasına ve öğrenme hedefine odaklanmasına imkân tanımaktadır. Öğrenilenlerin transfer süreci için anlamlandırma faaliyetleri ve kavramsallaştırma süreci gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan öğrencilerden gerçek hayat problemlerine karşı geliştirdikleri çözüm önerileri listenmiştir. Öğrencilerin aldıkları bilgiler ile hafızalarını kontrol etmeleri, kullanmaları gerekebilecek bilgilere ulaşma yöntemleri ve süreçte öğrenilmesi amaçlanan bilgileri

kazanıp kazanmadıklarını kontrol etmeleri sağlanacaktır. Bu doğrultuda amaç, kişisel farkındalığı artırarak öz kontrol ve iç disiplin oluşturulmasıdır.

İçerik farklılaştırma uygulamalarında öğrenme alanlarının kapsamı genişletilmiş gerçek hayat problemlerine karşı, disiplinler arası eleştirel ve çözüm odaklı kazanımlar programa kazandırılmıştır.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında öğrenme alanlarının kapsamı diğer derslerle ilişkilendirilmiş, pekiştirici deneyimler sürece dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda üstün yetenekli bireylerin ilgi alanlarının çok boyutluluğu göz önünde bulundurulmuş, konuların derinlemesine zenginleştirilme uygulamalarında alan uzmanlarının görüş ve deneyimlerinden istifade edilmiştir.

Uygulama, bilişsel alan ve duyuşsal alan ilişkilendirmelerinde farklılaştırılmış içeriğin ve mevcut kazanımların stratejilerini ifade etmektedir. Oluşturulan bu stratejilerde kavramlar önemli bir yer tutmaktadır. Bütünleştirme, genelleme, uygulama açılarından kavramlar daha geniş fırsatlara imkân tanımaktadır. İçerik öğrenme alanlarının zenginleştirilmiş kazanımlarıyla, disiplinler arası ilişkilendirmelerle, bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değerlerle zenginleştirilmiştir.

İlkokul 4. sınıf ve ortaokulda okutulan Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimlere, insan haklarına, doğaya ve teknolojik gelişmelere yer verdiği için üstün yetenekli öğrenciler için bu, ilgi çekici hâle gelmektedir. Sosyal Bilgiler programı üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verme potansiyeli, gelişim durumlarına ve özelliklerine hitap etmesi sebebiyle farklılaştırma açılarından uygun bir programdır.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında kazanımlar ilişkileri analiz etme, değişimlerin yansımalarını karşılaştırma, değişkenlerin oranını fark etme, değişkenlerin boyutunu inceleme, değişime uygun ürün geliştirme, gerçek hayat problemlerine çözüm üretme ve karşılaştırmalı analiz durumlarına ilişkin farklılaştırma uygulaması yapılmıştır.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında yaratıcı düşünme yöntemleri için yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu tekniklerle esnek düşünme, ayrıntıları görme, kritere göre sınıflandırma, çoklu perspektif, düşünceler organizasyonu, yeni fikirler geliştirme amacıyla etkinlikler yapılması amaç edinilmiştir.

Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler eğitimi programı somut yaklaşım ve bilgiler soyut fikirlerin öne sürülmesinde kullanılabilir. Genellemeler ve kavramlar ileri seviyelerde daha soyut hâle gelebilir. Bu nedenle farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler eğitimi programında materyallerin ve daha karmaşık kavramların kullanılmasına ağırlık verilmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerine ve gelişim durumlarına hitap eden farklılaştırılmış program tasarlayabilmek adına içeriğin zorlayıcı, karmaşık ve problem durumlarının öğrencileri zihinsel açıdan zorlayacak tartışma olanakları yaratabilecek düzeyde olmasına özen gösterilmiştir.

Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler programında birbirinden bağımsız parçacıklar yerine bir sistem olarak programın öğretimine ağırlık verilmektedir. Bu açıdan öğrenme faaliyetleri kavramlar, öğrenme alanları etrafında organize edilmiştir.

Bütünleştirici eğitim programı modelinde öğretimin organizasyonunun öğrenme ve öğretme faaliyetlerini bütünlüycü bir şekilde ele alma, multidisipliner yaklaşımıyla birçok disiplini birbirine bağlama özelliği bulunmaktadır. Araştırma kapsamında farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında içerik, süreç ve ürün boyutları öğrencilerin özgün düşünebilmelerini amaçlayan, birbirleriyle etkili iletişim kurabilmelerini, başkalarının düşüncelerini saygıyla dinleme, muhakeme kurabilme, uzak erişim sağlama, toplumsal ve evrensel problemlere çözüm geliştirme amaçlarıyla tasarlanmıştır.

Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Denzin ve Lincoln'e (1994) göre nitel araştırma çoklu öznel veri işlemeye yönelik yöntem temelli bir metottur. Araştırmacı tarafından nitel araştırma metodu kullanılarak yapılan program farklılaştırma uygulamasında uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Genel itibarıyla olguların keşfedilmesi sürecine odaklanan nitel araştırma metodu durumların tasviri ve teori geliştirme sürecinde fayda sağlamaktadır (Christensen, Johnson, Turner, 2015).

Yıldırım ve Şimşek'e (2006,40) göre nitel araştırma yöntemi gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı; olay, algı ve durumların gerçekçi bir ortamda ortaya konularak çalışmaya dâhil edildiği araştırmadır. Nitel araştırma, araştırmacının araştırmacının toplanan veriler ışığında esnek bir çalışma yürütmesini ve araştırma deseni ile verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlemesini gerektirmektedir.

5.2. Verilerin Toplanması

Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı araştırmalarda, araştırmacılar doküman incelemesi, gözlem ve görüşme formu gibi nitel yöntemlerle verileri toplamaktadırlar. Nitel araştırmacılar veri toplama sürecinde şablon kullanabilmektelerdir (Creswell, 2016).

Üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özelliklerine göre Sosyal Bilgiler dersi programının farklılaştırılmasının hedeflendiği bu çalışmada veri toplama aracı olarak belge tarama ve doküman incelemesi yöntemlerine başvurulmuştur. Doküman incelemesi yöntemi görsel ve yazılı materyallerin incelenmesi sürecini kapsamaktadır. Doküman incelemesi yönteminde araştırmacının temel görevi; neyi niçin araştırdığı, nerede bulacağı ve nerede kullanacağını bilmesidir (Sönmez, Alacapınar, 2014). Belge tarama yöntemi ise var olan belge ve kayıtları inceleme süreciyle veri toplama aracıdır. Belge tarama araştırmacı tarafından belirli bir amaca yönelik olarak kaynakları tarama, not alma, okuma, çözümleme, analiz etme ve değerlendirme süreçlerini kapsamaktadır (Karasar, 2009, 184). Yıldırım, Şimşek (2006, 187) doküman incelemesi yöntemini araştırılması hedeflenen olay ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesi olarak ifade etmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce amaçlar kapsamında kaynaklar temin edilerek üstün yetenekli öğrencilere yönelik program farklılaştırma yöntemleri incelenmiştir. Bütünleştirici müfredat modeli temele alınarak, modelin farklılaştırma usulüne göre programı oluşturan öğrenme alanları için her sınıf düzeyi farklı tutulup farklılaştırma stratejisi belirlenmiştir. Belirlenen farklılaştırma stratejisine göre diğer derslerle disiplinler arası ilişkilendirme sağlanarak bilişsel alan, duyuşsal alan değer ve beceri hedefleri farklılaştırılan programda belirtilmiştir. Programın kazanımları üstün yeteneklilerin karakteristik özelliklerini yansıtacak şekilde üst düzey düşünme becerilerini temele Bloom'un güncel bilişsel süreç becerileri temelinde farklılaştırılmıştır. Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programına üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özelliklerini yansıtan toplam 68 kazanım ilave edilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde giriş yapılmış zekâ, üstün zekâ, üstün yetenek, müfredat farklılaştırma ve Sosyal Bilgiler kavramlarına genel itibarıyla değinilmiştir. Araştırmanın amacı çerçevesinde araştırma sürecinin aşamaları organize edilmiştir.

İkinci bölüm olan kavramsal çerçeve bölümünde literatür ayrıntılı incelenmiş olup zekâ, zekâ kuramları, çoklu zekâ kuramı, yetenek, üstün yeteneklilik, üstün yeteneklilerin özellikleri, üstün yetenekliler için geliştirilmiş eğitim uygulamaları, üstün zekâlılık, üstün zekalı öğrencilerin tespiti, üstün zekâlı öğrencilerin gereksinimleri, üstün zekalı çocukların öğretmenlerinde bulunması gereken özellikler, üstün zekâlı çocukların eğitimi, üstün zekalı öğrencilerin eğitiminde kullanılan stratejiler, üstün zekâlı çocuklara yönelik eğitimsel süreç uygulamaları, müfredat farklılaştırma, üstün zekâlılara yönelik uygulanan müfredat modellerine yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları, Dünya’da ve Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili makale ve kitap çalışmalarına yer verilmiştir. Bölümde yer verilen çalışmalar incelenmiş olup araştırmaların kısaca amaç, yöntem ve sonuçlarına değinilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde yöntem belirlenmiş ve araştırmanın organize edilmesi sağlanmıştır. Araştırmanın yöntemi açıklanarak araştırmanın modeli bölümünde programın farklılaştırma sürecinde kullanılan bütünleştirici müfredat farklılaştırma sürecinin içerik, süreç ve çıktı bağlamında uygulama safhasına yer verilmiştir. Araştırmanın veri toplama bölümünde veri toplama sürecine değinilerek veri toplama tekniği açıklanmıştır. Verilerin analizi bölümünde ise toplanan verilerin analizi anlatılarak farklılaştırma sürecinde veri işleme süreci açıklanmıştır.

Araştırmanın beşinci bölümünde araştırmanın amacı kapsamında gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler programının bütünleştirici müfredat farklılaştırma yöntemine göre farklılaştırılma stratejisi, disiplinler arası ilişkilendirme, bilişsel alan, duyuşsal alan, değer ve beceri hedefleri ile programın mevcut ve farklılaştırılan kazanımlarına yer verilmiştir. Farklılaştırma süreci her sınıfın her öğrenme alanı için ayrı ayrı tasarlanmıştır.

Araştırmanın altıncı bölümünde sonuç ve tartışmaya yer verilmiş, araştırmanın sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Varılan sonuçlar ilgili çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılarak analizi gerçekleştirilmiş, yorumlama

sürecine ve önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümü olan kaynakça bölümünde çalışmada yararlanılan kaynaklara yer verilmiştir.

5.3. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi, nitel araştırma metodunun veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemi toplanan verilerin derinlemesine işlenmesi sürecini kapsamaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2006). Nitel araştırmada doküman incelemesinde tekniklerle elde edilen yüksek miktardaki veriler incelemeye tabi tutularak kodlanmaktadır. Araştırmada kodlanan veriler sentez işlemine tabi tutularak bulgulara ulaşılmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinde istatistiksel analiz yerine çoğunlukla betimlemelere yer verilmektedir.

Nitel araştırmalarda verilerin analizi veri toplama süreci veya veri toplama süreci bittikten sonra yapılabilir. Verilerin analiziyle birlikte amaç; açıklama, düşünce ve şablonları keşfetmektir. Nitel çalışmalarda verilerin analizi için genel itibarıyla içerik analizi yapılmakta ve verilerin düzenlenip özetlenmesi yorumlanması analizin temel süreçleri olarak ifade edilmektedir (Büyüköztürk ve diğ, 2018, 258).

İçerik analizi amaç ve hedefleri ileri sürme, kavramları tanımlama, çözümleme birimlerini belirleme, konu ile ilgili verileri belirleme, mantıksal yapı geliştirme, kategorileri belirleme, kodlama, verileri işleme, yorumlama ve sonuçları yazma evrelerinden oluşmaktadır (Stemler, 2001).

Çalışmanın konusu olan Sosyal Bilgiler programının farklılaştırılması sürecinde Sosyal Bilgilerde farklılaştırma yöntemlerinin tamamı incelenmiştir. İnceleme sonucunda bütünleştirici eğitim programı modeli kullanılarak program farklılaştırılmaya tabi tutulmuştur. Farklılaştırma sürecinde sıklıkla uzman görüşüne başvurulmuştur.

Araştırmada bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemine göre farklılaştırılan Sosyal Bilgiler öğretimi 4, 5, 6 ve 7. sınıf programları ayrı ayrı farklılaştırma süreçlerine tabi tutulmuştur. Her sınıfın tüm öğrenme alanları için zenginleştirme esası temel alınarak farklılaştırma stratejileri belirlenmiştir. Belirlenen stratejiler çerçevesinde, ilköğretim müfredatındaki dersler incelenerek öğrenme alanları disiplinler arası ilişkilendirilmiştir. Diğer açıdan stratejiler temelinde

- bilişsel alan,
- duyuşsal alan,
- beceri,
- değer

hedefleri belirlenmiştir.

Öğretim programında mevcut kazanımlar korunarak Bloom'un güncellenen süreç becerileri temelinde kazanım daraltma ve zenginleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Programda, toplamda 68 kazanım farklılaştırılmıştır. Farklılaştırılan kazanımlar genel itibarıyla üstün yetenekli öğrencilerin ilgileri, potansiyel yetenek alanları ve gelişimlerine hitap eder nitelikte; yaratıcılığı, inovasyonu, farkındalığı ve analitik değerlendirme süreçlerini temele alan bir yapıdadır. Üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcılık, inovasyon, farkındalık ve analitik değerlendirme becerileriyle yetenek alanlarının geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler öğretim programında bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma modeli temele alınarak farklılaştırılan programda ders içi etkinlik önerilerine ve açıklamalara yer verilmiştir.

6. BULGULAR

Sosyal Bilgiler öğretim programının üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özelliklerine göre farklılaştırılmasını amaçlayan bu çalışmada, bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemi kullanılarak farklılaştırma uygulaması geliştirilmiştir.

Bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemi uygulanarak her sınıf seviyesinde öğrenme alanı, bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Literatürde üstün yetenekli öğrenciler için yapılan müfredat farklılaştırma çalışmaları incelenerek bunların sonuçları kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. İncelenen çalışmalarda üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerine uygun kazanım, beceri ve değerler Sosyal Bilgiler programı kapsamında değerlendirilerek program farklılaştırma stratejileri her sınıf düzeyi ve öğrenme alanı için saptanmıştır. Bu kapsamda üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri çerçevesinde Sosyal Bilgiler öğretim programı kazanımları farklılaştırılmıştır.

Bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma modeli üstün yetenekli çocuklara program tasarımı için geliştirilmiştir (Van-tassel Baska, 2006). Model üstün yetenekli öğrencilere aktif öğrenme, problem çözme ve üst düzey düşünme ortamları oluşturmaktadır. Bu açıdan söz konusu modelde öğrencilerin disiplinler arası bağlantıları rahatlıkla görmeleri amaçlanmıştır (Kaplan, 2005).

Modelin içerik, ürün çalışması, üst düzey süreç, kavramları anlamlandırma ve kavram geliştirme olarak üç boyutu bulunmaktadır. Bütünleştirilmiş müfredeat modeli üstün yeteneklilerin becerilerini yeni ortamlara aktarmasına rehberlik yapmaktadır. Farklılaştırma modelleri genel anlamda üstün yetenekli öğrenciler için bilişsel, duyuşsal ve beceri anlamında zenginleştirilmiş, hızlandırılmış, derinleştirilmiş ve zorlayıcı bir müfredat sunmaktadır. Bu çalışmada bütünleştirilmiş müfredat modeline göre üstün yeteneklilere Sosyal Bilgiler program tasarımı oluşturmak hedeflenmiştir.

6.1. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programı

Tablo 16: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersinin 4. Sınıf Birey ve Tolum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Zaman ve Kronolojiyi Anlama 2. Evrensel Millet ve Kimlik Araştırması 3. Sosyal Sorumluluk ve Farkındalık 4. Öz Farkındalık
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Birey ve Toplum 2. Türkçe = Birey ve Toplum 3. Fen Bilimleri = İnsan ve Çevre 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. Halk Kültürü = Halk Bilgisi
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Kavrama 3. Araştırma 4. Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme 5. Empati 6. Çıkarımda Bulunma
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Dinlemeyi Öğrenme 2. İş Birlikli Öğrenme (Takım Çalışması) 3. Sosyalleşme 4. Kültürel Süreklilik ve Değişimi Anlama
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Sosyal Katılım 2. Duygusal Zekâ 3. Empati 4. Aktif Dinleme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Aile Birliğine Önem verme 2. Duyarlılık 3. Sorumluluk 4. Yardımseverlik

Farklılaştırılan 4. sınıf birey ve toplum öğrenme alanında kronolojiyi algılama, evrensel anlamda millet ve kimlik kavramı araştırması, sosyal sorumluluk ve öz farkındalık farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejileri temelinde bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri tablo 16’da belirtilmiştir. Tablo 17’da öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 17: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması				
		Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme
Birey ve Toplum	SB.4.1.1 Vatandaş kavramının tarihsel süreç içerisindeki değişimini inceleyerek, resmi kimlik belgesinden hareketle kişisel kimliğine ilişkin çıkarımda bulunur. (zenginleştirme)	*				
	SB.4.1.2 Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır. (MEB)		*			
	SB.4.1.3 Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar. (MEB)			*		
	SB.4.1.4 Bireylerin farklı özelliklerini araştırarak çözümler. (zenginleştirme)				*	
	SB.4.1.5 Kendisini farklı özelliklere sahip bireylerin yerine koyar (MEB).					*
	SB.4.1.6 Kimlik kavramının tarihsel gelişimini araştırarak gelecekte toplumlar üzerindeki yansımalarına ilişkin çıkarımda bulunur. (zenginleştirme)					*

Hatırlama: Zenginleştirme yapılan hatırlama düzeyi kazanımda öğrencilerden toplumlar çerçevesinde vatandaş algısının tarihsel süreçteki değişimini araştırmaları beklenmektedir. Araştırma sürecini gerçekleştiren öğrenciler resmî nüfus cüzdanlarındaki bilgileri inceleyerek kişisel kimlik kavramı hakkında çıkarımlarda bulunurlar.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Anlama düzeyinde öğrencilere zekâ testleri uygulanarak zekâ alanlarının potansiyel durumlarının tanınması istenmektedir. Öğrencilerden ilgi, istek ve zekâ alanlarına göre eğitsel ve sosyal faaliyetlerin içerisinde yer almaları beklenmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Uygulama düzeyinde öğrencilerden öz düzenleme, öz farkındalık becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak yaşamındaki önemli gelişmeleri ve anıları kronolojik sıraya göre aktarması istenmektedir.

Analiz: Zenginleştirme yapılan analiz düzeyi kazanımında herhangi bir bireyin farklı karakteristik özelliklerinin analizi gerçekleştirilir. Bu kazanımda amaç, öğrencilerin her bireyin farklı özellikler taşıdığının farkına varmasının sağlanmasıdır. Bununla birlikte öğrenciler toplumun farklılıklarla zenginleştiğinin, toplumsal rollerin buna bağlı olarak geliştiğinin farkına varırlar.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Değerlendirme düzeyi kazanımında öğrencilerin kendilerini toplumda ilgi duydukları kişilerin ve toplumda dezavantajlı grupların yerine koymaları istenir. Öğrencilerin dezavantajlı gruplara karşı farkındalıklarının artması ve bilinçlenmeleri beklenir.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımında bireylerin kimlik kavramının tarihsel gelişimini ve yapay zekâ teknolojisinin (parmak izi, göz algılama, avuç içi okuma) gelişiminin kimlik kavramına yansımalarını incelemeleri istenmektedir. Bununla birlikte dünyanın küreselleşmesi ve teknolojinin gelişiminde göz önünde bulundurularak kimlik unsurunun gelecekte toplumda nasıl algılanacağına ilişkin çıkarımda bulunmaları öğrencilerden beklenmektedir.

**Tablo 18: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Değişim ve Sürekliliği Anlama 2. Araştırma Becerisi 3. Eleştirel Düşünme Becerisi 4. Vatanseverlik
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Kültür ve Miras 2. Türkçe = Milli Kültürümüz – Millî Mücadele ve Atatürk 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Dramada Farklı Mekânlar 5. İnsan Hakları ve Demokrasi = Hak, Özgürlük ve Sorumluluk
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Uygulama 3. Araştırma 4. Oyunlaştırma
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Değer Verme 3. İş Birliği 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Mekânı Algılama 2. Bağımsızlık 3. Sorgulama 4. Çözümleme 5. Bilgi Okuryazarlığı 6. Yaratıcı Düşünme Becerisi
Değerler ile İlişkilendirme	1. Aile Birliğine Önem verme 2. Kültürel Mirasa Duyarlılık 3. Millî Bilinç 4. Sorumluluk

Farklılaştırılan 4. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama, araştırma becerisi, eleştirel düşünme becerisi ve vatanseverlik farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejileri temelinde

tablo 18’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hedefler kapsamında hatırlama ve anlama düzeyi kazanımlarında millî bilinç, kültürel mirasa duyarlılık değerleriyle mekânı algılama ve sorgulama becerilerine vurgu yapılmıştır. Uygulama düzeyi kazanımında ise aile birliğine önem verme değeri ile bilgi okuryazarlığı becerilerinin altı çizilmiştir. Araştırmanın sentez düzeyi kazanımında çözümleme becerisiyle duyarlılık değerine yer verilmiştir. Değerlendirme düzeyi kazanımda araştırma becerisine ve karşılaştırmalı analize, sentez düzeyi kazanımda ise yaratıcı düşünme becerisine vurgu yapılmıştır.

Tablo 19: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Kültür ve Miras	SB.4.2.1. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir. * (MEB)						
	SB.4.2.2. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele’nin önemini kavrar. (MEB)			*			
	SB.4.2.3. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar. (MEB)				*		
	SB.4.2.4. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır. (MEB)					*	
	SB.4.2.5. Toplamların bağımsızlıklarını nasıl kazandıklarına ilişkin araştırma faaliyeti yürüterek kıyaslama yapar. (zenginleştirme)						*
	SB.4.2.6. Millî kültürümüzü yansıtan unsurlardan hareketle zekâ oyunu tasarlar. (zenginleştirme)						*

Tablo 19’da Sosyal Bilgiler 4. sınıf kültür ve miras öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kapsamda öğrencilerden ailesi ve çevresinde yer alan millî kültürü yansıtan öğeleri araştırmaları; sözlü tarih, yerel tarih ve müze gezisi çalışmaları yapmaları; çalışmalarda çevresinde yer alan müze, medrese, kervansaray gibi tarihî kalıntıları keşfetmeleri istenmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda Millî Mücadele Dönemi’nde kilit rol üstlenmiş Millî Mücadele kahramanlarının biyografileri ele alınır. Öğrencilerin yapılan biyografi incelemeleriyle Millî Mücadele kavramının önemini ve bağımsızlık yolunda verilen mücadelelerin değerini kavramaları beklenmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sözlü, yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanarak aile tarihini kronolojik anlamda araştırmaları beklenmektedir. Bu kapsamda öğrencilere dijital kaynaklardan yararlanarak aile soy ağacı çalışması uygulaması yaptırılması önerilmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden millî kültürde var olan geleneksel çocuk oyunlarını araştırmaları ve günümüzdeki oyunlarla karşılaştırmaları istenir. Bu kapsamda öğrencilerden kişisel gelişimini ve düşünme becerilerini destekleyici zekâ ve akıl oyunlarını araştırmaları, oyun prensiplerini öğrenmeleri beklenmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirme yapılan değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden tarihsel süreçte toplumların bağımsızlıklarını nasıl elde ettiklerine ilişkin araştırma faaliyeti yürütmeleri istenmektedir. Bununla birlikte toplumların bağımsızlık mücadelelerinin neden-sonuç ilişkileri karşılaştırılarak incelenir.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden zekâ ve akıl oyunlarını incelemeleri ve oyun planlarını araştırmaları istenmektedir. Araştırma sonucunda öğrencilerden millî kültürümüzün özelliklerinden hareketle zekâ ve akıl oyunu tasarımları istenmektedir.

Tablo 20: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Mekânı Algılama 2. Analitik Düşünme 3. Çoklu Perspektif 4. Uygulama 5. Konum Analizi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = İnsanlar Yerler ve Çevreler 2. Türkçe = Zaman ve Mekân – Doğa ve Evren 3. Fen Bilgisi = Dünya ve Evren 4. Drama = Dramada Farklı Mekânlar 5. Şehrimiz = Şehirlerin Hikâyesi 6. Teknoloji ve Tasarım = Doğadan Tasarıma
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Çıkarımda Bulunma 3. Analiz Etme 4. Uzamsallaştırma 5. Uygulama 6. 3D Görselleştirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Tepkide Bulunma 3. Zamansal ve Mekânsal Farkındalık 4. Organize Etme
Becerilerle İlişkilendirme	1. Mekânı Algılama 2. Bütün-Parça İlişkisi Kurma 3. Gözlem 4. Teknoloji Okuryazarlığı 5. Harita, Tablo ve Diyagram Okuryazarlığı
Değerler ile İlişkilendirme	1. Estetik 2. Nesnellik 3. Duyarlılık

Farklılaştırılan 4. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında mekânı algılama, analitik düşünme, çoklu perspektif, uygulama ve konum analizi farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 20’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirtilmiştir. Hedefler kapsamında öğrencilerin bütün-parça ilişkisi kurma becerisi, teknoloji okuryazarlığı, gözlem becerisi, harita tablo ve diyagram okuma becerisi kazanacağı düşünülmektedir.

Tablo 21: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.1. Günlük yaşamda konum bilgisinin hangi amaçlarla kullanıldığına ilişkin gözlem yaparak, doğal ve teknolojik konum bulma yöntemlerini araştırır. (zenginleştirme)	*					
	SB.4.3.2. Geçmişten günümüze mekânların tasvirinde kullanılan araçları inceleyerek günlük yaşamda gözlemlediği mekânların krokisini çizer. (zenginleştirme)		*				
	SB.4.3.3. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır. (MEB)			*			
	SB.4.3.4. Doğal ve beşerî faaliyetleri çözümleyerek küresel etkilerini analiz eder. (zenginleştirme)				*		
	SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımda bulunur. (MEB)					*	
	SB.4.3.6. Geçmişte yaşanmış doğal afetlerden hareketle, coğrafi bölgelere göre meydana gelmesi muhtemel afetlere ilişkin hazırlık ve önlem planı hazırlar. (zenginleştirme)						*

Tablo 21’de Sosyal Bilgiler 4. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Zenginleştirme yapılan hatırlama düzeyi kazanımda öğrencilerden günlük yaşamda konum bilgisinin hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığına ilişkin örnek vermeleri, doğal ve teknolojik konum bulma yöntemlerini karşılaştırarak kullanma yöntemlerini öğrenmeleri istenir. Öğrenci bu yolla günlük kullandığı konumların acil çıkış, toplanma yeri ve sığınak yerlerini öğrenir ve kroki üzerinde gösterir.

Anlama: Zenginleştirme yapılan anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden tarihsel süreç içerisinde mekânların tasvirinde kullanılan araçları araştırmaları istenmektedir. Bununla birlikte günlük yaşamda gözlemlediği herhangi bir mekânı kroki üzerinde göstermesi beklenmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrenciden, çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek grafiğe aktarması beklenmektedir. Böylece öğrencilerin hava olaylarını kâğıt üzerinde analiz edebilecekleri düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirme yapılan analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden doğal ve beşerî faaliyetleri çözümleyerek küresel etkilerini analiz etmeleri beklenmektedir. Beşerî faaliyetlerin çevreye ve doğal yaşama etkilerinin ayrıntılı çözümlenmesi işlenir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşadığı yer ve yer şekillerinin nüfus özellikleri ve nüfus yoğunluğu hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Fiziki ve siyasi haritalardan öğrencilerin istifade etmesi sağlanır. Bölge tasvirinde edebî ürünlerden de yararlanılır.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden geçmişte yaşanmış doğal afet süreçlerini araştırarak afetlere karşı bölgelerin risk durumuna göre hazırlık ve önlem planı oluşturmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin yaşanmış afet durumlarının deneyimleriyle muhtemel afet durumlarına karşı önlem almaları sağlanır.

Tablo 22: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Beyin Fırtınası 2. Yaratıcı Düşünme 3. Değişimi Algılama 4. İnovatif Düşünme 5. Üretkenlik
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Bilim, Teknoloji ve Toplum 2. Türkçe = Bilim ve Teknoloji 3. Fen Bilgisi = Fiziksel Olaylar 4. Matematik = Veri İşleme 5. Teknoloji ve Tasarım = Tasarım ve Teknolojik Çözüm 6. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Uygulama 3. Bilimsellik 4. Iraksak Yaklaşım 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Organize Etme 3. İş Birliği 4. Zaman Farkındalığı
Becerilerle İlişkilendirme	1. Teknoloji Okuryazarlığı 2. Sezgisel Düşünme 3. Etkincilik 4. Karar Verme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Bilimsellik 2. Özgüven 3. Çalışkanlık 4. Duyarlılık

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler 4. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında beyin fırtınası, yaratıcı düşünme, değişimi algılama, inovatif düşünme ve

üretkenlik farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temele alınarak tablo 22’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Farklılaştırılan programın hatırlama ve anlama düzeyindeki kazanımlarında teknoloji okuryazarlığı ve etkinlik becerilerine; uygulama düzeyinde duyarlılık değerine; analiz, değerlendirme ve sentez düzeyinde sezgisel düşünme ve karar verme becerisiyle özgüven, çalışkanlık ve bilimsellik değerlerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 23: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır. (MEB)	*					
	SB.4.4.2. Geçmişten günümüze toplumsal hayatta derin izler bırakan teknolojik ürünlerin, insan hayatı üzerindeki avantaj ve dezavantajlarını araştırır. (zenginleştirme)		*				
	SB.4.4.3. Teknolojik ürünleri kendisine, başkasına ve doğaya zarar vermeden kullanır. (MEB)			*			
	SB.4.4.4. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır. (MEB)				*		
	SB.4.4.5. Evrensel problem durumlarına karşı teknolojik çözüm fikirlerini değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.4.4.6. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. (MEB)						*

Tablo 23’te Sosyal Bilgiler 4. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırmaları beklenmektedir. Böylece öğrenciler teknolojinin farklı durum ve alanlarda nasıl kullanıldığını öğrenir.

Anlama: Zenginleştirme yapılan anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden toplumsal hayatta kullanılan teknolojik ürünlerin avantaj ve dezavantajlarını araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumda derin izler bırakan teknolojik ürünlerin avantajlarını değerlendirmeleri istenmekte ve dezavantajlarına karşı farkındalık kazanacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden teknolojik ürünleri kendileri ve çevreye zarar vermeden kullanmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, teknolojik ürünlerin kullanımlarına yönelik uygulama becerileri kazanacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını analiz etmeleri beklenir. Böylece teknolojinin insanlar üzerinde zamansal anlamda yarattığı etkiler irdelenir. Bununla birlikte toplumda teknolojinin dezavantajlı grupların yaşamına etkileri incelenir.

Değerlendirme: Zenginleştirme yapılan değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden evrensel problem durumlarına karşı teknolojik çözüm önerileri üretmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte öğrenciler gelişen teknolojinin kapsamını değerlendirerek küresel ölçekteki problemlere çözüm önerileri geliştirir. Öğrencilerin çevreye duyarlılık değeriyle sorgulama, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden çevrelerindeki bireysel ve toplumsal ihtiyaçları gözeterek ihtiyaçların karşılanması hususunda kendilerine özgü ürün tasarlamaya yönelik fikir geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrenciler toplumsal sorunlara karşı farkındalık kazanarak yaratıcı ve sezgisel düşünme becerilerini geliştirirler.

Tablo 24: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Kaynakları Etkin Kullanma 2. Bilinçli Yatırım, Bütçe Planı 3. Bilinçli Tüketim 4. Tasarruf
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Üretim, Dağıtım ve Tüketim 2. Türkçe = Kişisel Gelişim 3. Matematik = Sayılar ve İşlemler – Veri İşleme 4. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 5. Drama = Dikkat ve Gözlem 6. İnsan Hakları ve Demokrasi = Birlikte Yaşama 7. Medya Okuryazarlığı = Katılım Ortamı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Araştırma 3. Uygulama 4. Karşılaştırma 5. Değerlendirme 6. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Organize Etme 3. Kaynak Paylaşımına Karşı Duyarlılık 4. Değer Verme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Finansal Okuryazarlık 2. Tablo ve Diyagram Okuma 3. Analiz Etme 4. Girişimcilik 5. Karşılaştırma
Değerler ile İlişkilendirme	1. Öz kontrol 2. Paylaşma 3. Tasarruf 4. Öz Denetim

Farklılaştırılan 4. sınıf üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanında kaynakları etkin kullanma, bilinçli yatırım, bütçe planı, bilinçli tüketim ve tasarruf farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 24’te bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Farklılaştırılan öğrenme alanının hatırlama ve anlama düzeyi kazanımlarında Finansal okuryazarlık becerisiyle öz kontrol değerine; uygulama ve analiz becerilerinde tablo ve diyagram okuma, karşılaştırma ve analiz becerileriyle tasarruf ve öz denetim değerine; değerlendirme ve sentez kazanımında girişimcilik ve finansal okuryazarlık becerileriyle paylaşma, öz denetim değerlerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 25: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.1. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. (MEB)	*					
	SB.4.5.2. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. (MEB)		*				
	SB.4.5.3. Kendisine ait bütçe planı oluşturarak çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. (MEB – Daraltma)			*			
	SB.4.5.4. Bilinçli tüketimin boyutlarını analiz eder ve uygular. (zenginleştirme)				*		
	SB.4.5.5. Yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetleri inceleyerek çalışma alanları arasındaki bağı değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.4.5.6. Kaynakların etkin kullanımına ilişkin örnek bilinçli yatırım planı oluşturur. (zenginleştirme)						*

Tablo 25’te Sosyal Bilgiler 4. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden aileleri ve yakın çevrelerindeki ekonomik faaliyetleri incelemeleri ve ekonomik süreçlerin farkında olmaları istenir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden istek ve ihtiyaçlarını ayırt etmeleri beklenmektedir. Öncelik arz eden ihtiyaçlarının farkına varan öğrencilerin bilinçli tüketici rollerini benimsemeleri beklenmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanımlar birleştirilerek daraltma uygulanmıştır. Oluşturulan kazanımda öğrencilerden ihtiyaçlarına ve giderlerine göre bütçe planı oluşturmaları istenmektedir. Öğrencilerin oluşturdukları bütçe planıyla kaynaklarını öncelikli ihtiyaçları çerçevesinde israf etmeden kullanmaları beklenmektedir.

Analiz: Zenginleştirilen analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden bilinçli tüketici özelliklerini çok boyutlu çözümlemeleri beklenmektedir. Çözümleme sonucunda bilinçli tüketicinin tüm özelliklerini kavrayan öğrencilerin bu özelliklerin uygulayıcısı olmaları beklenmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetleri inceleyerek ekonomik alanlar arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi kavramaları ve değerlendirmeleri beklenmektedir. Ekonomik faaliyetlerin ve sektörlerin arasındaki etkileşimi kavrayan öğrencilerin, sektörlerin herhangi birinde yaşanan problemin ekonomiye etkilerini değerlendirmeleri sağlanır.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden kaynakların etkin kullanımına ilişkin bilinçlenmesi beklenmektedir. Kaynakların ve yatırım alanlarının farkına varan öğrencilerin bilinçli yatırım planı oluşturmaları istenmektedir. Öğrencilerin, ülke kaynaklarını toplum geleceği açısından yatırıma dönüştürme konusunda bilinçlenmeleri sağlanır.

**Tablo 26: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Temel İnsan Hakları ve Çocuk Hakları 2. Bireysel Hak ve Özgürlük 3. İnsan Olmak ve Birlikte Yaşama 4. Eğitsel Etkinlik, Planlama ve Katılım 5. Bağımsızlık 6. Aktif Yurttaşlık
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Etkin Vatandaşlık 2. Türkçe = Vatandaşlık 3. İnsan Hakları ve Demokrasi = İnsan Olmak – Hak, Özgürlük ve Sorumluluk 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi = Adap ve Nezaket 6. Drama = Uyum Çalışmaları 7. Medya Okuryazarlığı = Birey, Toplum ve Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Anlama 3. Çoklu Perspektif 4. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik 3. Toplumsal Değerler 4. Hak ve Özgürlükler
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Araştırma 2. Problem Çözme 3. Yaratıcı Düşünme 4. Analitik Düşünme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Özgürlük 2. Sorumluluk 3. Vatanseverlik 4. Bağımsızlık

Farklılaştırılan 4. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında temel insan hakları ve çocuk hakları, bireysel hak ve özgürlükler, insan olmak ve birlikte yaşama, eğitsel etkinlik, planlama ve katılım, bağımsızlık ve aktif yurttaşlık farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 26’da bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Farklılaştırılan öğrenme alanının hatırlama ve anlama düzeyi kazanımında araştırma becerisiyle sorumluluk değerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımlarda yaratıcı düşünme becerisiyle bağımsızlık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda analitik düşünme ve araştırma becerisiyle özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik değerlerine vurgu yapılır.

Tablo 27: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Etkin Vatandaşlık	SB.4.6.1. Çocuk hakları sözleşmesinden hareketle çocukların sahip olduğu hakları kavrar. (zenginleştirme)	*					
	SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır. (MEB)		*				
	SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir. (MEB)			*			
	SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar. (MEB)				*		
	SB.4.6.5. Dünya üzerinde çocuk haklarına ilişkin bildirileri inceler. (zenginleştirme)					*	
	SB.4.6.6. Ülkesinin bağımsızlık tehdidine karşın kurumların ve milletin üstlenebileceği rollere ilişkin fikirler ileri sürer. (zenginleştirme)						*

Tablo 27’de Sosyal Bilgiler 4. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Zenginleştirilen hatırlama düzeyi kazanımda öğrencilerden çocuk hakları sözleşmesini incelemeleri ve haklarının farkında olmaları istenmektedir. Böylece öğrencilerin temel hak ve sorumluluklarına karşı bilinçlenmeleri beklenmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden söz, davranış ve eylemlerinden bireysel anlamda sorumluluk taşımaları konusunda bilinçlenmeleri istenir. Böylece öğrenciler, bireysel haklarının farkına vararak hukuk devletinin esasları doğrultusunda bireysel haklarının ve eylemlerinin sorumluluğunu alırlar.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülke genelinde uygulanan eğitsel ve sosyal etkinlikleri araştırmaları ve çevresel ihtiyaçlar kapsamında geliştirilebilecek sosyal etkinlikler konusunda çalışma yapmaları beklenmektedir. Çalışma sonucunda öğrencilerin okulda uygulanabilecek eğitsel ve sosyal etkinlik önerilerini sunmaları istenir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden devletin bağımsızlığının toplumda yansımalarını analiz etmeleri beklenmektedir. Öğrenciler bireysel özgürlük durumlarından hareketle ülke bağımsızlığının önemini kavrarlar.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden dünyada yayımlanan çocuk hakları bildirilerini incelemeleri ve bildirilerin yayımlanma nedenleriyle sonuçlarını değerlendirmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte öğrenciler yayımlanan bildiriler karşısında bireysel görüşlerini ifade ederler.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden ülkelerinin olası bir bağımsızlık tehdidine karşın devletin tüm kurumları ve milletin üstlenebileceği rollere ilişkin öneriler üretmeleri beklenmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin toplumun bağımsızlığı için fikirler ileri sürmeleri, bağımsızlık ve özgürlük konularında üst düzey farkındalık kazanmaları düşünülmektedir.

Tablo 28: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersinin 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Evrensel Farkındalık 2. Araştırma Becerisi 3. Uluslararası İlişkiler 4. Eleştirel Düşünme Becerisi 5. Kültürel Farkındalık ve Farklılıklara Saygı
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Küresel Bağlantılar 2. Türkçe = Birey ve Toplum 3. Fen Bilgisi = Dünya ve Yaşam 4. Halk Kültürü = Halk Bilgisi 5. Drama = Benzerliklerimiz ve Farklılıklarımız 6. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi = Birlikte Yaşama
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Erişim 3. Araştırma 4. Çözümleme 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Farklılıklara Saygı 3. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Araştırma 2. Bilgi Okuryazarlığı 3. Evrensel İletişim 4. Yaratıcı Düşünme 5. Kültürel Mirası Koruma Bilinci Geliştirme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Etik 2. Saygı 3. Eşitlik 4. Duyarlılık

Farklılaştırılan 4. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında evrensel farkındalık, araştırma becerisi, uluslararası ilişkiler, eleştirel düşünme becerisi,

kültürel farkındalık ve farklılıklara saygı farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 28’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Öğrenme alanının hatırlama ve anlama düzeyi kazanımında bilgi okuryazarlığı becerisine; uygulama düzeyi kazanımında evrensel iletişim, araştırma becerileriyle saygı değerine; analiz düzeyi kazanımında araştırma ve evrensel iletişim becerileriyle duyarlılık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımında kültürel mirası koruma bilinci geliştirme becerisiyle duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 29: Sosyal Bilgiler Dersi 4. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Küresel Bağlantılar	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır. (MEB)	*					
	SB.4.7.2. Dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin gelişimini geçmişten günümüze tüm boyutlarıyla inceler. (zenginleştirme)		*				
	SB.4.7.3. Farklı kültürlerle saygı gösterir. (MEB)			*			
	SB.4.7.4. Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk devletleri ile olan ilişkisini kavrar. (MEB)				*		
	SB.4.7.5. Farklı kültürlerle ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. (MEB)					*	
	SB.4.7.6. Türkiye’nin kültürel mirasını inceleyerek ülkenin küresel potansiyelinin gelişimine yönelik fikirler ileri sürer. (zenginleştirme)						*

Tablo 29’da Sosyal Bilgiler 4. sınıf kültürel miras öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri araştırarak kuruluşları, siyasi özellikleri, coğrafik özellikleri ve ekonomik faaliyetleri kapsamında tanıtımları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri araştırmaları sonucunda tanımları sağlanır.

Anlama: Zenginleştirilen anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin kuruluşu, gelişimi, faaliyet ve uygulamalarını zaman, süreklilik ve değişim bağlamlarında ele almaları istenir. Böylece öğrencilerin ülkelerin kuruluş, gelişim ve faaliyetlerini çok boyutlu incelemeleri sağlanır.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden evrensel anlamda farklı kültürleri araştırmaları ve farklı kültürlerle saygı duymaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin farklı kültür bölgelerini tanımları ve farklı kültürlerle karşı farkındalık kazanımları sağlanır.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk devletleri arasındaki ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkileri kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Türkiye'nin kültürel ve sınır bağı kurduğu ülkeler arasındaki uluslararası ilişkileri anlamaları sağlanır.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden farklı kültürlerle ait kültürel unsurları araştırmaları istenmekte ve ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurlarla karşılaştırma yapmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kültür bölgeleri arasındaki farklı faaliyet ve uygulamaları değerlendirmeleri sağlanır.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin kültürel mirasını ve tarihî kalıntılarını inceleyerek turizme kazandırılması konusunda fikir geliştirmeleri beklenmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin, ülkenin tarihî dokularını tanımları ve turizm potansiyeli konusunda bilinçleneceği, araştırma becerilerini geliştirme ve uluslararası kültür turizmini tanıyacağı ve öneriler geliştireceği düşünülmektedir.

6.2. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı

Tablo 30: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Bilimsel Araştırma 2. Iraksak Düşünme 3. Toplumsal Görev 4. Sosyal Sorumluluk
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Birey ve Toplum 2. Türkçe = Birey ve Toplum – Hak ve Özgürlükler 3. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 4. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 5. Drama = Uyum Çalışmaları 6. Medya Okuryazarlığı = Birey, Toplum ve Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Değişimi İnceleme 3. Analiz Etme 4. Araştırma 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Değer Verme 2. Hak ve Sorumluluk 3. Birlikte Yaşama 4. Yardım
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Hipotetik Düşünme 2. Tahminde Bulunma 3. Öz Yönetim 4. Bilgi Okuryazarlığı
Değerler ile İlişkilendirme	1. Bilimsellik 2. Duyarlılık 3. Sorumluluk 4. Özgürlük

Farklılaştırılan 5. sınıf birey ve toplum öğrenme alanında tablo 30’da bilimsel araştırma süreci, ıraksak düşünme ve toplumsal görev ve sosyal sorumluluk farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda öz yönetim becerisiyle bilimsellik değerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda hipotetik düşünme becerisine ve sorumluluk değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda tahminde bulunma ve yaratıcı düşünme becerisiyle duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 31: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Birey ve Toplum	SB.5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder. (MEB)	*					
	SB.5.1.2. Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarının ve dinamiklerinin sosyal hayata katkılarının farkına varır. (zenginleştirme)		*				
	SB.5.1.3. Sahip olduğu hakların farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. (MEB)			*			
	SB.5.1.4. Yakın çevresinde yaşanan bir olaydan yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar. (MEB)				*		
	SB.5.1.5. Toplumda dezavantajlı gruplara yönelik geliştirilen sosyal sorumluluk projelerini değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.5.1.6. Uluslararası çocuk hakları kuruluşlarının faaliyetlerinden hareketle çocuk haklarının korunmasına ilişkin farkındalık oluşturacak uygulamalar önerir. (zenginleştirme)						*

Tablo 31’de farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülkenin vatandaşlık sorumluluklarını öğrenmeleri ve etkin vatandaşlık bilinci geliştirmeleri konusunda Sosyal Bilgiler dersinin önemini kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşların gelişimine katkısını değerlendirmeleri sağlanır.

Anlama: Zenginleştirilen anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden Sosyal Bilgiler kazanımlarının, ders dinamiklerinin ve sosyal bilimlerin bireyleri toplumsal hayata hazırlama konusunda etkisini anlamaları istenmektedir. Böylece öğrencilerde Sosyal Bilgilerin amaç ve hedefleri hususunda farkındalık oluşması beklenmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sahip olduğu hakları araştırmaları ve hakları konusunda bilinçlenmeleri istenmektedir. Bunun yanında öğrencilerin, katıldıkları gruplarda verilen rollerin görev ve sorumluluklarına uygun davranışları beklenmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşanan herhangi bir olayı neden ve sonuçlarının çok boyutlu yansımalarını çözümlemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin ıraksak ve analitik düşünme becerilerinin geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden toplumun her kesiminde yer alan dezavantajlı gruplara (engelli, yaşlı, kronik rahatsızlığı olanlar) yönelik geliştirilen sosyal sorumluluk projelerini araştırarak bu projelerin içerisinde yer almaları, diğer yandan öğrencilerden engelli vatandaşların hayatlarını kolaylaştıracak projeler (sesli kitap vb.) üretmeleri beklenmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden uluslararası çocuk hakları kuruluşlarının faaliyetlerini araştırmaları ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin farkındalık oluşturacak uygulamalar önermeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kendi haklarını korumalarına yönelik bilinçleneceği düşünülmektedir.

Tablo 32: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Bağımsız Araştırma 2. Kültürel Varlık Analizi 3. Kültürel Birikim ve Süreklilik 4. Karşılaştırmalı Analiz
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Kültür ve Miras 2. Türkçe = Millî Kültürümüz – Zaman ve Mekân 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Dikkat ve Gözlem 5. İnsan Hakları ve Demokrasi = Birlikte Yaşama 6. Şehrimiz = Şehrimi Tanıyorum 7. Medya Okuryazarlığı = Katılım Ortamı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Araştırma 3. Analiz 4. Kanıt Kullanma
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. İçselleştirme 3. Kültürel Varlık Farkındalığı 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Kültürel Çeşitliliğe Karşı Farkındalık 2. Mekânı Algılama 3. Araştırma 4. Kronolojik Okuryazarlık
Değerler ile İlişkilendirme	1. Estetik 2. Kültürel Mirasa Duyarlılık 3. Nesnellik 4. Sorumluluk

Farklılaştırılan 5. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında bağımsız araştırma, kültürel varlık analizi, kültürel birikim ve süreklilik karşılaştırmalı analiz

farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 32’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda araştırma ve estetik değerine, uygulama ve analiz düzeyi kazanımda mekânı algılama becerisiyle sorumluluk değerine, değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda kültürel mirasa karşı duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 33: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Kültür ve Miras	SB.5.2.1. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır. (MEB)	*					
	SB.5.2.2. Somut kalınlardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder. (MEB)		*				
	SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler. (MEB)			*			
	SB.5.2.4. Kültürel öğelerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini inceleyerek insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder. (daraltma)				*		
	SB.5.2.5. Kültürel unsurların toplumların algı, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.5.2.6. Toplumların gelişim sürecinde kültürel değerlerinin korunmasına yönelik fikir üretir. (zenginleştirme)						*

Tablo 33’te farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden çevresindeki doğal varlıkları, nesneleri ve eserleri araştırmaları ve bunların tarihsel geçmişini tanıtmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin çevrelerindeki doğal varlıklara ve eserlere karşı duyarlılık kazanacağı düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının tarihî kalıntılarını ve eserlerini araştırmaları, bunun sonucunda öğrencilerin bu uygarlıkların insanlık tarihine katkılarını fark etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin uygarlık tarihinin medeniyet ekseninde birikimli ilerlediğinin farkına varacakları ve kültürel mirasa karşı duyarlılıklarının gelişeceği düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin çeşitli bölgelerinin kültürel özelliklerini araştırarak yaşadıkları çevredeki kültürel özelliklerle karşılaştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bölgelere göre farklılaşan kültürel zenginliklerin farkına varacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanımlara daraltma yapılmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden toplumda kültürel öğelerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelemeleri ve bu öğelerin insanların bir arada yaşamalarındaki rolünü analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kültürel unsurların toplumsal bağlayıcı rolünün farkına varmaları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, toplumda bulunan kültürel öğelerin bireylerin algı, tutum ve davranışları üzerindeki etkilerini değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin insan davranış ve tutumlarında kültürel izleri görmeleri konusunda farkındalık kazanacakları düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, toplumda bağlayıcı rolü bulunan kültürel değerlerin korunmasına yönelik fikir üretmeleri

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kültürel değerlerin korunmasına karşı bilinçleneceği ve duyarlılık düzeylerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 34: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Gözlem Becerisi 2. İklim Değişikliği Farkındalığı 3. Sorumluluk ve Önlem Planı 4. Sezgisel ve Eleştirel Düşünme
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = İnsanlar, Yerler ve Çevreler 2. Türkçe = Doğa ve Evren – Zaman ve Mekân 3. Fen Bilgisi = Dünya ve Evren 4. Drama = Dikkat ve Gözlem 5. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Çıkarımda Bulunma 3. Araştırma 4. Çözümleme 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Dayanışma 2. Tepkide Bulunma 3. Duyarlılık 4. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Mekânı Algılama 2. Çevre Okuryazarlığı 3. Harita Okuryazarlığı 4. Bilgi Edinme 5. Bütün Parça İlişkisi Kurma
Değerler ile İlişkilendirme	1. Sorumluluk 2. Çevreye Duyarlılık 3. Duyarlılık 4. Yardımseverlik 5. Dayanışma

Farklılaştırılan 5. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında gözlem becerisi, iklim değişikliği farkındalığı, sorumluluk ve önlem planı, sezgisel ve

eleştirel düşünme farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 34’te bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda harita okuryazarlığı ve bilgi edinme becerilerine; analiz ve uygulama düzeyi kazanımda çevreye duyarlılık değeriyle, mekânı algılama becerilerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda dayanışma, yardımseverlik ve sorumluluk değerleriyle sezgisel ve yaratıcı düşünme becerilerine vurgu yapılmaktadır. Tablo 35’te farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 35: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.1. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. (MEB)	*					
	SB.5.3.2. Haritalar üzerinde, yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar. (MEB)		*				
	SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. (MEB)			*			
	SB.5.3.4. İnsanların doğal unsurlara müdahalesinin sonuçlarını tüm boyutlarıyla analiz eder. (zenginleştirme)				*		
	SB.5.3.5. Yaşadığı çevrede oluşan afetler ve çevre sorunlarının nedenini araştırarak doğal afetlerin toplum hayatı üzerindeki etkisini değerlendirir. (daraltma)					*	
	SB.5.3.6. Doğal afetlere karşı görevli kurumların görev planlarını inceleyerek alınabilecek tedbir						*

ve uygulama önerileri geliştirir. (zenginleştirme)

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden iklimin insan faaliyetlerine etkisini günlük yaşantısından yola çıkarak araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin iklimin ve coğrafyanın insanların imari, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerinde belirleyici rolünün farkına varacağı düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşadığı yerin ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin tablo, grafik ve diyagram okuma becerileriyle yeryüzü şekillerini okuma becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda bireylerin yaşadığı yer ve çevresindeki doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerini kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin doğal ve beşerî unsurların etkilerine karşı farkındalık düzeylerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirilen analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden, insanların doğal unsurlara müdahalesinin sonuçlarını tüm boyutlarıyla analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, beşerî faaliyetlerin doğal yaşam üzerindeki etkileri konusunda bilinçlenmeleri ve duyarlılık kazanmaları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanıma daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşadığı çevrede oluşan afetleri ve çevre sorunlarını araştırmaları ve çevre sorunlarıyla afetlerin toplum hayatı üzerindeki etkilerini değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin çevrelerinde oluşabilecek doğal afetlere ve çevre sorunlarına karşı bilinçleneceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, doğal afet durumlarına karşı görevli kurumların sorumluluk ve görev planlarını inceleyerek doğal afetlere karşı tedbir ve uygulama önerileri geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerde doğal afetlere karşı duyarlılık ve sorumluluk değerleriyle

sezgisel düşünme, çevre okuryazarlığı ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 36: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Yaratıcı Düşünme Becerisi 2. Sorgulama ve Kanıt Kullanma 3. Etik İlkeler 4. Bilimsel Proje Farkındalığı
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Bilim, Teknoloji ve Toplum 2. Türkçe = Bilim ve Teknoloji 3. Teknoloji ve Tasarım = Tasarım ve Teknolojik Çözüm 4. Matematik = Olasılık 5. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Uygulama 3. Araştırma 4. Çözümleme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Tepkide Bulunma 3. İş Birliği 4. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Erişim 2. Sorgulama 3. Çözümleme 4. Medya Okuryazarlığı 5. Teknolojik Okuryazarlık 6. Yaratıcı Düşünme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Bilimsel Etik 2. Çalışkanlık 3. Dürüstlük 4. Duyarlılık 5. Öz Kontrol

Farklılaştırılan 5. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yaratıcı düşünme becerisi, sorgulama ve kanıt kullanma, etik ilkeler ve bilimsel proje

farkındalığı farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 36’da bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda bilimsel etik ve dürüstlük değerleriyle erişim ve sorgulama becerilerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda çözümleme becerisiyle bilimsel etik değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda yaratıcı düşünme, teknolojik okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerisiyle öz kontrol ve çalışkanlık değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 37: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır. (MEB)	*					
	SB.5.4.2. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarını göz önünde bulundurarak ulaştığı bilgilerin güvenilirliğini ve doğruluğunu sorgular. (Daraltma)		*				
	SB.5.4.3. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır. (MEB)			*			
	SB.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. (MEB)				*		
	SB.5.4.5. Bilim insanlarının yaptıkları çalışmaları inceleyerek bilimsel projelerin toplumsal amaçlarını değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.5.4.6. Yaşamında karşılaştığı ve gözlemlediği problemlerden hareketle çözüm olabilecek bilimsel projeler üretir. (zenginleştirme)						*

Tablo 37’de Sosyal Bilgiler 5. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden teknolojik gelişmeler ışığında toplumda artan teknolojik ürün kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileri araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin teknoloji kullanımının toplumsal hayat üzerindeki etkilerini kavrayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanımda daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sanal ortam kullanırken güvenlik önlemlerini almaları ve ulaştıkları bilgilerin güvenilirliğini sorgulamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin sanal etik farkındalığı düzeylerinin ve dijital anlamda okuryazarlık becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaptıkları araştırma ve inceleme çalışmalarında bilimsel etiğe uygun davranmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bilimsel etik konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden bilim insanlarının ve buluş yapanların özelliklerini araştırmaları ve çözümlemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bilim insanlarının ortak özelliklerini kavrayacağı düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden bilim insanlarının yaptıkları projeleri incelemeleri ve bilimsel projenin toplumsal amaçlarını değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bilimsel proje geliştirme konusunda toplum faydasını gözetmenin öncelikli amaç olduğu hususunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden yaşamında karşılaştığı ve gözlemlediği sorunlara çözüm olabilecek bilimsel projeler üretmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı çözüm odaklı yaklaşacağı ve duyarlılık seviyelerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 38: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Çoklu Perspektif 2. Finansal ve Dijital Okuryazarlık 3. Sorgulama Becerisi 4. Etik İlkeler Farkındalığı 5. Sezgisel düşünme
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Üretim, Dağıtım ve Tüketim 2. Türkçe = Kişisel Gelişim 3. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 4. Şehrimiz = Şehrim Çalışıyor
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Uygulama 3. Analiz 4. Değerlendirme 5. Beceri Hâline Getirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Tepkide Bulunma 3. Zaman ve Mekân Farkındalığı 4. İş Birliği 5. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Sürekliliği Algılama Becerisi 2. Yenilikçilik 3. Girişimcilik 4. Finansal Okuryazarlık 5. Araştırma Becerisi 6. Analitik Düşünme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Tasarruf 2. Sorumluluk 3. Duyarlılık 4. Dayanışma 5. İş Birliği

Farklılaştırılan 5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında çoklu perspektif, dijital okuryazarlık, sezgisel düşünme, sorgulama becerisi ve etik ilkeler

farkındalığı farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 38’de bilişsel alan, duyuşsal alan beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda finansal okuryazarlık ve süreklilik becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda finansal okuryazarlık becerisi ve analitik düşünme becerisiyle sorumluluk ve duyarlılık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda tasarruf, dayanışma ve iş birliği değeriyle girişimcilik, yenilikçilik becerisine vurgu yapılmıştır.

Tablo 39: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.5.5.1. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetleri araştırarak buna bağlı gelişen meslekleri tanır. (daraltma)	*					
	SB.5.5.2. Temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder. (MEB)		*				
	SB.5.5.3. Bilinçli bir tüketici olarak rollerini ve sorumluluklarını tanır, haklarını uygular. (zenginleştirme)			*			
	SB.5.5.4. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayata etkisini analiz eder. (MEB)				*		
	SB.5.5.5. Yaşadığı bölgenin coğrafi şartlarına ve nüfus özelliklerine göre yapılabilir ekonomik faaliyetleri değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.5.5.6. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir (MEB).						*

Tablo 39’da Sosyal Bilgiler 5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanımda daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetleri araştırmaları ve bu faaliyetler ışığında gelişen meslekleri araştırarak tanınmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bölgelere göre gelişen ekonomik faaliyetlerin, bölgelerin meslek profillerine etkileri konusunda çıkarımda bulunacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden temel ihtiyaçları karşılayan ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağlarını kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin temel ihtiyaçları karşılayacak ürünlerin ekonomik ağını çözümleyeceği düşünülmektedir.

Uygulama: Zenginleştirme yapılan uygulama düzeyi kazanımda öğrencilerden bilinçli tüketici özelliklerini araştırmaları ve bilinçli tüketici olarak rol ve sorumluluklarını tanınmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin etkin birer vatandaş olarak bilinçli tüketim konusunda çevrelerine örnek olmaları beklenmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ekonomik faaliyetlerin ve mesleklerin insanlar sosyal hayatına etkilerini analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, çevrelerindeki ekonomik faaliyetler ekseninde mesleki sınıfların belirleneceğini ve mesleklerin de sosyal hayatı düzenleyeceğini kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden yaşadığı bölgenin coğrafi şartlarını, fiziki özelliklerini ve ekonomik ağlarını göz önünde bulundurarak yapılabilir ekonomik faaliyetleri değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin yaşadıkları bölgenin çeşitli özelliklerini tanıyarak sürdürülebilir ekonomik alanları sorgulayacağı düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerin iş birliği yaparak bölgelerinde üretim, tüketim veya dağıtım faaliyetlerine dayalı yeni iş alanı fikirleri geliştirmeleri

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin farklı iş alanlarını tanıyarak sorumluluk değerleriyle girişimcilik potansiyellerinin gelişeceği düşünülmektedir.

**Tablo 40: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Millî Değerler 2. Yönetimsel Algı 3. Amme Hizmeti 4. Analitik Düşünme Becerisi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Etkin Vatandaşlık 2. Türkçe = Vatandaşlık – Hak ve Özgürlükler 3. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi = Temel Değerlerimiz 6. İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi = Hak, Özgürlük ve Sorumluluk
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Uygulama 3. Kavramsallaştırma 4. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Değer Verme 3. İş Birliği 4. Organize Etme
Becerilerle İlişkilendirme	1. Sosyal Katılım 2. Dijital Okuryazarlık 3. Çözümleme 4. Araştırma
Değerler ile İlişkilendirme	1. Sorumluluk 2. Özgürlük 3. Duyarlılık 4. Vatanseverlik

Farklılaştırılan 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında millî değerler, yönetimsel algı, amme hizmeti, analitik düşünme becerisi farklılaştırma stratejisi

olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde Tablo 40’ta bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda özgürlük değeriyle araştırma becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda sorumluluk değeriyle çözümleme becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda vatanseverlik ve duyarlılık değeriyle dijital okuryazarlık ve sosyal katılım becerisine vurgu yapılmıştır.

Tablo 41: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Etkin Vatandaşlık	SB.5.6.1. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerinden bayrağımıza ve İstiklal Marşı’na değer verir. (MEB)	*					
	SB.5.6.2. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. (MEB)		*				
	SB.5.6.3. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar. (MEB).			*			
	SB.5.6.4. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. (MEB)				*		
	SB.5.6.5. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını inceleyerek toplumsal ihtiyaçlara farkındalık oluşturacak projeleri tartışır. (zenginleştirme)					*	
	SB.5.6.6. Toplumsal ihtiyaçları göz önünde bulundurarak, kurumlar tarafından yapılan uygulamaların dijital ortamda uygulanabilirliğini değerlendirip öneriler geliştirir. (zenginleştirme)						*

Tablo 41’de Sosyal Bilgiler 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanımda doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda millî bağımsızlık ve millî egemenlik kavramlarının ele alınması gerekmektedir. Öğrencilerde bağımsızlığın sembolü olan millî bağımsızlık ve millî egemenlik değerinin oluşması beklenmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden temel haklarını araştırmaları beklenmektedir. Temel haklarını bilen çocukların haklarını etkin biçimde kullanacağı düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, yaşadığı yerin yönetim birimlerinin görevlerini araştırmaları ve kuruluş amaçlarını kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin yönetim yerel yönetim hiyerarşisini kavrayacakları beklenmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması için kurumların görevlerini ilişkilendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumsal ve bireysel ihtiyaçlarının karşılanması hususunda başvuruda bulunacağı kurum ve kuruluşları kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirme yapılan değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını incelemeleri ve toplumsal ihtiyaçlara farkındalık oluşturacak projeleri tartışmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde kurulan sivil toplum kuruluşlarının çalışma prensiplerini kavrayacakları ve toplumsal ihtiyaçlara karşı duyarlılık düzeylerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, toplumsal ihtiyaçları göz önünde bulundurarak kurumların faaliyet ve uygulamalarının dijital ortamda gerçekleştirilebilirliğini değerlendirmeleri ve öneriler geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kamusal uygulamalara ilişkin bilinçlenmelerinin ve farkındalıklarının gelişeceği düşünülmektedir.

**Tablo 42: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Uluslararası Ticaret ve Finansal Okuryazarlık 2. Teknolojik Rekabet 3. Evrensel Kültür Varlıkları 4. Kültür Turizmi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Küresel Bağlantılar 2. Türkçe = Zaman ve Mekân 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Uyum Çalışmaları 5. Medya Okuryazarlığı= Katılım Ortamı Olarak Medya 6. İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi = Birlikte Yaşama
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Uygulama 3. Analiz Etme 4. Beceri Hâline Getirme 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Tepkide Bulunma 3. İş Birliği 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Becerilerle İlişkilendirme	1. Karşılaştırma Yapma 2. Çıkarımda Bulunma 3. Iraksak Düşünme Becerisi 4. Çoklu Okuryazarlık 5. Araştırma Becerisi 6. Gözlem Becerisi
Değerler ile İlişkilendirme	1. Çevresel Duyarlılık 2. Kültürel Mirası Koruma 3. Sorumluluk 4. Vatanseverlik

Farklılaştırılan 5. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası ticaret ve finansal okuryazarlık, teknolojik rekabet, evrensel kültür varlıkları ve kültür turizmi farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 42’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda araştırma becerisiyle kültürel mirası koruma değerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda karşılaştırma yapma ve çoklu okuryazarlık becerisiyle çevresel duyarlılık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda ıraksak düşünme, çıkarımda bulunma ve gözlem becerisiyle sorumluluk ve vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 43: Sosyal Bilgiler Dersi 5. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Küresel Bağlantılar	SB.5.7.1. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar. (MEB)	*					
	SB.5.7.2. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. (MEB)		*				
	SB.5.7.3. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. (MEB)			*			
	SB.5.7.4. Uluslararası turizm verilerinden hareketle turizm potansiyeli yüksek olan ülkelerin turizm faaliyetlerini neden sonuç ilişkisi kapsamında ele alır. (zenginleştirme)				*		
	SB.5.7.5. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır. (MEB)					*	
	SB.5.7.6. Ülkemizde bulunan kültürel varlıkların uluslararası turizme kazandırılmasına ilişkin fikir üretir. (Zenginleştirme)						*

Tablo 43'te Sosyal Bilgiler 5. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden turizm faaliyetlerinin ülke ekonomisine ve toplumlar arası sosyal ilişkilere katkısını araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden çeşitli ülkelerde bulunan ortak kültürel miras öğelerini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerini tanıyacağı düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yaşadığı bölgenin ülkemiz ve diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri araştırması beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, bölgenin ulusal ve uluslararası anlamda ekonomik rolünü kavrayacağı düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirme yapılan analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden, uluslararası turizm potansiyeli yüksek olan ülkelerin turizm faaliyetlerini analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkelerin turizm potansiyellerini geliştirme konusunda uyguladıkları turizm politikalarını kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülkeler arasındaki ekonomik ilişki düzeyine iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, iletişim ve ulaşım teknolojisinin ticari faaliyetlerdeki önemini kavrayacağı düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, ülkemizde bulunan kültürel varlıkları araştırarak turizme kazandırılması hususunda fikir geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, kültürel varlıkların kültür turizm potansiyeli konusunda bilinçleneceği, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

6.3. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programı

Tablo 44: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Sosyal Dayanışma Farkındalığı 2. Farklılıklara Saygı 3. Toplumsal Rol Bilinci 4. Analitik Düşünme
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Birey ve Toplum 2. Türkçe = Birey ve Toplum – Hak ve Özgürlükler – Erdemler 3. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 4. Halk Kültürü = Halk Bilgisi – Toplumsal Uygulamalar 5. Drama = Uyum Çalışmaları 6. İnsan Hakları ve Demokrasi = Hak, Özgürlük ve Sorumluluk 7. Medya Okuryazarlığı = Birey, Toplum ve Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Kavrama 3. Öz Kontrol 4. Analiz Etme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Toplumsal Uyum 2. Sosyal Yardımlaşma 3. Tepkide Bulunma 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Zaman ve Kronoloji Algılama 2. Öz Kontrol 3. Eleştirel Düşünme 4. Sorgulama Becerisi
Değerler ile İlişkilendirme	1. Öz Saygı 2. Yardımseverlik 3. Eşitlik 4. Dayanışma

Farklılaştırılan 6. sınıf birey ve toplum öğrenme alanında tablo 44’te sosyal dayanışma farkındalığı, farklılıklara saygı, toplumsal rol bilinci ve analitik düşünme farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda eşitlik değeriyle zaman ve kronolojiyi algılama becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda yardımseverlik ve dayanışma değeriyle eleştirel düşünme becerilerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda özsaygı ve yardımseverlik değeriyle öz kontrol ve sorgulama becerisine vurgu yapılmıştır.

Tablo 45: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Anlama	Analiz	Değerlendirme Sentez
Birey ve Toplum	SB.6.1.1. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur. (MEB)	*		
	SB.6.1.2. Gözlemde bulunarak çevresindeki bireylerin zaman içerisinde değişen rollerine yönelik kronolojik bir çalışma yürütür. (zenginleştirme)	*		
	SB.6.1.3. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. (MEB)		*	
	SB.6.1.4. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. (MEB)		*	
	SB.6.1.5. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. (MEB)			*
	SB.6.1.6. Din, dil ve tarih birlikteliğinden yola çıkarak toplumsal dayanışmayı destekleyecek faaliyet ve etkinlik önerileri oluşturur. (Zenginleştirme)			*

Tablo 45’te farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden toplumda yaşanan herhangi bir soruna getirilen çözümün hak, sorumluluk ve özgürlük temelinde olması gerektiğini gözetmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin çevrelerinde uygulanan faaliyet ve uygulamalarda hak, özgürlük ve sorumluluğu ön planda tutacakları düşünülmektedir.

Anlama: Zenginleştirme yapılan anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden, çevrelerindeki bireylerin zaman içerisinde değişen rollerine ilişkin kronolojik inceleme yapmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, bireylerin zaman içerisinde toplumsal rol ve sorumluluklarının değişim sürecini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sosyal yardımlaşma ve sosyal dayanışma faaliyetlerine katılmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerde toplumsal dayanışma bilincinin ve duyarlılık düzeyinin gelişeceği düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sosyal, tarihî ve kültürel bağların, toplumsal birlikteliğe katkılarını analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, toplumsal hayatın oluşmasında sosyal, kültürel ve tarihsel geçmişin önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden toplumsal uyum ve birlikteliğin oluşmasında farklılıklara yönelik ön yargıları sorgulamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin farklılıklara saygı düzeylerinin artacağı ve toplumsal farkındalık oluşmasında görev ve sorumlulukları konusunda bilinçlenecekleri düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirme yapılan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, din, dil ve tarih birlikteliğinden yola çıkarak toplumsal dayanışmayı destekleyici faaliyet ve etkinlik önerileri oluşturmaları beklenmektedir. Toplumsal dayanışma etkinliklerinin planlayıcısı sürecinde rol alan öğrencilerin bu konuda bilinçleneceği düşünülmektedir.

**Tablo 46: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Çıkarımda Bulunma 2. Toplumsal Analiz 3. Kültürel Farkındalık 4. Kronolojiyi Algılama Becerisi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Kültür ve Miras 2. Türkçe = Milli Kültürümüz – Zaman ve Mekân 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Duygular 5. İnsan Hakları ve Demokrasi = İnsan Olmak 6. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Uygulama 3. Analiz Etme 4. Sorgulama
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Organize Etme 3. Zaman Farkındalığı 4. Değer Analizi
Becerilerle İlişkilendirme	1. Araştırma Becerisi 2. Kronolojiyi Okuryazarlık 3. Sezgisel Düşünme 4. Çoklu Okuryazarlık 5. Kültürel Analiz
Değerler ile İlişkilendirme	1. Duyarlılık 2. Paylaşma 3. Sorumluluk 4. Saygı

Farklılaştırılan 6. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında çıkarımda bulunma, toplumsal analiz, kültürel farkındalık, kronolojiyi algılama becerisi farklılaştırma becerisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 46’da bilişsel

alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda saygı değeriyle araştırma becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda kültürel analiz ve kronolojik okuryazarlık becerisiyle duyarlılık değerine; değerlendirme ve analiz düzeyi kazanımda çoklu okuryazarlık ve sezgisel düşünme becerisiyle sorumluluk ve paylaşma değerine vurgu yapılmıştır. Tablo 47’de Sosyal Bilgiler 6. sınıf kültür ve miras öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 47: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez
Kültür ve Miras	SB.6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. (MEB)	*				
	SB.6.2.2. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü analiz eder. (MEB)		*			
	SB.6.2.3. Arap Yarımadası’nda İslamiyet öncesi uygulamaları inceleyerek İslamiyet’le birlikte toplumda meydana gelen sosyal, ekonomik, hukuki ve siyasi değişimleri inceler. (zenginleştirme)			*		
	SB.6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder. (MEB)				*	
	SB.6.2.5. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. (MEB)					*
	SB.6.2.6. Geçmişteki uygulamalardan hareketle toplumlar arası kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirecek uygulamalar geliştirir. (zenginleştirme)					*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sözlü ve yazılı eserleri inceleyerek Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Orta Asya kültürünü kavrayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin ticaret yollarındaki ekonomik ilişkilerin toplumsal yaşama etkilerini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Zenginleştirme yapılan uygulama düzeyi kazanımda öğrencilerden, İslamiyet öncesi Arap Yarımadası’ndaki uygulamaları inceleyerek İslamiyet’le birlikte toplumda meydana gelen siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal değişimleri araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin İslamiyet’in toplumsal hayat üzerindeki etkileri kavrayacağı düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini tüm boyutlarıyla analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumsal göç sürecinde dayanışmanın önemini ve yurt edinme sürecinde oluşan millî değerleri kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda meydana gelen değişimleri incelemeleri ve değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin İslamiyet’in, Türklerin toplumsal hayatına etkilerini kavrayacakları ve değerlendirecekleri düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, geçmişteki uygulanan faaliyetlerden hareketle toplumlar arası siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirecek uygulamalar önermeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, toplumsal ilişkilerin gelişmesinde bilinçleneceği düşünülmektedir.

Tablo 48: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Tablo, Grafik ve Harita Okuma 2. Bölgesel İklim Farkındalığı 3. Coğrafi Katılım 4. Konum ve Bitki Örtüsü Analizi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = İnsanlar, Yerler ve Çevreler 2. Türkçe = Doğa ve Evren – Zaman ve Mekân 3. Fen Bilgisi = Dünya ve Evren 4. Şehrimiz = Şehrimi Tanıyorum – Şehrim Çalışıyor 5. Drama = Dikkat ve Gözlem 6. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Analiz Etme 3. Değerlendirme 4. Iraksak Boyut
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Takım Çalışması 2. Yapıcı Düzenleme 3. Organize Etme 4. Çevreyi Algılama
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Doğal Çevre Okuryazarlığı 2. Yaratıcı Düşünme 3. Çıkarımda Bulunma 4. Finansal Okuryazarlık 5. Harita Okuryazarlığı
Değerler ile İlişkilendirme	1. Sorumluluk 2. Vatanseverlik 3. Çalışkanlık 4. İş Birliği

Farklılaştırılan 6.sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında tablo 48’de tablo, grafik ve harita okuma, bölgesel iklim farkındalığı, coğrafi katılım, konum ve bitki örtüsü analizi farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama

ve anlama düzeyi kazanımda finansal okuryazarlık ve doğal çevre okuryazarlığı becerisiyle, sorumluluk değerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda harita okuryazarlığı becerisiyle çalışkanlık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda yaratıcı düşünme ve çıkarımda bulunma becerisiyle iş birliği ve vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır. Tablo 49’da Sosyal Bilgiler 6. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 49: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar. (MEB)	*					
	SB.6.3.2. Dünya devletlerini coğrafi konum ekseninde değerlendirerek ekonomik faaliyetlerinin gelişimini değerlendirir. (zenginleştirme)		*				
	SB.6.3.3. Türkiye’nin temel fiziki özelliklerinden iklim özelliklerini, yer şekillerini, bitki örtüsünü ve beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir. (daraltma)			*			
	SB.6.3.4. İklimin insanların yaşam faaliyetlerine etkisini tüm boyutlarıyla analiz eder. (zenginleştirme)				*		
	SB.6.3.5. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımda bulunur. (MEB)					*	
	SB.6.3.6. Türkiye’nin ikliminin bölgelerindeki yaşam koşullarına etkisini değerlendirerek koşulları iyileştirici fikirler üretir.						*

(zenginleştirme)

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumlarını tanımlamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin konum ve koordinat analizi becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Anlama: Zenginleştirilen anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden dünya devletlerini coğrafi konumları açısından değerlendirmeleri ve buna bağlı gelişen ekonomik faaliyetlerini incelemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin coğrafi konumun, ülkelerin ekonomi politikaları ve ekonomik faaliyetleri üzerindeki etkisini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanıma daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin fiziki ve beşerî özelliklerini haritalar üzerinde göstermesi beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, Türkiye'nin fiziki ve beşerî özelliklerini kavrayacağı ve harita okuma becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirme yapılan analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden, iklimin insan faaliyetlerine etkisini tüm boyutlarıyla çözümlemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, iklimin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayacağı düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden farklı doğal ortamlardaki insan faaliyetlerini inceleyerek bu doğal ortamların iklim özellikleri hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, dünyanın çeşitli bölgelerindeki insan faaliyetlerinden hareketle iklim özelliklerini açıklayabileceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirme uygulanan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, Türkiye'nin ikliminin bölgelere göre yaşam koşullarına etkisini analiz ederek koşulları iyileştirici fikirler üretmesi beklenmektedir. Öğrencilerin iklimin olumsuz etkilerini azaltacak fikirler geliştirerek yaratıcı ve sezgisel düşünme becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 50: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. İnovatif Düşünme 2. Bilimsel Araştırma 3. Bilimsel Etik 4. Teknoloji ve Yaşam
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Bilim, Teknoloji ve Toplum 2. Türkçe = Bilim ve Teknoloji 3. Teknoloji ve Tasarım = Tasarım ve Teknolojik Çözüm 4. Matematik = Veri İşleme 5. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya 6. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Bilimsel Uygulama 3. Kavrama 4. Analiz Etme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Bilimsel Farkındalık 2. Değer Oluşturma 3. Zaman Kullanımı 4. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. İnovatif Düşünme 2. Araştırma Becerisi 3. Yaratıcı Düşünme 4. Çoklu Okuryazarlık 5. Sezgisel Çıkarım
Değerler ile İlişkilendirme	1. Bilimsellik 2. Sorumluluk 3. Özgüven 4. Çalışkanlık 5. Etik

Farklılaştırılan 6. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında tablo 50’de inovatif düşünme, teknoloji ve yaşam, bilimsel etik ve bilimsel araştırma farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda çoklu okuryazarlık becerisiyle etik değerine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda bilimsel araştırma becerisiyle bilimsellik ve çalışkanlık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda sezgisel çıkarım, yaratıcı düşünme ve inovatif düşünme becerisiyle özgüven ve sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır. Tablo 51’de Sosyal Bilgiler 6. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 51: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu

Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması							
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. (MEB)	*					
	SB.6.4.2. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur. (MEB)		*				
	SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar. (MEB)			*			
	SB.6.4.4. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplum hayatına ve aile ilişkilerine olan yansımalarının çok boyutlu analizini gerçekleştirir. (zenginleştirme)				*		
	SB.6.4.5. Sosyal bilimlerdeki araştırma konularını inceleyerek toplumsal sorunlara çözüm üretebilecek çalışma konularını değerlendirir. (zenginleştirme)						*
	SB.6.4.6. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisini kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, sosyal bilimlerin toplum hayatındaki rolü konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, telif ve patent hakları konusunu araştırarak incelemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, telif ve patent hakları saklı ürünleri yasal yollardan temin edecekleri ve toplumu bu yönde bilinçlendirecekleri düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden bilimsel araştırma sürecinin aşamalarını kavramaları ve bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapmaları beklenmektedir. Bilimsel araştırma sürecini kavrayan öğrencilerin bilimsel araştırmaya karşı bilinçleneceği düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirme uygulanan analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplum hayatına ve aile ilişkilerine olan etkisini tüm boyutlarıyla çözümlemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin, bilimin gelişmesiyle toplumsal hayata etkileri artan teknolojinin etkileri konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, sosyal bilimlerdeki araştırma konularını inceleyerek toplumsal sorunlara çözüm üretebilecek çalışma konularını değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı bilimsel araştırma geliştirme konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek gelecekteki yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin çıkarım yapmaları

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, teknolojik gelişmelerin toplumsal etkilerine ilişkin sezgisel potansiyellerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 52: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Kariyer Planı 2. Yatırım Stratejisi 3. Sezgisel ve Analitik Düşünme Becerisi 4. Vatandaşlık Sorumluluğu ve Farkındalığı
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Üretim, Dağıtım ve Tüketim 2. Türkçe = Kişisel Gelişim-Vatandaşlık 3. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. Şehrimiz = Şehrim Çalışıyor
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Analiz 3. Sezgi 4. Değerlendirme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Takım Çalışması 3. Paylaşma 4. Değer Verme
Becerilerle İlişkilendirme	1. Çıkarımda Bulunma 2. Finansal Analiz 3. Yenilikçilik 4. Araştırma Becerisi 5. Sezgisel Düşünme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Özgüven 2. İş Birliği 3. Sorumluluk

Farklılaştırılan 6. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında tablo 52’de kariyer planı yatırım stratejisi, sezgisel ve analitik düşünme becerisi, vatandaşlık sorumluluğu ve farkındalığı farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda finansal analiz becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımlarda araştırma becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda çıkarımda bulunma, yenilikçilik ve sezgisel düşünme becerileriyle özgüven, iş birliği ve cesaret değerlerine vurgu yapılmıştır. Tablo 53’te farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 53: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.6.5.1. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur. (MEB)		*				
	SB.6.5.2. Dünya genelinde gelişmiş ülkelerin yetişmiş insan gücünü, öz kaynak yönetimini ve yatırım planlarını araştırır. (Zenginleştirme)		*				
	SB.6.5.3. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özellikleri, becerileri ve eğitim sürecini araştırır. (MEB)			*			
	SB.6.5.4. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder. (MEB)				*		
	SB.6.5.5. Ülkemizin kaynaklarının bölgesel dağılımına ilişkin gelişen ekonomik faaliyetleri araştırarak bu kaynakların bilinçsiz tüketiminin sonuçlarını değerlendirir. (daraltma)					*	

SB.6.5.6. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar. (MEB)

*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, vatandaşlık sorumluluklarından vergi vermenin topluma yansımalarını ve vergi vermenin önemini açıklamaları beklenmektedir.

Anlama: Zenginleştirilen anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden, dünya genelinde gelişmiş ülkelerin yetişmiş insan gücünü, yatırım planlarını ve öz kaynak yönetimlerini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin gelişimi konusunda eğitim durumu, yatırım faaliyetleri ve öz kaynak yönetimi planlamasının önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği karakteristik özellikleri, becerileri ve eğitim sürecini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin ilgi duydukları meslekleri araştırarak kariyer planı geliştirecekleri düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden nitelikli insan gücünün ülke ekonomisine katkılarını tüm boyutlarıyla analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin gelişimi konusunda nitelikli insan gücünün önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanıma daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden bölgelerin kaynaklarını araştırarak bu kaynakların bilinçsiz tüketiminin sonuçlarını sorgulamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin kaynaklarının bilinçli kullanılması konusunda bilinçleneceği ve çevrelerinde bu konuda farkındalık uyandıracakları düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin coğrafi özelliklerini araştırarak bölgelere göre yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlamaları

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bölgeleri tanıyarak bölgeler kapsamında geliştirecekleri yatırım planlarıyla girişimcilik becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Tablo 54: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Demokratik Yönetim 2. Pozitif Ayrımcılık 3. Politik Okuryazarlık 4. Karşılaştırmalı Analiz
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Etkin Vatandaşlık 2. Türkçe = Vatandaşlık – Hak ve Özgürlükler 3. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi = Hak, Özgürlük ve Sorumluluk
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Karşılaştırma 3. Kavramsallaştırma 4. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Toplumsal Değer 2. Sosyalleşme 3. Organize Etme 4. İçselleştirme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Anlama ve İfade Etme 2. Zaman ve Kronolojiyi Algılama 3. Araştırma Becerisi 4. Gözlem Becerisi 5. Toplumsal Okuryazarlık
Değerler ile İlişkilendirme	1. Sorumluluk 2. Nesnellik 3. Vatanseverlik 4. Adalet

Farklılaştırılan 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında demokratik yönetim, pozitif ayrımcılık, politik okuryazarlık ve karşılaştırmalı analiz farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi tablo 54’te temelinde bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda sorumluluk ve vatanseverlik değeriyle anlama ve ifade etme becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda nesnellik değeriyle zaman ve kronolojiyi algılama, gözlem becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda adalet değeriyle araştırma becerisi ve toplumsal okuryazarlık becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 55’te Sosyal Bilgiler 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 55: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Etkin Vatandaşlık	SB.6.6.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. (MEB)						*
	SB.6.6.2. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder. (MEB)				*		
	SB.6.6.3. Toplumsal hayatta demokrasinin önemini kavrayarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar. (Daraltma)					*	
	SB.6.6.4. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder. (MEB)					*	
	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar. (MEB)						*

SB.6.6.6. Dünyada uygulanan farklı yönetim biçimlerini araştırarak demokratik yönetimden farklı olan uygulamaların sorunlarını değerlendirir. (zenginleştirme)

*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yasama, yürütme ve yargı güçlerinin faaliyetlerini ve aralarındaki ilişkiyi açıklamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, kuvvetler ayrılığı prensibinin gerekliliğini kavrayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, Türk tarihinden ve güncel örneklerden hareketle toplumsal hayatta kadına verilen değerin farkına varmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Türk toplumunda kadının önemini ve değerini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanıma daraltma uygulanmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden toplumsal hayatta demokrasi uygulamalarını araştırarak temel hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu kavramaları beklenmektedir. Öğrencilerin, toplumun etkin birer vatandaşı olarak demokratik ilkeleri ve Anayasa'nın üstünlüğünü benimseyecekleri düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin yönetim süreçlerinde rol alan karar alma mekanizmalarını kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden kuvvetler ayrılığı prensibinde oluşturulan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin görev ve sorumluluklarını değerlendirmeleri beklenmektedir.

Sentez: Zenginleştirme uygulanan sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, dünyada uygulanan farklı yönetim biçimlerini araştırarak, demokratik yönetimden farklı olan uygulamaların sorunlarını değerlendirip çözüm üretmeleri

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin demokratik yönetim ilkelerinin değerini kavrayarak farklı yönetim uygulamalarına demokratik çözüm üreteceği düşünülmektedir.

**Tablo 56: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Uluslararası Rol 2. Kültürel Etki 3. Girişimcilik 4. Eleştirel Düşünme Becerisi 5. Çıkarımda Bulunma
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Küresel Bağlantılar 2. Türkçe = Zaman ve Mekân 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Uyum Çalışmaları 5. Medya Okuryazarlığı = Katılım Ortamı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Uygulama 3. Beceri Haline Getirme 4. Çözümleme 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Takım Çalışması 2. Değer Verme 3. Çevresel Farkındalık 4. Çok Boyutlu Duyarlılık
Becerilerle İlişkilendirme	1. Yaratıcı Düşünme 2. Yanal Düşünme 3. Çoklu Okuryazarlık 4. Politik Okuryazarlık 5. Finansal Okuryazarlık
Değerler ile İlişkilendirme	1. Kültürel Mirasa Duyarlılık 2. Vatanseverlik 3. Vefa 4. Kültürel Mirası Koruma 5. Saygı

Farklılaştırılan 6. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası rol, girişimcilik, küresel etki, eleştirel düşünme becerisi ve çıkarımda bulunma farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo

56’da bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama kazanımında kültürel mirası koruma ve saygı değerine; anlama düzeyi kazanımında kültürel mirasa duyarlılık değerine; uygulama düzeyi kazanımında finansal okuryazarlık becerisine; analiz düzeyi kazanımında politik okuryazarlık, yanal düşünme becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımında yaratıcı düşünme becerisi ve çoklu okuryazarlık becerisiyle vatanseverlik ve vefa değerine vurgu yapılmıştır.

Tablo 57: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Küresel Bağlantılar	SB.6.7.1. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular. (MEB)	*					
	SB.6.7.2. Ülkemizin kültürel faaliyetlerinin korunmasına ilişkin sosyal faaliyet etkinliklerine katılır. (zenginleştirme)		*				
	SB.6.7.3. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. (MEB)			*			
	SB.6.7.4. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkilerini analiz eder. (MEB)				*		
	SB.6.7.5. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder. (MEB)					*	
	SB.6.7.6. Ülkemizin uluslararası turizm, ekonomi ve kültürel etkileşim faaliyetlerini inceleyerek yeni uygulamalar geliştirir. (Zenginleştirme)						*

Tablo 57’de Sosyal Bilgiler 6. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden evrensel anlamda popüler kültürün ülkemiz kültürü üzerindeki etkilerini sorgulamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, millî kültür öğelerini popüler kültürün öğelerinden ayırt edebileceği düşünülmektedir.

Anlama: Zenginleştirilen anlama düzeyi kazanımda öğrencilerden, ülkemizin kültürel faaliyetlerinin korunmasına ilişkin sosyal faaliyet etkinliklerine katılmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, kültürel faaliyetlerin korunmasına duyarlılık kazanacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz etmesi beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülke kaynakları ve ihtiyaçları hususunda yapılan ithalat ve ihracat faaliyetlerini kavrayacağı düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin Türk Cumhuriyetleri ve komşu ülkelerle olan ilişkilerinin önemini görmeleri sağlanır.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden ülkemizin sahip olduğu siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel anlamda üstlendiği rolleri analiz etmeleri ve değerlendirmeleri beklenmektedir. Ülkenin uluslararası düzeyde üstlendiği rolleri kavrayan öğrencilerin, uluslararası ilişkilere ilişkin bilinçleneceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden ülkemizin uluslararası turizm, ekonomi ve kültürel etkileşim faaliyetlerini inceleyerek yeni uygulamalar geliştirmesi beklenmektedir. Öğrencilerin, ülkenin uluslararası potansiyelini geliştirecek etkinlikler geliştirmesiyle birlikte girişimcilik, sezgisel düşünme ve inovatif düşünme gibi becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

6.4. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programı

Tablo 58: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. İletişim 2. Medya Okuryazarlığı 3. Sosyal Farkındalık 4. Davranış ve Tutum 5. Araştırma Becerisi
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Birey ve Toplum 2. Türkçe = Birey ve Toplum – İletişim – Kişisel Gelişim 3. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 4. Halk Kültürü = Halk Bilgisi – Toplumsal Uygulamalar 5. Drama = İletişim – Etkileşim 6. İnsan Hakları ve Demokrasi = Hak, Özgürlük ve Sorumluluk, Birlikte Yaşama 7. Medya Okuryazarlığı = Birey, Toplum ve Medya – Katılım Ortamı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Anlama 2. Kavrama 3. Öz Denetim 4. Çözümleme 5. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Özel Hayata Saygı 2. Toplumsal İlişkiler ve Etkileşim 3. Organize Etme 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Eleştirel Düşünme Becerisi 2. Öz Kontrol 3. Çoklu Okuryazarlık 4. Farkındalık
Değerler ile İlişkilendirme	1. Aile İçi İletişime Duyarlılık 2. Özgürlük 3. Sorumluluk 4. Özgüven

Farklılaştırılan 7. sınıf birey ve toplum öğrenme alanında iletişim, davranış ve turum, medya okuryazarlığı, sosyal farkındalık ve araştırma becerisi farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 58’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda aile içi iletişime duyarlılık değeriyle öz kontrol becerisine; uygulama ve analiz kazanımında sorumluluk değeriyle çoklu okuryazarlık becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda özgürlük ve özgüven değeriyle eleştirel düşünme ve farkındalık becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 59’da farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 59: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Birey ve Toplum	SB.7.1.1. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır. (MEB)	*					
	SB.7.1.2. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır. (MEB)		*				
	SB.7.1.3. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. (MEB)			*			
	SB.7.1.4. Geçmişten günümüze iletişim araçlarının değişimini ve toplumsal hayata etkilerini analiz eder. (zenginleştirme)				*		
	SB.7.1.5. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular. (MEB)					*	
	SB.7.1.6. İletişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte insan ilişkilerinde yaşanan problemleri araştırarak çözüm ve farkındalık oluşturabilecek projeler, faaliyetler ve etkinlikler geliştirir. (zenginleştirme)						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden olumlu iletişim yollarını kavramaları ve beceri hâline getirmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin bu iletişim yollarını beceri hâline getirerek bireysel ve toplumsal ilişkilerde kullanmaları beklenmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü kavramaları ve değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin medyanın toplumsal etkilerini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, iletişim araçlarını kullanırken özel hayatın gizliliği, doğru bilgi alma hakkı ve kitle iletişim özgürlüğü haklarını koruması ve bu haklarının getirmiş olduğu sorumluluklara uyması beklenmektedir. Böylece öğrencilerin olumlu iletişim kurarken kişisel hak ve sorumluluklarını gözeteceği düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirilen analiz düzeyi kazanımında öğrencilerden, geçmişten günümüze değin kitle iletişim araçlarının gelişimini araştırarak bu gelişimin toplumsal yansımalarını analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin tarihsel süreç içerisinde toplumsal hayatın değişimde kitle iletişim araçlarının rolünü kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, iletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek iletişim sürecindeki kendi tutum ve davranışlarını sorgulaması beklenmektedir. Böylece öğrencilerin etkili iletişimin gerekliliklerini ve becerilerini kavrayarak uygulayacakları düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, iletişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte insan ilişkilerinde yaşanan problemleri araştırarak çözüm oluşturabilecek proje ve etkinlik önerileri geliştirmeleri beklenmektedir. Proje önerileri geliştiren öğrencilerin, iletişim kurallarını benimseyerek çevrelerinde farkındalık oluşturacakları düşünülmektedir.

Tablo 60: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Tarihsel Kanıt Kullanma 2. Araştırma 3. Değişimi Sorgulama 4. Zaman ve Kronolojiyi Algılama 5. Kültürel Analiz
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Kültür ve Miras 2. Türkçe = Milli Kültürümüz – Erdemler – Birey ve Toplum 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Dramada ve Farklı Mekânlar 5. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı olarak Medya – Birey Toplum ve Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Kavramsallaştırma 3. Çözümleme 4. Değerlendirme
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Nesnel Kaynak Kullanımı 3. Kronolojik Farkındalık 4. Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Araştırma 2. Kronolojiyi Algılama Becerisi 3. Çözümleme 4. Çoklu Okuryazarlık 5. Kültürel Analiz
Değerler ile İlişkilendirme	1. Doğruluk 2. Estetik 3. Duyarlılık 4. Sorumluluk 5. Vatanseverlik

Farklılaştırılan 6. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında tarihsel kanıt kullanma, değişimi sorgulama, araştırma, zaman ve kronolojiyi kullanma ve kültürel analiz farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 60’da bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir.

Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda estetik değeriyle kültürel analiz becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda doğruluk ve duyarlılık değeriyle çözümleme becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda vatanseverlik, sorumluluk değeriyle araştırma, kronolojiyi algılama ve çoklu okuryazarlık becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 61’de Sosyal Bilgiler 7. sınıf kültür ve miras öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 61: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Kültür ve Miras	SB.7.2.1. Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. (MEB)		*				
	SB.7.2.2. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir. (MEB)		*				
	SB.7.2.3. Avrupa’daki gelişmelere bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar. (MEB)			*			
	SB.7.2.4. Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. (MEB)				*		
	SB.7.2.5. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur. (MEB)					*	
	SB.7.2.6. Osmanlı Devleti’nin kuruluşdan dağılmaya kadar olan süreçteki toplumsal, teknolojik ve politik uygulamalarını analiz ederek devletlerin sürekliliğini koruyacak çıkarımlar geliştirir. (zenginleştirme)						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin kısa sürede gelişmesini etkileyen faktörleri kavrayacağı düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışını araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Osmanlı kültür sanat anlayışının toplumsal hayata yansımalarını kavrayacakları ve estetik değer analizi becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden XV ve XVI. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan gelişimleri araştırmaları istenmektedir. Böylece öğrencilerin Avrupa'da yaşanan gelişimlere dayanarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan nedenleri kavrayacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin siyasi gücünü oluşturan fetih, iskân ve hoşgörü politikalarını kavrayacağı düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucunda ortaya çıkan kurumların faaliyet alanlarından hareketle toplumsal ve ekonomik değişimler hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, Osmanlı Devleti'nin kuruluştan dağılmaya kadar olan süreçteki toplumsal, ekonomik, teknolojik ve siyasi değişimlerini analiz etmeleri beklenmektedir. Analiz sürecini gerçekleştiren öğrencilerin, devletlerin sürekliliğini koruyacak uygulamalar geliştirmesi beklenmektedir.

Tablo 62: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Toplumsal Hareketlilik 2. Problem Çözme Becerisi 3. Uluslararası Göç 4. Kanıt Kullanma 5. Sezgisel Düşünme
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = İnsanlar, Yerler ve Çevreler 2. Türkçe = Doğa ve Evren – Zaman ve Mekân- Hak ve Özgürlükler 3. Fen Bilgisi = Dünya ve Evren 4. Şehrimiz = Şehrimi Tanıyorum – Şehirde Yaşam 5. Drama = Dikkat ve Gözlem 6. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Bilgi 2. Kavramsallaştırma 3. Çözümleme 4. Değerlendirme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Çevresel Farkındalık 3. Yardımlaşma 4. Değer Verme 5. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Tablo, Grafik ve Diyagram Okuma 2. Neden-Sonuç İlişkisi Kurma 3. Problem Çözme 4. Coğrafi Okuryazarlık 5. Yorumlama 6. Çıkarımda Bulunma
Değerler ile İlişkilendirme	1. Özgürlük 2. Yardımlaşma 3. Sorumluluk 4. Duyarlılık

Farklılaştırılan 6. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında toplumsal hareketlilik, problem çözme becerisi, kanıt kullanma, uluslararası göç ve

sezgisel düşünme farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 62’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri ortaya çıkarılmıştır. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda özgürlük değeriyle çıkarımda bulunma becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda sorumluluk değeriyle tablo, grafik ve diyagram okuma ve yorumlama becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda yardımlaşma ve duyarlılık değeriyle coğrafi okuryazarlık ve problem çözme becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 63’te Sosyal Bilgiler 7. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 63: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu

Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması							
Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.7.3.1. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir. (MEB)	*					
	SB.7.3.2. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur. (MEB)		*				
	SB.7.3.3. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar. (MEB)			*			
	SB.7.3.4. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır. (MEB)				*		
	SB.7.3.5. Uluslararası zorunlu göç hareketliliğini inceleyerek Türkiye’nin bu konuda izlediği politika ve uygulamaları değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.7.3.6. Türkiye’de göç ve nüfus hareketliliğini inceleyerek göç hareketliliğini azaltacak bölgesel						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini araştırarak, yerleşme ve seyahat özgürlüğü kısıtlaması hâlinde ortaya çıkacak olumsuz durumları örnekler verip açıklamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, özgürlük kavramını farklı değişkenlerden inceleyebilecekleri düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörleri araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin yerleşmeyi etkileyen unsurları tüm boyutlarıyla kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özellikleri hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin tablo ve grafik okuma becerileriyle birlikte ülkenin demografik özellikleri hakkında yorum geliştirme becerilerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden uluslararası düzeyde göçe neden olan sebepleri analiz ederek sonuçlarının toplumsal ve bireysel etkilerini değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin göçü azaltacak politikalar konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilmiş değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden uluslararası zorunlu göç hareketliliğini inceleyerek Türkiye’nin bu konudaki politika ve uygulamalarını değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin özellikle dezavantajlı grupların zorunlu göç durumlarına karşı duyarlılık ve bilinç düzeylerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden Türkiye’de nüfus ve göç hareketliliğini inceleyerek göçü azaltacak bölgelerin jeoekonomik durumlarının göz önünde bulundurulduğu bölgesel kalkınma planları oluşturmaları

beklenmektedir. Böylece öğrencilerin göçe karşı duyarlılık kazanacakları ve bölgelerin ekonomik potansiyellerini tanıyacakları düşünülmektedir.

Tablo 64: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Sezgisel Düşünme 2. Değişimi İnceleme 3. Bilimsel Araştırma 4. Teknolojik Okuryazarlık 5. Çoklu Okuryazarlık
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Bilim, Teknoloji ve Toplum 2. Türkçe = Bilim ve Teknoloji 3. Fen Bilgisi = Fiziksel Olaylar 4. Teknoloji ve Tasarım = Doğadan Tasarıma – Tasarım ve Teknolojik Çözüm 5. Matematik = Veri İşleme 6. Medya Okuryazarlığı = Bilgi Kaynağı Olarak Medya 7. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Kavrama 2. Bilimsel Uygulama 3. Değerlendirme 4. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. Tepkide Bulunma 3. Zaman Farkındalığı 4. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Kronolojik Analiz 2. Bilgi Okuryazarlığı 3. Yaratıcı Düşünme 4. Araştırma Becerisi 5. Karar Verme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Özgürlük 2. Bilimsellik 3. Sorumluluk 4. Çalışkanlık

Farklılaştırma yapılan 6. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında sezgisel düşünme, değişimi inceleme, bilimsel araştırma, teknolojik okuryazarlık ve çoklu okuryazarlık farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 64’te bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri ortaya çıkarılmıştır. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda özgürlük değeriyle bilgi okuryazarlığı becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda çalışkanlık değeriyle kronolojik analiz becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda sorumluluk ve bilimsellik değeriyle araştırma, yaratıcı düşünme ve karar verme becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 65’te Sosyal Bilgiler 7. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 65: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. (MEB)	*					
	SB.7.4.2. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir. (MEB)		*				
	SB.7.4.3. Geçmişte yapılan bilimsel keşiflerin geçmiş dönem toplumsal hayat yansımalarını araştırarak günümüz toplumuna etkilerini inceler. (zenginleştirme)			*			
	SB.7.4.4. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel bilginin oluşmasına etkisini analiz eder. (MEB)				*		
	SB.7.4.5. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. (MEB)					*	
	SB.7.4.6. Geçmiş dönem bilimsel buluşlardan hareketle günümüz toplumunun ihtiyaçlarını						*

karşılacak bilimsel proje fikirleri geliştirir.
(zenginleştirme)

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, tarihsel süreç içerisinde bilginin korunması, aktarılması ve yaygınlaştırılması aşamasında meydana gelen değişiklikleri araştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, bilginin depolanma ve yaygınlaştırılması sürecinde teknolojinin meydana getirdiği değişikliği kavrayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, bilimsel araştırma ve arge sürecinde özgür düşünce ortamı oluşturma önemini kavramaları beklenmektedir. Öğrencilerin, özgür düşüncenin bilimsel araştırma sürecine girişte temel şartlardan olduğu konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Uygulama: Zenginleştirilen uygulama düzeyi kazanımda öğrencilerin geçmişte yapılan bilimsel keşiflerin, geçmiş dönem topluma yansımalarını araştırarak günümüz teknolojisine ve toplumuna etkilerini incelemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin birikimli ilerleyen bilimin çalışma prensibini ve toplumsal etkilerini kavrayacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel bilginin oluşmasına etkilerini analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ilk buluşların ve keşiflerin toplumların gelişim seyrine etkisini kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlendirme düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilgilerin bilime katkılarını analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Türk-İslam dünyasında yetişen bilim adamlarının keşiflerinin ve icatlarının dünyaya yansımalarını kavrayacakları düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, geçmiş dönem bilimsel buluşlardan hareketle günümüz toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bilimsel proje fikirleri geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin bilimsel

gelişmeleri takip ederek toplumun ihtiyaçları çerçevesinde yaratıcı ve çözüm odaklı fikirler öne süreceği düşünölmektedir.

Tablo 66: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Kariyer Uyumu 2. Üretim Teknolojisi 3. Yaratıcı Düşünme 4. Dijital Ticaret 5. Sezgisel Çıkarım
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Üretim, Dağıtım ve Tüketim 2. Matematik = Olasılık 3. Türkçe = Kişisel Gelişim – Zaman ve Mekân 4. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar – Halk Bilgisi
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Kavramsallaştırma 3. Çözümleme 4. Çıkarım ve Sorgulama 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Alma 2. İş Birliği 3. Tepkide Bulunma 4. Değer Analizi
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Kariyer Uyum Becerisi 2. Değişim ve Sürekliliği Algılama 3. Yenilikçilik 4. Araştırma Becerisi 5. Zaman ve Kronolojiyi Algılama 6. Sezgisel Düşünme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Çalışkanlık 2. Özgürlük 3. Sorumluluk 4. Özgüven

Farklılaştırma yapılan 6. sınıf üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanında tablo 66’da kariyer uyumu, üretim teknolojisi, yaratıcı düşünme, dijital ticaret ve sezgisel çıkarım farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımında özgürlük değeriyle değişim ve sürekliliği algılama becerisine; uygulama ve analiz kazanımında zaman ve kronolojiyi algılama ve araştırma

becerisiyle çalışkanlık değerine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda sezgisel düşünme, yenilikçilik ve kariyer uyum becerisiyle, sorumluluk ve özgüven değerine vurgu yapılmıştır. Tablo 67’de Sosyal Bilgiler 7. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 67: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar. (MEB)	*				
	SB.7.5.2. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir. (MEB)		*			
	SB.7.5.3. Teknolojinin üretim faaliyetlerindeki etkisinin seri üretime ve iş bölümüne yansımalarından hareketle sosyal ve ekonomik hayattaki değişimleri inceler. (zenginleştirme)			*		
	SB.7.5.4. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. (MEB)				*	
	SB.7.5.5. Geçmişten günümüze meslek eğitimi ve toplumsal sorumluluk kazandıran kurumları araştırarak günümüz meslek kuruluşlarının uygulamalarıyla karşılaştırır. (zenginleştirme)					*
	SB.7.5.6. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar. (MEB)					*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerin üretim sürecinde ve yönetim anlayışında toprağın önemini kavramaları beklenmektedir. Toprağın yer altı

ve yer üstü zenginliklerini ve kullanım alanlarını kavrayan öğrencilerin, bu faktörün üretim politikasına ve yönetim sürecine etkilerini geçmiş ve bugünden örnekler vererek açıklayacağı düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarını araştırmaları ve sosyal yaşamda üstlendiği rolleri kavramaları beklenmektedir. Öğrencilerin toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve kurumların görev sorumluluk ve önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Zenginleştirilen uygulama düzeyi kazanımda öğrencilerden, teknolojinin üretim faaliyetlerindeki etkisinin seri üretime ve iş bölümüne yansımalarının, sosyal ve ekonomik hayatta yarattığı değişimleri incelemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin üretim faktöründe meydana gelen değişimlerin toplumsal hayattaki yansımalarını kavrayacakları ve gelecekte meydana gelecek değişimlere yönelik sezgisel çıkarımlarda bulunacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden dijital teknolojilerin üretim, tüketim ve dağıtım alanında meydana getirdiği değişiklikleri analiz etmeleri beklenmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirme yapılan değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden geçmişten günümüze kadar meslek eğitimi ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandıran kurumları araştırarak faaliyet ve uygulamaları açısından günümüz meslek kuruluşlarıyla karşılaştırmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, meslek kuruluşlarının uygulamalarının tarihsel zaman içerisinde farklılaştığını kavrayacakları düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden dünyadaki gelişmeler ışığında, yeni meslekleri de araştırarak mesleki tercihlerine ilişkin planlama yapmaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ilgi ve yeteneklerine ilişkin kariyer uyum planı yapacakları düşünülmektedir.

**Tablo 68: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler
Dersi 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Diğer Derslerle
İlişkilendirilmesi**

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Demokrasinin Gelişimi 2. Demokratik Uygulamalar 3. Problem Çözme 4. Analitik Düşünme Becerisi 5. Çoklu Okuryazarlık
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Etkin Vatandaşlık 2. Türkçe = Vatandaşlık – Hak ve Özgürlükler – Birey ve Toplum 3. Halk Kültürü = Toplumsal Uygulamalar 4. Hukuk ve Adalet = Haklarımız ve Sorumluluklarımız 5. Medya Okuryazarlığı = Katılım Ortamı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Kavramsallaştırma 3. Uygulama Yapma 4. Değerlendirme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Sosyal Kazanımlar 2. Birlikte Yaşama 3. Değer Verme 4. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Eleştirel Düşünme 2. Problem Çözme Becerisi 3. Sorgulama Becerisi 4. Karar Verme 5. Politik Okuryazarlık
Değerler ile İlişkilendirme	1. Barış 2. Vatanseverlik 3. İletişim 4. Eşitlik 5. Öz Kontrol 6. Nesnellik

Farklılaştırılan 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında demokrasinin gelişimi, demokratik uygulamalar, problem çözme, analitik düşünme becerisi ve çoklu okuryazarlık farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma

stratejisi temelinde tablo 68’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda nesnellik ve eşitlik değeriyle sorgulama becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda vatanseverlik ve barış değeriyle politik okuryazarlık becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda iletişim ve öz kontrol değeriyle problem çözme, eleştirel düşünme ve karar verme becerisine vurgu yapılmıştır. Tablo 69’da Sosyal Bilgiler 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 69: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Etkin Vatandaşlık	SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar. (MEB)	*					
	SB.7.6.2. Atatürk’ün, Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar. (MEB)		*				
	SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir. (MEB)			*			
	SB.7.6.4. Demokrasinin uygulama süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder. (MEB)				*		
	SB.7.6.5. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde uygulanan demokratik uygulamalara örnek vererek uygulamaların topluma yansımalarını değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.7.6.6. Demokratik yönetim anlayışının işleyiş potansiyelini geliştirmek adına yönetilenlere ve yöneticilere düşen görevlere ilişkin öneriler geliştirir. (zenginleştirme)						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden demokrasinin ortaya çıkışını ve günümüzdeki toplumsal yansımalarını örnek vererek açıklamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin tarihsel süreçte demokratik yönetim uğruna verilen mücadeleleri kavrayarak toplumsal hayatta demokratik değerlerin önemini açıklayacakları düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Atatürk'ün, Türk demokrasinin kuruluşu için yaptığı mücadeleleri incelemeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, Atatürk'ün Türk demokrasisine katkılarını kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini, toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, sosyal, laik ve hukuk devleti olmasının toplumsal sonuçlarını kavrayacakları düşünülmektedir.

Analiz: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan analiz düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden demokrasinin uygulanmasında karşılaşılan sorunları analiz etmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin dünya genelinde demokrasi ile yönetilen ülkelerdeki antidemokratik sorunları neden-sonuç ilişkisi kapsamında kavrayacakları düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde gerçekleşen demokratik uygulamaların toplumsal yansımalarını gözlemleyerek değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, demokrasinin toplumsal algı ve tutumları yönetim sürecine yansıtması özelliğini kavrayacakları düşünülmektedir.

Sentez: Zenginleştirilen sentez düzeyi kazanımda öğrencilerden, demokratik yönetim anlayışının işleyiş ve potansiyelini geliştirmek adına yönetenlere ve yönetilenlere düşün görevlere ilişkin öneriler geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin demokratik yönetim sürecini tam anlamıyla kavrayacakları ve sürecin

iyileşmesi hususunda öneriler geliştirerek bu konuda bilinçlenecekleri düşünülmektedir.

Tablo 70: Bütünleştirici Müfredat Modelinde Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Diğer Derslerle İlişkilendirilmesi

Boyutlar	İçerik
Farklılaştırma Stratejisi	1. Uluslararası Etkileşim 2. Küresel Farkındalık 3. Beyin Fırtınası 4. Çoklu Perspektif 5. Çıkarımda Bulunma
Öğrenme Alanı ile İlişkilendirme	1. Sosyal Bilgiler = Küresel Bağlantılar 2. Türkçe = Zaman ve Mekân – Erdemler 3. Halk Kültürü = Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma 4. Drama = Uyum Çalışmaları 5. Medya Okuryazarlığı = Katılım Ortamı Olarak Medya – Bilgi Kaynağı Olarak Medya
Bilişsel Alan ile İlişkilendirme	1. Hatırlama 2. Karşılaştırma 3. Analiz Etme 4. Değerlendirme 5. Sentez
Duyuşsal Alan ile İlişkilendirme	1. Dinleme 2. Evrensel Farkındalık 3. Çevresel Kazanım 4. Evrensel Değer Kazanımı 5. Organize Etme
Beceriler ile İlişkilendirme	1. Eleştirel Düşünme 2. İnovatif Düşünme 3. Teknoloji Okuryazarlığı 4. Yaratıcı Düşünme 5. Kriz Yönetimi 6. Kalıp Yargıyı Fark Etme
Değerler ile İlişkilendirme	1. Barış 2. Vefa 3. Saygı 4. Küresel Sorunlara Karşı Duyarlılık 5. Nesnellik

Farklılaştırılan 7. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası etkileşim, küresel farkındalık, beyin fırtınası, çoklu perspektif ve çıkarımda bulunma farklılaştırma stratejisi olarak belirlenmiştir. Farklılaştırma stratejisi temelinde tablo 70’de bilişsel alan, duyuşsal alan, beceri ve değer hedefleri belirlenmiştir. Hatırlama ve anlama düzeyi kazanımda nesnellik değeriyle çoklu okuryazarlık becerisine; uygulama ve analiz düzeyi kazanımda saygı değeriyle kalıp yargıyı fark etme ve eleştirel düşünme becerisine; değerlendirme ve sentez düzeyi kazanımda küresel sorunlara karşı duyarlılık ve vefa değeriyle yaratıcı düşünme, inovatif düşünme ve kriz yönetimi değerine vurgu yapılmıştır. Tablo 71’de Sosyal Bilgiler 7. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanı farklılaştırılmış kazanım tablosu verilmiştir.

Tablo 71: Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Programı Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Farklılaştırılmış Program Kazanımı Tablosu
Kazanımların Bilişsel Süreçte Yapılandırılması

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
Küresel Bağlantılar	SB.7.7.1. Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir. (MEB)	*					
	SB.7.7.2. Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır. (MEB)		*				
	SB.7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular. (MEB)			*			
	SB.7.7.4. Uluslararası ekonomik faaliyet yürüten kurumların kuruluş amaçlarını, faaliyetlerini ve dünya ticaretine katkılarını analiz eder. (zenginleştirme)				*		
	SB.7.7.5. Küresel sorunlara karşı kurulmuş uluslararası örgüt ve teşkilatların yapısını inceleyerek, geliştirdikleri uygulamaları değerlendirir. (zenginleştirme)					*	
	SB.7.7.6. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. (MEB)						*

Hatırlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hatırlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşları araştırarak Türkiye'nin bu kuruluşlardaki rolünü kavramaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin Türkiye'nin uluslararası örgütlerdeki üyeliğinin ve bu durumun ülkeye kazanımlarını değerlendirecekleri düşünülmektedir.

Anlama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden Türkiye'nin yakın ilişkiler kurduğu ve etkin rol aldığı ekonomik bölge ve kuruluşları tanımaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin, ülkenin dış ticaret potansiyelinin gelişmesi konusunda uluslararası ekonomi kuruluşlarının önemini kavrayacakları düşünülmektedir.

Uygulama: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan uygulama düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden, toplumda çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgulaması beklenmektedir. Böylece öğrencilerin kültürlerle karşı saygı ve duyarlılık konusunda bilinçleneceği düşünülmektedir.

Analiz: Zenginleştirilen analiz düzeyi kazanımda öğrencilerden uluslararası ekonomik faaliyet yürüten kurumların kuruluş amaçlarını, faaliyetlerini ve dünya ticaretine katkılarını araştırmaları ve çözümlemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin böylece uluslararası ekonomik birlikteliklerin neden ne sonuçlarını analiz edebilecekleri düşünülmektedir.

Değerlendirme: Zenginleştirilen değerlendirme düzeyi kazanımda öğrencilerden, küresel sorunlara karşı kurulmuş uluslararası örgüt ve teşkilatların yapısını inceleyerek geliştirdikleri uygulamaları değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin küresel sorunlara karşı uluslararası dayanışmanın rolünü kavrayacakları düşünülmektedir.

Sentez: Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan sentez düzeyi kazanım doğrudan alınmıştır. Bu kazanımda öğrencilerden arkadaşları ile birlikte iş birliği çerçevesinde küresel sorunların çözümüne yönelik fikir geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrencilerin küresel anlamda uluslararası toplumları etkileyen sorunlara karşı duyarlı ve bilinçli olabilecekleri düşünülmektedir.

7. SONUÇ VE TARTIŞMA

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim programlarında üst düzey düşünme becerilerinin öğretimini hedef alan organize bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan araştırmada Sosyal Bilgiler öğretim programının bütünleştirici müfredat modeline göre farklılaştırılması hedeflenmiştir.

Atalay (2014) farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler öğretiminin üstün zekâlı öğrencilerin akademik başarı, tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkisini araştırmıştır. Araştırmacı Sosyal Bilgiler 4. sınıf “İyi ki Var” ünitesini bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemi kullanarak üstün yeteneklilerin karakteristik özelliklerine göre farklılaştırmıştır. Çalışmasını farklılaştırma stratejisi, tema boyutları, diğer derslerle ilişkilendirme, metabilîş, ürün ve değerlendirme kapsamında farklılaştıran araştırmacı, ünite kazanımlarını Bloom bilişsel alan hedefleri ve hedeflerin alt boyutları kapsamında farklılaştırmıştır. Böylece “İyi ki Var” ünitesi için ayrıntılarıyla toplamda 33 kazanım oluşturulmuştur. Araştırmacı böylece bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma yöntemiyle geliştirilen programın etkililiğini sınamıştır. Araştırma sonucunda bütünleştirilmiş müfredat yöntemiyle farklılaştırılan Sosyal Bilgiler 4. sınıf programı “İyi ki Var” ünitesinin üstün yetenekli öğrencilerin akademik başarı, tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına olumlu düzeyde etkisi olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca benzer yabancı dil, fen ve teknoloji, Türkçe ve matematik alanlarında program farklılaştırma çalışmaları yapan ve farklılaştırılmış programın akademik başarı, erişî, tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkisini araştıran Kanlı (2008), Özyaprak (2012), İşkeller (2008), Sayı (2013) benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Korkut (2017) “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Bütünleştirilmiş Müfredat Modeline Göre Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Öğretimi” çalışmasında deneysel yöntemle öğrencilerin bilgi düzeyi, akademik başarısı, problem çözme ve öz düzenleme becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırmada deney grubu ve kontrol

grubunun bilgi düzeyi ve akademik başarısı arasında anlamlı bir farklılık çıkmasa da deney grubunun lehine problem çözme ve öz düzenleme becerilerinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Dreeszen (2009) yapmış olduğu çalışmada üstün yetenekli bireylerin eğitiminde Sosyal Bilgiler öğretiminin öz düzenleme becerilerini, düşünme becerilerini, motivasyon becerilerini, problem çözme becerilerini ve liderlik becerilerini desteklediği sonuçlarına ulaşmıştır. Breiter (1991), çalışmaları sonucunda Sosyal Bilgilerin alan genişliğinin üstün yeteneklilerin eğitiminde çok iyi bir araç olduğu sonuçlarına ulaşarak üstün yetenekli bireylerin karmaşık yaşam problemlerini çözmekten mutlu olduğunu ve onlara sunulacak gerçek yaşam problemlerinin basitten karmaşığa doğru ilerlemesi gerektiğini savunmuştur. Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencileri zorlayacak problem durumlarının onların düşünme becerilerini geliştireceğini belirtmiştir. Lewin (1995) bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırdığı Sosyal Bilgiler programını uygulayarak öğretmenlerin uygulamalarla ilgili görüşlerini almıştır. Öğretmen görüşlerini dikkate alarak farklılaştırılmış müfredat modelini grup çalışmalarıyla uygulayan araştırmacı, grup çalışmalarının öğrencilerin sosyalleşme düzeylerini artırdığını belirtmiştir. Ayrıca hayatın içinden seçilen sorunlara öğrencilerin pratik çözümler üretmesini sağlayan programın öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirdiği sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırmacı bütünleştirilmiş öğretim programının öğrencilerin gerçek yaşamla bağ kurmasını kolaylaştırdığını söylemiştir. Kieffer (1996) yapmış olduğu çalışmada bütünleştirilmiş eğitim programını sanat dersinin farklılaştırılmasında kullanmıştır. Araştırma sonucunda iş birliğine dayalı çalışmalarla öğrencilerin anlamlı öğrenme süreci ve yeni bir bakış açısı kazandığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ford (2000) ortaokul 7. sınıf düzeyindeki öğrencilerle yapmış olduğu çalışmada deney grubuna bütünleştirilmiş müfredat modeli, kontrol grubuna geleneksel öğretim yöntemi uygulamıştır. Deney grubunun akademik başarı düzeylerinde ve derse karşı tutumlarında anlamlı düzeyde artış gözlemlemiştir.

Tican (1996) hava kirliliği ile ilgili üniteyi disiplinler arası stratejide bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırarak öğrencilerin çevreye karşı duyarlılık düzeylerinin arttığı sonuçlarına ulaşmıştır. McCullar (1998), Amerika’da bütünleştirilmiş öğretim programı modelini Sosyal Bilgiler, fen, matematik ve İngilizce müfredatlarına uygulamıştır. Uygulama sonucunda öğrencilerde genel anlamda motivasyon ve güdülenme düzeylerinde artış gözlenmiştir.

Diğer açıdan Sosyal Bilgiler öğretiminin üstün yeteneklilerin eğitiminde yeri ve önemini araştıran Çal (2018), BiLSEM merkezlerinde görev yapan öğretmenlere Sosyal Bilgiler eğitiminin üstün yeteneklileri için önemi konusunda görüşlerini araştırmıştır. Araştırmacı Sosyal Bilgiler öğretiminin toplumsal hayattaki yeri ve önemini toplumsal hayata uyum, vatandaşlık bilinci oluşturma, iletişim becerileri, sosyalleşme ve sözel zekâ gelişimi, liderlik ve yaratıcılık gelişimi, araştırma, sorgulama ve çoklu bakış açısı kazandırma, ilgi ve yeteneklerinin farkında olma, sosyal bilim disiplinlerini öğrenme, güncel bağlantılar kurma, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık geliştirme, problem çözme becerisi geliştirme, tarihi ve kültürel farkındalık kazanma, değerler eğitimi açısından önemli olduğu görüşleri ve sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırmacı ayrıca araştırmacı ve akademisyenler tarafından komisyon oluşturulması gerektiğini ve oluşturulan komisyonun BİLSEM’de Sosyal Bilgiler dersi için zenginleştirilmiş program taslağı oluşturmaları gerektiğini belirtmiştir. BİLSEM’lerde etkinlik tabanlı öğretim planları oluşturulması için araştırmacıların teşvik edilmesi gerektiğini, sosyal bilimlerde araştırma faaliyetlerinin ve öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler oluşturulması gerektiğini söylemiştir.

Mertol (2014), Türkiye ve ABD’de üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim uygulamalarını ve öğretmen görüşlerini karşılaştırdığı çalışmada üstün yetenekli öğrenciler için ABD ve Türkiye’de program farklılaştırma çalışmaları yapıldığı, Türkiye’de farklılaştırma programı ve etkinlikleri için örnek çalışmaların yetersizliği olmakla birlikte iki ülkeninde Millî Eğitim internet adreslerinde üstün yeteneklilerin eğitimi için doküman paylaşımının yapıldığı, her iki ülkenin çok kültürlü yapıda olmasına karşın değerler eğitimine yeterince önem verilmediği görüşlerine ulaşmıştır. Her iki ülkede de üstün yeteneklilere Sosyal Bilgiler eğitiminde alternatif yöntem ve tekniklere başvurulduğu, sıklıkla kullanılan yöntemin drama yöntemi olduğu, akıllı tahta ve internet kullanımının yaygınlaştığı ve ABD’de akıllı tahta kullanımının ön planda olduğu, ABD’de eğitimde oyun kullanımının arttığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca araştırmacı, Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerde görsel materyaller ön plandayken ABD’de yazılı ve sözel materyallerin ön planda olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Hedefler kapsamında programın kazanım farklılaştırma sürecinde Benjamin Bloom’un eğitim hedefleri ve bilişsel süreç becerileri sınıflandırması devreye

sokulmuştur. Eğitim hedefleri sınıflandırmasının farklılaştırma uygulamalarında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bloom; bilişsel süreç becerilerini hatırlama, anlama, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez olmak üzere altı basamakta vurgulamıştır.

Bilişsel süreç becerilerinin hatırlama düzeyi basamağı, tanıma ve hatırlama alt bilişsel adımlarından oluşmaktadır. Tanıma düzeyinde bilginin uzun süreli bellekteki yerini saptamak amaçlanmaktadır. Hatırlama düzeyinde ise uzun süreli bellekte var olan bilgiyi geri getirmek amaçlanmaktadır. Bu basamakta öğrencilerden verilen görev ve sorumlulukları talebe uygun biçimde değiştirmeden karşılamaları beklenmektedir (Anderson, Krathwohl, 2001).

Öğrenciler hatırlamaya yönelik düşünme süreçlerini kullanmaları hususunda öğrendiklerini hatırlayabilmeleri için çok ortamlı düşünme süreçlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu açıdan ders sürecinde farklı duyulara hitap eden araç gereçlerin işe koşulması gerektiği düşünülmektedir (Emir, 2013). Modelin bu aşamasında öğrencilerin sınıflamaları, ilkeleri, kavramları, kuramları, alana özgü becerileri, algoritmaları, kuram ve model yapılarını, teknik ve yöntemleri ve gerekli ölçüt bilgilerini kullanmaları beklenmektedir (Anderson, Krathwohl, 2010). Bloom'un bilişsel süreç becerilerini sınıflandırması, düşünme becerilerini etkilememektedir. Düşünme süreçlerinin, süreç becerilerinin tümüyle etkileşimi bulunmaktadır. Beyer (1987); eğitim hedefleri sınıflandırmasını karmaşık işlemler olan kavramsallaştırma, problem çözme, karar verme ve mikro düşünme becerilerini açık, kolay ve uygulanabilir olarak ifade etmiştir. Eğitim programcıları, bilginin hatırlanması ve işlenmesi sürecinde eğitim hedefleri sınıflandırması yapmanın daha kolay olduğunu vurgulamıştır.

Karmaşık yapıları görevlerde bilginin tanınma ve hatırlanma düzeyini anlayarak öğrenme ortamı oluşturmada önem taşımaktadır. Anlamli öğrenme, ezberleme metoduna göre öğrenmenin kalıcılığını oluşturması açısından önemlidir. Eğitimciler, ezber metodunu bilgi parçalarını bağlamdan kopardığı için eleştirmişlerdir. Farklılaştırma uygulamasında bilginin hafızada kalıcılığının korunması ve yeni problem durumlarına uygulanması için anlamli öğrenme uygulamalarına ağırlık verilmiştir. Bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında bilgilerin genel bağlam

ağlarından uzak olmamasına özen gösterilmiştir. Program farklılaştırılırken içerik farklılaştırmada Sosyal Bilgiler programının öğrenme alanlarının içerik anlamında ortak bağlar taşıdığı diğer ortaokul derslerinin öğrenme alanlarıyla disiplinler arası ilişkilendirmesi yapılmıştır. Farklılaştırma gerçekleştirilen öğrenme alanlarında içeriği birbirinden bağımsız konular yerine, geniş kapsamlı tema ve kavramlara yer verilmiştir. Böylece içeriğin zenginleştirilerek hem genel hem Sosyal Bilgiler alanına özgü bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Bu açıdan farklılaştırma uygulaması zenginleştirme içerikleri etrafında organize edilmiştir. Farklılaştırılan program üstün yetenekli öğrencilere yönelik olduğu için üstün yetenekli öğrencilerin ilgi, ihtiyaç, yetenek ve özellikleri dikkate alınarak süreç yürütülmüştür. Kazanım farklılaştırma uygulamalarında üstün yeteneklilerin karakteristik özellikleri göz önünde bulundurularak program konularında genişletme, derinleştirme, zenginleştirme ve daraltma uygulamaları yapılmıştır. Programda yer alan mevcut kazanımlar korunmuştur. Farklılaştırmada temel alınan bütünleştirici modelin en önemli boyutunu temel içerik yani bilgi oluşturmaktadır.

Eğitim süreçlerinin uygulayıcısı konumunda olan öğretmenlerin, öğrenme süreçlerinin karmaşıklık düzeyini gözden geçirmeleri gerekmektedir. Öğrenme ortamlarında beklentilerin olağan durumlardan öteye geçmesi durumunda öğrencilerin, öğrenme süreçlerine daha iyi konsantre olabileceği düşünülmektedir. Süreçte öğretmenlerin dengeyi iyi kurması önem arz etmektedir. Beklentinin düşmesi durumunda öğrencilerin sıkılabileceği, beklenti düzeyi artarsa öğrencilerin sinirlenebileceği düşünülmektedir. Üstün yetenekli bireylerin normal bireylere nazaran öğrenmede derinlemesine inceleme süreçlerine katılımının daha yüksek ve verimli olduğu belirtilmiştir (Csikszentmihalyi, 1996). Üstün yetenekli öğrencilerin geniş ilgi, alan ve yeteneklere sahip olması göz önünde bulundurularak konuların derinlemesine üst düzey düşünme süreçlerine imkân tanıyacak şekilde düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca farklılaştırılan programda günlük yaşamdan problem durumlarına yer verilerek öğrencilerin bilgiyi hatırlaması, kavramsallaştırması ve anlamlı bağlar kurması hedeflenmiştir.

Bloom, eğitim hedefleri sıralamasında bilişsel süreç becerilerini basitten karmaşığa doğru sıralamıştır. Buna bağlı olarak hareketle Bloom'un hatırlama basamağının bilişsel süreç becerilerinin en basit basamağı olduğu ve daha üst düzey bilişsel süreçlerin ön koşulu olup bunun temel oluşturduğu görülmektedir (Anderson,

Krathwohl, 2001). Öğrencilerin son basamak olan sentez düzeyindeki potansiyel becerileri sergileyebilmeleri için temel bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Sentez düzeyinde var olan yaratıcı düşünme becerisinde yoktan var etme durumu yoktur. Tam tersine mevcutta var olan düşünce, birikim, gerçek, beceri ve yetenekleri seçme, iletme ve sentezleme süreçlerini kapsamaktadır (Emir, 2001).

Öğrencilerin bilişsel işlevleri yeterince kullanabilmesi adına bilgiler verilirken derinlemesine içerik düzenlemeleri sürece dâhil edilmiştir. Öğrencilerin öz düzenleme becerileriyle birlikte gelişen kendi kendine öğrenme ve bireyin kendini daha iyi tanıyarak akıl yürütmeyi geliştirmesi ön plana çıkmaktadır (Betts, Kercher, 2009). Üst düzey düşünme becerilerini kazanan öğrencilerin kendi kendine öğrenme sürecine adapte olacağı ve bu bireyler için hayat boyu öğrenmenin devam edeceği düşünülmektedir. Ezberlemeye dayanmayan anlamlı öğrenme süreçlerinde bilginin hatıra getirilme oranının yükseleceği öngörülmektedir. Nitekim Atalay (2014), Özyaprak (2012), Karaduman (2012) gerçekleştirdikleri çalışmalarda üstün yetenekli bireylere yönelik geliştirdikleri farklılaştırılmış programda anlamlı öğrenmenin, bilginin hatırlanma düzeyini artırdığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Eğitimde öğrenmenin kalıcılığı sorgulandığında ilk olarak hatırlama düzeyi bilişsel süreç becerisi göz önüne gelse de öğrenmenin uygulanması, transferi, kritiği ve sentezi söz konusu olduğunda anlamadan senteze kadar olan bilişsel süreçlere dikkatler toplanmaktadır. Anlama sözlü, yazılı ve grafik şeklinde olan anlamları kavrama, onlar için anlam oluşturma olarak ifade edilmektedir. Anlama basamağının iç bilimsel süreçleri örneklendirme, yorumlama, sınıflama, karşılaştırma, özetleme ve sonuç çıkarma olarak ifade edilmektedir (Anderson, Krathwohl, 2010).

Farklılaştırılan programda anlama düzeyi başarının artması için yapılandırılmış gerçek hayat problemlerine yer verilmesine özen gösterilmiştir. Öğrencilerin, anlama düzeyi bilişsel sürecinde başarılı olabilmeleri için öncelikle başarabileceklerine inanmaları ve sonra öğrenecekleri bilginin ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte anlamlı ve yararlı olduğuna inanmaları gerekmektedir. Bu süreçte öğretmenlerden öğrencilerin tamamının sürece dâhil olduğu bir ortam oluşturmaları beklenmektedir. Bütünleştirilmiş program modelinde, farklılaştırılan program modelinde anlamlı öğrenme sağlanarak anlama düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. Farklılaştırmada temele alınan bütünleştirilmiş eğitim modeline göre öğrencilerde anlama düzeyinin artırılması için özetleme, yorumlama ve bilgiyi

rapor hâline getirme vb. beceriler ile üstün yeteneklilerin yetenek alanlarına hitap eden becerilerin sürece dâhil edilmesi gerekmektedir (VanTassel-Baska, Stambaugh, 2006).

Bütünleştirilmiş müfredat modelinin temeli, etkileşim görüşüne dayandırılmaktadır. Bu görüşe göre öğrencinin, öğrenmeyi nesnelerle veya diğer insanlarla etkileşime girdiğinde sağladığı görüşü hâkimdir (VanTassel-Baska, Brown, 2007). Enformasyon çağının getirdiği bilgiye yönelik revizyonlar göz önünde bulundurulduğunda farklı becerilere sahip bireylerin yetişmesi için geleneksel yaklaşımın dışına çıkılması gerektiği görülmektedir. Bu açıdan yapılandırmacı eğitim anlayışı öğrenciyi öğrenme sürecinin sorumluluğunu alan, öğrenme stiline göre eğitim sürecini oluşturduğu, öğrenme sürecinde aktif olduğu bir ortam oluşturmaktadır.

Van Tassel-Baska (2007), ekip arkadaşlarıyla birlikte ilk ve ortaokul düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilere üç yıl boyunca bütünleştirilmiş eğitim modeli uygulayarak programın etkililiğini sınaıma imkânı bulmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin gelişimi için öğretmen davranışlarının önem arz ettiğini belirtmiştir. Araştırmada ulaşılan bulgulara istinaden farklılaştırılan programda öğrencilerin bilgiyi anlamlandırması ve içselleştirmesini sağlamak amacıyla kavramlara ve öğrenme alanlarının zenginleştirilmesine dayalı içerik oluşturulmuştur. Öğrencilerin zihinsel süreçlerde aktif olduğu, kendi öğrenme sorumluluğunu üstlendiği bir program oluşturulmaya çalışılmıştır. Bütünleştirilmiş müfredat farklılaştırma modelinin uygulama bilişsel süreç alanına göre öğrencilerden hatırlama ve anlama düzeyinde edindiği bilgilere dayanarak kendisi için yeni olan bir problemi çözmesi beklenmektedir (Sönmez, 2008). Öğrencilerin bu problemi çözerken ilgili strateji, yöntem ve teknikleri işe koşmaları gerekmektedir. Süreçte uygulama basamağı, öğrencilerin alıştırma yapma ve problemleri çözme sürecindeki işlemlerden yararlanma düzeyini kapsamaktadır. Bu açıdan uygulama düzeyi, yapma ve yararlanma olmak üzere iki alt bilişsel süreçten oluşmaktadır.

Öğrenciye verilen görev; öğrencinin yapmakla aşına olduğu bir durum ise yapma bilişsel alt düzeyi, yapmakla aşına olmadığı bir durum ise yararlanma bilişsel alt düzeyi söz konusudur. Öğrencilere uygulama düzeyinde verilen alıştırma görevleri genellikle öğrencilerin rutin uygulamalarını kapsamaktadır. Verilen

problem görevleri ise öğrencilerin süreç öncesinde hangi görevleri uygulayacağını bilmediği süreç esnasında yöntem ve teknik belirlediği görevlerdir. Yararlanma bilişsel alt düzeyinde problemi çözmenin yanı sıra problemi anlamak gerekmektedir. Bu açıdan yararlanma düzeyinde işlemsel bilgiyi anlamak için kavramsal bilgiyi anlamak sürecin koşullarındandır. Bilişsel eğitim hedeflerinin sıralı, hiyerarşik bir yapıda ve birbirlerine bağlı olduğu görülmektedir. Uygulama düzey kazanımının hatırlama ve anlama düzeyi kazanım gerçekleşmeden gerçekleşmesi düşünülmemektedir. Üçüncü seviye olan uygulama düzeyi bilimsel süreç becerisi, hatırlama ve anlama düzeyi gerçekleşmeden gerçekleştirilememektedir. Öğrencilerin yeni bir problem ile karşılaşma durumlarında problemin çözümü için yöntemleri, prensipleri ve esasları biliyor olmaları gerekmektedir (Maker, Schiever, 2005, 85). Bloom'un analiz düzeyi bilişsel süreç becerisi; ayrıştırma, düzenleme ve irdeleme bilişsel alt düzey becerilerden oluşmaktadır. Ayrıştırma konuyla ilgili olan ve olmayanları ayırt etme, örgütleme ise verilerin bir araya getirilmesini ve düzenlenmesini anlama becerisidir. İrdeleme alt düzey becerisinde ise verilerin altında yatan nedenleri belirleme becerisi vardır (Anderson, Krathwohl, 2010). Araştırmacılar analiz düzeyi bilişsel süreç becerisinin değerlendirme ve sentez düzeyi bilişsel süreç becerisine geçiş için giriş becerisi olduğunu savunmaktadırlar.

Bilişsel süreç becerilerinde bir üst düzeye geçmeden önce öğretmenler, öğrencilerin alt düzeydeki bilişsel süreç becerilerini gerçekleştirdiğinden emin olmalıdırlar. Yeterli süre tanındığında tüm öğrencilerin analiz, değerlendirme ve sentez düzeyi becerileri gerçekleştirebileceği düşünülmektedir. Bütünleştirilmiş eğitim modelinde ikinci boyutu; ileri düzey düşünme becerilerini kazandırma, yetenek ve ilgi alanlarına göre bağımsız araştırma becerilerini geliştirme ve doğrudan öğretimi kapsamaktadır. Modelin bu boyutu, öğrencilerin bilgiyi karmaşık düzeylerde kullanmasını kapsamaktadır. Analiz basamağında üst düzey düşünme becerilerinden eleştirel düşünme becerisi de sürece koşulmuştur.

Bloom'un eğitim hedefleri sınıflandırmasında 5. basamak, değerlendirme basamağıdır. Bu basamakta öğrencilerden ölçütlere dayalı değerlendirmeler ve yargılamalar yapmaları beklenmektedir. Kullanılan ölçütler kalite etkinlik ve tutarlılık ölçütleridir. Yargılama yapmanın değerlendirme yapmayı tümüyle karşıladığı düşünülmemelidir. Bilişsel süreçlerin çoğunda yargıda bulunma yer almaktadır. Fakat bilişsel sürecin değerlendirme olabilmesi için karar verme

sürecinde kriterlerin sürece dâhil olması gerekmektedir. Değerlendirme bilişsel süreci, denetleme ve eleştirme bilişsel alt süreçlerinden oluşmaktadır (Anderson, Krathwohl, 2001).

Denetleme bilişsel alt süreci incelenen bir süreç ya da ürünün yanlışlar içermesi durumuyla iç tutarlılığının kontrol edilmesini kapsamaktadır. Denetleme sürecinin sonucunda ulaşılan durumların test edilmesi ve irdelenmesi gerekmektedir. Denetleme sürecinin ardından ulaşılan materyallerin kendi içerisindeki çelişki durumlarının sınanması durumunda iç tutarlılık faktörünün devreye girdiği görülmektedir. Eleştirme alt basamağında da sürecin ya da ürünün dış kriterlere ya da standartlara göre yargılanması durumu vardır. Değerlendirme boyutu herhangi bir sorunun çözüm yollarının etkililiğini değerlendirme, uyumunu değerlendirme ve alternatif yolların hangisinin daha etkili ve verimli olduğunu belirleme gibi davranışlarda gözlemlenmektedir (Anderson, Krathwohl, 2001). Van Tassel – Baska ve Brown (2007) bütünleştirici eğitim programı modelinin ikinci boyutunda değerlendirme, araştırma ve ileri düzey düşünme becerileri yer aldığı için değerlendirme bilişsel süreç boyutuna sıklıkla atıfta bulunmuştur. Modelin boyutları ve üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri göz önünde bulundurularak öğrencilerin perspektiflerinin gelişimini desteklemek amacıyla üst düzey düşünme becerilerinin yanında karar verme, inovasyon ve analitik düşünmeye de ağırlık verilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi programını farklılaştırabilmek için bu dersin disiplin olarak özelliklerinin bilinmesi gerekmekte ve bunlar üzerinden değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin çalışma alanı gereği, değerlendirme kriterinin yanında problem çözme ve karar verme kriterlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Sönmez, 2008). Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersinde ortaya konulan ürünün kendine özgü çözüm önerilerinin problem durumunun özelliklerinin de gözetilerek çözülmesi gerekir.

Programın değerlendirme ve sentez düzeyinde problem durumlarına çözüm üretilmesi için öğrencilerin tamamının sürece dâhil edilmesi elzemdir. Eğitim hedefleri sıralamasının beşinci düzeyi olan değerlendirme aşamasında temel olan nokta, düşünme ve araştırma süreçleri geliştirebilmektir. Bilişsel düşünme süreçlerinde en alt düzeyden en üst düzeye doğru sistematik düşünen öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu açıdan farklılaştırılmış programda bilişsel

süreçler için farklı öğrenme etkinliklerinin düzenlenmesi önerilmektedir. Yapılan çalışmalar, araştırmacıların yaratıcılık kavramını ölçme hususunda fikir birliğine varamadığını göstermektedir. Bu konuda fikir birliğine varılmamasının nedeninin, yaratıcılık kavramının çok boyutlu olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu açıdan bu durum, büyük ölçüde çeşitliliği ve düşük oranda benzerliği beraberinde getirmektedir. Yaratıcılık alanında çalışmalar yürüten kuramcılar yaratıcı performans becerilerinin bilişsel yetenek ve metabilişsel stratejileri kullanabilme yeteneği olduğunu vurgulamışlardır. İraksak düşünmenin, yaratıcı düşünmeyle eş anlamlı olmamakla birlikte, yaratıcı düşünmenin bir boyutu olduğu görülmektedir.

Farklılaştırılan programın sentez düzeyi bilişsel boyutunda ıraksak düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme ve bağımsız araştırma becerilerinin gelişimine yönelik bir strateji izlenmiştir. Güncellenen bilişsel süreç hedeflerinin en üst düzey basamağı olan sentez oluşturma; planlama ve üretme alt düzey bilişsel süreç hedeflerinden oluşmaktadır. Oluşturma bilişsel alt sürecinde belli kriterleri sağlayan hipotezler meydana getirilmektedir.

Farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında gerçek yaşamdan alınmış problem durumlarının alternatif çözüm önerileri sürece dâhil edildiği için burada sentez düzeyinin üretme alt basamağına sıklıkla yer verilmiştir. Üretme basamağı, sürecin en son ve en kapsamlı basamağıdır. Üretme basamağında düşünülmüş alternatifler arasından seçilen ve planlanan bir çözüm yolunun uygulanması durumu söz konusudur. Öğrenciden verilen gerçek yaşam problemlerine ve kriterlere uygun çözüm yolu üretmesi ve ürün geliştirmesi beklenmektedir. Bloom'un eğitim hedefleri sınıflandırmasında sentez basamağında öğrenciler tarafından oluşturulan ürünlerin tamamen özgün olmasının gerekliliği yoktur (Anderson, Krathwohl, 2010). Bu aşamada önemli olan, öğrencilerin çözüm arama süresince deneyim elde etmelerini sağlamaktır. Bu açıdan farklılaştırılan programda sentez düzeyi kazanımlar için özgünlük kriteri vurgulanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin bilgiyi anlamlandırma, çoklu perspektif oluşturma, neden-sonuç ilişkisi kurma, değişimi ve sürekliliği kavrama, kronolojiyi algılama, kavramları ve olayları şekillendirme önem arz etmektedir (Emir, 2001). Sosyal Bilgiler dersinin doğası gereği farklılaştırma anlayışı çerçevesinde hayal gücüne ve sezgilere daha çok önem verilmesi gerekmektedir (Delisle, 1991).

Sosyal Bilgiler öğretim programında soru sorma ve yaratıcı sorma tekniklerine de ağırlık vermek gerekmektedir. Aristo'nun öğretmeni olan Sokrates'e göre en iyi öğretme şekli, uygun soruları sorarak öğrencinin kendi içindeki keşfetme gücünü ortaya çıkarmaktır. Bütünleştirilmiş eğitim programı modelinde de var olan sorgulama tekniği, öğrencilerin bildikleri durumlara karşılaştırma yapmak için kullanılmıştır.

Sosyal Bilgiler programı her sınıf ve her öğrenme alanı için farklı stratejiler çerçevesinde farklılaştırılmıştır. Farklılaştırılan programın öğrenme alanları bütünleştirilmiş müfredat modeline göre diğer ortaokul derslerinin ilgili öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Beceri ve değer hedefleri üstün yetenekli öğrencilerin karakteristik özellikleri gözetilerek belirlenmiştir. Kazanımlar üstün yetenekli öğrencilerin genel özellikleri çerçevesinde zenginleştirilmiştir. Mevcut program kazanımları korunmuştur. Zaman faktörü ve üstün yeteneklilerin öğrenme hızları gözetilerek mevcut kazanımların bazılarına daraltma uygulanmıştır.

Tablo 72: Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri

Öğrenme Alanları	MEB Programında Korunan	Yeni Geliştirilen	Farklılaştırılan	Daraltma Uygulanan
4. Sınıf Birey ve Toplum	3	1	2	-
4. Sınıf Kültür ve Miras	4	2	-	-
4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2	-	4	-
4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	1	1	-
4. Sınıf Üretim, Tüketim ve Dağıtım	3	2	-	1
4. Sınıf Etkin Vatandaşlık	3	2	1	-

4. Sınıf Küresel Bağlantılar	4	2	-	-
-------------------------------------	---	---	---	---

Bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında istatistiki bilgiler tablo 72’de verilmiştir. Farklılaştırılan programda mevcut 33 kazanımdan 23 kazanım korunmuştur. 1 kazanıma daraltma uygulanmış ve 8 kazanım farklılaştırılmıştır. Üstün yeteneklilerin karakteristik özellikleri gözetilerek 10 kazanım, öğrenme alanlarının kapsamı içerisinde geliştirilmiştir. Farklılaştırılan kazanımlarda konuların derinlemesine incelenmesine ve bu süreçte bilimsel araştırma ve düşünme becerilerine yer verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretiminin doğası da göz önünde bulundurulmuş, vatandaş ve kimlik kavramının tarihsel süreç içerisindeki değişimini ele alan kazanımlara yer verilmiştir. Diğer açıdan empati ve bireylerin değişen özelliklerinin incelenmesini içeren kazanım ve amaçlara yer verilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında bağımsızlık kavramı üzerinde durularak dünya genelinde devletlerin bağımsızlığını nasıl kazandıklarına ilişkin araştırma inceleme becerisi üzerinde durulmuştur. Diğer açıdan kültürümüzdeki oyun kavramı üzerinde durularak öğrencilerin yaratıcı ve analitik düşünme becerilerini geliştirici, millî kültürümüzü yansıtan öğelerden zekâ ve akıl oyunu tasarımları istenmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında bölgelere göre afet riskleri üzerinde durularak öğrencilerin sezgisel düşünme becerilerini geliştirecek bölge eksenli afet önlem ve eylem planı hazırlama etkinliği üzerinde durulmuştur. Diğer açıdan dijital konum bilgisinin çalışma prensibi ve doğal ve beşerî faaliyetlerin küresel etkilerinin çözümlenmesi üzerine zenginleştirme uygulaması yürütülmüştür.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında geçmişten günümüze teknolojinin toplumsal hayata etkilerinin analizi üzerinde durulmuştur. Diğer yandan inovasyon, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerisi üzerinde durularak evrensel problemlere karşı teknolojik çözüm önerisi geliştirmeye önem verilmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında bilinçli tüketici özellikleri üzerinde durularak bu konu derinleştirilmiştir. Zenginleştirme uygulamasıyla

finansal okuryazarlık becerisi üzerine durulmuş ve ülke kaynaklarının etkin kullanımına ilişkin bilinçli yatırım planı etkinliğiyle girişimcilik ve sezgisel düşünme becerilerine önem verilmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında sorumluluk, analitik düşünme ve çocuk hakları üzerinde durularak çocuk hakları bildirgelerine değinilmiştir. Ayrıca ülkenin bağımsızlığında rol oynayan etkenler değerlendirme konusu yapılarak bağımsızlık değeri üzerinde durulmuştur.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında gelişmiş ülkelerin faaliyetleri ve Türkiye'nin kültürel varlığının turizm potansiyeli konuları zenginleştirme uygulaması kapsamında ele alınmıştır. Konuların derinlemesine incelenmesi ve düşünme becerileri üzerinde durulmuştur.

Tablo 73: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri

Öğrenme Alanları	MEB Programında Korunan	Yeni Geliştirilen	Farklılaştırılan	Daraltma Uygulanan
5. Sınıf Birey ve Toplum	3	2	1	-
5. Sınıf Kültür ve Miras	3	2	-	1
5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler	3	2	-	1
5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum	3	2	-	1
5. Sınıf Üretim, Tüketim ve Dağıtım	3	2	-	1
5. Sınıf Etkin Vatandaşlık	4	2	-	-
5. Sınıf Küresel Bağlantılar	4	2	-	-

Bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan 5. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki istatistiki bilgiler tablo 73'te verilmiştir. Farklılaştırılan programa göre mevcut 28 kazanımdan 23 kazanım korunmuştur. 4 kazanıma daraltma uygulanmış ve 1 kazanım farklılaştırılmıştır. Üstün yeteneklilerin karakteristik özellikleri gözetilerek 14 kazanım öğrenme alanlarının kapsamı içerisinde geliştirilmiştir.

Bütünleştirilmiş müfredat modeli öğrenme içeriklerinin, öğrencilerin düşünme süreçlerini işe koşarak bağımsız araştırma yapabilmelerine imkân tanıyacak şekilde planlanmasını önermektedir (Tortop, 2015). Bu açıdan çalışmada farklılaştırılan kazanımların ileri problem durumlarını içermesi, öğrencilerin bilgide derinleşmeye gitmeleri, bağımsız araştırma yapmaları, disiplinler arası teknikleri kullanmaları hedeflenmiştir. Çalışmanın üstün yetenekli öğrencilerin düşünme becerilerini, bağımsız araştırma potansiyellerini geliştireceği düşünülmektedir.

Birey ve toplum öğrenme alanında Sosyal Bilgiler dersinin dinamikleri, yaşanan olayların çok boyutlu analizi ve çocuk hakları farkındalığı konuları çerçevesinde sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile analiz ve ıraksak düşünme becerilerinin gelişimi konusunda zenginleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında kültürel unsurların, toplumların millî değerlerinin oluşumuna etkisi ve kültürel değerlerin gelecek nesile aktarılması çerçevesinde farkındalık oluşturacak farklılaştırma kazanımları üzerinde durulmuştur. Farklılaştırılan kazanımların öğrencilerin estetik algı düzeyini geliştireceği düşünülmektedir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında beşerî unsurların doğaya müdahalesinin sonuçlarının analizi ve doğal afetlere karşı tedbir ve uygulama önerileri çerçevesinde çevresel duyarlılık ve sorumluluk bilincini geliştirecek zenginleştirme ve farklılaştırma uygulamaları üzerinde durulmuştur. Üstün yetenekli öğrencilerin farklılaştırılan kazanımlarla yaşanabilir dünya için çevre uygulamaları konusunda bilinç düzeylerinin gelişeceği düşünülmektedir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında bilimsel projelerin toplumsal amaçları, günlük yaşam problemlerine karşı bilimsel çözüm konuları çerçevesinde

yaratıcı düşünme, teknolojik okuryazarlık ve analitik düşünme becerileri üzerinde durulmuştur.

Üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanında bilinçli tüketici rolleri, bölge bazlı sürdürülebilir ekonomik faaliyetler çerçevesinde girişimcilik, araştırma, perspektif geliştirme ve finansal okuryazarlık becerileri üzerine farklılaştırma uygulaması yapılmıştır.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında sivil toplum kuruluşları, toplumsal ihtiyaçlar farkındalığı ve uygulamaların dijital platforma aktarımı konusunda farklılaştırma uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede dijital okuryazarlık, analitik düşünme ve analiz becerilerine ağırlık verilmiştir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası turizm potansiyeli, kültürel varlıkların turizme kazandırılması konuları üzerine farklılaştırma uygulamaları geliştirilmiştir. Bu çerçevede uluslararası ticaret ve finansal okuryazarlık, çıkarımda bulunma ve eleştirel düşünme becerilerine ağırlık verilmiştir.

Tablo 74: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri

Öğrenme Alanları	MEB Programında Korunan	Yeni Geliştirilen	Farklılaştırılan	Daraltma Uygulanan
6. Sınıf Birey ve Toplum	4	1	1	-
6. Sınıf Kültür ve Miras	4	1	1	-
6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2	2	1	1
6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	2	-	-
6. Sınıf Üretim, Tüketim ve Dağıtım	4	1	-	1

6. Sınıf Etkin Vatandaşlık	4	1	-	1
6. Sınıf Küresel Bağlantılar	4	2	-	-

Bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı istatistikleri tablo 74’te verilmiştir. Farklılaştırılan programda mevcut 34 kazanımdan 26 kazanım korunmuştur. 3 kazanıma daraltma uygulanmış ve 3 kazanım farklılaştırılmıştır. Üstün yeteneklilerin karakteristik özellikleri gözetilerek 10 kazanım öğrenme alanının kapsamı içerisinde geliştirilmiştir. Farklılaştırılan kazanımlarda konuların derinlemesine incelenmesine ve bu süreçte bilimsel araştırma ve düşünme becerilerine yer verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanında bireylerin doğuştan ölüme kadar süreçte değişen rolleri ve toplumsal dayanışmayı destekleyici faaliyet etkinlikleri üzerinde durulmuştur. Sosyal dayanışma farkındalığı, eleştirel düşünme, kronolojik analiz ve sorgulama becerisine ağırlık verilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında toplumsal analiz, dini değerlerin toplumsal etkileri ve kronolojik çıkarım becerileri çerçevesinde zenginleştirme uygulamaları yürütülmüştür.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında coğrafi konumun ekonomik faaliyetler üzerindeki belirleyici rolü, iklimin insan faaliyetlerine ve yaşam tarzına etkisinin analizi ve coğrafi özellikler çerçevesinde yaşam şartlarının iyileştirilmesine ilişkin strateji konuları üzerinde zenginleştirme uygulaması yapılmıştır. Çevre okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, yaratıcı düşünme, çıkarımda bulunma ve coğrafi analiz becerilerine ağırlık verilmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında bilimsel ve teknolojik gelişmelerin analizi, sosyal bilimlerde toplumsal sorunlara karşı geliştirilebilecek araştırma yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede araştırma becerisi, inovatif düşünme, sezgisel düşünme ve çoklu okuryazarlık becerisine ağırlık verilmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında gelişmiş ülkelerin yetişmiş insan gücü, öz kaynak yönetimi ve yatırım planları araştırması ve ülke kaynaklarının bilinçsiz kullanılmasının önlenmesi ve kariyer planı geliştirme konusunda zenginleştirme uygulaması yürütülmüştür. Finansal analiz, yatırım stratejisi, sezgisel düşünme ve analitik düşünme becerilerine ağırlık verilmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında dünyada uygulanan farklı yönetim biçimlerinin araştırılması, hak ve sorumlulukların güvencesi ve yönetsel algı konuları üzerine farklılaştırma uygulaması geliştirilmiştir. Toplumsal okuryazarlık, karşılaştırmalı analiz ve yönetim becerisi üzerinde durulmuştur.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında kültürel faaliyetlerin korunması, uluslararası kültürel etkileşim ve uluslararası potansiyel konuları üzerine farklılaştırma uygulamaları yürütülmüştür. Politik okuryazarlık, uluslararası rol, yaratıcı düşünme ve analitik düşünme becerilerine ağırlık verilmiştir.

Tablo 75: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programı Farklılaştırma İstatistikleri

Öğrenme Alanları	MEB Programında Korunan	Yeni Geliştirilen	Farklılaştırılan	Daraltma Uygulanan
7. Sınıf Birey ve Toplum	4	2	-	-
7. Sınıf Kültür ve Miras	5	1	-	-
7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2	2	1	1
7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	2	-	-
7. Sınıf Üretim, Tüketim ve Dağıtım	4	-	2	-
7. Sınıf Etkin Vatandaşlık	4	2	-	-

7. Sınıf Küresel Bağlantılar	4	2	-	-
-------------------------------------	---	---	---	---

Bütünleştirilmiş müfredat modeline göre farklılaştırılan 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı istatistikleri tablo 75’te verilmiştir. Farklılaştırılan programda mevcut 31 kazanımdan 27 kazanım korunmuştur. 1 kazanıma daraltma uygulanmış ve 3 kazanım farklılaştırılmıştır. Üstün yeteneklilerin karakteristik özellikleri gözetilerek 11 kazanım öğrenme alanının kapsamı içerisinde geliştirilmiştir.

Farklılaştırılan kazanımlarda konuların derinlemesine incelenmesine ve bu süreçte bilimsel araştırma ve düşünme becerilerine yer verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanında iletişim araçlarının gelişimi ve toplumsal etkileri, iletişimsel problemlerin çözümü, medya okuryazarlığı ve öz kontrol becerileri üzerine farklılaştırma uygulaması yürütülmüştür. İletişim, ben dili, çoklu okuryazarlık ve farkındalık kavramlarına ağırlık verilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında toplumsal, politik, eğitim ve ekonomik uygulamaların, devletlerin sürekliliğini koruma çerçevesinde etkileri üzerinde durulmuştur. Kronolojik analiz, araştırma, sezgisel düşünme ve çoklu çıkarım becerilerine ağırlık verilmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında uluslararası zorunlu göç durumları ve iç göç hareketliliği konuları üzerinde durulmuştur. Problem çözme, coğrafi okuryazarlık, tablo, grafik ve diyagram çizme becerilerine ağırlık verilmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında geçmişte yapılan keşiflerin, teknolojinin gelişimine ve günümüz toplumuna etkileri, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak bilimsel proje önerileri konusu üzerinde durulmuştur. Sezgisel düşünme, araştırma, yaratıcı düşünme, kronolojik analiz becerilerine ağırlık verilmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında meslek kuruluşları, teknolojik gelişmelerin üretim teknolojisine etkisi ve kariyer uyumu, öz kontrol, dijital ticaret, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve sezgisel düşünme becerisi üzerine durulmuştur.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında demokratik uygulamalar, demokrasinin işleyiş potansiyeli konularına ağırlık verilmiştir. Analitik düşünme becerisi, politik okuryazarlık, eleştirel düşünme ve sorgulama becerilerine öncelik tanınmıştır.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında uluslararası teşkilatlar, küresel sorunlar, küresel farkındalık, uluslararası etkileşim ve uluslararası ekonomi kurumları konularına ağırlık verilmiştir. Kriz yönetimi, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve teknoloji okuryazarlığı becerileri üzerinde durulmuştur.

Bütünleştirilmiş müfredat modelinde farklılaştırılan Sosyal Bilgiler programında kubaşık öğrenme ve çoklu zekâ modeli gibi öğrencinin süreçte aktif olabileceği ve sosyal ilişkilerini geliştirebileceği tekniklerin kullanımı önerilmektedir. Drama, zekâ ve akıl oyunları, tiyatro ve rol oynama tekniklerinin sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilere eğlendirici bir eğitim ortamı oluşturacağı düşünülmektedir. Öğrenci merkezli yöntemlerle öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesi; tartışma, fikir oluşturma, karşılaştırma yapma ve çözümleme etkinliklerinin üzerinde durulması önerilmektedir. Araştırmanın bulgularının üst düzey düşünme becerilerine yer vermesi, günlük yaşam problemlerini sürece dâhil etmesi ve disiplinler arası ilişkilendirme yaklaşımı düşünüldüğünde (Obergriesser, Steinbach, & Stoeger, 2013) kuramcıların ortaya koyduğu hedeflerle örtüştüğü düşünülmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel yeteneklerinin tespit edilmesi ilgi, öğrenme stili ve yetenek alanlarına göre eğitim programı, eğitim planını ve eğitim faaliyeti yürütülmesi gerektiği önerilmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin sınıf dışı öğrenim fırsatı sunan bir ders olduğu düşünülmekte ve müze eğitimi, uygulamalı coğrafya, tarihî varlık ve ortam eğitimi ve doğa eğitimi uygulamalarını öğrencilerin yerinde gözlem yaparak öğrenmelerine imkân verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Eğitim fakültelerine üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili bir ders eklenebileceği düşünülmektedir. Böylece üstün yeteneklilerin tanılama sürecinde yer alan öğretmenlerin üstün yeteneklilerin karakteristik özelliklerine hâkim olabileceği öngörülmektedir.

Üstün zekâlı çocuklara eğitim veren kurumların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kaynak noktasında desteklenebileceği düşünülmektedir.

Eğitim fakültesi öğrencilerinin BİLSEM’lerde staj yapabilmeleri için plan ve programların oluşturulabileceği savunulmaktadır.

Üstün yetenekli öğrencilerin merak düzeyleri yüksek olduğu için eğitim faaliyetlerinin sınıf dışı ortamlarda da devam etmesi gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin, öğretmenlerine anlık ulaşabileceği interaktif öğrenme ortamı oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

Yerel yönetimlerin üstün yetenekli öğrenciler için oluşturduğu okul dışı eğitim merkezlerinin programlarının üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerine ve yetenek alanlarına göre güncellenen ve süreklilik arz eden bir yapıda olması gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde çoklu zekâ, yaratıcı yazma, yaratıcı soru, yaratıcı sorun çözme gibi tekniklere yer verilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Değişen dünya düzeniyle birlikte, eğitim kurumunun ve eğitim programlarının değişime uyum sağlamasının çok kıymetli olduğu düşünülmektedir. Özellikle üstün yetenekli bireyler için üst düzey düşünme becerileri ve yaratıcılık anlamında eğitimsel önlem almak, ülkemizin eğitim ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmek için önem arz etmektedir. Özellikle inovatif ve yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş bireylerin geleceğe ilişkin yaratıcı çıkarımlar ve uyum sağlama becerileri gelişmiştir. Bu açıdan ilgi, ihtiyaç ve yetenek alanlarına göre farklılaştırılmış, zenginleştirilmiş etkinlik, yöntem ve tekniklerin kullanıldığı ilgi alanlarına hitap eden, üst düzey düşünme becerileriyle oluşturulmuş etkin programlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle üstün yetenekli bireyler için alanyazında farklılaştırılmış programa ihtiyaç vardır. Bu programlarla üstün yetenekli öğrencilerin çevreyle, bağımsız çalışmalarıyla ve mevcut çalışmalardan edinecekleri deneyimlerle, düşünme becerilerini ve yaratıcılıklarını da işe koşarak gelişim payı yaratacakları düşünülmektedir. Bütün bu süreçler düşünülerek Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğretim programının farklılaştırıldığı bu çalışma üstün yetenekli öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretiminde özgün ve rehber bir program olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acun, İsmail. 2006. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Akamca, Güzin Özyılmaz. 2003. İlköğretim Beşinci Sınıf Fen Bilgisi Dersi Isı ve Isının Maddedeki Yolculuğu Ünitesinde Çoklu Zekâ Kuramı Tabanlı Öğretim Öğrenci Başarısı, Tutumu ve Hatırda Tutma Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akarsu, Füsun. 2004. **Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akbaş, Eşref. Tortop, Hasan Said. 2015. Üstün Yetenekliler Eğitiminde Farklılaştırma: Temel Kavramlar, Modellerin Karşılaştırılması ve Öneriler, **Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi**, c. 2 s.2: 31-44.
- Akins, Amy. Valarie Akerson. 2002. Connecting Science, Social Studies, and Language Arts, **An Interdisciplinary Approach. Educational Action Research**. c. 10 s. 3:479-498.
- Aktepe, Vedat. Leyla Aktepe. 2009. Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kullanılan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri: Kırşehir BİLSEM Örneği. **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 10 s. 1: 69-80.
- Aladağ, Soner. 2008. İlköğretim Matematik Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 12 s. 2: 157-170.
- Altıntaş, Esra. 2014. Üstün Zekâlı Öğrenciler İçin Yeni Bir Farklılaştırma Yaklaşımının Geliştirilmesi ve Matematik Öğretiminde Uygulanması. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Anderson, Lorin, David Krathwohl. 2001. **A Taxonomy For Learning, Teaching And Assesing: A Revision Of Bloom's Taxonomy Of Educational Objectives**. NewYork: Longman.
- _____. 2010. **Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflandırmasının güncelleştirilmiş biçimi**. Çev. Durmuş Ali Özçelik. Ankara: Pegem Akademi.
- Armstrong, Thomas. 1994. **Multiple Intelligences in the Classroom**, İskenderiye: Virginia publications.
- Arnone, Marilyn. [26.01.2020]. Using Instructional Design Strategies To Foster Curiosity. <http://www.ericdigests.org/2004-3/foster.html>.
- Aslan, Hüseyin. Ümit Doğan. 2016. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Devam Ettikleri Okulları ile Bilim ve Sanat Merkezine İlişkin Metaforik Algıları: Karşılaştırmalı Durum Çalışması. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 16 s. 2: 335-350.
- Atalay, Zehra Özlem. 2014. Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Öğretiminin Üstün Zekâlı Öğrencilerin Akademik Başarı, Tutum, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcılıklarına Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- _____. 2014. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Bireyler İçin Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanabilecek Öğretim Stratejileri. **Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 11, s. 22: 339-358.
- Ataman, Ayşegül. 1976. Üstün Zekâlı Öğrencilerin Eğitsel Sorunları. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- _____. 1998. **Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler**. Editör Süleyman Eripek, Anadolu Üniversitesi Yayınları. 171-194.
- _____. 2003. **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- _____. 2018. **Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler Konusunda Bilinmesi Gerekenler**. Ankara: Vize Yayıncılık.

- Ateş, Ersin. 2014. Üstün Yetenekli 6. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atıcı, Bünyamin. Hakan, Polat. 2010. Web Tasarımı Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Akademik Başarısı ve Görüşlerine Etkisi. **Turkish Journal of Computer and Mathematics Education**. c. 1, s. 2: 122-132.
- Atkinson, Rita. Richard Atkinson, Ernest Hilgard. 1995. **Psikolojiye Giriş II**. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aydın, Ayhan. 1999. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aygün, Berna. 2010. Üstün Yetenekli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri İçin Matematik Programına Yönelik İhtiyaç Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bagav, Muharrem. 2015. Üstün Yetenekli Öğrencilerde Öğrenme Stilleri. Yüksek Lisans Tezi. Yedi Tepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balım, Ali Günay. Meltem Özaçık Erdem. 2006. Çoklu Zekâ Kuramı Tabanlı Fen Öğretiminde Asit Baz Konusu Etkinlik Örnekleri. **Mİlli Eğitim Dergisi**. c. 1, s. 170: 67–82.
- Barrington, Ernie. 2004. Teaching to Student Diversity In Higher Education: How Multiple Intelligence Theory Can Help. **Teaching In Higher Education**, c. 9 s. 4: 421–434.
- Batdal Karaduman, Gülşah. 2010. Üstün Yetenekli Öğrenciler İçin Uygulanan Farklılaştırılmış Matematik Eğitim Programları, **Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 2, s. 13: 1-12.
- Bedur, Selçuk. Necati Bilgiç, Erdal Taşlıdere. 2015. Özel (Üstün) Yetenekli Öğrencilere Sunulan Destek Eğitim Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, **Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 11, s. 23: 159-175.
- Bellanca, James. 1998. **Active Learning Handbook for the Multiple Intelligences Classroom**. New York: IRI/Skylight Training and Publishing, Inc.

- Benek, İbrahim. Serhat Kocakaya. 2012. İstasyonlarda Öğrenme Tekniğine Yönelik Öğrenci Görüşleri, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**. c. 1 s. 3: 2146-2169.
- Betts, George, Jolene Kercher. 2009. **The Autonomous Learner Model For The Gifted And Talented**. Systems and models for developing programs for the gifted and talented. Texas: Creative Learning Press.
- Beyer, Barry. 1987. **Thinking And Deciding**. Cambridge University Press.
- Bildiren, Ahmet. 2011. **Üstün Yetenekli Çocuklar**. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- BİLSEM Yönergesi. [18.02.2020]. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html.
- Binet, Alfred, Theodore, Simon. 1961. **The Development Of Intelligence In Children**. Paris: Lannee psychology.
- Breiter, Deborah. 1991. The value of cooperative education. **Hospitality and Tourism Educator**. c. 4 s. 1: 31-64.
- Burma, Şebnem. 2003. Çoklu Zekâ Kuramına Göre Eğitim Ortamlarının Yapılandırılması. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bümen, Nilay. 2001. Gözden Geçirme Stratejisi ile Desteklenmiş Çoklu Zekâ Kuramı Uygulamalarının Erişi, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2005. **Okulda Çoklu Zekâ Kuramı**: Ders planları, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve Türkiye'deki çoklu zekâ okulu köy enstitüleriyle birlikte. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bütün, Özden. 2017. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yaratıcılığını Geliştirmeye Yönelik Programın Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, 2018. **Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Campbell, Bruce. 1994. **The Multiple Intelligence Handbook: Lesson Plans and More**. Washington: Campbell Associates Inc.
- Campbell, Linda, Bruce Campbell, Dee Dickinson, 2004. **Teaching and Learning Through Multiple Intelligence**. Third Edition, Boston: Allyn and Bacon, Pearson Education.
- Cansever, Gökçe. 1982. **Klinik Psikolojisinde Değerlendirme Teknikleri**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Ceran, Esra. Alev Önder. 2012. İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerine Matematik Dersinde “Açılar” Konusunun Öğretilmesinde Proje Tabanlı Öğretim Yönteminin Etkisinin İncelenmesi. **International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education** c. 1. s. 1: 89-97.
- Cho, Han Hyuk, Moon Song, Jung Yong Lee. 2011. **Semiotic Microworld for Mathematical Visualization. The Elements of Creativity and Giftedness in Mathematics**. Amsterdam: Sense Publishers.
- Christensen, Larry, Burke Johnson, Lisa Turner. 2015. **Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz**. Anı Yayıncılık.
- Clark, Barbara. 2008. **Growing Up Gifted: Developing the Potential of Children at Home and at School**. (7. basım). New York: Pearson Education.
- Cockrum, Kelly. 2004. A Cunning Hand And A Cultured Mind: An Examination Of High School Graduates Who Completed An Integrated Technical And Academic Program Doctoral Dissertation.
- Creswell, John. 2016. **Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni**. çev. Selçuk Bütün, Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Csikszentmihalyi, Mihaly. 1996. Creativity: **Flow And The Psychology Of Discovery And Invention**. Chicago: Harper Collins Publishers.
- Çağlar, Doğan. 2004. **Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı**, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 111-126.

- Çakır, Lütfü. 2015. **Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Mentorluk ve Bir Model Önerisi**. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çal, Ülkü Tuğçe. 2018. **Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Yeri ve Önemi**. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dağlıoğlu, E. (1995)'' İlkokul 2.-5. Sınıflara Devam Eden Çocuklar Arasından Üstün Yetenekli Olanların Belirlenmesi''. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Dağlıoğlu, Hacer Elif. 2002. **Anaokuluna Devam Eden Beş-Altı Yaş Grubu Çocuklar Arasından Matematik Alanında Üstün Yetenekli Olanların Belirlenmesi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Yayınları.
- Davaslıgil, Ümit. Marilena Zeana, 2004. **Üstün Zekâlıların Eğitimi Projesi - Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davis, Garry. 2011. **Objectives and Activities for Teaching Creative Thinking**. In Donald Treffinger, Creativity and Giftedness. California: Corwin Press.
- Davis, Garry. Sylvia Rimm, Del Sieglei. 2011. **Grouping, Differentiation and Enrichment. In Education of the Gifted and Talented**. Boston: Pearson Education.
- _____. 2004. **Educated of the Gifted and Talented**. Boston: Pearson Education.
- Delcourt, Marcia 2011. **Creative Productivity Among Secondary School Students: Combining Energy, Interest, and Imagination - Creativity and Giftedness**. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Delisle, Robert. 1991. Gifted students and social studies. In J. P. Shaver, **Handbook of Research on Social Studies Teaching and Learning**. NewYork: McMillian Publishing Company.
- _____. 1997. **How to Use Problem-Based Learning in the Classroom**. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.

- Demirel, Özcan, Alper Başbay, Eda Erdem, 2006. **Eğitimde Çoklu Zekâ/Kuram ve Uygulama**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Özcan. 2007. **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**. İstanbul: Pegem A Yayınları.
- Demirel, Özcan., Süleyman Sadi Seferoğlu, Esed Yağcı. 2003. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirkaya, Hilmi. 2008. Sosyal Bilgilerde Düşünme ve Soru Sorma Becerileri. Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Editör Bayram Tay, Adem Öcal. **Özel öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dreeszen, Judy. 2009. The Impact of Differentiation on The Critical Thinking of Gifted Readers and The Evolving Perspective of The Fifth Grade Classroom Teacher Doctoral dissertation Kansas State University.
- Dunbar Phillips, Edmund. 2001. The Educational Needs Of Gifted Children. Unpublished Doctorate Dissertation. University of Warwick.
- Emir, Serap. 2001. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaratıcı Düşünmenin Erişiyi Ve Kalıcılığa Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- _____. 2013. Görsel materyallerin akademik başarıya yaratıcı düşünmeye ve derse karşı tutuma etkisi. **International Online Journal of Educational Sciences**, c. 5. s. 2: 474-488.
- Erdem, Eda, Özcan Demirel. 2005. Çoklu Zekâ Kuramına İlişkin Öğretmen Görüşleri. **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi** 28–30 Eylül, Denizli.
- Erdem, Mukaddes, Akkoyunlu, Buket. 2002. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekip Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma. **İlköğretim Online**, c. 1 s. 1: 2-11.
- Erdem, Mukaddes. 2002. Proje Tabanlı Öğrenme. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 2, s. 22, 172-179.
- Erden, Münire. 1996. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Alkım Yayınları.

- Erginsoy, Devrim. 2002. Duygusal Zekâ ve Kişilerarası İlişkiler Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eripek, Süleyman. 2005a. **Özel Eğitim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- _____. 2005b. **Zekâ Geriliği**. İstanbul: Kök Yayıncılık.
- _____, Süleyman. 2007. **Özel Eğitim**. (5. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ersoy, Özlem, Neslihan Avcı. 2001. **Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri “Özel Eğitim”**, İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama.
- Feldhussen, John, Penny Britton Kolloff. 1986. The Purdue Three-Stage Enrichment Model for Gifted Education at the Elementary Level. In Joseph Renzulli, **System And Models For Developing Programs For The Gifted And Talented**. Mansfield Center, Wisconsin: Creative Learning Press.
- Fogarty, Robin. 1991. **Ten ways to Integrate Curriculum" in Educational Leadership**. c. 49. s. 2: 61-65.
- Ford, David 2000. A Study of The Effects of Implementation of Multiple Intelligence Techniques and Integrated Thematic Instruction on Seventh Grade Students, Doctoral Dissertation, School of Saint Louis University.
- Freeman, Joan. 1985. **The Psychology of Gifted Children, Perspectives on Development and Education**. Suffolk: John Wiley and Sons Ltd.
- Fried Booth, Diana. 2002. **Project work**. Oxford University Press.
- Gagne, Faby. 2003. **Transforming Gifts into Talents: The DMGT as a Developmental Theory**. Manchester: Hampshire University Press.
- Galton, Francis. 1892. [\[12.04.2020\]](http://galton.org/). **Hereditary Genius**. This edition forms part of the online Galton archives at <http://galton.org/>.
- Gardner, Howard. 1983. **Frames of mind: The theory of multiple intelligences**. Washington: Basicbook Publications.
- Gardner, Howard, Seena Moran. 2006. The Science of Multiple Intelligences Theory: A Response to Lynn Waterhouse. **Educational Psychologist**, c. 41. s.4: 227–232.

- _____. 1991. **The Unschooled Mind: How Children Think & How Schools Should Teach.** Washington: Basic Books Published.
- _____. 1993. **Multiple Intelligence: The Theory in Practice.** Washington: Basic Books.
- _____. 1999a. **Çoklu Zekâ: Görüşmeler ve Makaleler.** çev. Meral Tüzel. İstanbul: Enka Okulları BDZ Yayıncılık.
- _____. 1999b. **Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century.** Washington: Basic Books, 292.
- _____. 2004. **Zihin Çerçeveleri, Çoklu Zekâ Kuramı.** çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Alfa Yayınları.
- _____. 2006a. **Eğitilmiş Akıl.** çev. Özden Akbaş. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- _____. 2006b. **Multiple Intelligences Completely Revised and Updated.** Washington: Basic Books.
- _____. 2006c. **Changing Minds.** Boston: Harvard Business School Press.
- Goleman, Daniel. 2005. **Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir.** İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gözütok, Dilek. 2007. **Öğretim İlke ve Yöntemleri.** Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Gürün, O.A. 1991. **Psikoloji Sözlüğü,** İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hersberger, James, Grayson Wheatley. 1980. A proposed Model For a Gifted Elementary School Mathematics Program. **Gifted Child Quarterly.** c. 24. s. 1: 37-40.
- Hoover, Linda, Randall Taylor, 1998. Exploring Vietnam: A Multiple Intelligence Portfolio of Learning. **Social Education,** c. 62. s. 2: 93-96.
- Hunsaker, Scott, Carolyn Callahan. 2011. Creativity and Giftedness: Published Instrument Uses and Abuses. **Creativity and Giftedness. Thousand Oaks.** ed. D. James Treffinger. California: Corwin Press.
- Hunt, Brendan, Robert Seney. 2009. Planning The Learning Environment. , **Methods and Materials for Teaching the Gifted.** ed. Karnes, S. M. Bean. Texas: Prufrock Press.

- İdin, Şahin, Nilay Kayhan. 2016. Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de İlköğretim Döneminde Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrenciler İçin Özel Eğitim Uygulamaları, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi** c:17, s:2: 17-31.
- İlhan, G. Osman. 2016. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çizgi Romanların Kullanımı. Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşkeller, Ayşegül. 2008. Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan Türkçe Öğretiminin Üstün Ve Normal Zihin Düzeyindeki Öğrencilerin Erişi, Eleştirel Düşünme Düzeylerine Ve Tutumlarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- İşman, Aytekin, Eskicumalı, Ahmet. 2001. **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme**, Adapazarı: Değişim Yayınevi.
- Jacobs Harriet. 1991. [12.02.2020]. Interdisciplinary curriculum <http://www.ascd.org/readingroom/classhead/9906/1Feb.99.html>.
- Kagan, Spencer, Miguel Kagan. 1998. **Staff Development and the Structural Approach to Cooperative Learning Professional development for cooperative learning Issues and approaches**. Los Angeles: Kagan Publishing.
- Kalaycı, Nurdan. 2001. **Sosyal Bilgilerde Problem Çözme ve Uygulamalar**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kanlı, Esra. 2008. Fen Ve Teknoloji Öğretiminde Probleme Dayalı Öğrenmenin Üstün Ve Normal Zihin Düzeyindeki Öğrencilerin Erişi, Yaratıcı Düşünme ve Motivasyon Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi.
- _____, Esra. 2011. Üstün Zekâlı ve Yeteneklilerin Alan Eğitiminde Hızlandırma. **Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 16. s. 2: 85-104.
- Kaplan, Sandra 2005. Layering Differentiated Curricula For The Gifted And Talented. **Methods And Materials For Teaching The Gifted**. California: Scott Foresman.
- _____. 2009. Layering Differentiated Curricula For The Gifted and Talented. In F. A. Karnes, & S. M. Bean, **Methods and Materials for Teaching the Gifted**. California: Prufrock Press Inc.

- Kaptan, Fitnat. 1999. **Fen Bilgisi Öğretimi**. İstanbul: Mili Eğitim Basımevi.
- Karabey, Burak, Kemal Yürümezoğlu. 2015. Yaratıcılık ve Üstün Yetenekliliğin Zekâ Kuramları Açısından Değerlendirilmesi, **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi** c. 40: 86-106.
- Karabulut, Rıdvan. 2010. Türkiye’de Üstün Yetenekliler Eğitiminin Tarihi Süreci. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaduman, Gülşah Batdal. 2012. İlköğretim 5. Sınıf Üstün Yetenekli Öğrenciler İçin Farklılaştırılmış Geometri Öğretiminin Yaratıcı Düşünme, Uzamsal Yetenek Düzeyi Ve Erişeye Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Karakurt, Bilal. 2009. Sınıf Yönetiminde Üstün Zekâ ve Yetenekli Öğrencilere yönelik Öğretmen Tutumu. Türkiye **Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler Eğitim ve Kültür Vakfı Dergisi**, c. 5, s. 2: 111-124.
- Karasar, Niyazi. 2009. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karasu, Necdet. 2010. **Üstün zekâ/yetenek, Dil ve Konuşma Bozukluğu, Otizm Spektrum Bozukluğu**. Editör, İbrahim Diken, İlköğretimde kaynaştırma içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, Nisa Gökden. 2013. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi ve Bilsen’ ler, **Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c.15. s. 1: 115-122.
- Kazu, İbrahim Yaşar, Cem Şenol. 2012. Üstün Yetenekliler Eğitim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri (BİLSEM Örneği), **Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi**, c:3, s:2, 13-35.
- Kelemen, Gabriela. 2010. A Personalized Model Design For Gifted Childrens Education. **Procedia Social and Behavioral Sciences**. c. 2: 3981-3987.
- Khatena, Joe. 2011. Myth: Creativity is Too Difficult to Measure. Ed. Donald Treffinger. **Creativity and Giftedness Thousand Oaks**, California: Corwin Press.
- Kılıç, Çiğdem. 2002. Çoklu Zekâ Kuramının Amerikan Okullarındaki Uygulamaları Üzerine Ulusal Bir Çalışma (Sumit projesi). **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, c. 8: 165–174.

- Kieffer, Connie. 1996. [22.02.2020]. High School Seniors: Constructing Meaning In An Arts-İntegrated, Thematic And Collaborative Learning Milieu. Yayınlanmamıs Doktora Tezi. National-Louis University. <http://www.lib.umi.com/dissertations>.
- Kirk, Stuart, James Gallagher. 1989. **Educating Exceptional Children**, İllinois: Houghton Mifflin Company.
- Koç, İsmail. 2008. Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Olarak Gerçekleştirilen Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrencilerin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Tutum ve Erişilerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Hünkâr, Fitnat Kaptan. 2002. Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı, Akademik Benlik Kavramı ve Çalışma Sürelerine Etkisi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 22: 91-97.
- Korkut, Şengül. 2017. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Bütünleştirilmiş Müfredat Modeline Göre Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Öğretimi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kök, Başak. 2012. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerde Farklılaştırılmış Geometri Öğretiminin Yaratıcılığa, Uzamsal Yeteneğe ve Başarıya Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köroğlu, Hayrettin. Sibel Yeşildere. 2004. İlköğretim Yedinci Sınıf Matematik Dersi Tamsayılar Ünitesinde Çoklu Zekâ Teorisi Tabanlı Öğretimin Öğrenci Başarısına Etkisi. **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, c. 24. S. 2: 25–41.
- Kula, F., 2005. Çoklu Zekâ Kuramı İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Ondalık Sayılar Konusundaki Başarılarına ve Bilgilerinin Kalıcılığına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kulik, Chen-Lin C. James Kulik. 1982. Effects of Ability Grouping on Secondary School Students: A Meta-Analysis of Evaluation Findings. **American Educational Research Journal**. c. 19. s. 3: 415-428.

- Kurtdaş, Çağlar. 2012. Üstün Yetenekliler ve Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Bilim ve Sanat Merkezleri (Malatya Bilim ve Sanat Merkezi Örneği), **Düşünce Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, c. 5. s. 10: 151-181.
- Küçükahmet, Leyla. 2001. **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lazear, David. 1994. **Multiple Intelligence Approaches to Assessment: Solving the Assessment**. Wyoming: Zephyr Pres.
- Lazear, David. 2000. **The Intelligent Curriculum**. Wyoming: Zephyr Press.
- Levent, Faruk. 2011. Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş Ve Politikaların İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lewin, Robert. 1995. [04.04.2020]. Perspectives From England on Using Integrated Curriculum: A Thematic Approach To Social Studies. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University Of Kansas. <http://www.lib.umi.com/dissertations>.
- Liess, Enid, Gail Ritchie. 1995. Using Multiple Intelligence Theory to Transform a First – Grade Health Curriculum. **Early Childhood Education Journal**. c. 23 s. 2: 71–79.
- Lincoln, Yvonna, Norman Denzin. 1994. **The Fifth Moment Handbook Of Qualitative Research**. Texas: Sage Publications.
- Lowe, Jonathan. 2002. A Survey Of Metaphysics. Oxford: **Oxford University Press**.
- Maker, Carol June, Shirley Schiever. 2005. Benjamin Bloom and David Krathwohl: The cognitive and affective taxonomies. **Teaching Models in Education of The Gifted**. Arizona: International Publisher Inc.
- Marsh, Colin. 2009. How School-Based **Curriculum Development (SBCD) Can Facilitate Curriculum Differentiation**. Proceedings of International Conference on Primary Education in Hong Kong.
- Mccullar, Caia Kent. 1998. Integrated Curriculum: an Approach to Collegiate Preservice Teacher Training Using The Fine Arts In The Elementary Classroom Doctoral Dissertation. Texas Tech University.

- MEB. 2005a. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu. Ankara.
- _____. 2005b. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersş 6-7. Sınıflar Öğretim Programı. Ankara.
- _____.2006. [3.9.2020]. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html.
- _____. 2007. [21.2.2020]. Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10114056_bilim_sanat_yeni_yonerge.pdf.
- Mecek, Saniye. 2017. Üstün Yetenekli 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etki Eden Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEGEP. 2007. [16.1.2020]. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Üstün Zekâ ve Özel Yetenekli Çocuklar.<http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/ustunzekaveozelyetenekliler.pdf>.
- _____. 2007. **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Üstün Zekâ ve Özel Yetenekli Çocuklar**. Ankara: Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mertol, Hüseyin, Mustafa Doğdu, Mahmut Yılar. 2013. Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları. **Journal of Gifted Education Research**. c. 1: 176-183.
- Mertol, Hüseyin. 2014. Türkiye ve ABD’ de Üstün Zekâlı Çocuklara Sosyal Bilgiler Dersi Veren Öğretmenlerin Görüş ve Uygulamaları. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Miller, Neal. 1941. I. The Frustration-Aggression Hypothesis. **Psychological Review**.c. 48. s. 4: 337.
- Moran, Seana, Mindy Kornhaber, Howard Gardner. 2006. **Orchestrating Multiple Intelligences. Educational Leadership**. c. 64. s. 1: 22–27.
- _____. 2010. **Creativity İn School. International Handbook Of Psychology İn Education**. Worcester: Jossey-Bass.

- Moursund, David. 1999. **Project-Based Learning Using Information Technology**. Eugene, Michigan: International society for technology in education.
- Naglieri, Jack. 2001. **Cognitive Assessment System**. In **Understanding Psychological Assessment**, Boston: MA.
- _____, Jagannath Prasat Das. 1997. **Cognitive Assessment System Interpretive Handbook Itasca**, Illinois: Riverside Publishing.
- Narimani, Mohammad, Tavakko Mousazadeh, 2010. Comparing Self-Esteem And Self-Concept Of Handicapped And Normal Students. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, c. 2. s. 2: 1554-1557.
- NCSS 1994. **Curriculum Standarts For Social Studies: Expectations of Excellence**, Washington: NCSS Bulletin.
- New South Wales Department Of Education And Training. 2004. [10.10.2019]. Gifted And Talented Education: Extract From Support Package: Curriculum Differentiation: The Williams Model. <http://www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/policies/gats/assets/pdf/ushi3hstanzac.pdf>.
- Olszewski, Kubilius, Marilyn Kulieke. 2008. Using Off-Level Testing and Assessment for Gifted and Talented Students. ed. Van VanTassel-Baska, **Alternative Assessments With Gifted and Talented Students**. Illinois: Prufrock Press Inc.
- Orhon, Günseli. 2011. **Yaratıcılık. Nörofizyolojik, Felsefi ve Eğitsel Temeller**. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Oruç, Şahin, Ateş, Hüseyin, Çağır, Sibel. 2019. Türk Eğitim Sisteminde GeçmiştenGünümüze Üstün Yetenekliler için Yapılan Uygulamalar. **Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi**. c. 2 s.2: 253-273.
- Oruç, Şahin. 2006. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mizah. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özcan, Deniz, Hüseyin Mertol. 2015. **Üstün Zekâhlarda Sosyal Bilgiler Öğretimi** ed. Hüseyin. Uzunboylu. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Özçelik, Tünay. 2017. Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Geliştirilen Farklılaştırılmış Matematik Dersi Öğretim Programının Etkililiği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Gizem. 2017. Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Zenginleştirilmiş Öğretim Programının Bilimsel Süreç Becerilerine ve Başarıya Katkısına İlişkin Eylem Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özekin, Münevver. 2006. İlköğretim 2., 3., 4., 5. ve Sınıf Öğrencilerinin Eğitiminde Tasarımcı Düşünce Eğitim Modelinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özgüven, İbrahim Ethem. 1998. **Bireyi Tanıma Teknikleri**. Ankara: Pdrem Yayınları.
- _____. 2011. **Psikolojik Testler**. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özsoy, Yusuf. 2015. Özel Yetenekli Ortaokul Öğrencilerinde Yazma Kaygısı. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özyaprak, Melodi. 2012. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilere Yönelik Farklılaştırılmış Matematik Öğretiminin Erişi, Tutum ve Yaratıcılığa Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2016. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrenciler İçin Matematik Müfredatının Farklılaştırılması. **Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 13. s. 2.
- Peyser, Miriam. 2005. Identifying and Nurturing Gifted Children in Israel. **International Journal for the Advancement of Counselling**. c. 27. s. 2: 229-243.
- Piaget, Jean. 1952. **The Origins of Intelligence in Children**. New York: Us Publishing.
- Preckel, Franzis, Mattihias Brüll. 2010. The Benefit of a Big Fish in a Big Pond: Contrast and Assimilation Effects on Academic Self-Concept. Learning and Individual Differences Article in Press. Journal Of Learning And Individual Differences. c. 20. s. 5: 522-531.

- Ramazan, Oya. 1997. WJ-R Görsel Eşleme, Çizip Çıkarma, Görsel Tamamlama ve Resim Tanıma Testlerinin Güvenirlik, Geçerlilik ve Ön Norm Çalışması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Renzulli, Joseph, Sally Reis. 2008a. **What Is “Enrichment” and Why Is It Important in Developing Curriculum in America’s Schools? In Enriching Curriculum For All Students.** California: Corwin Press.
- _____. 2008b. **Using the Schoolwide Enrichment Model to Enrich Curriculum for All Students. In Enriching Curriculum For All Students.** California: Corwin Press.
- _____. 2008c. **Challenging All Students With a Continuum of Enrichment Services. In Enriching Curriculum For All Students.** California: Corwin Press.
- Renzulli, Joseph. 1986. Systems And Models For Developing Programs For The Gifted And Talented. Creative Learning. **Prufrock Press.** c. 9. s. 5: 79-96.
- Rogers, Karen. 1991. The Relationship of Grouping Practices to the Education of the Gifted and Talented Learner (Research-Based Decision Making Series. Storrs: National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut.
- Rosenfeld, Sherman, Benhur Yehuda. 2001. Project-based learning in Science and Technology: A case study of Professional Development. Proceedings of the IOSTE Symposium in Southern Europe.
- Runco, Mark. 2011. Divergent Thinking, Creativity, and Giftedness. **Creativity and Giftedness. Thousand Oaks.** ed. Donald Treffinger California: Corwin Press.
- Saban, Ahmet. 2000. **Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar,** Ankara: Nobel, Yayın Dağıtım.
- _____. 2005. **Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitimi.** Ankara: Nobel Yayınları.
- Sak, Uğur. (2012). **Üstün Zekâlılar: Özellikleri, Tanılanmaları, Eğitimleri.** Ankara: Vize Basın Yayıncılık.

- _____. 2009. **Üstün Zekâlılar Eğitim Programları. Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimlerinde Model Bir Program.** Ankara: Maya Yayıncılık.
- _____. 2010. **Üstün Zekâlılar Özellikleri Tanımlanmaları Eğitimleri.** Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Sayı, Ayşin Kaplan 2013. Farklılaştırılmış Yabancı Dil Öğretiminin Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerde Erişkiye, Eleştirel Düşünmeye ve Yaratıcılığa Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Schack, Gina 2011. Effects of a Creative Problem Solving Curriculum on Students of Varying Ability Levels. In D. J. Treffinger, **Creativity and Giftedness.** California: Corwin Press.
- Selçuk, Ziya, Hüseyin Kayılı, Levent Okut. 2003. **Çoklu Zekâ Uygulamaları,** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, Nuray. 2005. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim.** Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shore, Jane, 2004. Teacher Education an Multiple Intelligences: A Case Study of Multiple Intelligences and Teacher Efficacy in Two Teacher Preparation Courses. **Teachers College Record**, c. 106. s. 1: 112–139.
- Silverman, Linda Kreger. 1993. The quest for meaning: counseling issues with gifted. Children and adolescents. **Counseling Gifted And Talented.** Colorado: Love Publishing Company.
- Sisk, Dorothy. 1987. **Creative Teaching Of The Gifted.** New York: Mc Graw Hill.
- Sönmez, Veysel, Füsün Alacapınar. 2014. **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri.** Anı Yayıncılık.
- Sönmez, Veysel. 2008. **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.** Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, Ersan, Gürhan Can, Şefik Yaşar. 1998. **Sosyal Bilgiler Öğretimi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.
- Stanford, Pokey. 2003. Multiple Intelligence for Every Classroom. **Intervention in School and Clinic.** c. 39. s. 2: 80–85.

- Staum, Martin 2011. **Nature and Nurture in French Social Sciences, 1859–1914 and Beyond**. New Jersey: McGill-Queen's Press.
- Stemler, Steve. 2001. An overview of content analysis. **Practical Assessment, Research, and Evaluation**, c. 7. s. 1: 17.
- Sternberg, Robert. 2002. Raising the Achievement of All Students: Teaching For Successful Intelligence. **Educational Psychology Review**. c. 14. s. 4: 383-393.
- _____. 2003. **Wisdom, Intelligence and Creativity Synthesized**. New York: Cambridge University Press.
- _____. 2005. **Dr. Jekyll Meets Mr. Hyde: Two Faces of Research on Intelligence and Cognition**. New Jersey: Intelligence ve Cognition Publisher.
- Sternberg, Robert. Elena Grigorenko 2007. **Teaching for successful intelligence: To increase student learning and achievement**. New Jersey: Corwin Press.
- _____. 2002. The Theory of Successful Intelligence as a Basis for Gifted Education. **National Association for Gifted Children**. c. 46. s. 4: 265-277.
- Sternberg, Robert. Pamela Clinkenbeard. 1995. The Triarchic Model Applied to Identifying, Teaching, and Assessing Gifted Children, **Roeper Review**, c. 17. s. 4: 255.
- Sternberg, Robert. Todd Lubart. 1999. The concept of creativity: Prospects and paradigms. **Handbook of creativity**. c. 1: 3-15.
- Stoeger, Heidrun. Martin Steinbach. Stefanie Obergriesser. Mary Matthes. 2014. What is more important for fourth-grade primary school students for transforming their potential into achievement: The individual or the environmental box in multidimensional conceptions of giftedness. **High Ability Studies**, c. 25 s. 1: 5-21.
- Şenol, Cem. 2011. **Üstün Yetenekliler Eğitim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri**. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taller, Stephen 2004. [3.01.2020]. Seminerin Avrupa Konseyindeki Yeri. 106. Avrupa Semineri Üstün Zekâlı/Yetenekli Çocuklar ve Öğrenciler. http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AK/Rapor_GTurksever.pdf.

- Tannenbaum, Abraham 2003. Nature and nurture of giftedness. **Handbook of gifted education**. c. 3: 45-59.
- Taylor, Calvin. Diane Sacks. 2011. **Facilitating Lifetime Creative Process-A Think Piece. Creativity and Giftedness**. California: Corwin Press.
- Tekbaş, Derya. 2004. Kaynaştırma Ortamında Üstün Zekâlı Çocuğa Uygulanan Zenginleştirme Programı Hakkında Örnek Olay İncelemesi ve Programın Etkililiğine İlişkin Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Temur, Havva. 2004. Çoklu Zekâ Kuramı Temel Alan Etkinliklerin Hayat Bilgisi Dersinde Öğrenci Erişimine ve Kalıcılığa Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tevitol (Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi) [06.01.2020]. <http://www.tevitok.k12.tr/hakkimizda/Sayfalar/default.aspx>.
- Thorndike, Edward. 1909. A Note on the Specialization of Mental Functions with Varying Content, The Journal of Philosophy, **Psychology and Scientific Methods**, c. 6, s. 9: 1909.
- Tican, Semra. 1996. A Pilot Study On The Effect Of Air Conservation Unit Integrated Into 8 Grade Junior High School Science Curriculum. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Dogu Teknik Üniversitesi.
- Tokcan, Halil, Hilmi Demirkaya. 2012. Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. ed. Mustafa Safran. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tokcan, Halil. 2007. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bütünsel Beyin Yaklaşımı İle Modellendirilmiş Etkinliklerin Akademik Başarı Ve Tutumlar Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Toker, Fethi, Yıldız Kuzgun. Necati Cebe, Behram, Uçkunkaya. 1968. **Zekâ Kuramları**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.
- Tomlinson, Carol Ann. 2000. [02.09.2013]. What Is Differentiated Instruction? <http://www.roe11.k12.il.us/GES%20Stuff/Day%204/Content/Differentiation%20Packet-Combined.pdf>.

- _____. 2005. **The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners.** Virginia: Pearson Press.
- _____. 2007. **Öğrenci Gereksinimlerine Göre Farklılaştırılmış Eğitim.**çev. Redhouse. İstanbul: Redhouse Yayınları.
- Tomlinson, Carol. Ann. Kaplan, Sandra. Renzulli, Joseph. Purcell, John. Leppien, Jann. Burns, Davis. Strickland, Cindy. Inbeau, Marcia. 2009. **The paralel Curriculum: A Design To Develop High Potential And Challenge High-Ability Learners.** Virginia: Corwin Press.
- Torrance, Ellis Paul. 1974. **Torrance Test Of Creative Thinking.** Washington: Scholastic Testing Service inc.
- Tortop, Hasan Said. 2015. A Comparison Of Gifted And Non-Gifted Students` Self-Regulation Skills For Science Learning. **Journal For The Education Of Gifted Young Scientists**, c. 3. s. 1: 42-57.
- Treffinger, Donald. 2011. Research on Creativity. ed Donald. Treffinger. **Creativity and Giftedness.** California: Corwin Press.
- TDK. [05.02.2020]. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts.
- Türkmen, Lütfullah. 2009. Sınıf Öğretmeni Adaylarına Yönelik Proje Tabanlı Öğrenmeyle İlgili Etkinlik Örnekleri. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 9. s.18: 1-10.
- Uysal, İbrahim. 2006. Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenmeyi Öğrenme Stratejilerinin, Öğrencilerin Anlama ve Yorumlama Düzeylerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, Aykut. 2006. Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ürek, Handan. 2017. Kimyasal Değişim Temalı Farklılaştırılmış Etkinliklerin 7. Sınıf Özel Yetenekli Öğrencilerin Kavramsal Anlamalarına ve Farkındalıklarına Etkisi. Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Van Tassel-Baska, Joyce. 2003. **Curriculum Planing And İstructional Desing For Gifted Learners**, Denver, Virginia: Love Publication.
- _____.2008. An Overview of Alternative Assessment Measures for Gifted Learners and the Issues That Surround Their Use. **Alternative Assessments With Gifted and Talented Students**. ed. Joyce, Van VanTassel-Baska. Virginia: Prufrock Press Inc.
- VanTassel-Baska, Joyce. Brown, Elissa. 2009. An Analysis of Gifted Education Curriculum Models. **Methods and Materials for Teaching the Gifted**. Virginia: Prufrock Press Inc.
- VanTassel-Baska, Joyce. Elissa, Brown. 2007. Toward Best Practice An Analysis of the Efficacy of Curriculum Models in Gifted Education. **Gifted Child Quarterly**.c.2. s. 4: 144-152.
- VanTassel-Baska, Joyce. Stambaugh, Tamra. 2006. **Comprehensive Curriculum For Gifted Learners**. Virginia: Pearson Education Inc.
- Wechsler, Israel. 1958. A textbook of clinical neurology. **Academic Medicine**. c. 33. s. 4: 405.
- Wilson, Leslie Owen. 1998. [07.04.2020]. The Eight Intelligence: Naturalistic Intelligence. New Horizons For Learning, <http://www.newhorizons.org/strategies/environmental/wilson2.htm>.
- Yekrek, Şengül. 2006. İlköğretim Sekizinci Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Çoklu Zekâ Kuramının Öğrencilerin Erişisine ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Ali. Hasan Şimşek. 2006. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, Hasan. 2010. Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Bir Model Olan Bilim ve Sanat Merkezleri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldız, Nihal. Ayşe Mentiş Taş. 2015 İlkokul Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarılı Zekâ Kuramına Dayalı Etkinliklerin Düşünme Becerilerine Etkisi. **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c.2. s. 26: 647-678.

- Yılmaz Atik, Şifanur. 2007. İlköğretimdeki Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Öğretim Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, Hasan. Ali Murat Sünbül. 2003. **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yuan, Xianwei. Bharath Sriraman. 2011. An Exploratory Study Of Relationships Between Students' Creativity And Mathematical Problem-Posing Abilities. ed. Bharath Sriraman. **The Elements of Creativity and Giftedness in Mathematics**. Rotterdam: Sense Publishers.
- Zeidner, Moshe Schleyer, Esther 1999. Educational Setting and the Psychosocial Adjustment of Gifted Students. **Studies in Educational Evaluation**, s. 25: 33-46.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: HÜSEYİN ATEŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Niğde, 1994

Yabancı Dil: İngilizce

E-posta: atesteacher@gmail.com

Eğitim Durumu

İlköğretim:

- Cemal Reşit Rey İlkokulu (2000-2004)
- Cemal Reşit Rey Ortaokulu (2004-2008)

Lise:

- Küçükköy Anadolu Teknik Lisesi (2008-2012)

Lisans :

- Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (2013-2017)

Yüksek Lisans:

- Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi (2017-2020)

Aktif Görevleri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Memur

Çözüm Eğitim Kurumları, Eğitim Koçu

Yeşilay Arnavutköy, Gönüllü Eğitimci

Sirkeci Tünel Akademi, Devre Analizi ve PIC C++ Kodlama Eğitmeni

YAYINLAR

Makaleler

Oruç, Ş. & Ateş, H. (2019). Ders Materyali Olarak TRT Çocuk Dergisinin Sosyal Bilgiler Programı Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(1), 76-103.

Oruç, Ş., Ateş, H., Çağır, S. (2019). Türk Eğitim Sisteminde Geçmişten Günümüze Üstün Yetenekliler için Yapılan Uygulamalar. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2 (2), 253-273

Tam Metinler

Oruç, Ş., Çağır, S. & Ateş, H. (2019). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimsel Beklentileri. *VI. Ulusal Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Kongresi Tam Metin Kitabı. (VI UYEK)*.

Tasarımlar

Elektronik yüzyıl kavram temelli kronolojik serüven cihazı, materyal tasarımı

İlk çağ tarihi ve uygarlıları kronolojik tarih temelli çizgi izleyen sensörlü tren projesi, materyal tasarımı

Engelsiz okuma, görme engelliler için pdf metin okuma programı, engelsiz gülümse projesi

Temalı ultrasonik engelden kaçan ve sumo robot tasarımı, MEB 5. uluslararası robot turnuvası temalı kategori

Bildiriler

Oruç, Ş. ve Ateş, H. (2018). Ders Materyali Olarak TRT Çocuk Dergisinin Sosyal Bilgiler Programı Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitiminde Materyal Sempozyumu (IFEMS) Bildiri Özet Kitabı*. İstanbul.

Oruç, Ş. ve Ateş, H. (2019). 2023 Eğitim Vizyonunda Materyal Tasarım Hedefleri. *Bilim Merkezi Örneği. Uluslararası Alan Eğitiminde Materyal Sempozyumu (IFEMS 2) Bildiri Özet Kitabı* İstanbul.

Oruç, Ş. ve Ateş, H. (2019). Geçmişten Günümüze Üstün Yetenekliler için Yapılan Uygulamalar. *VI. Ulusal Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Kongresi. Kongre Programı ve Bildiri Özetleri Kitabı*. İstanbul

Oruç, Ş., Çağır, S. ve Ateş, H. (2019). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimsel Beklentileri. *VI. Ulusal Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Kongresi. Kongre Programı ve Bildiri Özetleri Kitabı*. İstanbul

Sertifikalar

Beden Dili ve İletişimi Eğitimi, ÖHÜ-SEM

R Dili Programlama Eğitimi, TUBİTAK 5002

PIC Programlama Eğitimi, İTÜ-SEM

Zekâ ve Akıl Oyunları Eğitici Eğitimi Sertifikası, YTÜ-SEM

Endüstri 4.0 Dönüşümü, Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Yapay Zekâ ve Eğitim, Türkiye Katılım Bankaları Birliği

360 Derece Koçluk Eğitici Eğitimi, Türkiye Bankalar Birliği

Liderlik ve Yönetim, Türkiye Bankalar Birliği

Aristo'nun İkna Etme Sanatı, Türkiye Bankalar Birliği

Finansal Okuryazarlık, Hazine ve Maliye Bakanlığı

Mindfulness Yöntemiyle Koçluk, Türkiye Bankalar Birliği

İslamda Ekonomi Okuryazarlığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği

İleri Ofis Programları Uygulamaları, BDDK Başkanlığı

Davranış Mühendisliği Eğitimi, Cumhurbaşkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı